

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Η Ελληνική Οικονομία

4/12

Τριμηνιαία Έκθεση

Αρ. Τεύχους 70, Ιανουάριος 2013

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του ΙΟΒΕ. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το ΙΟΒΕ

Το **Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών** είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωνικής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθή την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2013 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός Τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)

Τσάμη Καρατάση 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)
<http://www.iobe.gr>

1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	11
Σε σημείο καμψής η διεθνής οικονομία, καθοριστικές οι εφαρμοζόμενες οικονομικές πολιτικές σε Ευρωζώνη και ΗΠΑ για την παγκόσμια ανάπτυξη και το 2013.	11
Στα επίπεδα του -6,6% η ύφεση στην Ελλάδα το 2012, έναντι -7,1% το 2011.	12
Σε τροχιά ύφεσης η ελληνική οικονομία και το 2013, αλλά με μικρότερη ταχύτητα από ότι πέρυσι...13	
Εμφατικά εντός στόχων η υλοποίηση του προϋπολογισμού για το 2012, λόγω περιορισμού των δαπανών και χαμηλότερων πληρωμών τόκων μετά το PSI	15
Σε ανοδική τροχιά η ανεργία αν και με ηπιότερο ρυθμό το 2013. Καθοριστικός δείκτης η μακροχρόνια ανεργία	16
Σημαντική υποχώρηση του πληθωρισμού το 2012 στο 1,5%. Περαιτέρω αποκλιμάκωση το 2013	16
Ειδική μελέτη IOBE: «Η επίδραση στην ελληνική οικονομία από την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς».....	17
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	19
2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	19
Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	19
Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης.....	26
2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	35
A) Οικονομικό κλίμα	35
B) Δημοσιονομικές εξελίξεις στο δ' τρίμηνο 2012	43
Γ) Εξελίξεις στην αγορά εργασίας και η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.....	49
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	55
3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις	55
Εξελίξεις το α' εννιάμηνο του 2012	55
Μεσοπρόθεσμες προοπτικές	58
3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	74
3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	84
3.4 Απασχόληση - Ανεργία	88
3.5 Τιμές Καταναλωτή	96
Πρόσφατες εξελίξεις	96
Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις	98
3.6 Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών	102
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών.....	102
Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων	103
Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών.....	105
Αποτίμηση	106
4. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	111
4.1 Εισαγωγή	111
4.2 Η πρωτοβουλία ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας	111
4.3 Η επίδραση στην ελληνική οικονομία από την αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς	114
4.4 Σύνοψη - Συμπεράσματα	117
5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ	119

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το IOBE εκδίδει την τέταρτη έκθεσή του για το 2012, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται μετά την ολοκλήρωση παρατεταμένων, κρίσιμων διαπραγματεύσεων εγχωρίως και σε διεθνές επίπεδο, για το σχεδιασμό της δημοσιονομικής προσαρμογής και των διαρθρωτικών αλλαγών στην Ελλάδα την προσεχή διετία, αλλά και για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους της. Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE, έτσι και αυτή αναπτύσσεται σε **τέσσερις ενότητες**, ενώ συνοδεύεται από το **Παράρτημα** διαρθρωτικών δεικτών. Προηγείται **ένα κείμενο σχετικά με τις προοπτικές ανάκαμψης της Ελλάδας μετά τις πρόσφατες πολιτικές αποφάσεις και τις προϋποθέσεις αξιοποίησής τους**. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η **πρώτη ενότητα** αποτελεί τη **συνοπτική επισκόπηση** της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η **δεύτερη ενότητα** εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του **διεθνούς περιβάλλοντος στα τέλη του 2012 και το 2013**, με βάση την πλέον πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και στοιχεία άλλων διεθνών φορέων β) την αποτύπωση του **οικονομικού κλίματος** στην Ελλάδα, βάσει των νεότερων αποτελεσμάτων των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE γ) την παρουσίαση της **υλοποίησης του προϋπολογισμού** στο πρώτο ενδεκάμηνο του 2012 και τη συνοπτική ανάλυση του προϋπολογισμού του 2013 και δ) μια ανάλυση των εξελίξεων στην αγορά εργασίας με βάση το νόμο του Okun', με αξιολόγηση της τάσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Η **τρίτη ενότητα** εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο πρώτο εννιάμηνο του 2012, προχωρώντας σε προβλέψεις για το 2013. Χαρτογραφείται καταρχάς το τρέχον **μακροοικονομικό περιβάλλον** και παρουσιάζονται οι μεσοπρόθεσμες προοπτικές του. Καταγράφονται οι **εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς** μέχρι και τον περασμένο Οκτώβριο και παρουσιάζονται οι **εξαγωγικές επιδόσεις** της ελληνικής οικονομίας στο περυσινό πρώτο εννιάμηνο. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην **αγορά εργασίας** στο ίδιο χρονικό διάστημα. Επίσης, αναλύεται η πορεία του **πληθωρισμού** στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου. Η ενότητα ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της πορείας του **ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών** από τις αρχές του έτους μέχρι και τον Οκτώβριο.

Στην **τέταρτη ενότητα** παρουσιάζεται **ειδική μελέτη του IOBE** για τη δυναμική επίδραση στην ελληνική οικονομία από ένα πρόγραμμα αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τις 31/12/2012. Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί στις αρχές Απριλίου του 2013.

ΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΑΠΟΦΥΓΗ ΕΦΗΣΥΧΑΣΜΟΥ

Οι σκέψεις του Ιδρύματος για τις προοπτικές της χώρας το 2013 εστιάζουν στην οικοδόμηση αισιοδοξίας για το μέλλον της Ελληνικής Οικονομίας. Όχι μόνο επειδή η αισιοδοξία επιβάλλεται από τα καθιερωμένα αισθήματα στην αρχή κάθε νέου έτους, αλλά και επειδή η χώρα πράγματι βρίσκεται σε ένα σημείο καμπής, στο οποίο ορισμένα θετικά δεδομένα προβάλλουν αδιαμφισβήτητητα. Η ανακοπή της ύφεσης, η εμπέδωση θετικών ισοζυγίων, η ανάσχεση του ρυθμού αύξησης της ανεργίας, αποτελούν στόχους που δεν έχουν μεν ακόμη επιτευχθεί αλλά φαίνονται πλέον περισσότερο προσεγγίσιμοι.

Βασικό ζητούμενο λοιπόν στην παρούσα Τριμηνιαία Έκθεση του IOBE είναι η καταγραφή και έμφαση των προϋποθέσεων που απαιτούνται ώστε να εξασφαλισθεί **η ανάκαμψη της Οικονομίας**, και μάλιστα με επιταχυνόμενους ρυθμούς. Παράλληλο και εξ ίσου σημαντικό ζητούμενο όμως είναι **η αποφυγή κάθε αισθήματος εφησυχασμού**. Διότι όσο αδιαμφισβήτητητα και αν είναι τα θετικά δεδομένα που αναδύονται, άλλο τόσο πραγματικοί και σοβαροί είναι οι κίνδυνοι που εξακολουθούν να ελλοχεύουν

Το 4^ο τρίμηνο του 2012 στο οποίο αναφέρεται η παρούσα Έκθεση, υπήρξε η περίοδος των επαναλαμβανόμενων άδηλης κατάληξης συνεδριάσεων που έλαβαν χώρα είτε στην ελληνική πολιτική σκηνή και το Κοινοβούλιο, είτε στο διεθνές πολιτικό και οικονομικό χώρο, στις συνεδριάσεις του Eurogroup ή του Δ.Ν.Τ., σε κάθε μια από τις οποίες οι αποφάσεις για τη διάσωση της Ελληνικής Οικονομίας λαμβάνονταν κυριολεκτικά στο «παρά πέντε»! Ωστόσο, η απόφαση για τη χορήγηση της δόσης μαμούθ που ξεπερνά τα 50 δις. σηματοδοτεί την ισχυρότερη μέχρι σήμερα εκδήλωση της βούλησης της Ευρώπης, αλλά και της ίδιας της χώρας μας, για παραμονή στη ζώνη του Ευρώ. Η θετική εκτίμηση των αγορών για το μειωμένο πλέον επίπεδο ρίσκου των ελληνικών χρεογράφων επιβεβαιώνεται από τη μη συμμετοχή των ξένων κατόχων ομολόγων στην διαδικασία της πρόσφατης επαναγοράς καθώς και από τις σημαντικές ζημίες που καταγράφουν όσοι στοιχημάτισαν υπέρ της ελληνικής χρεοκοπίας.

Την παραπάνω, μείζονος σημασίας απόφαση, ακολούθησε η πρώτη σημαντική εκταμίευση και η δημιουργία κάποιας, μικρής έστω, ρευστότητας στην αγορά. Καθοριστικής σημασίας είναι και η απόφαση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας να αποδεχθεί ως ενέχυρο τίτλους του Ελληνικού Δημοσίου με συνέπεια τη μείωση του κόστους πρόσβασης των τραπεζών κατά 2 μονάδες και κατ' επέκταση του επιτοκίου δανειοδότησης των επιχειρήσεων.

Άξια ακόμη αναφοράς είναι η βελτίωση στο πρωτογενές έλλειμμα που διαμορφώθηκε στο 1,5 δισ. ευρώ (0,8% του ΑΕΠ) το ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου από 6 δισ. ευρώ το αντίστοιχο ενδεκάμηνο του 2011 (2,9% του ΑΕΠ), που επιτεύχθηκε παρά τη μεγαλύτερη ύφεση και παρά την αδυναμία των κρατικών υπηρεσιών να εισπράξουν τα δημόσια έσοδα. Σημαντική επίσης είναι η βελτίωση στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών που πηγάζει τόσο από τη μείωση της ζήτησης αλλά και από καλύτευση των συνθηκών ανταγωνιστικότητας που καταγράφεται σε αξιόπιστους διεθνείς πίνακες. Θετική ασφαλώς είδηση είναι και η προβλεπόμενη αύξηση του τουριστικού ρεύματος που αποτυπώνεται στις σχετικές κρατήσεις

για το 2013. Αλλά και το γενικότερο οικονομικό κλίμα, με βάση τις έρευνες συγκυρίας που εκπονεί το IOBE έχει βελτιωθεί αισθητά τους δύο τελευταίους μήνες

Όσον αφορά στις προοπτικές ανάκαμψης, οι πρόσφατες εξελίξεις στον Τραπεζικό τομέα επιτρέπουν κάποια συγκρατημένη αισιοδοξία σε ότι αφορά την αναμενόμενη έκταση της ύφεσης και την προβλεπόμενη ανάκαμψη. Αποτελεί αναμφισβήτητα «ψήφο εμπιστοσύνης» από εκατομμύρια καταθέτες προς το αξιόπιστο των Ελληνικών Τραπεζών η συνεχιζόμενη από το περασμένο καλοκαίρι επιστροφή καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα που εφόσον συνεχισθεί και επαυξηθεί, δημιουργεί προϋποθέσεις για σταδιακή πρόσβαση των τραπεζών στην διατραπεζική αγορά. Η τραπεζική χρηματοδότηση της οικονομίας μπορεί να πυροδοτήσει την ανάκαμψη, που ακολούθως θα πρέπει βέβαια να στηριχτεί σ' ένα σύνολο μεσοπρόθεσμων αναπτυξιακών πολιτικών.

Τα παραπάνω δεδομένα οδηγούν σε μια σαφώς ευνοϊκότερη εικόνα των βραχυχρόνιων προοπτικών της ελληνικής οικονομίας και την εκτίμηση ότι οι τριμηνιαίοι ρυθμοί μεταβολής του ΑΕΠ θα εισέλθουν σε θετική περιοχή από το τέλος του 2013 ή τις αρχές του 2014. Δεδομένου όμως ότι το 2013 θα υπάρξει μεταφερόμενη ύφεση (carry-over) από το 2012 της τάξεως του 3% περίπου, ο ρυθμός συρρίκνωσης της οικονομίας για ολόκληρο το 2013 σε σχέση με το 2012, εκτιμάται στα επίπεδα περίπου του 4,5%. Κατά πάσα πιθανότητα, στα δύο πρώτα τρίμηνα η ύφεση θα παραμείνει σχετικά υψηλή, υψηλότερη του 4,5%, ενώ στη συνέχεια η συρρίκνωση αναμένεται να κινηθεί χαμηλότερα από αυτό το μέσο επίπεδο.

Η αναβάθμιση της μακροπρόθεσμης πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας κατά 6 βαθμίδες (από SD σε B-) από τον οίκο αξιολόγησης Standard & Poor's και η ανάλογα θετική τοποθέτηση της Goldman Sachs αποτελούν οπωσδήποτε «καλά νέα» τα οποία μάλιστα οδήγησαν σοβαρούς έλληνες μελετητές σε ιδιαίτερα θετικές προβλέψεις για την κατάσταση της Ελληνικής Οικονομίας το 2020.

Τα παραπάνω θετικά μηνύματα έρχονται βεβαίως να αμφισβητήσουν άλλες ξένες τράπεζες και διεθνείς ελεγκτικές εταιρείες που συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν την Ελλάδα ως ζώνη υψηλού κινδύνου. Χαρακτηριστική είναι η πρόσφατη έκθεση του οίκου Moody's, (19 Δεκεμβρίου), ο οποίος επιμένει στη διατήρηση της πιστοληπτικής βαθμίδας C, χαρακτηρίζοντας την επαναγορά χρέους της 8^{ης} Μαρτίου και στη συνέχεια της 12^{ης} Δεκεμβρίου ως, στην ουσία, πιστοληπτικά γεγονότα την επανάληψη των οποίων δεν αποκλείει.

Δεν στερούνται βέβαια επιχειρηματολογίας οι παραπάνω καθώς και άλλες εξίσου επιφυλακτικές τοποθετήσεις. Όπως σημειώνεται και στο κύριο μέρος της παρούσας Έκθεσης, η Ελληνική Οικονομία εισέρχεται στο 2013 με την προοπτική μιας ηπιότερης μεν αλλά συνεχιζόμενης για έκτη συνεχή χρονιά ύφεσης. Κύριο αίτιο αποτελεί η μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης-που στο σημερινό πρότυπο της Οικονομίας τροφοδοτεί τα ¾ του ΑΕΠ- λόγω της νέας δραστικής μείωσης των εισοδημάτων –που αποτελούσε συμβατική υποχρέωση της χώρας για να εξασφαλιστεί η εκταμίευση της δόσης. Τη μείωση αυτή δεν είναι δυνατόν να υποκαταστήσουν οι αυξανόμενες εξαγωγές οι οποίες, τουλάχιστον εκείνες που κατευθύνονται προς

χώρες της Ευρωζώνης, επηρεάζονται από τη στασιμότητα έως ελαφριά ύφεση που εκεί καταγράφεται και παραμένει τροχοπέδη για την επιτάχυνση της Παγκόσμιας Οικονομίας. Προβληματισμός επίσης διατυπώνεται στην παρούσα έκθεση για τις προοπτικές στο θέμα της ανεργίας, δεδομένου ότι ορισμένες ενδείξεις (όπως η δραματική άνοδος των μακροχρόνια ανέργων το 2012) υποδηλώνουν ότι η παρατεταμένη τρέχουσα ανεργία, έχει αρχίσει να επηρεάζει και το διαρθρωτικό τμήμα της ίδιας.

Τα δεδομένα αυτά οδηγούν στη διατύπωση του βασικού ζητούμενου στην αφετηρία του νέου έτους. Αν το βασικό ζητούμενο το 2^ο τρίμηνο του 2012 ήταν η αποκατάσταση της **αξιοπιστίας** της χώρας και το 3^ο η οικοδόμηση **αισιοδοξίας** για το μέλλον, σήμερα όλες οι προσπάθειες πρέπει να επικεντρωθούν στην **επιτάχυνση της ανάκαμψης** της Οικονομίας. Και μάλιστα, η κύρια έμφαση πρέπει να τοποθετείται στο σκέλος της επιτάχυνσης, καθώς, όσο ισχυρότερα σημάδια ανάκαμψης εμφανιστούν το 2013, τόσο θα περιορίζεται η ύφεση και θα διαμορφώνονται σταθερά εφελκρήρια για ισχυρότερη ανάπτυξη στη συνέχεια.

Από την άλλη πλευρά, εξ ίσου σημαντικό ζητούμενο για την προσεχή περίοδο αποτελεί η **αποφυγή κάθε αισθήματος εφesusχασμού**. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η εκταμίευση των προσεχών δόσεων προς την Ελλάδα, που είναι προγραμματισμένες για τους μήνες Ιανουάριο, Φεβρουάριο και Μάρτιο, τελούν υπό την προϋπόθεση εκπλήρωσης συγκεκριμένων όρων οι οποίοι και πρέπει να εγκριθούν από τις διαδικασίες του πρωτόγνωρου για τα εγχώρια πολιτικά δεδομένα κυβερνητικού σχηματισμού. Προϋπόθεση για ευόδωση της κυβερνητικής προσπάθειας είναι η ευρύτερη κατανόηση της σημασίας των μέτρων που προωθούνται, η κοινωνική συναίνεση και πρωτίστως, η αυστηρή προσήλωση της Κυβέρνησης στις αρχές και τα κριτήρια κοινωνικής δικαιοσύνης. Ίσως το πιο πειστικό δείγμα κοινωνικής δικαιοσύνης θα αποτελέσει η αποφασιστική αντιμετώπιση του προβλήματος της φοροδιαφυγής και μια γενικότερη και βαθύτερη φορολογική μεταρρύθμιση. Η φορολογική αφαίμαξη πάντα της ίδιας ομάδας του πληθυσμού έχει φθάσει στα ακραία όρια ανοχής και αντοχής και η αποδοχή της φοροδιαφυγής δεν μπορεί να συνεχιστεί. Το πολιτικό σύστημα φαίνεται ότι έχει αρχίσει να συνειδητοποιεί ότι η ώρα της δράσης στο θέμα αυτό έχει ήδη φθάσει. Εξαιρετικό δείγμα αυτής της συνειδητοποίησης είναι η συναίνεση για τις αναγκαίες αλλαγές, που εκδηλώθηκε κατά την τελευταία εκδήλωση του IOBE για την αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος, ανάμεσα σε εκπροσώπους όλου του πολιτικού φάσματος –τόσο από την πλευρά της σημερινής κυβέρνησης, όσο και της αντιπολίτευσης.

Επιστρέφοντας στο κύριο ζητούμενο που είναι η ανάκαμψη, το IOBE έχει επανειλημμένα υποστηρίξει στις τελευταίες Εκθέσεις του, ότι αποφασιστικότερος παράγοντας για την εκκίνησή της είναι οι επενδύσεις. Επενδύσεις σε δημόσια έργα, επενδύσεις στον ελληνικό ιδιωτικό τομέα, επενδύσεις από άμεση εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό και επενδύσεις που θα προκύψουν ως αποτέλεσμα των αποκρατικοποιήσεων.

Όσον αφορά **επενδύσεις σε δημόσια έργα**, φαίνεται να δρομολογούνται πλέον ενέργειες που θα είναι σε θέση το επόμενο διάστημα να κινητοποιήσουν σημαντικούς πόρους από το

ΕΣΠΑ και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και να επανεκκινήσουν σημαντικές επενδύσεις σε υποδομές, όπως οι αυτοκινητόδρομοι.

Ωστόσο, βασικός μοχλός για την ανάκαμψη είναι οι **ιδιωτικές επενδύσεις**. Το βασικό εμπόδιο για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων είναι η δραματική κατάσταση στον τομέα της ρευστότητας. Η εκροή καταθέσεων τα τελευταία τρία χρόνια, ο αποκλεισμός από τη διατραπεζική αγορά και το PSI έχουν οδηγήσει το τραπεζικό σύστημα σε μεγάλη αδυναμία διοχέτευσης ρευστότητας στην πραγματική οικονομία. Από την άλλη πλευρά, η καθυστέρηση εξόφλησης των ληξιπρόθεσμων οφειλών του δημοσίου προς τον ιδιωτικό τομέα έχει επίσης στερήσει πολύτιμη ρευστότητα από την οικονομία –πέρα βεβαίως από τα χρηματοδοτικά προβλήματα που δημιουργεί σε συγκεκριμένες πλευρές του κοινωνικού κράτους, όπως η υγεία.

Κάποιες τελευταίες εξελίξεις δημιουργούν για πρώτη φορά βάσιμες προσδοκίες για αντιστροφή της κατάστασης. Η ανακεφαλαιοποίηση θα αποκαταστήσει την κεφαλαιακή επάρκεια του τραπεζικού συστήματος και το ισχυροποιεί σε όρους φερεγγυότητας. Αν αυτό είναι ένα πρώτο βήμα, οι επερχόμενες συγχωνεύσεις στον τραπεζικό κλάδο και η δημιουργία λιγότερων αλλά ισχυρότερων παικτών, είναι το δεύτερο. Σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί η ένεση ρευστότητας προς τις τράπεζες από την επαναγορά ομολόγων. Σημαντική ένεση ρευστότητας θα προέλθει ακόμα από την εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών του δημοσίου προς τον ιδιωτικό τομέα, καθώς σημαντικό μέρος της δόσης που θα λάβει η χώρα στα τέλη Ιανουαρίου, θα αφιερωθεί σε αυτό το σκοπό. Θετική επίπτωση στην ρευστότητα θα έχει ακόμα η επαναγορά των εντόκων γραμματίων που κατέχουν σήμερα οι τράπεζες.

Μεσοπρόθεσμα πάντως, η σημαντικότερη αντιστροφή του προβλήματος της ρευστότητας θα προέλθει από την λογικά αναμενόμενη επιστροφή καταθέσεων μετά την ρεαλιστική (επί τέλους) αντιμετώπιση της κινδυνολογίας περί επιστροφής στη δραχμή. Βεβαίως, η επιστροφή των καταθέσεων δεν πρόκειται να γίνει εν μία νυκτί, θα χρειαστεί χρόνο και συνεχή μάχη για την εμπέδωση της αξιοπιστίας της χώρας. Ο συνδυασμός της επιστροφής καταθέσεων με τις πρώτες ενδείξεις ανάκαμψης μπορεί να δημιουργήσει πολλαπλές θετικές επιδράσεις, καθώς το τραπεζικό σύστημα θα ισχυροποιεί την κεφαλαιακή του βάση και θα αποδεικνύεται ικανό να υπερβαίνει τα σημερινά προβλήματα.

Η προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών θα συνεισφέρει αποφασιστικά στην προσέλκυση και ενθάρρυνση επενδύσεων από άμεση **εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό**. Μεταρρυθμίσεις σε αγορές προϊόντων / υπηρεσιών που διευκολύνουν την υφιστάμενη αλλά και νέα επιχειρηματικότητα, αλλά και η εφαρμογή των πρόσφατων νόμων και αποφάσεων που διευκολύνουν την επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις (πχ. απλοποίηση αδειοδότησης επιχειρήσεων, νόμος για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, ολοκλήρωση περιφερειακών πολεοδομικών σχεδίων), και των περισσότερων μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στη δανειακή σύμβαση, μπορούν να ευνοήσουν την επενδυτική δραστηριότητα με εμφατικό τρόπο. Μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά σε επιστροφή της ελληνικής οικονο-

μίας σε ανάκαμψη και τελικά την έξοδο από την κρίση. Υπάρχουν ήδη κάποια πρώτα σημάδια σημαντικών επενδυτικών πρωτοβουλιών, οι οποίες μάλιστα εκδηλώνονται με τη μορφή συνεργασιών ανάμεσα σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς της οικονομίας. Ως παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν εδώ η επιτυχία της Cosco στο λιμάνι του Πειραιά και οι συνεργασίες με την HP και την ΤΡΑΙΝΟΣΕ, καθώς και ο αγωγός αερίου TAP. Τολμηρότερες ενέργειες στις παραπάνω κατευθύνσεις θα κινητοποιήσουν την ελληνική κοινωνία να ενστερνιστεί την αλλαγή του προτύπου ανάπτυξης της χώρας και να εμπεδώσουν στη διεθνή κοινότητα την πεποίθηση ότι η χώρα έχει οριστικά αποφασίσει να γυρίσει σελίδα, να αγκαλιάσει την επιχειρηματικότητα και να άρει αποφασιστικά όλα τα εμπόδια που μέχρι σήμερα αποθάρρυναν τους ξένους επενδυτές.

Το IOBE έχει επανειλημμένα τονίσει στις Εκθέσεις του τη σημασία που αποδίδει στις **επενδύσεις που θα προκύψουν ως αποτέλεσμα των αποκρατικοποιήσεων**. Υπολογίζεται ότι το πρόγραμμα αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας μπορεί να προσελκύσει έως και 60 δις. σε νέες επενδύσεις –εκτός δηλαδή του αρχικού τιμήματος, το οποίο θα διατεθεί για την μείωση του χρέους-, μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του ΑΕΠ έως και 1% σε ετήσια βάση, να οδηγήσει σε αύξηση της απασχόλησης κατά 50 χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας και σε αύξηση των φορολογικών εσόδων κατά 3% του ΑΕΠ. Με δεδομένη λοιπόν τόσο τη δέσμευση της κυβέρνησης στην κατεύθυνση των αποκρατικοποιήσεων, όσο και την επιτάχυνση των σχετικών διαδικασιών τελευταία, εύλογα μπορεί να αντιμετωπίζονται ως σημαντική πηγή νέων επενδύσεων μεσοπρόθεσμα. Και εδώ η κοινωνική συναίνεση, η ευρύτερη κατανόηση της σημασίας των αποκρατικοποιήσεων για το μέλλον της Οικονομίας και ιδιαίτερα για την καταπολέμηση της ανεργίας έχουν ιδιαίτερη σημασία.

Κλείνοντας αναφερόμαστε στο ρητορικό ερώτημα που συχνά τίθεται τον τελευταίο καιρό, αν δηλαδή το IOBE «βλέπει φως στο τέλος του τούνελ».

Πριν επιχειρήσουμε οποιαδήποτε απάντηση, πρέπει να τονίσουμε ότι όταν η Ελληνική Οικονομία υπερβεί τη σημερινή κρίση, το επίπεδο και η δομή της θα είναι πολύ διαφορετική από αυτά που ίσχυαν στο παρελθόν. Το IOBE αναφέρεται σε αυτή την προοπτική ως την ανάδυση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου για τη χώρα. Ένα νέο υπόδειγμα ανάπτυξης για την Ελλάδα δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει μια ριζική ανακατανομή της οικονομικής δραστηριότητας και στο κλαδικό επίπεδο, με αύξηση της παραγωγής των κλάδων που παράγουν διεθνώς ανταγωνιστικά-εμπορεύσιμα προϊόντα, αντί του τομέα των μη εμπορευσίμων που υπήρξε η ατμομηχανή της ανάπτυξης στο παρελθόν. Στην προοπτική αυτή, ο ρόλος των επενδύσεων και του παραγωγικού – επιχειρηματικού τομέα θα είναι βεβαίως κεντρικός. Ωστόσο, αυτό που έχει σημασία δεν είναι μόνο ο όγκος των επενδύσεων αλλά και η κατεύθυνσή τους, και είναι σε αυτό το θέμα που η προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών είναι αποφασιστικής σημασίας.

Η μεγάλη βελτίωση στο ισοζύγιο πληρωμών τα τελευταία δύο χρόνια, η άρση εμποδίων για την επιχειρηματικότητα που καταγράφεται ήδη και αντανακλάται στη βελτίωση της κατάτα-

ξης της χώρας κατά 11 θέσεις στην κατάταξη της Παγκόσμιας Τράπεζας (Doing Business report), αποτελούν πρώτα δείγματα μιας δυναμικής που πρέπει και μπορεί να ενισχυθεί.

Είναι λοιπόν αμυδρά ορατές κάποιες ακτίνες φωτός. Και το φως θα δυναμώνει, όσο η χώρα θα κατευθύνεται σταθερά και αξιόπιστα στην πορεία που έχει προδιαγράψει το σημερινό πλαίσιο οικονομικής πολιτικής. Χωρίς εφησυχασμό, αλλά με βάσιμη αισιοδοξία για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε σημείο καμψής η διεθνής οικονομία, καθοριστικές οι εφαρμοζόμενες οικονομικές πολιτικές σε Ευρωζώνη και ΗΠΑ για την παγκόσμια ανάπτυξη και το 2013.

Η μεγέθυνση της παγκόσμιας οικονομίας, μετά την επιβράδυνση στο δεύτερο τρίμηνο του 2012, σταθεροποιήθηκε στο τρίτο τρίμηνο περίπου στο επίπεδο του προηγούμενου. Η δημοσιονομική κρίση στην Ευρωζώνη και οι συνεχείς προσπάθειες αντιμετώπισής της, σε συνδυασμό με την προεκλογική περίοδο στις ΗΠΑ, στο επίκεντρο της οποίας βρέθηκαν επίσης δημοσιονομικά ζητήματα, έφεραν την παγκόσμια οικονομία σε στάση αναμονής απέναντι στις εξελίξεις στα συγκεκριμένα πεδία. Οι πολιτικές διεργασίες στην Ευρωζώνη συναρτήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τα τεκταινόμενα στην Ελλάδα. Οι χώρες στις υπόλοιπες γεωγραφικές ζώνες του κόσμου συνέχισαν να δέχονται τις καθοδικές πιέσεις στην οικονομική τους δραστηριότητα από τις ήδη αυστηρές εφαρμοζόμενες δημοσιονομικές πολιτικές σε κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, μέσω της κάμψης της εξαγωγικής τους ζήτησης, αλλά και από την αβεβαιότητα που δημιούργησε η αναγγελία νέων περιοριστικών δημοσιονομικών πολιτικών ακόμα και σε μεγαλύτερες χώρες όπως π.χ. η Γαλλία. Οι επιδράσεις των παραπάνω προσδιοριστικών παραγόντων παρέμειναν ισχυρές μέχρι τα τέλη του 2012, καθώς, πρώτον, οι διαβουλεύσεις μεταξύ ΕΕ και ΔΝΤ για τη βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους κορυφώθηκαν στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ενώ παράλληλα οριστικοποιήθηκαν τα δημοσιο-

νομικά μέτρα για το 2013 στους κρατικούς προϋπολογισμούς χωρών της Ευρωζώνης. Επιπλέον, η προεκλογική αβεβαιότητα κλιμακώθηκε στις ΗΠΑ μέχρι τις αρχές Νοεμβρίου, ενώ και οι εκτεταμένες καταστροφές από τον τυφώνα Σάντυ επιβράδυναν την ανάπτυξή της. Η νέα κυβέρνηση έπρεπε παράλληλα να επιτύχει σε σύντομο χρονικό διάστημα συμφωνία για την κάλυψη του «δημοσιονομικού γκρεμού». Υπό αυτές τις συνθήκες στο διεθνές περιβάλλον στο δεύτερο εξάμηνο του 2012, **οι εκτιμήσεις για το ρυθμό ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας κατά το περασμένο έτος αναθεωρήθηκαν επί τα χείρω: στο 3,1% από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (έναντι προηγούμενης εκτίμησης 3,3%), από 3,8% το 2011.**

Το 2013, θα είναι σε κάθε περίπτωση ένα έτος καμψής για την παγκόσμια οικονομία. Στην Ευρωζώνη εκτιμάται στασιμότητα της οικονομίας (+0,1% σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή). Από την άλλη πλευρά, στις ΗΠΑ η συμφωνία επί του «δημοσιονομικού γκρεμού» αίρει εν μέρει το δημοσιονομικό αδιέξοδο, ενώ η συνέχιση παρεμβάσεων ρευστότητας από τη FED και η αποκατάσταση των ζημιών του τυφώνα Σάντυ μάλλον θα επιταχύνουν ελαφρά την ανάπτυξή της. Στον αντίποδα, η Ιαπωνία θα χάσει την αναπτυξιακή πνοή που της προσέδωσαν το 2012 τα έργα αποκατάστασης των ζημιών του σεισμού του Μαρτίου του 2011. Σε ότι αφορά τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, οι μεικτές επιδράσεις από την πορεία των αναπτυσσόμενων οικονομιών, θα σταθεροποιήσουν την ανάπτυξή τους στα περυσινά επίπεδα.

Ωστόσο, η άσκηση κυρίως επεκτατικών νομισματικών πολιτικών σε ορισμένες εξ' αυτών θα τονώσει την εγχώρια ζήτηση, υπεραντισταθμίζοντας πιθανή εξασθένηση των εξαγωγών. **Συνισταμένη των παραπάνω τάσεων αποτελεί η πρόβλεψη για μικρή ισχυροποίηση της μεγέθυνσης της παγκόσμιας οικονομίας το 2013 σε σύγκριση με το 2012, στο 3,3%, έναντι πάντως περισσότερο αισιόδοξης πρόβλεψης μέχρι τα μέσα του περασμένου έτους (3,7%).**

Στα επίπεδα του -6,6% η ύφεση στην Ελλάδα το 2012, έναντι -7,1% το 2011.

Η άρση της πολιτικής ρευστότητας στα μέσα Ιουνίου και ο σχηματισμός νέας κυβέρνησης, άμβλυναν την αβεβαιότητα στη χώρα, χωρίς ωστόσο αυτό να επηρεάσει θετικά την οικονομική δραστηριότητα. Οι αιτίες για αυτό ήταν: α) η αβεβαιότητα για την έκβαση των διαπραγματεύσεων για τα δημοσιονομικά μέτρα, που ξεκίνησαν τον Ιούλιο και συνεχίστηκαν μέχρι τα μέσα Νοέμβρη, β) η ολοκλήρωση εφαρμογής των δημοσιονομικών παρεμβάσεων του δεύτερου Μνημονίου, γ) η ευρύτερη υιοθέτηση των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας που περιλαμβάνονταν σε αυτό και δ) η επιτάχυνση της ανόδου της ανεργίας. Ως αποτέλεσμα, η ύφεση στην ελληνική οικονομία κλιμακώθηκε στο τρίτο τρίμηνο, **(-6,9%), έναντι -6,3% στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, αλλά και -4% την ίδια περίοδο του 2011 (-4,0%). Έτσι συνολικά στο πρώτο εννιάμηνο του 2012 η πτώση του ΑΕΠ διαμορφώθηκε στο 6,6%, οριακά χαμηλότερα από ότι στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2011 (-6,8%).**

Ως προς τις εξελίξεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο, διατηρήθηκαν και, ως επί το πλείστον, ενισχύθηκαν οι τάσεις του προηγούμενου τριμήνου. Η **υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 8,9%, παρέμεινε ως ο βασικός προσδιοριστικός παράγοντας της ύφεσης**, σημειώνοντας μάλιστα ευρύτερη πτώση από ότι στη συγκεκριμένη περίοδο του 2011 (-7,8%). **Η εκ νέου κλιμάκωση στο τρίτο τρίμηνο της ήδη εκτεταμένης από την αρχή του 2012 μείωσης των επενδυτικών δαπανών, διαμόρφωσε την πτώση τους στο πρώτο εννιάμηνο του 2012 στο 30,3%** (από 13,3% τον προηγούμενο χρόνο). Αντιθέτως, **μικρότερη σε σχέση με το 2011 ήταν η περιτολή της δημόσιας κατανάλωσης φθάνοντας το 4,0%** έναντι 6,8% ένα χρόνο νωρίτερα. Αντίθετα, σε ότι αφορά τον **εξωτερικό τομέα της οικονομίας** σημειώθηκαν εκ νέου σημαντικές θετικές εξελίξεις, καθώς το ισοζύγιο του ήταν για πρώτη φορά πλεονασματικό. Το γεγονός αυτό, όπως και ο **περιορισμός του ελλείμματός του στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου, κατά 73,4%** σε εθνικολογιστικούς όρους (1,9% του ΑΕΠ έναντι 6,8% το 2011), **οφείλεται αποκλειστικά στην υποχώρηση των εισαγωγών (-17,4%).** Στο πεδίο των εξαγωγών, καταγράφεται συρρίκνωση κατά 1,9%, όταν το 2011 ανέρχονταν κατά 2,0%.

Ως προς τις εξελίξεις στο καταληκτικό τρίμηνο του 2012, η ιδιωτική κατανάλωση εκτιμάται ότι παρέμεινε σε πτωτική τροχιά, με ρυθμό παραπλήσιο αυτών στα δύο προηγούμενα τρίμηνα, εξαιτίας και πάλι της διεύρυνσης της ανεργίας, των δημοσιονομικών μέτρων και των αλλαγών στην αγορά εργασίας, αλλά και λόγω της αβεβαιότητας για

την έκβαση των διαπραγματεύσεων με την τρόικα σχετικά με τα νέα δημοσιονομικά μέτρα που θα επιβληθούν, καθώς και για τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων ΕΕ-ΔΝΤ ως προς τη βιωσιμότητα του ελληνικού δημόσιου χρέους. Η περιστολή των κρατικών καταναλωτικών δαπανών πιθανότατα κλιμακώθηκε, προκειμένου να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι, χωρίς να προκύψουν προβλήματα ρευστότητας στο κράτος από την καθυστέρηση λήψης της επόμενης δόσης του δανείου από την τρόικα. Οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις εγχωρίως και διεθνώς, που στο σκέλος των δημοσιονομικών-διαρθρωτικών μέτρων αφορούσαν και παραμέτρους του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (φορολογικό σύστημα επιχειρήσεων, αποζημιώσεις), διατήρησαν αναιμικό το επενδυτικό κλίμα,. Επίσης, η ιδιαίτερα εξασθενημένη εγχώρια ζήτηση στη διάρκεια αυτού του τριμήνου διέυρυνε περαιτέρω τη συρρίκνωση των εισαγωγών, διατηρώντας το έλλειμμα του εξωτερικού τομέα σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο από ότι το 2011. **Συγκεκριμάντας αυτές τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στα τέλη του 2012, καθώς και την πορεία τους κατά το αρχικό εννιάμηνο πέρυσι, η εκτίμηση του IOBE για την ένταση της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας στο σύνολο του περασμένου έτους παραμένει αμετάβλητη σε σύγκριση με την προηγούμενη τριμηνιαία έκθεσή του, στο 6,6%, δηλαδή ελαφρά μικρότερη του 2011 (-7,1%).**

Σε τροχιά ύφεσης η ελληνική οικονομία και το 2013, αλλά με μικρότερη ταχύτητα από ότι πέρυσι

Η ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων με την τρόικα για τα δημοσιονομικά μέτρα και τις διαρθρωτικές αλλαγές της διείτίας

2013-2014, των διαβουλεύσεων Ευρωζώνης-ΔΝΤ για τις δράσεις που θα καταστήσουν βιώσιμο το ελληνικό δημόσιο χρέος και για την επιμήκυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής της Ελλάδας και ακολούθως η επαναγορά ομολόγων από την ελληνική κυβέρνηση, έχουν ορισμένες σημαντικές άμεσες επενέργειες στην ελληνική οικονομία οι οποίες θα εκδηλωθούν εντός του 2013, επιτρέποντας παράλληλα τη δρομολόγηση θετικότερων εξελίξεων στο νέο έτος. Καταρχάς σε όρους διεθνούς εικόνας της χώρας σημειώνεται βελτίωση, καθώς το στοίχημα της ανάκτησης της αξιοπιστίας φαίνεται να κερδίζεται. Από την άλλη πλευρά, ήδη έχει καταστεί δυνατή η επανεκκίνηση της χρηματοδότησης του ελληνικού κράτους από το EFSF και το ΔΝΤ, που επιτρέπει την ολοκλήρωση της ανακεφαλαίωσης των τραπεζών, την αποπληρωμή χρεών του δημόσιου τομέα προς τον ιδιωτικό, αλλά και την αποδοχή των ελληνικών ομολόγων από την ΕΚΤ ως εγγυήσεων για την παροχή ρευστότητας, με πολύ χαμηλότερο επιτόκιο από αυτό του Μηχανισμού Έκτακτης Ρευστότητας (ELA). Αυτές οι εξελίξεις, σε συνδυασμό με τις επικείμενες εξαγορές-συγχωνεύσεις στον τραπεζικό τομέα, αναμένεται να οδηγήσουν στην αποκατάσταση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, στη βελτίωση της φερεγγυότητάς τους και στη σταδιακή ενίσχυση των δυνατοτήτων τους παροχής ρευστότητας σε επιχειρήσεις και ιδιώτες, περίπου από τα μέσα του 2013. Επομένως, θα σταθεροποιηθούν βασικές παράμετροι του οικονομικού περιβάλλοντος (συνέχιση δημοσιονομικής προσαρμογής, χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους, ευστάθεια χρηματοπιστωτικού συστήματος), ενισχύοντας την

εμπιστοσύνη διεθνώς και εγχωρίως στην ελληνική οικονομία, στις δυνατότητες αναδιάρθρωσης και έπειτα ανάκαμψής της.

Η άρση αυτών των αβεβαιοτήτων εκτιμάται ότι θα βελτιώσει σταδιακά και το επενδυτικό κλίμα. Οι επενδυτικές προοπτικές αναμένεται ότι θα υποστηριχτούν και από σχετικές πρωτοβουλίες και δράσεις από την πλευρά του κράτους: με την επιτάχυνση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, μετά την πολύ χαμηλή υλοποίησή του πέρυσι και καθώς η δ' Προγραμματική Περίοδος πλησιάζει στο τέλος της, με την επανεκκίνηση κατασκευής των πέντε μεγάλων οδικών αξόνων, τη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ, καθώς και με την προώθηση-υλοποίηση αναβλημένων μεταρρυθμίσεων για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας και του επενδυτικού περιβάλλοντος, εξαιτίας των παρατεταμένων διαπραγματεύσεων εντός και εκτός Ελλάδας το 2012 και του διπλού εκλογικού κύκλου.

Πάρα ταύτα, η αναμενόμενη νέα εκτεταμένη υποχώρηση της ζήτησης φέτος, πρωτίστως εγχωρίως και εξαιτίας της εφαρμογής των προγραμματισμένων δημοσιονομικών μέτρων και της συνέχισης της ανόδου της ανεργίας με ηπιότερο ρυθμό, αλλά και σε αγορές με σημαντικό μερίδιο στη διεθνή ζήτηση για ελληνικά προϊόντα και υπηρεσίες (Ευρωζώνη), αναμένεται να λειτουργήσουν ανασχετικά στην υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων και να επιφέρουν **νέα πτώση των επενδυτικών δαπανών, ωστόσο αρκετά μικρότερης έκτασης από ότι το 2012**. Ο πολύ χαμηλός βαθμός αξιοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία στα τέλη του 2012, στην περιοχή του 65%, αποτυ-

πώνει ανάγλυφα την αρκετά εξασθενημένη ζήτηση. Όμως αυτό το γεγονός δεν αναιρεί τη σημαντικότητα των προσπαθειών βελτίωσης παραμέτρων και χαρακτηριστικών του επενδυτικού περιβάλλοντος, ούτως ώστε να είναι δυνατή η ανταπόκρισή του στις προκλήσεις μιας αναθέρμανσης της ζήτησης. Επιπλέον, δεν αποκλείεται μικρή άνοδος της επενδυτικής δραστηριότητας στο τελευταίο τρίμηνο του 2013, όταν θα συντρέχουν οι παραπάνω και άλλοι ευνοϊκοί παράγοντες που αναλύονται στην παρούσα έκθεση.

Η εφαρμογή των δημοσιονομικών μέτρων το τρέχον έτος θα έχει κατά κύριο λόγο αρνητικό αντίκτυπο στην αγοραστική δύναμη και επομένως στην **κατανάλωση του ιδιωτικού τομέα**, καθώς τα περισσότερα εξ' αυτών αφορούν σε περικοπές εισοδημάτων των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα (μειώσεις ειδικών μισθολογίων, κατάργηση 13^{ου}-14^{ου} μισθού), συνταξιούχων και όσων λαμβάνουν επιδόματα από το κράτος. Προς τα κάτω αναπροσαρμογή των εισοδημάτων όλων των φυσικών προσώπων μάλλον θα επέλθει από την κατάργηση του αφορολόγητου ποσού που υπήρχε για αυτά ως το 2012, καθώς προς το παρόν δεν είναι σαφής ο τρόπος αναγνώρισης της έκπτωσης φόρου που αναμένεται να καθιερωθεί (στη διάρκεια του οικονομικού έτους ή στην εκκαθάριση των εισοδημάτων). Περιοριστικά θα συνεχίσει να επιδρά και η περαιτέρω κλιμάκωση της ανεργίας, που όμως αναμένεται να είναι σαφώς μικρότερης έκτασης από ότι πέρυσι. Τούτων δεδομένων, **η ένταση των πιέσεων στην ιδιωτική κατανάλωση προβλέπεται να είναι το 2013 παραπλήσια με αυτή το 2012**.

Στο έτερο σκέλος της εγχώριας κατανάλωσης, που προέρχεται από το δημόσιο τομέα, η επίτευξη της δημοσιονομικής προσαρμογής πρωτίστως με μείωση των δημοσίων δαπανών, όπως έχει σχεδιαστεί (ΜΠΔΣ 2013-2016), προμηνύει **νέες περικοπές των καταναλωτικών εξόδων του δημόσιου τομέα**. Από την άλλη πλευρά, ανασχετικά στην περιοριστική επίδραση της περιστολής της δημόσιας κατανάλωσης στο ΑΕΠ αναμένεται να λειτουργήσει η πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του κράτους προς τον ιδιωτικό τομέα μέσω των αντλούμενων κεφαλαίων από το EFSF και το ΔΝΤ.

Ως προς τις εξελίξεις στον **εξωτερικό τομέα της οικονομίας**, θα σημειωθεί νέα βελτίωση του ισοζυγίου του, κυρίως από τη φθίνουσα πορεία των εισαγωγών, που εκτιμάται ότι θα μειωθούν και φέτος κατά διψήφιο ποσοστό, λόγω της ισχυρής εξασθένισης της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης. Είναι όμως πιθανή η μικρή συμβολή και των εξαγωγών, από την αυξητική επίδραση της τουριστικής κίνησης, καθώς οι πρώτες ενδείξεις δείχνουν ότι θα είναι μεγαλύτερη το 2013 από ότι το 2012. Σε κάθε περίπτωση, η **περαιτέρω σημαντική υποχώρηση των εισαγωγών το νέο έτος προβλέπεται να οδηγήσει για πρώτη φορά σε πλεονασματικό ισοζύγιο εξωτερικού τομέα το 2013, που επομένως θα έχει αυξητική επίδραση στο ΑΕΠ**.

Συνισταμένη των τάσεων στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ το 2013 αποτελεί η πρόβλεψη για χαμηλότερη ύφεση της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με το 2012, της τάξης του 4,6%. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη είναι

ελαφρά δυσμενέστερη εκείνων από εγχώριους και διεθνείς φορείς (ΕΕ: -4,2%, ΥΠΟΙΚ, ΟΟΣΑ: -4,5%).

Εμφατικά εντός στόχων η υλοποίηση του προϋπολογισμού για το 2012, λόγω περιορισμού των δαπανών και χαμηλότερων πληρωμών τόκων μετά το PSI

Ένα μήνα πριν το κλείσιμο του 2012, ο Κρατικός Προϋπολογισμός παρουσίασε καθαρό έλλειμμα €12,9 δισ., βελτιωμένο κατά €8,3 δισ. σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011. Η σημαντική βελτίωση οφείλεται σχεδόν κατά το ήμισυ (€4,2 δισ.) στο πρωτογενές αποτέλεσμα, το έλλειμμα του οποίου δεν ξεπέρασε το €1,4 δισ., ενώ μετά το PSI παρουσιάζεται σημαντική ελάφρυνση, ύψους €4,1 δισ., στις πληρωμές για τόκους. Ωστόσο το ικανοποιητικό πρωτογενές αποτέλεσμα προέρχεται αποκλειστικά από την πλευρά των δαπανών - αφού τα έσοδα εξακολουθούν να υπολείπονται των περυσινών - μέσω εξοικονομήσεων στις πρωτογενείς δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού (€4,4 δισ. λιγότερες από ότι το 2011) και σημαντικών περικοπών του ΠΔΕ (€0,7 δισ.). Σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης, το ισοζύγιο παρουσίασε επίσης στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2012 έλλειμμα €9,7 δισ., έναντι €19,9 δισ. ένα χρόνο νωρίτερα.

Για το 2013 προβλέπεται στον Προϋπολογισμό περαιτέρω περιορισμός του ελλείμματος της Γενικής Κυβέρνησης, σε €9,4 δισ. (5,2% του ΑΕΠ), από €12,9 δισ. το 2012 (6,6% του ΑΕΠ). Παρότι προβλέπεται μικρή μείωση των πληρωμών για τόκους το τρέχον έτος, εντούτοις αναμένεται η επίτευξη μικρού πρωτογενούς πλεο-

νάσματος (€748 εκατ., ή 0,4% του ΑΕΠ), για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια, μέσω κυρίως της συγκράτησης των δαπανών, με άξονα τα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής που περιλαμβάνονται στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016.

Σε ανοδική τροχιά η ανεργία αν και με ηπιότερο ρυθμό το 2013. Καθοριστικός δείκτης η μακροχρόνια ανεργία

Η σημειωθείσα κάμψη της δραστηριότητας των τουριστικών επιχειρήσεων στη διάρκεια του καλοκαιριού, καθώς και η πολύ υψηλότερη της αναμενόμενης ύφεση στην ελληνική οικονομία, δεν επέτρεψαν την εκδήλωση θετικών εποχικών επιδράσεων στην απασχόληση στο τρίτο τρίμηνο του 2012, όπως διαχρονικά συνέβαινε στο παρελθόν. Ως αποτέλεσμα, το ποσοστό ανεργίας ανήλθε σε αυτό το χρονικό διάστημα στο 24,8%, 7,1 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερα από το ίδιο τρίμηνο του 2011. Έτσι, συνολικά στο εννιάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012 η ανεργία έφτασε το 23,7%, έναντι 16,6% στην αντίστοιχη περίοδο το 2011. Η εκτεταμένη υποχώρηση της ζήτησης του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου του 2012, εξαιτίας των παραγόντων που αναλύθηκαν προηγουμένως, εκτιμάται ότι επιδείνωσε εκ νέου τις συνθήκες στην **αγορά εργασίας**. Από την άλλη πλευρά, καθώς αντικείμενο των διαπραγματεύσεων με την τρόικα σε αυτό το χρονικό διάστημα αποτέλεσαν και αλλαγές σε παραμέτρους του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (φορολογικό σύστημα για τις επιχειρήσεις, ύψος αποζημιώσεων), εκτιμάται ότι μεγάλο μέρος των επιχειρή-

σεων ανέμεναν την οριστικοποίηση των σχετικών ρυθμίσεων προκειμένου να προβούν στη λήψη αποφάσεων, που αφορούσαν στην απασχόληση. Επισημαίνεται σχετικά ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, η αρνητική καθαρή ροή μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα (προσλήψεις μείον καταγγελίες-λήξεις συμβάσεων μείον οικειοθελείς αποχωρήσεις) επιβραδύνθηκε σημαντικά στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν (-51%). Έτσι συνολικά **η εκτίμηση για την ανεργία στο σύνολο του 2012 αναθεωρείται ελαφρά επί το δυσμενέστερο, στο 24,5%, 6,8 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερα από το 2011 (17,7%)**. Η παραμονή της ελληνικής οικονομίας σε ύφεση και το 2013 θα πλήξει αναπόφευκτα και την απασχόληση. Ωστόσο, η αναμενόμενη μικρότερη έκταση της ύφεσης, η υλοποίηση ορισμένων μεγάλων επενδύσεων, όπως η συνέχιση κατασκευής των πέντε μεγάλων οδικών αξόνων και η ευρύτερη υιοθέτηση των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας του δεύτερου Μνημονίου θα επιβραδύνουν την πτώση της. Έτσι, **η ανεργία προβλέπεται να διαμορφωθεί το 2013 στην περιοχή του 27,3%**.

Σημαντική υποχώρηση του πληθωρισμού το 2012 στο 1,5%. Περαιτέρω αποκλιμάκωση το 2013

Η εξασθένιση της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης αποτυπώνεται εύγλωττα στην εξέλιξη του πληθωρισμού το 2012, υποχωρώντας μάλιστα τον Σεπτέμβριο κάτω από το 1,0%. Παρά την αυξητική επίδραση της εξίσωσης του ειδικού φόρου κατανάλωσης στο πετρέλαιο κίνησης και οικιακής θέρμανσης τον Οκτώβριο (άνοδος στο

1,6%), ο πληθωρισμός περιορίστηκε τον αμέσως επόμενο μήνα στο 1,0%, οπότε στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 1,6%, σχεδόν δύο εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι σε αυτή την περίοδο του 2011 (3,4%). Συνεπώς, **αναμένεται να επιβεβαιωθεί η εκτίμηση που έχει γίνει από το IOBE ήδη από τον Ιούνιο για διαμόρφωσή του στο 1,5% το 2012, έναντι 3,3% τον προηγούμενο χρόνο.** Με την εγχώρια καταναλωτική ζήτηση να περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό και το 2013, λόγω των νέων εκτεταμένων δημοσιονομικών μέτρων, της αύξησης της ανεργίας και της περικοπής των δημοσίων δαπανών, η επιβράδυνση του πληθωρισμού θα συνεχιστεί στη διάρκειά του. Ανασχετικά σε αυτή αναμένεται να επιδράσουν η αύξηση του ΕΦΚ στο πετρέλαιο οικιακής θέρμανσης μέχρι τον Μάιο και οι κλιμακωτές αυξήσεις στην τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος, χωρίς όμως να αποτρέψουν τη φθίνουσα πορεία του. **Ακολουθως, ο πληθωρισμός προβλέπεται ότι θα διαμορφωθεί το τρέχον έτος στην περιοχή του 1,0%.**

Ειδική μελέτη IOBE: «Η επίδραση στην ελληνική οικονομία από την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς»

Τα αποτελέσματα μελέτης του IOBE που βρίσκεται στο στάδιο της ολοκλήρωσής της για τις δυνητικές θετικές επενέργειες

στην ελληνική οικονομία από την αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας, μέσα από την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού ως εναλλακτικής μορφής προσέλκυσης ξένων επισκεπτών στη χώρα παρουσιάζονται στο τέταρτο κεφάλαιο. Η μελέτη εστιάζει σε πιθανές αξιοποιήσιμες δυνατότητες και ευκαιρίες για τη δημιουργία ωφελειών σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, τόσο στο άμεσο μέλλον όσο και σε μακροχρόνιο χρονικό ορίζοντα.

Η εκτιμώμενη επίδραση στο ΑΕΠ συμπεριλαμβάνει τον αντίκτυπο της διαδικασίας υλοποίησης συγκεκριμένων έργων πολιτισμού (κυρίως στην ευρύτερη περιοχή του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης), των εσόδων που θα προκύψουν από τη λειτουργία τους, καθώς και από την αύξηση της τουριστικής κατανάλωσης, ως αποτέλεσμα των περισσότερων αφίξεων ξένων επισκεπτών από το εξωτερικό και της επέκτασης της διαμονής τους. Η συνολική επίδραση στο ΑΕΠ από το πρόγραμμα αναβάθμισης της πολιτιστικής κληρονομιάς εκτιμάται μεταξύ €530 εκ. και €1,8 δισεκ. κάθε χρόνο, ανάλογα με την τελική έκταση των επενδύσεων του προγράμματος. Αντίστοιχα, από την υλοποίηση της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας μπορεί να προέλθει σημαντική αύξηση της απασχόλησης, με τις σχετικές εκτιμήσεις για τις νέες θέσεις εργασίας να κυμαίνονται μεταξύ 12 χιλ. και 38 χιλ..

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

Η παγκόσμια οικονομία παραμένει στα τέλη του 2012 και στις αρχές του 2013 σε αχαρτογράφητα νερά, με την πορεία της να συναρτάται κυρίως από τις δημοσιονομικές εξελίξεις, τόσο στην Ευρωζώνη, όσο και στις ΗΠΑ. Θετικές εξελίξεις σε αυτό το επίπεδο στη διάρκεια του νέου έτους (πχ. συμφωνία κάλυψης «δημοσιονομικού γκρεμού» στις ΗΠΑ, ενδεχόμενη επιστροφή Ιρλανδικού κράτους στις αγορές κρατικών ομολόγων) θα μπορούσαν να μετριάσουν σημαντικά την αβεβαιότητα εξαιτίας των δημοσιονομικών ζητημάτων που προς το παρόν κυριαρχεί στην παγκόσμια οικονομία, να βελτιώσουν τις προσδοκίες για την πορεία της και να δημιουργήσουν δυνατότητες αναθέρμανσής της. Ωστόσο στα τέλη του 2012 η παγκόσμια μεγέθυνση εμφανίζεται υποτονική, με την ύφεση στην ΕΕ να αποτελεί τον βασικό ανασχετικό παράγοντά της και το ενδεχόμενο μιας νέας μεγάλης ύφεσης στη συγκεκριμένη γεωγραφική ζώνη, όπως αυτή του 2009, να μην μπορεί να αποκλειστεί. Άλλωστε, στο πρόσφατο παρελθόν τα σημάδια εξόδου από την κρίση και ανάκαμψης της ΕΕ, όπως η μικρή ανάπτυξη της στη διετία 2010-2011, έχουν δώσει τη θέση τους σε επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ σε ορισμένες χώρες της παρουσιάζεται ανατροφοδοτούμενη ύφεση. Απώλεια αναπτυξιακής δυναμικής παρατηρείται και στις αναδυόμενες οικονομίες, αντανακλώντας κυρίως τις

επιδράσεις της ύφεσης στην Ευρώπη, που αποτελεί βασικό προορισμό για τις εξαγωγές τους, αλλά και της μειωμένης ζήτησης στο εσωτερικό τους.

Αναλυτικότερα, πέντε χρόνια μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, σημειώνεται για ακόμα μία φορά επιδείνωση των οικονομικών προοπτικών στην παγκόσμια οικονομία. Στην Ευρωζώνη, παράλληλα με την επανάκαμψη της ύφεσης, προωθείται η δημοσιονομική και χρηματοπιστωτική ολοκλήρωσή της, διαδικασία στην οποία υπάρχουν κοινοί τόποι μεταξύ των μελών της, αλλά και σημεία τριβών. Η αμερικάνικη οικονομία συνεχίζει να αναπτύσσεται το γ' τρίμηνο του 2012 με ήπιους ρυθμούς όμως ο κίνδυνος του δημοσιονομικού γκρεμού (fiscal cliff) δημιουργούσε αυξημένη επιφυλακτικότητα για τη μετέπειτα πορεία της, ιδίως κατά το 2013. Υπό αυτές τις εξελίξεις και συνθήκες σε διεθνές επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόβη πρόσφατα σε καθοδική αναθεώρηση των προβλέψεων της αναφορικά με την ανάπτυξη στην παγκόσμια οικονομία σε σχέση με τις εαρινές προβλέψεις του 2012, τόσο για το περασμένο έτος, όσο και για το 2013: το ΑΕΠ της παγκόσμιας οικονομίας εκτιμάται πως ανήλθε κατά 3,1% το 2012 και 3,3% το 2013, έναντι αντίστοιχων προηγούμενων εκτιμήσεων 3,3% και 3,7% (Πίνακας 2.1).

Τα μέτρα λιτότητας σε πολλές χώρες με δημοσιονομικά προβλήματα και η επιβράδυνση του διεθνούς εμπορίου προκάλεσαν την επιδείνωση των οικονομικών προσδοκιών από την πλευρά κυρίως των

επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Αναφορικά με το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών εκτιμάται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μόλις στο 1,8% για το σύνολο του 2012 (έναντι 5,7% της προηγούμενης εκτίμησης), ενώ το 2011 έφθανε το 7,9%. Για το 2013 οι φθινοπωρινές προβλέψεις κάνουν λόγο για αύξηση των εξαγωγών κατά 3,4%, (έναντι προηγούμενης πρόβλεψης για άνοδο 6,5%). Στο σκέλος των παγκόσμιων εισαγωγών, οι εκτιμήσεις της ΕΕ αναφέρουν πως ο ρυθμός αύξησής τους θα διαμορφωθεί στο 3,5% το 2012 και 4,3% το 2013, ενώ το 2011 ήταν 7,7%. Επίσης, η υψηλή και αυξανόμενη ανεργία σε ορισμένες χώρες της ΕΕ, που συμπιέζει τα εισοδήματα και την καταναλωτική δύναμη, επιδεινώνει ακόμα περισσότερο τις προσδοκίες, ιδίως στην πλευρά των νοικοκυριών.

Οι φθίνουσες προσδοκίες αντανακλούν επίσης την έλλειψη εμπιστοσύνης στην επάρκεια και στην αποτελεσματικότητα των πολιτικών αποφάσεων που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση της κρίσης, κυρίως σε επίπεδο βραχυπρόθεσμων δράσεων, αλλά και ως προς τη δυνατότητα χάραξης αξιόπιστων μακροπρόθεσμων στρατηγικών για την υπέρβαση και την αποφυγή της στο μέλλον. Το πρόβλημα αυτό πηγάζει από την αποτυχία να επιτευχθεί συναίνεση στις πολιτικές λύσεις που απαιτούνται. Η διαχείριση της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη και ο «δημοσιονομικός γκρεμός» στις ΗΠΑ αποτελούν δύο σημεία που δημιουργούν σημαντική ανησυχία στην παγκόσμια οικονομία. Επιπρόσθετα, στις αναδυόμενες οικονομίες

παρουσιάζονται πολιτικές προκλήσεις τόσο σε μακροοικονομικό όσο και σε διαρθρωτικό επίπεδο, γεγονός που αναδεικνύει ότι, πέραν των γενικών οικονομικών τάσεων σε ορισμένες γεωγραφικές ζώνες, υφίστανται ειδικές συνθήκες και προβλήματα σε κάθε χώρα. Είναι απαραίτητο να ληφθούν αποφασιστικές πολιτικές δράσεις προκειμένου να διασφαλισθεί ότι το αδιέξοδο αναφορικά με την δημοσιονομική πολιτική στις ΗΠΑ και η συνεχιζόμενη αστάθεια στην Ευρωζώνη δεν θα οδηγήσουν σε νέα επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομίας.

Πιο αναλυτικά, σε ότι αφορά την πορεία και τις προβλέψεις για τις σημαντικότερες οικονομίες παγκοσμίως:

Η οικονομία των **ΗΠΑ** παρέμεινε σε αναπτυξιακή τροχιά το γ' τρίμηνο του 2012. Κατέγραψε αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,5% σε σχέση με την ίδια περίοδο ένα χρόνο πριν, ενώ σε σύγκριση με το β' τρίμηνο του έτους το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 0,7% (ύστερα από μια αύξηση κατά 0,3% που καταγράφηκε ως προς το α' τρίμηνο). Εντούτοις, η αβεβαιότητα σχετικά με τη δημοσιονομική πολιτική που θα εφαρμοζόταν στους επόμενους μήνες παρέμενε υψηλή, εν τω μέσω προεκλογικής περιόδου. Η ανάπτυξη του ΑΕΠ αναμένεται ότι επιβραδύνθηκε στο σύνολο του δευτέρου εξαμήνου του 2012 λόγω των ζημιών στην παραγωγή του πρωτογενούς τομέα και των καταστροφών που προκλήθηκαν από τον τυφώνα Sandy. Η ιδιωτική κατανάλωση κατέγραψε συγκρατημένη ετήσια αύξηση στο γ' τρίμηνο (1,8%), ενώ ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των επιχειρηματικών επενδύσεων απώλεσε εμφανώς τη

δυναμική του (4,4% στο γ' τρίμηνο, ενώ στο β' τρίμηνο ήταν 7,1%) λόγω της αβεβαιότητας που υπάρχει σχετικά με τις δημοσιονομικές προοπτικές και την επίλυση της κρίσης στην Ευρωζώνη. Στον αντίποδα, η αγορά κατοικίας επιδεικνύει αξιοσημείωτη βελτίωση, με τις πωλήσεις κατοικιών να αυξάνονται σταθερά και τις τιμές τους να ανέρχονται περισσότερο από 7% σε σχέση με τις αρχές του περασμένου έτους. Αναφορικά με τον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, οι εξαγωγές στο τρίτο τρίμηνο του 2012 σημείωσαν ετήσιο ρυθμό αύξησης 3% (έναντι 4,3% στο προηγούμενο τρίμηνο), ενώ η αύξηση των εισαγωγών διαμορφώθηκε στο 2,7% (έναντι 3,9% στο β' τρίμηνο). Η επιβράδυνση των εξαγωγών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός πως η ξένη ζήτηση είναι πιο υποτονική.

Σε ότι αφορά στην αγορά εργασίας εμφανίστηκαν σημάδια βελτίωσης, έστω και μικρής έκτασης. Το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε κάτω από το 8% τον Οκτώβριο. Παράλληλα, ο ρυθμός δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης χαρακτηρίζεται ως μέτριος. Έτσι, η ανάκαμψη στην αγορά εργασίας πραγματοποιείται με αργούς ρυθμούς.

Ως προς τις χρηματοπιστωτικές συνθήκες, τον Σεπτέμβριο η FED ανακοίνωσε πρώτον πως θα διατηρήσει υπό προϋποθέσεις το επιτόκιο κοντά στο 0% ως τα μέσα τουλάχιστον του 2015, και δεύτερον ένα νέο γύρο «ποσοτικής χαλάρωσης». Η τρέχουσα νομισματική πολιτική των ΗΠΑ φαίνεται πως είχε θετικά αποτελέσματα και θα συνεχίσει να έχει, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, καθώς βελτιώνονται οι προ-

οπτικές για αύξηση της απασχόλησης, έστω και με αργούς ρυθμούς, ενώ οι προσδοκίες για το επίπεδο του πληθωρισμού δεν προκαλούν, τουλάχιστον προς το παρόν, ανησυχία. Από την άλλη πλευρά, είναι απαραίτητο να επισημανθεί πως η διατήρηση μιας χαλαρής νομισματικής πολιτικής σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα εγκυμονεί κινδύνους, όπως είναι ο υψηλότερος πληθωρισμός, η μείωση της αγοραστικής δύναμης, η απώλεια αναπτυξιακής δυναμικής.

Αναφορικά με τη δημοσιονομική πολιτική, είναι απαραίτητο το έλλειμμα να μειωθεί προκειμένου να διασφαλισθεί η δημοσιονομική βιωσιμότητα. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΟΟΣΑ, με βάση την τρέχουσα νομοθεσία το πρωτογενές έλλειμμα αναμένεται να μειωθεί σε ετήσια βάση κατά 1,5% περίπου τόσο το 2013 όσο και το 2014 (από 8,5% το 2012, στο 6,8% το 2013, και 5,2% το 2014). Βραχυπρόθεσμα, μια πολιτική αυστηρής και υπερβάλλουσας δημοσιονομικής σταθεροποίησης μάλλον θα πρέπει να αποφευχθεί, δεδομένων των υψηλών δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών που υφίστανται στην παρούσα φάση. Συγκεκριμένα, στις ΗΠΑ η δημοσιονομική πειθαρχία θα πρέπει να ενταχθεί στα πλαίσια ενός αναλυτικού σχεδίου σταθεροποίησης σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Μια περισσότερο περιοριστική πολιτική βραχυπρόθεσμα πιθανόν να προκαλούσε μείωση των πιστώσεων, παράλληλα με ισχνή ανάπτυξη της απασχόλησης, μείωση των πραγματικών εισοδημάτων στην οικονομία, επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας, ενδεχομένως και ύφεση. Ωστόσο, η επίτευξη συμ-

φωνίας στη Γερουσία για την αποφυγή του «δημοσιονομικού γκρεμού» στα τέλη του 2012 φαίνεται να απομακρύνει αυτό το ενδεχόμενο και τις επιπτώσεις του, αν και σε αυτή ξεκαθαρίζεται μεν η αύξηση του φορολογικού συντελεστή για υψηλά εισοδήματα, όχι όμως και της αυτόματης περικοπής των δημοσίων δαπανών, που είχε αποφασιστεί στα τέλη του 2011. Υπό την διαμορφωθείσες συνθήκες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα των ΗΠΑ και με την προϋπόθεση ότι οι αυτόματες περικοπές των δημοσίων δαπανών θα πραγματοποιηθούν τελικά σε μικρή έκταση, το ΑΕΠ εκτιμάται ότι αυξήθηκε κατά 2,1% στο σύνολο του 2012, ενώ θα ανέλθει κατά 2,3% το 2013.

Στην **Ιαπωνία**, ύστερα από την υψηλή ανάπτυξη στο πρώτο μισό του 2012, λόγω των δημοσίων δαπανών σε ανακατασκευές των καταστροφών που προκάλεσαν ο ισχυρός σεισμός και το τσουνάμι το 2011, κατά τη διάρκεια του γ' τριμήνου του 2012 το ΑΕΠ αυξήθηκε μόλις κατά 0,2% σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2011 (από 3,4% που ήταν η αντίστοιχη αύξηση στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο). Σε σχέση με το β' τρίμηνο του 2012, το ΑΕΠ στο γ' τρίμηνο μειώθηκε κατά 0,9% (έναντι τριμηνιαίας αύξησης 0,1% στο β' τρίμηνο του περασμένου έτους). Η απώλεια δυναμικής της ανάκαμψης αντικατοπτρίζει κυρίως την επιβράδυνση του παγκόσμιου εμπορίου, αλλά και την αποδυνάμωση της εγχώριας ζήτησης. Στο γ' τρίμηνο του 2012 ο ετήσιος ρυθμός αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης διαμορφώθηκε 1,1% ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο ήταν 3,2%. Συνολικά το 2012 ο

ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 2,0%.

Σε ότι αφορά την πορεία του ΑΕΠ το 2013, προβλέπεται ήπια ανάπτυξη, της τάξης του 0,8%, λόγω των προγραμματισμένων μειώσεων στις δαπάνες ανακατασκευών και των αυξήσεων στους φόρους που θα επηρεάσουν την ιδιωτική κατανάλωση. Το δημοσιονομικό έλλειμμα εκτιμάται πως θα διατηρηθεί κοντά στο 10% του ΑΕΠ στη διετία 2012-2013, οδηγώντας έτσι σε περαιτέρω σημαντική αύξηση του ήδη υψηλού δημοσίου χρέους. Η αύξηση στο συντελεστή του φόρου κατανάλωσης από 5% έως 10% μέχρι το 2015 που έχει ήδη αποφασισθεί και οι περικοπές των δαπανών έχουν ως στόχο το πρωτογενές έλλειμμα να φτάσει στα επίπεδα του 3,2% σε αυτό το χρονικό διάστημα. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να καταρτισθεί ένα αξιόπιστο και βιώσιμο σχέδιο δημοσιονομικής σταθερότητας στην Ιαπωνία. Επίσης, η Τράπεζα της Ιαπωνίας έλαβε πρόσθετα μέτρα προκειμένου να στηρίξει την οικονομία. Συγκεκριμένα, διατήρησε τα επιτόκια κοντά στο 0% και επέκτεινε το πρόγραμμα αγοράς ομολόγων στο 19% του ΑΕΠ έως τα τέλη του 2013. Εντούτοις, ο αποπληθωρισμός συνεχίζεται καθώς ο βασικός δείκτης τιμών του καταναλωτή (εκτός της ενέργειας και των τροφίμων) μειώθηκε κατά 0,6% στο γ' τρίμηνο του 2012. Τον Οκτώβριο του 2012 η κυβέρνηση και η ΤτΙ ανακοίνωσαν από κοινού πως δεσμεύονται να λάβουν μέτρα ανάπτυξης και νομισματικής χαλάρωσης προκειμένου να ξεπεράσουν το πρόβλημα του αποπληθωρισμού (στόχος είναι ο πληθωρισμός να φτάσει στο 1%).

Στη **Κίνα**, ο ρυθμός ανάπτυξης επιβραδύνθηκε περαιτέρω στο γ' τρίμηνο του 2012, στο 7,4% (έναντι 7,6% το β' τρίμηνο και 8,2% το α' τρίμηνο του έτους), σημειώνοντας έτσι τη χαμηλότερη επίδοση των τελευταίων ετών. Η επιβράδυνση της οικονομίας προήλθε κυρίως από την εξασθένηση της εγχώριας αλλά και της εξωτερικής ζήτησης. Πιο συγκεκριμένα, το ετήσιο ποσοστό αύξησης των εξαγωγών φθίνει προσεγγίζοντας σχεδόν το 0%, όμως η αρνητική επίπτωση αυτής της εξέλιξης μετριάζεται από την επιβράδυνση και των εισαγωγών που επίσης ήταν σχεδόν στάσιμες στο τέταρτο περυσινό τρίτο τρίμηνο. Αντίστοιχα, τα ποσοστά διεύρυνσης της εγχώριας βιομηχανικής παραγωγής, του λιανικού εμπορίου και των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου υποχωρούν με σταθερό σχεδόν ρυθμό κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους. Η εξαγωγική δραστηριότητα περιορίστηκε, καθώς οι εμπορικοί εταίροι της Κίνας βρίσκονται σε ήπια ανάπτυξη (Ιαπωνία και ΗΠΑ) ή ακόμα και ύφεση (Ευρώπη). Ο πληθωρισμός μειώθηκε κατά 4 μονάδες μέσα στο έτος με τον δείκτη τιμών καταναλωτή να υποχωρεί κάτω από το 2% τον Σεπτέμβριο. Σημαντικό ρόλο στην υποχώρηση του πληθωρισμού διαδραμάτισε η σημαντική μείωση στις τιμές των εισαγόμενων προϊόντων. Η εξέλιξη αυτή ενθάρρυνε την Κεντρική Τράπεζα της Κίνας να μειώσει τα επιτόκια δανεισμού 2 φορές από τις αρχές του έτους, με αντίστοιχες μειώσεις στα επιτόκια καταθέσεων, καθώς και να προβεί στη τόνωση της ρευστότητας στην πραγματική οικονομία. Για το σύνολο του 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι ο ρυθμός ανάπτυξης στην Κίνα διαμορφώ-

θηκε στο 7,7%, και θα σταθεροποιηθεί σε αυτή την έκταση και το 2013 (αναθεωρώντας έτσι επί τα χείρω προηγούμενες εκτιμήσεις κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους για ανάπτυξη 8,2% το 2013), ενώ το 2011 η ανάπτυξη ήταν της τάξης του 9,2%.

Η **Ρωσία** συνεχίζει να βρίσκεται σε αναπτυξιακή τροχιά, με ελαφρά χαμηλότερη ταχύτητα από ότι στο παρελθόν, καθώς σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις ο ρυθμός ανάπτυξης για το σύνολο του 2012 θα είναι 3,7% (οριακή αναθεώρηση της προηγούμενης εκτίμησης προς τα πάνω) και 3,9% για το 2013, έναντι ανάπτυξης 4,2% το 2011. Η εγχώρια ζήτηση αποδυναμώθηκε αλλά συνεχίζει να αποτελεί τη βάση για τη μεγέθυνση της οικονομίας της, λειτουργώντας ως αντίβαρο στις επιδεινούμενες συνθήκες του εξωτερικού περιβάλλοντος, κυρίως λόγω της ύφεσης την Ευρωζώνη. Η ισχυροποίηση της αγοράς εργασίας και η διεύρυνση των πιστώσεων στηρίζουν τη κατανάλωση. Το ποσοστό ανεργίας κατέγραψε περαιτέρω μείωση το περασμένο έτος, φτάνοντας τον περασμένο Ιούλιο στο χαμηλότερο επίπεδο (5,4%) από το 2009. Οι εξαγωγές σε φυσικό αέριο μειώθηκαν στο πρώτο εξάμηνο του 2012 λόγω της υποχώρησης της διεθνούς ζήτησής του και της μείωσης της τιμής του, ενώ οι εξαγωγές σε πετρέλαιο σημείωσαν αύξηση κατά το α' τρίμηνο του 2012 και παρέμειναν σταθερές στο β' τρίμηνο. Επίσης, ο πληθωρισμός ανήλθε τον Σεπτέμβριο στο 6,5% (σε ετήσια βάση) ενώ μέχρι τον Μάιο κυμαινόταν στα επίπεδα του 3,6%, αντανakλώντας την αύξηση των τιμών στα τρόφιμα, κυρίως

λόγω των ακραίων καιρικών φαινομένων στη Ρωσία και στις ΗΠΑ και της αύξησης των δασμών.

Συνοψίζοντας τις τάσεις που παρουσιάστηκαν παραπάνω, η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται στα τέλη του 2012 σε φάση ρηχής ανάκαμψης, με αρκετούς παράγοντες που είναι σε μεγάλο βαθμό απρόβλεπτοι ως προς την εξέλιξή τους, να απειλούν την ευστάθειά της. Η οικονομική δραστηριότητα παρουσιάζει φθίνοντες ρυθμούς ανάπτυξης και η απαισιοδοξία χαρακτηρίζει τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Η κρίση χρέους και αξιοπιστίας στην Ευρωζώνη διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διατήρηση της επιφυλακτικότητας και της ανησυχίας σε διεθνές επίπεδο. Επιπλέον, οι δημοσιονομική προσαρμογή στις ΗΠΑ και σε άλλες προηγμένες οικονομίες δεν έχουν ολοκληρωθεί, ακόμα συμβάλλοντας έτσι σε σημαντικό βαθμό στο κλίμα απαισιοδοξίας. Οι διαρθρωτικές αδυναμίες συνεχίζουν να συγκρατούν σε χαμηλά επίπεδα την οικονομική δραστηριότητα. Όσο καθυστερεί να εμφανισθεί η ανάκαμψη τόσο μεγαλύτερη ανησυχία θα επικρατεί μεταξύ των κυβερνήσεων, των επιχειρήσεων και των καταναλωτών για την επίτευξη μακροπρόθεσμη ανάπτυξης και οι προοπτικές για την παγκόσμια οικονομία θα χειροτερεύουν.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Ινστιτούτου IFO ο δείκτης οικονομικού κλίματος για την παγκόσμια οικονομία, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.2 που ακολουθεί, συνεχίζει την πτωτική του πορεία και στο τε-

λευταίο τρίμηνο του 2012¹. Όμως η μείωση αυτή κατά 2,7 μονάδες είναι σαφώς μικρότερη συγκριτικά με το γ' τρίμηνο όπου ο δείκτης οικονομικού κλίματος είχε καταγράψει πτώση κατά 10 μονάδες περίπου. Η υποχώρηση του δείκτη οφείλεται στις λιγότερο θετικές εκτιμήσεις για την τρέχουσα οικονομική κατάσταση και στις αναθεωρημένες προς τα κάτω προσδοκίες για τις οικονομικές προοπτικές το επόμενο εξάμηνο. Βασική παράμετρος αβεβαιότητας και καθοριστικός παράγοντας για την αποδυνάμωση των προοπτικών ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας είναι η οικονομική πολιτική που ασκείται σε Ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και το γεγονός πως επανήλθαν οι ανησυχίες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης. Η εξέλιξη του δείκτη φαίνεται να ακροβατεί μεταξύ πιθανών δύο τάσεων στα τέλη του 2012: της συνέχισης της ήπιας ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας και της εκ νέου πυροδότησης μιας επιβράδυνσής της, με τη μειωμένη ζήτηση να αποτελεί το βασικό οικονομικό πρόβλημα τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Σε επίπεδο οικονομικών ζωνών, παρατηρείται επιδείνωση του δείκτη οικονομικού κλίματος σε όλες τις σημαντικές ηπείρους κατά το τελευταίο τρίμηνο, αλλά με πιο αργούς ρυθμούς (Πίνακας 2.3). Εξαιρεση αποτελεί η Λατινική Αμερική που εμφανίζει θετικό πρόσημο. Συγκεκριμένα, στη **Νότια Αμερική** καταγράφεται μια ελαφρά βελτίωση στην εκτίμηση της παρούσας

¹ Ο δείκτης IFO του παγκόσμιου οικονομικού κλίματος υπολογίζεται από τον αριθμητικό μέσο της αξιολόγησης της παρούσας οικονομικής κατάστασης και των οικονομικών προσδοκιών για το επόμενο εξάμηνο.

οικονομικής κατάστασης και μια πολύ πιο θετική προοπτική για την μελλοντική οικονομική ανάπτυξη. Στη συγκεκριμένη οικονομική ζώνη η έλλειψη διεθνούς ανταγωνιστικότητας θεωρείται ως το πιο σημαντικό οικονομικό πρόβλημα. Η Αργεντινή και η Βενεζουέλα αντιμετωπίζουν πρόβλημα υψηλού πληθωρισμού, ενώ οι χώρες με τις καλύτερες σχετικές επιδόσεις είναι το Περού, η Βολιβία και η Χιλή λόγω της σημαντικής αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης. Στη Βραζιλία η παρούσα οικονομική κατάσταση βελτιώθηκε σε κάποιο βαθμό φτάνοντας ξανά σε ικανοποιητικά επίπεδα. Παρ' όλα αυτά, οι επενδυτικές δαπάνες παραμένουν αδύναμες, τουλάχιστον προς το παρόν.

Στη **Βόρεια Αμερική** το οικονομικό κλίμα επιδεινώθηκε ελαφρώς σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (στις 80,3 από τις 81,2 μονάδες ο σχετικός δείκτης). Η διατήρηση της ανεργίας σε υψηλά επίπεδα αποτελεί την βασική αιτία για αυτή τη μικρή επιδείνωση. Τα προβλήματα υστέρησης σε διεθνή ανταγωνιστικότητα συμπιέζουν την παρούσα οικονομική κατάσταση στον Καναδά. Επιπρόσθετα, στις ΗΠΑ εκτιμάται πως η ζήτηση θα συγκρατηθεί σε χαμηλά σχετικά επίπεδα λόγω της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που αναμένεται να εφαρμοστεί το επόμενο έτος

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον – Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ετήσια % μεταβολή, σε πραγματικές τιμές)

	2012	2013	2014
ΑΕΠ			
ΗΠΑ	2,1	2,3	2,6
Ιαπωνία	2,0	0,8	1,9
Ασία (εκτός Ιαπωνίας)	6,2	6,3	6,7
εκ των οποίων			
Κίνα	7,7	7,7	7,8
Ινδία	5,0	5,8	6,6
Ευρωζώνη	-0,4	0,1	1,4
ΕΕ-27	-0,3	0,4	1,6
Υποψήφιες χώρες (στην ΕΕ)	2,4	2,6	3,5
Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (CIS)	3,8	4,0	4,3
εκ των οποίων			
Ρωσία	3,7	3,9	4,0
MENA	3,2	3,1	3,8
Λατινική Αμερική	2,9	3,7	4,4
εκ των οποίων			
Βραζιλία	1,5	3,9	4,0
Υποσαχάρια Αφρική	5,0	5,0	5,5
Παγκόσμια οικονομία	3,1	3,3	3,9
Παγκόσμιο Εμπόριο			
Παγκόσμιες εισαγωγές	3,5	4,3	5,9
Αγορά Εξαγωγών εκτός ΕΕ-27	1,8	3,4	5,5

MENA (Middle East & North Africa): Αλγερία, Μπαχρέιν, Αίγυπτος, Ιράν, Ιράκ, Ισραήλ, Ιορδανία, Κουβέιτ, Λίβανος, Λιβύη, Μαρόκο, Ομάν, Κατάρ, Σαουδική Αραβία, Συρία, Τυνησία, Ην. Αραβικά Εμιράτα, Υεμένη.

Υποσαχάρια Αφρική: Όλες οι χώρες εκτός αφρικανικών MENA χωρών.

Πηγή: European Economic Forecast, Autumn 2012, European Commission, November 2012

Τα πιο σημαντικά προβλήματα που αντιμετώπιζει η οικονομία των ΗΠΑ εκτιμάται ότι είναι η ανεργία (αν και τα νέα από την αγορά εργασίας των ΗΠΑ ήταν καλύτερα από τα αναμενόμενα), το δημοσιονομικό έλλειμμα και η ανεπάρκεια ζήτησης.

Στη **Δυτική Ευρώπη** και στην Ευρωζώνη οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα οικονομική κατάσταση και οι προσδοκίες για το επόμενο εξάμηνο εξακολουθούν να καταγράφουν πτωτική πορεία με μείωση της τάξεως των 6 μονάδων περίπου. Συγκεκριμένα, ο σχετικός δείκτης διαμορφώνεται στις 83,4 μονάδες σε σχέση με τις 89,3 που βρισκόταν στο προηγούμενο τρίμηνο, παραμένοντας έτσι σημαντικά χαμηλότερος από το διαχρονικό μέσο όρο του (105,7). Τα δημοσιονομικά ελλείμματα επισημαίνονται ως το κύριο πρόβλημα για την Ευρωζώνη και ακολουθούν σε ιεράρχηση το πρόβλημα της ανεπαρκούς ζήτησης και κατόπιν το πρόβλημα της ανεργίας. Αντίστοιχα, στη Δυτική Ευρώπη τα προβλήματα των κρατικών ελλειμμάτων και της μειωμένης ζήτησης έχουν αντίστοιχη βαρύτητα.

Στην **Ασία** εκφράζεται μικρότερη αισιοδοξία για τις οικονομικές προοπτικές και η παρούσα οικονομική κατάσταση αξιολογείται ως αρκετά ικανοποιητική. Συγκεκριμένα, το οικονομικό κλίμα στην Ασία επιδεινώνεται ελαφρώς εξαιτίας κυρίως των χαμηλότερων θετικών προσδοκιών για τους επόμενους έξι μήνες. Οι αξιολογήσεις για την τρέχουσα οικονομική κατάσταση παραμένουν αμετάβλητες, αλλά σε μη ελκυστικό επίπεδο. Ο σχετικός δείκτης διαμορφώνεται στις 81,6 μονάδες, ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο βρισκόταν στις

83,3. Αυτή η τιμή του είναι αρκετά χαμηλότερη από το διαχρονικό μέσο όρο του στην περίοδο 1996-2011. Η ανεπαρκής ζήτηση επισημάνθηκε ως το κύριο οικονομικό πρόβλημα τη δεδομένη χρονική στιγμή, με την έλλειψη εμπιστοσύνης στην κυβερνητική πολιτική να ακολουθεί αμέσως μετά. Οι χώρες που έχουν τις καλύτερες σχετικές επιδόσεις στην Ασία είναι η Ινδονησία και οι Φιλιππίνες.

Στη Κίνα όμως καταγράφονται πιο απαισιόδοξες εκτιμήσεις τόσο για την παρούσα οικονομική κατάσταση όσο και για τις οικονομικές προοπτικές στους επόμενους έξι μήνες. Το απαισιόδοξο οικονομικό κλίμα για την Κίνα, αντισταθμίζεται από τις πιο αισιόδοξες προσδοκίες στην Ινδία, η οποία όμως βάλλεται από πληθωριστικές πιέσεις, με τον πληθωρισμό να ξεπερνά το μέσο όρο των ασιατικών κρατών. Σε αρκετές ασιατικές χώρες τα επίπεδα της τρέχουσας ιδιωτικής κατανάλωσης και επένδυσης θεωρούνται αδύναμα. Στην Ιαπωνία η επιδείνωση των εμπορικών σχέσεων της με την Κίνα καταγράφεται ως σημαντικό οικονομικό πρόβλημα.

Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

Η ύφεση στην Ευρωζώνη συνεχίστηκε και κατά τη διάρκεια του τρίτου τριμήνου του 2012, καθώς το ΑΕΠ συρρικνώθηκε, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, κατά 0,6% έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2011 (κατόπιν αρνητικής μεταβολής 0,5% στο β' τρίμηνο). Σε επίπεδο ΕΕ-27, ο ρυθμός μείωσης του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο του 2012 διαμορφώθηκε στο 0,4% (έναντι ετήσιας μείωσης 0,3% στο β' τρί-

μηνο). Σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 0,1% στην Ευρωζώνη και αυξήθηκε κατά 0,1% στην ΕΕ-27,² ενώ στο β' τρίμηνο είχε καταγραφεί 0,2% τριμηνιαίος ρυθμός συρρίκνωσης και στις δύο ζώνες. Από τα κράτη-μέλη της ΕΕ-27, η οριακή πλειονότητα αυτών, 14 χώρες, βρέθηκαν σε ύφεση το γ' τρίμηνο του 2012. Οι χώρες που παρουσίασαν την μεγαλύτερη ύφεση ήταν η Ελλάδα (-7,2%), η Πορτογαλία (-3,4%), η Σλοβενία (-2,9%), η Ιταλία (-2,4%) και η Κύπρος (-2,3%), ενώ αντίθετα οι χώρες που πέτυχαν τους υψηλότερους θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης ήταν η Λετονία (+5,3%), η Εσθονία (+3,4%), η Λιθουανία (+3,3%), η Σλοβακία (+2,5%) και η Πολωνία (+1,9%).

Η κρίση στην Ευρωζώνη διατηρείται εξαιτίας κυρίως τριών αρνητικών ανατροφοδοτούμενων παραγόντων που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και ενισχύουν την αστάθεια. Οι φόβοι φερεγγυότητας για τις τράπεζες και για τα κράτη τροφοδοτούνται μεταξύ τους λόγω του σημαντικού ύψους των κρατικών εγγυήσεων που τους έχουν δοθεί, αλλά και της διακράτησης κρατικών ομολόγων μεγάλης αξίας χωρών με υφιστάμενα ή αναδυόμενα δημοσιονομικά προβλήματα. Επιπλέον, οι ανησυχίες για την άνοδο του δημόσιου χρέους σε πολλά μέλη της Ευρωζώνης και γενικότερα για τη δημοσιονομική ευρωστία τους αυξάνουν την αβεβαιότητα. Η εκτύλιξη ενός τέτοιου αρνητικού σεναρίου θα προκαλούσε την επιδείνωση στις αξιολογήσεις ρίσκου αυτών των χωρών από τις αγορές. Στη βάση των δυσμενών δημοσιονομικών

μεγεθών στηρίζεται από ορισμένες πλευρές και η πιθανότητα εξόδου κράτους-μέλους από την νομισματική ένωση, που θα μεταδώσει την κρίση σε άλλες χώρες, ενδεχομένως θα οδηγήσει σε διάσπαση της Ευρωζώνης, και ακολούθως στην πρόκληση ισχυρών διαταραχών στην παγκόσμια οικονομία. Ως τρίτη δυνητική πηγή αρνητικών εξελίξεων παρουσιάζεται η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία, που θα μπορούσε να απειλήσει την αποτελεσματική εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και την διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και ανοχής.

Σχετικά με την πορεία του ΑΕΠ στο σύνολο του 2012, οι πιο πρόσφατες εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής³ για την ΕΖ-17 κάνουν λόγο για ύφεση ύψους 0,4%, ενώ για το 2013 προβλέπεται προς το παρόν οριακή ανάπτυξη 0,1%. Στην ΕΕ-27 η ύφεση εκτιμάται ότι ήταν οριακά χαμηλότερη της Ευρωζώνης πέρυσι (-0,3%), ενώ ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ φέτος θα είναι υψηλότερος αυτής (+0,4%). Σε επίπεδο κρατών-μελών, για το σύνολο του 2012, αναμένεται υποχώρηση του ΑΕΠ στην Ελλάδα (-6,0%), στην Ισπανία (-1,4%), στην Ιταλία (-2,3%), στην Κύπρο (-2,3%), στην Πορτογαλία (-3,0%), στη Σλοβενία (-2,3%), στην Ολλανδία (-0,3%) και στην Ουγγαρία (-1,2%). Για αυτές τις χώρες με εξαίρεση την Ολλανδία, η ύφεση αναμένεται να συνεχιστεί και το 2013, αλλά σε μικρότερο βαθμό.

² Eurostat, News Release 174/2012

³ European Economic Forecast, Autumn 2012, European Commission, November 2012

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Δείκτες, έτος βάσης:2005=100)

Τρίμηνο / Έτος	IV/10	I/11	II/11	III/11	IV/11	I/12	II/12	III/12	IV/12
Οικονομικό Κλίμα	98,6	106,8	107,7	97,7	78,7	82,4	95,0	85,1	82,4
Παρούσα Κατάσταση	95,3	102,8	108,4	99,1	86,0	84,1	87,9	78,5	76,6
Προσδοκίες	101,8	110,5	107,0	96,5	71,9	80,7	101,8	91,2	87,7

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES Vol.11, No. 04/ November 2012

Πίνακας 2.3

IFO - Δείκτης οικονομικού κλίματος στις οικονομικές ζώνες (έτος βάσης:2005=100)

Τρίμηνο / Έτος	IV/10	I/11	II/11	III/11	IV/11	I/12	II/12	III/12	IV/12
Βόρεια Αμερική	82,8	104,6	98,7	81,2	69,5	87,9	95,4	81,2	80,3
Δυτική Ευρώπη	105,2	113,2	115,1	105,2	81,4	82,4	99,3	89,3	83,4
Ασία	95,6	105,3	101,8	94,7	77,2	74,6	90,4	83,3	81,6

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES Vol.11, No. 04/ November 2012

Από την άλλη πλευρά, η Πολωνία (+2,4%), η Λιθουανία (+2,9%), η Λετονία (+4,3%), η Σλοβακία (+2,6%) και η Εσθονία (+2,5%) αναμένεται να καταγράψουν τους μεγαλύτερους θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι οι προβλέψεις της εξέλιξης του ΑΕΠ για τη πλειοψηφία των χωρών της ΕΕ-27 αναθεωρήθηκαν καθοδικά.

Οι διαρθρωτικές πολιτικές έχουν ήδη εγκριθεί σε πολλές χώρες, αλλά θα πρέπει και να εφαρμοστούν πλήρως, προκειμένου να εκδηλωθούν οι θετικές επενέργειές τους. Η άμεση και πλήρης εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων κυρίως στην Ευρωζώνη είναι εφικτό να αποδώσει καρπούς σχετικά γρήγορα σε όρους υψηλότερης ανάπτυξης, αύξησης της απασχό-

λησης και βελτίωσης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ως εκ τούτου, απαιτούνται φιλόδοξες μεταρρυθμίσεις σε όλες τις χώρες με σκοπό να τονωθεί σημαντικά η προοπτική της ανάπτυξης και να γίνει η δημοσιονομική προσαρμογή λιγότερο επώδυνη για το κοινωνικό σύνολο. Στην Ευρωζώνη η δημοσιονομική λιτότητα θα πρέπει να περιορισθεί στην ενσωμάτωση των τρεχουσών δημοσιονομικών δεσμεύσεων. Επίσης, η δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να καθοριστεί με συντονισμένη προσπάθεια μεταξύ των κρατών-μελών προκειμένου να ανακτηθεί η εμπιστοσύνη.

Επίσης, η δημιουργία ισχυρών φορέων όπως τα ανεξάρτητα δημοσιονομικά συμβούλια ή η θέσπιση αξιόπιστων δημοσιονομικών κανόνων μπορεί να αποτελέσει

επιπλέον εργαλείο για την υποστήριξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας μακροπρόθεσμα. Με αυτόν τον τρόπο, η ανάκτηση της εμπιστοσύνης των αγορών σε χώρες που βάλονται από την συνεχιζόμενη κρίση χρέους είναι πιο εφικτή σε σχέση με τις εγγυήσεις που μπορεί να παρέχει μεμονωμένα η δημοσιονομική πολιτική μιας χώρας. Πρόσφατα στην Ευρωζώνη η ίδρυση μηχανισμών διαχείρισης δημόσιου χρέους (ESM, άμεσες παρεμβάσεις στη δευτερογενή αγορά από την ΕΚΤ) χαρακτηρίζεται από αξιοσημείωτη επιτυχία, καθώς εξαγοράζει χρόνο και ταυτόχρονα σηματοδοτεί ότι μπορεί να αποτελέσει λύση για τις αδυναμίες στην αρχιτεκτονική της νομισματικής ένωσης. Οι αγορές αντέδρασαν θετικά στην ίδρυσή του. Παρ' όλα αυτά η αποτελεσματικότητα του εν λόγω μηχανισμού σε τελικό στάδιο εξαρτάται από την πρόοδο στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων από τις χώρες που χρειάζονται βοήθεια, καθώς επίσης και στην διάθεση των πιστωτών χωρών να συμφωνήσουν στην χρησιμοποίηση κοινών πόρων.

Επιπλέον, θεωρείται απαραίτητη η πρόοδος ως προς την δημιουργία ενός ρηξικέλευθου μηχανισμού τραπεζικής ένωσης, προκειμένου να διευκολυνθεί η ουσιαστική επίλυση των τρωτών σημείων των υπερχρεωμένων χωρών και του τραπεζικού τομέα, με απώτερο σκοπό να διασφαλιστεί η συνοχή της Ευρωζώνης. Ο εν λόγω μηχανισμός θα πρέπει να έχει ως αρμοδιότητες την εποπτεία των τραπεζών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τη θέσπιση διαδικασιών για την άμεση επίλυση μιας διασυστοριακής κρίσης, και έναν κοινό μηχανισμό

εγγυήσεων των καταθέσεων. Τυχόν καθυστερήσεις στην εκκίνηση της τραπεζικής ένωσης ενδεχομένως να επιφέρουν αρνητικές συνέπειες στη βιωσιμότητα της Ευρωζώνης. Επίσης, στα επόμενα έτη, είναι σημαντικό να επιλυθεί η έλλειψη κεφαλαίων των τραπεζών στην Ευρωζώνη. Η επίτευξη βιώσιμης λύσης από την ΕΚΤ, βελτιώνοντας τις χρηματοοικονομικές συνθήκες στις χώρες που βάλονται από την κρίση, θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από το εάν η οικονομική πολιτική σταθεροποίησης και οι προσπάθειες μεταρρυθμίσεων που καταβάλλονται στην Ευρωζώνη μπορέσουν να ανακτήσουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών, των επιχειρήσεων και των καταναλωτών.

Επιστρέφοντας στις πρόσφατες εξελίξεις, η περαιτέρω μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης καθώς και η συρρίκνωση των επενδύσεων, αποτέλεσαν τα κύρια αίτια της συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας στο τρίτο τρίμηνο του 2012. Πιο συγκεκριμένα, η **ιδιωτική κατανάλωση** στην EZ-17 κατέγραψε αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του προηγούμενου έτους (-1,3%), σημειώνοντας έτσι μεγαλύτερη πτώση από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο του έτους (-1,0%). Στην EE-27 παρατηρούνται παρόμοιες τάσεις, καθώς η ιδιωτική κατανάλωση παρουσιάζεται μειωμένη κατά 0,7% στο τρίτο τρίμηνο του έτους σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2011, ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο είχε παρουσιάσει ετήσιο ρυθμό μείωσης 0,6%. Σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις της EE, η ιδιωτική κατανάλωση στο σύνολο του 2012 μειώνεται με ρυθμό 1% στην

EZ (από αύξηση 0,2% το 2011), ενώ προβλέπεται επίσης διατηρήσει το αρνητικό πρόσημο μεταβολής της το 2013 (-0,4%). Αυτό σημαίνει ότι οι προβλέψεις αναθεωρούνται επί τα χείρω διότι οι προηγούμενες εκτιμήσεις της ΕΕ έκαναν λόγο για συρρίκνωση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 0,6% το 2012 και αύξησή της στο 0,5% το 2013. Σημειώνεται ότι η προς τα κάτω αναθεώρηση των προβλέψεων για τη πορεία της ιδιωτικής κατανάλωσης οφείλεται στην πίεση που αναμένεται να δεχθεί το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών την προσεχή περίοδο εξαιτίας της συρρίκνωσης της απασχόλησης και των περιορισμένων αυξήσεων στις αποδοχές. Εξάλλου, η κλιμάκωση της αβεβαιότητας λόγω της κρίσης χρέους είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της τάσης αποταμίευσης των νοικοκυριών, επιβαρύνοντας τις προοπτικές της κατανάλωσης.

Η **δημόσια κατανάλωση** κατέγραψε για το ίδιο τρίμηνο οριακή πτώση κατά 0,1% στην EZ (έναντι πτώσης 0,2% το δεύτερο τρίμηνο), ενώ στην ΕΕ-27 αυξήθηκε κατά 0,3% (έναντι μηδενικής μεταβολής το προηγούμενο τρίμηνο). Υποχώρηση στην EZ-17 αναμένεται στο σύνολο του έτους και στο σκέλος της δημόσιας κατανάλωσης, κατά 0,2%, ενώ ευρύτερη μείωση, της τάξης του 0,4%, εκτιμάται για το 2013, εξαιτίας της περιστολής των δημόσιων δαπανών που περιλαμβάνονται στα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής. Αντίστοιχα, στην ΕΕ-27 ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της δημόσιας κατανάλωσης προβλέπεται αμετάβλητος για το σύνολο του 2012 και αρνητικός για το 2013 (-0,4%).

Στο σκέλος των **επενδύσεων**, η συρρίκνωση συνεχίζεται και διογκώνεται τόσο στην EZ-17 όσο και στην ΕΕ-27. Ειδικότερα, στην EZ το γ' τρίμηνο ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου εμφανίζεται μειωμένος κατά 4,2% ως προς την ίδια περίοδο του 2011 (έναντι μεταβολής -3,8% στο β' τρίμηνο του 2012). Αντίστοιχα, στην ΕΕ-27 οι επενδύσεις συρρικνώθηκαν κατά 3,2% το γ' τρίμηνο (έναντι -2,6% στο προηγούμενο τρίμηνο). Η αβεβαιότητα φαίνεται να διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην υποχώρηση των επενδυτικών πρωτοβουλιών. Άλλοι παράγοντες που επηρέασαν αρνητικά την πορεία των επενδύσεων ήταν η απογοητευτική κερδοφορία των επιχειρήσεων και η πιστωτική ασφυξία. Για το σύνολο του έτους, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε σε καθοδική αναθεώρηση των προβλέψεων της για τις επενδύσεις, εκτιμώντας ότι οι επενδυτικές δαπάνες θα μειωθούν κατά 3,5% στην EZ-17 (αντί προηγούμενης πρόβλεψης για μείωση 1,5%), προβλέποντας παράλληλα μείωση κατά 0,6% το επόμενο έτος (αντί για αύξηση 1,9%). Στην ΕΕ-27 για το σύνολο του 2012 οι επενδυτικές δαπάνες αναμένεται να μειωθούν κατά 2,2%, ενώ οι προβλέψεις για το 2013 καταλήγουν σε οριακή αύξηση (0,1%). Η συμβολή των επενδύσεων στο ΑΕΠ αναμένεται να είναι αρνητική (κατά 0,8 και 0,6 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε EZ-17 και ΕΕ-27 αντίστοιχα), για πρώτη φορά ύστερα από τη διετία 2008-2009.

Στο πεδίο των **εξαγωγών**, που αποτέλεσαν τον αναπτυξιακό καταλύτη το 2011 (όταν είχαν αυξηθεί κατά 6,5%), παρατηρείται επιβράδυνση το γ' τρίμηνο του έ-

τους, με τον ετήσιο ρυθμό ανόδου στην EZ-17 να διαμορφώνεται στο 2,9% (από 3,4% στο β' τρίμηνο του 2012). Αντίστοιχα, στην ΕΕ-27 οι εξαγωγές σημείωσαν άνοδο κατά 2,7% το τρίτο τρίμηνο (έναντι ανόδου 3,0% το προηγούμενο τρίμηνο του έτους). Για το σύνολο του 2012, στην EZ οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών εκτιμάται πως ήταν αυξημένες κατά 2,5% από το 2011, ενώ ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών προβλέπεται να ανακάμψει ξανά το 2013 (+3,2%), καθώς αναμένεται τα κράτη-μέλη να επωφεληθούν από την αποδυνάμωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας σε όρους διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Αντιστοίχως, στην ΕΕ-27 για το σύνολο του έτους οι εξαγωγές αναμένεται να αυξηθούν κατά 2,2% και κατά 3,4% το 2013.

Στο άλλο σκέλος του εμπορικού ισοζυγίου, οι **εισαγωγές** το γ' τρίμηνο του 2012 εξακολουθούν να εμφανίζουν αρνητικό πρόσημο στην EZ-17, αντικατοπτρίζοντας την επιδείνωση του οικονομικού περιβάλλοντος και τις συνέπειες της αποδυνάμωσης της καταναλωτικής ζήτησης και της μείωσης των επενδύσεων. Πιο συγκεκριμένα, το υπό εξέταση χρονικό διάστημα οι εισαγωγές συρρικνώθηκαν με ετήσιο ρυθμό 0,9% (ενώ η ετήσια μείωση το β' τρίμηνο του 2012 ήταν 0,6%). Η σχετική μεταβολή των εισαγωγών στην ΕΕ-27 το τρίτο τρίμηνο του 2012 ήταν επίσης αρνητική (-0,3%). Η πτώση των εισαγωγών αποδίδεται κυρίως στη συρρίκνωση της ιδιωτικής κατανάλωσης, στην αύξηση των τιμών εισαγωγών, καθώς και στις επιπτώσεις της υποτίμησης του ευρώ έναντι του δολαρίου στο αρχικό εξάμηνο του 2012.

Για το σύνολο του 2012 προβλέπεται οι εισαγωγές να καταγράψουν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής, της τάξης του 0,5% στην EZ-17 (από +4,2% το 2011) εξαιτίας της πτώσης της κατανάλωσης αλλά και της συρρίκνωσης των επενδύσεων, ωστόσο φέτος θα διευρυνθούν εκ νέου (+2,1%). Αντιθέτως, στην ΕΕ-27 εκτιμάται πως σημειώθηκε πέρυσι οριακή αύξηση (+0,1%) και το τρέχον έτος η άνοδός τους θα είναι ισχυρότερη της Ευρωζώνης (+2,4%). Ως εκ τούτου, με δεδομένο ότι η εγχώρια ζήτηση θα είναι μειωμένη, οι καθαρές εξαγωγές θα συνεχίσουν να αποτελούν το βασικό και κρίσιμο οδηγό ανάπτυξης για το 2013. Το 2012 οι συνθήκες στην αγορά εργασίας επιδεινώθηκαν περαιτέρω στην EZ-17 και στην ΕΕ-27, αντανakλώντας την επιδείνωση της συνολικής οικονομικής κατάστασης και την αύξηση της αβεβαιότητας. Από την αρχή του περασμένου έτους έως τον Αύγουστο του 2012 το ποσοστό **ανεργίας** ανήλθε στο 11,4% στην EZ (αύξηση 1,5 ποσοστιαίων μονάδων έναντι της ίδιας περιόδου του 2011) και στο 10,5% στην ΕΕ-27 (αύξηση 1 ποσοστιαίας μονάδας), ενώ ο αριθμός των ανέργων ήταν περίπου κατά 2,1 εκατομμύρια υψηλότερος και στις 2 ζώνες. Για το 2012, η επιδείνωση των οικονομικών προοπτικών αναμένεται να έχει αρνητικό αντίκτυπο και στην αγορά εργασίας, καθώς οι επιχειρήσεις θα γίνουν ακόμα πιο διστακτικές στο να προσλάβουν νέους απασχολούμενους, ενώ παράλληλα αρκετές από αυτές ακολουθούν στρατηγικές αποεπένδυσης προκειμένου να αντεπεξέλθουν στη κρίση, οι οποίες επιφέρουν και μείωση προσωπικού.

Πίνακας 2.4

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-27, Ευρωζώνη (ετήσιες % μεταβολές)

	ΕΕ-27*			Ευρωζώνη		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
ΑΕΠ	-0,3	0,4	1,6	-0,4	0,1	1,4
Ιδιωτική Κατανάλωση	-0,6	0,0	1,2	-1,0	-0,4	1,0
Δημόσια Κατανάλωση	0,0	-0,4	0,4	-0,2	-0,4	0,6
Επενδύσεις	-2,2	0,1	2,8	-3,5	-0,6	2,5
Απασχόληση	-0,4	-0,2	0,6	-0,8	-0,5	0,4
Ανεργία (%)	10,5	10,9	10,7	11,3	11,8	11,7
Πληθωρισμός	2,7	2,0	1,8	2,5	1,8	1,6
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	2,2	3,4	5,3	2,5	3,2	5,2
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	0,1	2,4	4,9	-0,5	2,1	5,0
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	-3,6	-3,2	-2,9	-3,3	-2,6	-2,5
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	86,8	88,5	88,6	92,9	94,5	94,3
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% του ΑΕΠ)	-0,2	0,4	0,6	0,9	1,2	1,3

Πηγή: European Economic Forecast, Autumn 2012, European Commission, November 2012

Ο **πληθωρισμός** το γ' τρίμηνο του 2012 διατηρήθηκε στο 2,5% στην ΕΖ (όπως ακριβώς είχε διαμορφωθεί στο β' τρίμηνο του έτους). Το επίπεδο του πληθωρισμού στην παρούσα φάση αντανakλά κυρίως την αύξηση των έμμεσων φόρων που διενεργήθηκε σε αρκετά μέλη-κράτη, τη μεταβλητότητα των τιμών στο πετρέλαιο και την αύξηση των τιμών στα τρόφιμα. Για το σύνολο του 2012, οι φθινοπωρινές εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προβλέπουν μικρή υποχώρηση του πληθωρισμού στην ΕΖ-17, στο 2,5% (από 2,7% το 2011) και στο 1,8% το 2013, αντανakλώντας την αποδυνάμωση της καταναλωτικής ζήτησης.

Σχετικά με τις **δημοσιονομικές επιδόσεις**, η δημοσιονομική πολιτική θα παραμείνει περιοριστική, κυρίως στην ευρωπαϊκή περιφέρεια. Για το 2012 προβλέπεται περαιτέρω μείωση των **ελλειμμάτων** στο 3,3% του ΑΕΠ για την ΕΖ-17 (από 4,1% του ΑΕΠ το 2011), ως αποτέλεσμα των

διαφόρων προγραμμάτων δημοσιονομικής εξυγίανσης που εφαρμόζονται σε πολλές χώρες. Από την άλλη πλευρά, η αναιμική ανάκαμψη της οικονομίας και οι αυξημένες δαπάνες για τόκους, αναμένεται να οδηγήσουν τους **δείκτες χρέους-προς-ΑΕΠ** υψηλότερα το 2012, στο 92,9% του ΑΕΠ στην ΕΖ-17 (από 88,1% το 2011).

Η διατήρηση της ύφεσης στην Ευρωζώνη αποτυπώνεται και στην εξέλιξη των πρόδρομων δεικτών, όπως ο **δείκτης οικονομικής δραστηριότητας**⁴, που συνεχίζει να αποτυπώνει αρνητικές προσδοκίες λόγω των δυσοίωνων εκτιμήσεων των επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Το αρνητικό

⁴ Το ερευνητικό κέντρο Center of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

κλίμα εκτιμάται ότι απεικονίζει τη διάχυτη αβεβαιότητα που υπάρχει σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη και την έλλειψη αξιόπιστων και δραστικών μακροπρόθεσμων λύσεων. Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη σταθεροποιείται τον Νοέμβριο του 2012 στα επίπεδα του Οκτωβρίου αλλά παραμένει ακόμα σε αρνητικό έδαφος (-0,29). Όμως σε σχέση με τον Σεπτέμβριο που η τιμή του ήταν -0,32 βελτιώθηκε οριακά. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι ο δείκτης εξακολουθεί να βρίσκεται σε αρνητικό πρόσημο από τον Νοέμβριο του 2011, προοιωνίζοντας τη διατήρηση αρνητικού πρόσημου στο ΑΕΠ της Ευρωζώνης και για το δ' τρίμηνο του 2012.

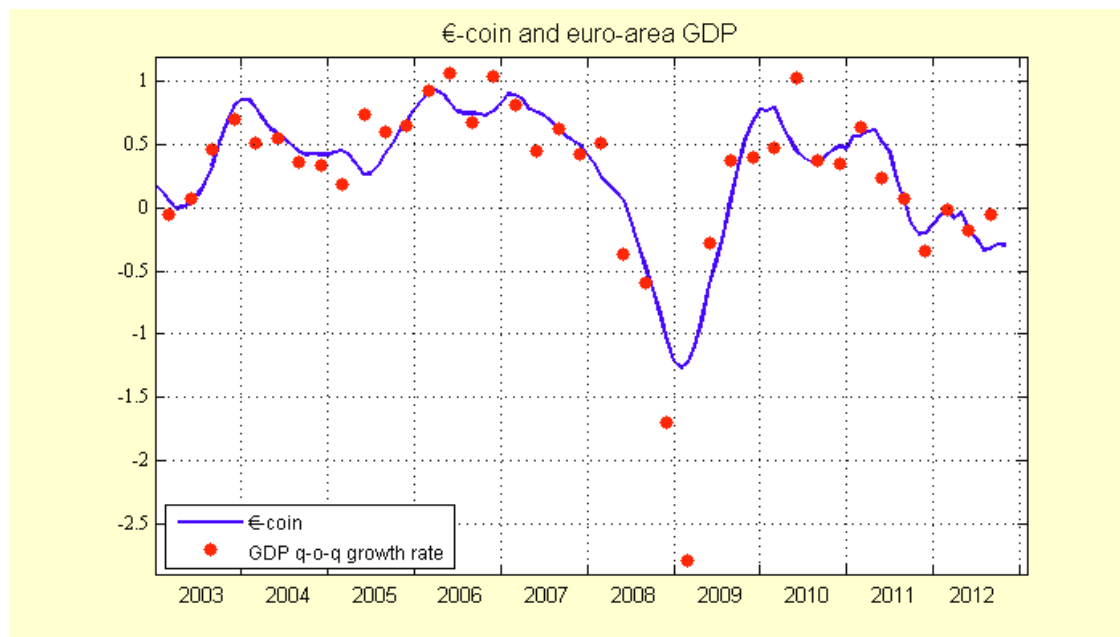
Η ύπαρξη εξασθενημένων προσδοκιών στην ΕΕ επιβεβαιώνεται και από το **δείκτη οικονομικού κλίματος** της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG EGFIN). Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται από τον πίνακα που ακολουθεί υπάρχει μια ισχυρή αύξηση του δείκτη οικονομικού κλίματος κατά 1,4 μονάδες το Νοέμβριο (85,7) σε σχέση με τον Οκτώβριο (84,3), ενώ στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυξήθηκε κατά δύο μονάδες (από 86,1 μονάδες τον Οκτώβριο σε 88,1 μονάδες τον Νοέμβριο). Σημειώνεται όμως ότι υπήρχε μια συνεχής πτωτική πορεία του συγκεκριμένου δείκτη από τον Φεβρουάριο του 2012. Άλλωστε, ενδείξεις στασιμότητας για τις πραγματικές επεν-

δύσεις το 2013 προκύπτουν από την έρευνα βιομηχανικών επενδύσεων (industrial investment survey). Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο δείκτης οικονομικού κλίματος εμφανίζεται τον Νοέμβριο βελτιωμένος σε όλους τους κλάδους εκτός του τομέα των Κατασκευών, όπου παρέμεινε αμετάβλητος. Στην Ευρωζώνη όμως, η βελτίωση του δείκτη πορεύεται με οδηγούς τη Βιομηχανία και το Λιανικό Εμπόριο, στην οποία λειτουργούν ανασχετικά οι μειώσεις που καταγράφονται στις Κατασκευές και η σταθερότητα στον τομέα των Υπηρεσιών.

Επίσης, ο δείκτης **Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης** βελτιώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το Νοέμβριο σε σχέση με τον Οκτώβριο (αύξηση κατά 0,5 μονάδες), αλλά κινήθηκε πτωτικά στην Ευρωζώνη για το ίδιο χρονικό διάστημα (μείωση κατά 1,2 μονάδες) και τούτο διότι οι προσδοκίες των καταναλωτών για τη μελλοντική οικονομική κατάσταση ήταν λιγότερο αισιόδοξες για την Ευρωπαϊκή Ένωση και αμετάβλητες για την Ευρωζώνη. Οι καταναλωτές στην ΕΕ ήταν επίσης περισσότερο αισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών και για τις αποταμιεύσεις τους στους επόμενους 12 μήνες, σε αντίθεση με τους καταναλωτές στην ΕΖ. Τέλος, οι προσδοκίες για την ανεργία επιδεινώθηκαν τόσο στην ΕΖ όσο και στην ΕΕ.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN του CEPR

Πηγή: CEPR (www.cepr.org)

Πίνακας 2.5

Ευρ. Επιτροπή – Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-27 & Ευρωζώνης (1990-2010=100)*

Μήνας	Ιαν-11	Φεβ-11	Μαρ-11	Απρ-11	Μάι-11	Ιουν-11	Ιουλ-11	Αυγ-11	Σεπτ-11	Οκτ-11	Νοε-11	Δεκ-11
ΕΕ-27	105,5	107,0	106,8	104,7	104,9	104,1	101,9	97,1	93,6	93,6	92,6	91,6
Ευρωζώνη	106,3	107,6	106,7	105,6	105,1	104,9	102,5	98,1	94,6	94,4	93,5	92,8

Μήνας	Ιαν-12	Φεβ-12	Μαρ-12	Απρ-12	Μάι-12	Ιουν-12	Ιουλ-12	Αυγ-12	Σεπτ-12	Οκτ-12	Νοε-12	Δεκ-12
ΕΕ-27	92,8	94,0	93,2	93,2	90,4	90,4	89,0	87,0	86,2	86,1	88,1	
Ευρωζώνη	93,5	94,5	94,4	92,8	90,5	89,9	87,9	86,1	85,2	84,3	85,7	

*Από τον Μάιο του 2010, τα στοιχεία των ερευνών των επιχειρήσεων για το οικονομικό κλίμα, ταξινομούνται πλέον σύμφωνα με την νέα NACE Rev. 2 της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αντιστοιχεί στην εθνική ΣΤΑΚΟΔ 08

Πηγή: European Commission (DG ECFIN), November 2012

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A) Οικονομικό κλίμα

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο στην πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και στην πλευρά των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες τους αποτελούν πρόδρομοι δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και στην πορεία του ΑΕΠ. Αναλυτικότερα:

Το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου, οι τάσεις στο οικονομικό κλίμα ήταν μικτές. Από τη μια πλευρά οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις με την τρόικα για τα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις επηρέασαν αρνητικά την οικονομική δραστηριότητα, παρά τη σταδιακή μεταστροφή της διεθνούς ρητορικής για την Ελλάδα προς το ευμενέστερο. Στον αντίποδα, η ψήφιση των νέων μέτρων από την Ελληνική Βουλή φαίνεται να επενέργησε ως ένα βαθμό καθυστερημένα, παρά τις σημαντικές επιβαρύνσεις που αυτά επιφέρουν σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, καθώς ήρε σε σημαντικό βαθμό την αβεβαιότητα για την προοπτική της δημοσιονομικής προσαρμογής.

Παρότι στα αποτελέσματα του Νοεμβρίου δεν ενσωματώνεται η θετική έκβαση των διαβουλεύσεων στο Eurogroup της 26^{ης} Νοεμβρίου, φαίνεται ότι τουλάχιστον για ένα μέρος του πληθυσμού η ψήφιση των

νέων μέτρων και η λήξη των παρατεταμένων διαπραγματεύσεων αποτιμήθηκε θετικά, με την έννοια ότι άμβλυσε τις επιφυλάξεις τους για την πορεία της χώρας στο άμεσο μέλλον. Ωστόσο, στους καταναλωτές, ο φόβος της ανεργίας παραμένει ιδιαίτερα γενικευμένος. Ταυτόχρονα, σημειώνεται μικρή επιστροφή καταθέσεων στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα, με τάση άμβλυσης των έντονα αρνητικών αποταμιευτικών προβλέψεων των νοικοκυριών, χωρίς αυτό να σημαίνει όμως ότι η αισιοδοξία έχει υποχωρήσει σημαντικά.

Πιο συγκεκριμένα, ο **Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου του 2012** αυξάνεται οριακά σε σχέση με το μέσο δείκτη του τριμήνου Ιουλίου – Σεπτεμβρίου και διαμορφώνεται στις 77 μονάδες, στα ίδια σχεδόν επίπεδα με την αντίστοιχη περσινή επίδοση. **Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το κλίμα έχει οριακά επιδεινωθεί στο εξεταζόμενο διάστημα σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο του έτους στην Ευρωζώνη, ενώ παραμένει αμετάβλητο στην ΕΕ. Έτσι, ο σχετικός δείκτης κινείται στις 85 και 87 μονάδες σε Ευρωζώνη και ΕΕ αντίστοιχα, χαμηλότερα κατά 9 και 6 μονάδες σε σχέση με το ίδιο διάστημα πέρυσι.**

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώνονται ελαφρά το εξεταζόμενο δίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο του έτους στη Βιομηχανία, στις Κατασκευές και στις Υπηρεσίες, ενώ επιδεινώνονται μόνο στο Λιανικό Εμπόριο. Στην καταναλωτική εμπιστοσύνη σημειώνεται

υποχώρηση κατά μέσο όρο το υπό εξέταση διάστημα σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του έτους, παρά την άνοδο του σχετικού δείκτη τον Νοέμβριο.

Σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, οι σχετικοί μέσοι δείκτες έχουν υποχωρήσει στις Υπηρεσίες και στο Λιανικό Εμπόριο, ενώ αντίθετα στη Βιομηχανία και περισσότερο στις Κατασκευές, οι επιχειρηματικές προσδοκίες σημειώνουν ανάκαμψη. Αναλυτικότερα:

Ο **Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης** στην Ελλάδα, μετά την άνοδο κυρίως λόγω εκλογικού κύκλου και της αναθέρμανσης των καταναλωτικών προσδοκιών στο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, τα δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου επανέρχεται σε καθοδική τροχιά, με μέσο όρο τις -76 μονάδες (από -69 μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο), ανώτερα πάντως σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή του επίδοση (-83 μονάδες). Τον Νοέμβριο όμως ο δείκτης κερδίζει έδαφος, χωρίς πάντως να αλλάζει η συνολική τάση, με τους Έλληνες καταναλωτές να παραμένουν σταθερά τα τελευταία σχεδόν τρία έτη οι πιο απαισιόδοξοι Ευρωπαίοι. Οι αντίστοιχοι μέσοι ευρωπαϊκοί δείκτες το εξεταζόμενο τρίμηνο περιορίζονται σε ΕΕ και Ευρωζώνη κατά 2 μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, κινούμενοι στις -24 και -26 μονάδες αντίστοιχα, χαμηλότερα και έναντι της περυσινής επίδοσής τους (-21 και -20 μονάδες αντίστοιχα).

Οι τάσεις στα επιμέρους στοιχεία του δείκτη είναι επίσης μικτές το τρέχον δίμηνο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρί-

μηνο, με την όποια θετική διόρθωση να καταγράφεται μόνο τον Νοέμβριο. Έτσι, οι πολύ αρνητικές προβλέψεις των Ελλήνων καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους και την οικονομική κατάσταση της χώρας το επόμενο 12μηνο - μετά την έντονη πτώση Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου - τον Νοέμβριο αμβλύνονται. Κατά μέσο όρο, από τον Σεπτέμβριο και μετά, το ποσοστό των καταναλωτών που είναι απαισιόδοξο για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους πλησιάζει το 80%, με μόλις το 4% να αναμένει βελτίωση στα οικονομικά του το επόμενο διάστημα. Πάνω από τα 4/5 των καταναλωτών διατυπώνουν άλλωστε σταθερά μετά τον Σεπτέμβριο δυσοίωνες προβλέψεις ως προς με την οικονομική κατάσταση της χώρας, ενώ ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, καταγράφεται μικρή βελτίωση στο σχετικό δείκτη, με το 1/10 περίπου των νοικοκυριών να προβλέπει ως πιθανή την πραγματοποίηση αποταμίευσης στο επόμενο 12μηνο. Οι προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας το επόμενο 12μηνο παραμένουν εξαιρετικά δυσμενείς, αφού πάνω από τα 4/5 των Ελλήνων καταναλωτών στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου αναμένουν άνοδο της το επόμενο διάστημα, ποσοστό εντούτοις χαμηλότερο σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, όπου σχεδόν ομόφωνα (92%) τα νοικοκυριά προέβλεπαν επιδείνωση της ανεργίας.

Επιπρόσθετα, το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» αυξάνεται ελαφρά, στο 18% κατά μέσο όρο (από 16% το προηγούμενο τρίμηνο), ενώ μόλις το 1/10 των ερωτηθέντων δη-

λώνει ότι αποταμιεύει λίγο ή πολύ. Ακόμα, περιορίζεται στο 52% (από 55%) το ποσοστό των καταναλωτών που δηλώνουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα», ενώ διαμορφώνεται στο 19% (από 15%), το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους».

Ως προς τις προβλέψεις σε επίπεδο βασικών τομέων της ελληνικής οικονομίας, στη **Βιομηχανία** ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών κινήθηκε το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο συγκριτικά με αυτό του τρίτου τριμήνου του έτους και διαμορφώθηκε στις 81 μονάδες (από τις 79), υψηλότερα σε σχέση και με την αντίστοιχη περσινή του επίδοση (76 μονάδες). Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει την τάση ήπιας εξασθένησης της απαισιοδοξίας στον τομέα το τελευταίο διάστημα. Από τα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, οι προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής το εξεταζόμενο δίμηνο παραμένουν αρνητικές όμως βελτιώνονται, με το σχετικό δείκτη να αμβλύνεται στις -2 μονάδες κατά μέσο όρο (από -8). Λιγότερο δυσμενείς βαίνουν και οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -45 από -51 μονάδες ο σχετικός δείκτης), ενώ οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων μεταβάλλονται οριακά προς τα κάτω, με το σχετικό δείκτη να κινείται στις +6 μονάδες, αρκετά χαμηλότερα πάντως σε σχέση με την αντίστοιχη μέση περσινή του επίδοση (+15 μονάδες). Από τα υπόλοιπα στοιχεία, η τρέχουσα εξαγωγική δραστηριότητα του τομέα βελτιώνεται, ενώ και οι προβλέψεις για τη δυναμική του το επόμενο τρίμηνο, παρότι δεν

μεταβάλλονται, παραμένουν στο σύνολό τους θετικές. Ως προς την απασχόληση, το αρνητικό ισοζύγιο στις σχετικές προβλέψεις για τον τομέα διευρύνεται στις -19 μονάδες (από -13 μονάδες το τρίτο τρίμηνο), σε επίδοση υψηλότερη πάντως σε σύγκριση με την αντίστοιχη της περσινής χρονιάς (-28 μονάδες). Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού παραμένει στο 64-65%, πλησίον της επίδοσης στο γ' τρίμηνο πέρυσι (66%). Τέλος, οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής διαμορφώνονται και αυτό το δίμηνο κατά μέσο όρο στους 4,3, στα ίδια επίπεδα και με τα αντίστοιχα περσινά.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο **Λιανικό Εμπόριο** το υπό εξέταση διάστημα του 2012 διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις 54, από 63 μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο και 61 μονάδες την ίδια περίοδο του 2011. Η πτώση αυτή εκπορεύεται από επιδείνωση σε όλα τα βασικά στοιχεία δραστηριότητας και κυρίως από την υποχώρηση του δείκτη στις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις πωλήσεις τους. Συγκεκριμένα, ο δείκτης εκτιμήσεων για τις τρέχουσες πωλήσεις χάνει 14 μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και διαμορφώνεται στις -68, ενώ στις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο σχετικός αρνητικός δείκτης «πέφτει» επίσης κατά 9 μονάδες, στις -56, με το 62% των επιχειρήσεων να αξιολογεί εκ νέου τις πωλήσεις του ως μειωμένες σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα. Ο αρνητικός δείκτης των αποθεμάτων αμβλύνεται ελαφρά στις -2 μονάδες (από -6), χαμηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή τιμή του (+3 μονά-

δες), υποδηλώνοντας κυρίως μη ανανέωση τους, παρά τάση ρευστοποίησης. Οι αρνητικές προβλέψεις για τις παραγγελίες προς προμηθευτές μεταβάλλονται επίσης επί τα χείρω (στις -57 από -49 μονάδες), ενώ σχετικά με την απασχόληση του τομέα, το ισοζύγιο μεταβάλλεται οριακά θετικά, στις -37 μονάδες, χαμηλότερα έναντι του ίδιου περυσινού διαστήματος (-18 μονάδες).

Τέλος, σε όρους τιμών, κυριαρχούν σταθερά οι αποπληθωριστικές προσδοκίες, οι οποίες εκφράζονται εκ νέου από ένα 28% των επιχειρήσεων, έναντι των προσδοκιών ανόδου, τις οποίες υιοθετεί μόλις το 6%. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, καταγράφεται σε όλους πτώση αυτό το δίμηνο, εκτός από τα Είδη οικιακού εξοπλισμού, όπου ο σχετικός δείκτης παραμένει αμετάβλητος. Η επιδείνωση των προσδοκιών είναι βαθύτερη στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός και στα Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση, όπου οι σχετικοί δείκτες χάνουν 25 και 19 μονάδες αντίστοιχα.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις **Κατασκευές** κερδίζουν έδαφος στην περίοδο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου έναντι του αμέσως προηγούμενου τριμήνου, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις +55 από +48 μονάδες, σε επίδοση υψηλότερη έναντι της αντίστοιχης περσινής (39 μονάδες). Οι έντονα αρνητικές προβλέψεις των επιχειρήσεων για το επίπεδο προγράμματος εργασιών τους αμβλύνονται οριακά, με το σχετικό ισοζύγιο να εξακολουθεί να βρίσκεται πολύ χαμηλά, στις -72 μονάδες, υψηλότερα πάντως σε σχέση με το ίδιο δίμηνο του 2011(-88 μονάδες).

Ο αρνητικός δείκτης απασχόλησης του τομέα αμβλύνεται κατά 14 μονάδες, στις -24 (-38 μονάδες το αντίστοιχο περσινό δίμηνο), ενώ οι δυσμενείς εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για το τρέχον επίπεδο προγραμματισμένων εργασιών τους εξομαλύνονται ελαφρά (στις -28 από -31 μονάδες ο δείκτης). Στους μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας καταγράφεται σχετική σταθερότητα το τελευταίο πεντάμηνο (στους 9,4 τον Οκτώβριο-Νοέμβριο, από 9,1 μήνες), η οποία αφήνει το σχετικό δείκτη σε ελαφρώς υψηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με τα αντίστοιχα περσινά (7,9 μήνες). Στις προβλέψεις των τιμών, τα 2/5 των επιχειρήσεων διατηρούν σταθερά από τις αρχές του έτους αποπληθωριστικές προσδοκίες, ενώ περιορίζεται στο 13% (από 18%) το ποσοστό των επιχειρήσεων που προβλέπει άνοδο τιμών.

Σε ότι αφορά τα προσκόμματα στη λειτουργία των επιχειρήσεων του τομέα, ένα περιορισμένο 8% (από 12%) αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει κάποιο εμπόδιο. Από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 41% κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο την ανεπαρκή χρηματοδότηση, το 29% τη χαμηλή ζήτηση και ένα 18% παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας και η ύφεση, η υψηλή φορολογία και η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το Κράτος, οι μεγάλες εκπτώσεις, κ.α.

Ανά κλάδο, οι προσδοκίες μεταβάλλονται θετικά αυτό το δίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο στις Κατασκευές Δημοσίων Έργων και περισσότερο στις Ιδιωτικές Κατασκευές, όπου όμως ο σχε-

τικός δείκτης βρισκόταν σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα το προηγούμενο διάστημα.

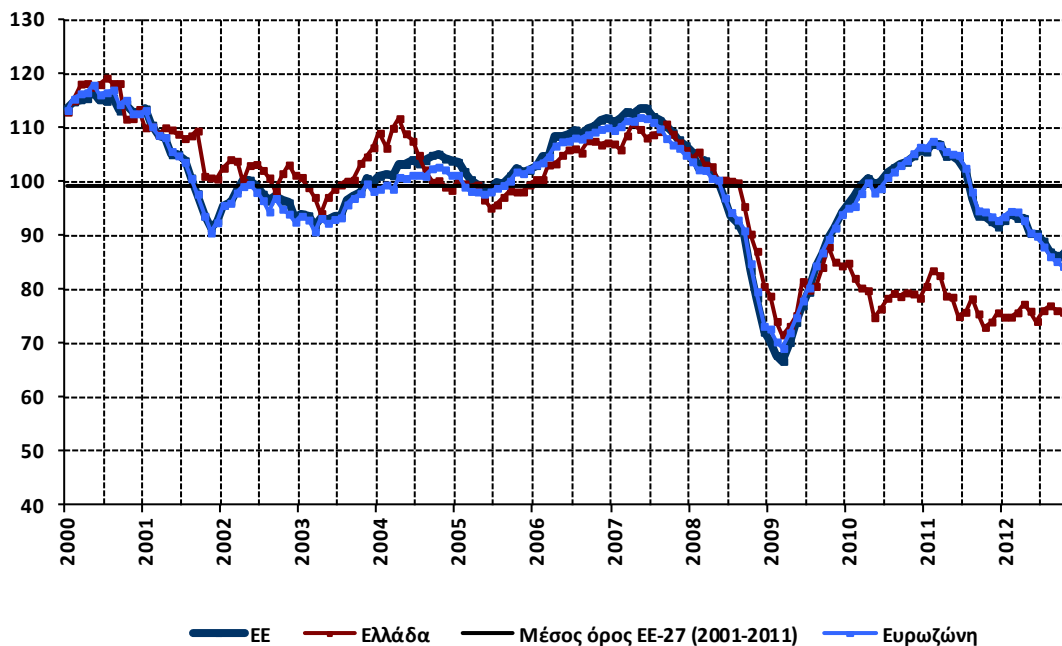
Στον τομέα των **Υπηρεσιών**, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου περιορίζεται ελαφρά, στις 52 μονάδες από 56 μονάδες το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, ενώ βαίνει μειούμενος και έναντι της αντίστοιχης περυσινής περιόδου (59 μονάδες). Η υποχώρηση οφείλεται στις δυσμενέστερες κατά μέσο όρο τρέχουσες και προβλεπόμενες εκτιμήσεις σχετικά με τη ζήτηση του τομέα. Συγκεκριμένα, ο δείκτης εκτιμήσεων για την τρέχουσα ζήτηση χάνει 9 μονάδες, κινούμενος στις -38, εξέλιξη ανάλογη με εκείνη της προβλεπόμενης ζήτησης το επόμενο διάστημα (στις -41 από -28 μονάδες ο σχετικός δείκτης). Ως προς την τρέχουσα δραστηριότητα των επιχειρήσεων, ο σχετικός αρνητικός δείκτης αμβλύνεται και διαμορφώνεται στις -26 μονάδες (από -34), αντισταθμίζοντας μόνο εν μέρει την παραπάνω αρνητική εξέλιξη. Επιδείνωση παρουσιάζουν οι προβλέψεις για την απασχόληση, αφού πάνω από το 1/3 εξ' αυτών προοιωνίζουν νέες αρνητικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας του τομέα και μόλις το 3% προβλέπει το αντίθετο. Ως προς τις τιμές, οι σχετικές προσδοκίες παραμένουν αποπλη-

θωριστικές, υιοθετούμενες από το 26% (έναντι 28% των επιχειρήσεων στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου), με το οριακό 1-2% από τον Ιούλιο και μετά να διατηρεί προβλέψεις ανόδου των τιμών του κλάδου. Τέλος, περιορίζεται ήπια στο 11% το εξεταζόμενο δίμηνο (από 13% το τρίτο τρίμηνο), το ποσοστό όσων αναφέρουν ανεμπόδιστη επιχειρηματική λειτουργία, με το 44% των ερωτηθέντων να δηλώνουν την ανεπάρκεια ζήτησης ως το βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία τους, το 29% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 14% τους παράγοντες που συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση και την κρίση, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών, τη διεθνή συγκυρία, το υποβαθμισμένο κέντρο της πρωτεύουσας, την άνοδο της εγκληματικότητας κ.ά.

Από τους επιμέρους κλάδους, μόνο τα Ξενοδοχεία & Εστιατόρια καταγράφουν σημαντική κάμψη των επιχειρηματικών τους προσδοκιών το διάστημα Οκτωβρίου – Νοεμβρίου (στις 70 από 86 μονάδες ο δείκτης), η οποία όμως είναι αρκετή για να αντισταθμίσει τις ελαφρώς θετικές μεταβολές των σχετικών δεικτών στους υπόλοιπους εξεταζόμενους κλάδους.

Διάγραμμα 2.2

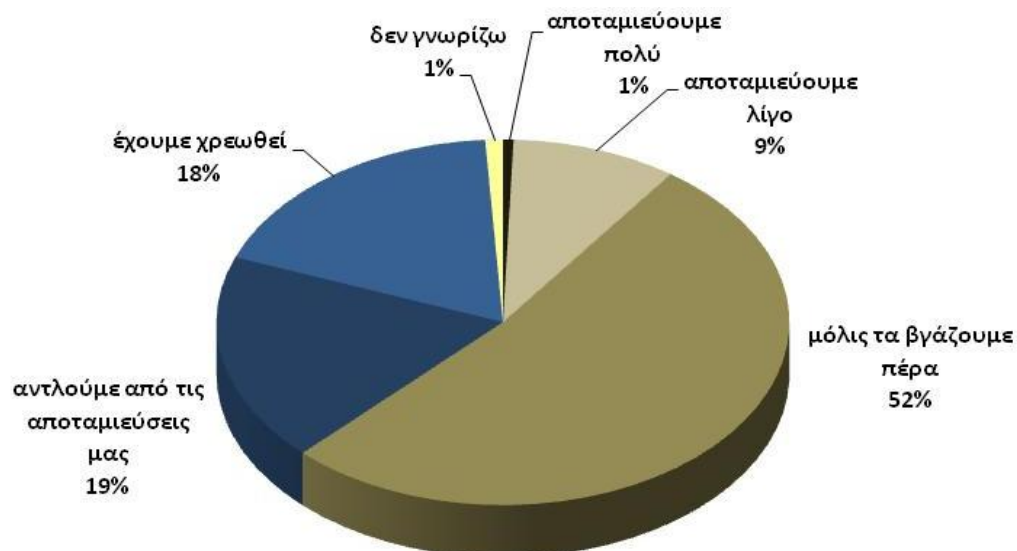
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα
(1990-2011=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Διάγραμμα 2.3

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους
(μέσος όρος Οκτωβρίου – Νοεμβρίου 2012)

Πηγή: IOBE

Πίνακας 2.6

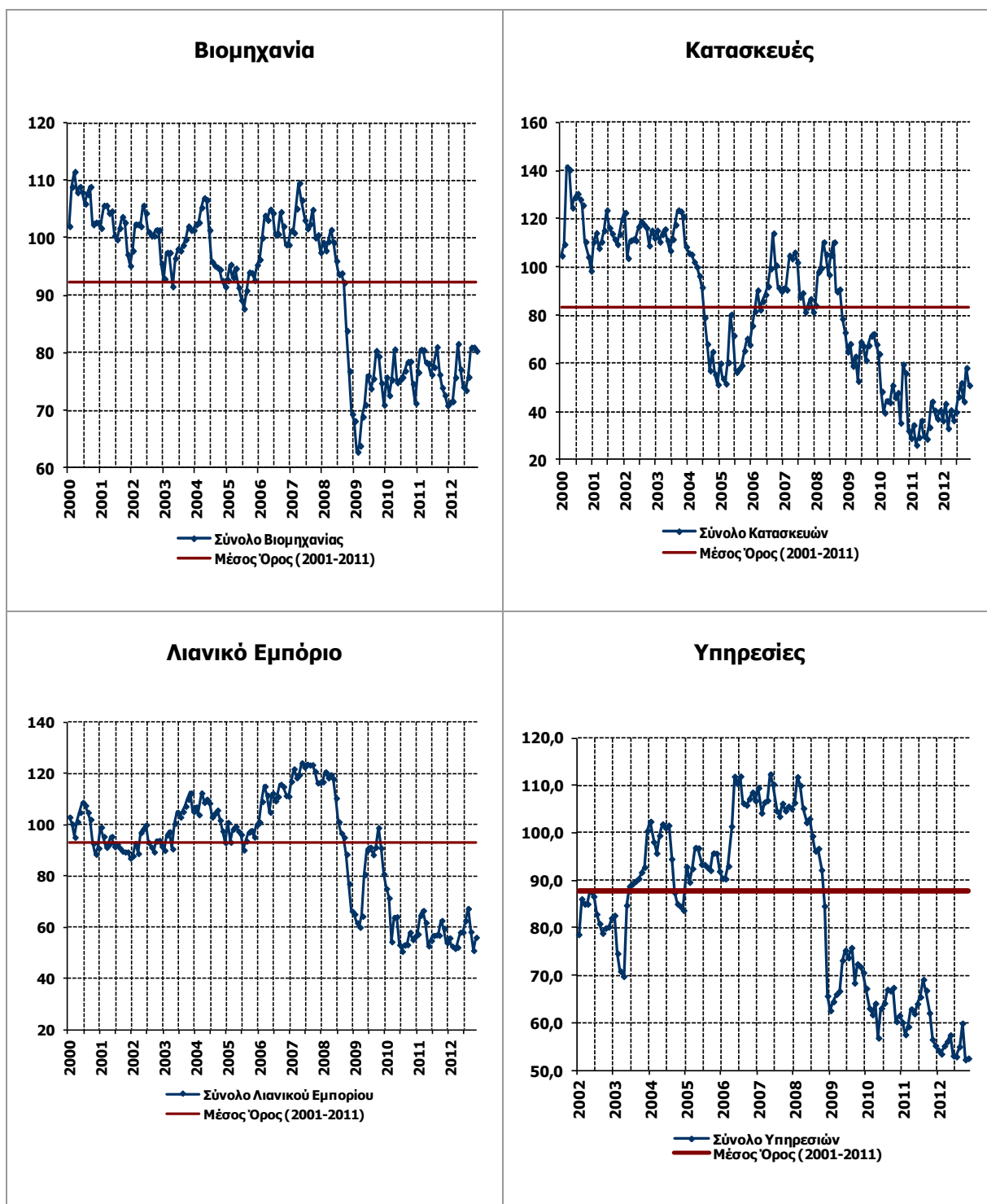
Βραχυχρόνιοι Δείκτες Οικονομικής Συγκυρίας

Μήνας/ Έτος	Δείκτες Οικονομικού Κλίματος ¹		Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών ² (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης ¹ (Ελλάδα)
	Ε.Ε-27	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιαν. Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2002	97,3	102,0	101,2	114,0	93,3	82,8	-27
2003	95,4	100,1	97,9	115,0	102,0	85,5	-39
2004	103,3	104,8	99,1	81,5	104,8	94,6	-26
2005	100,8	98,1	92,6	63,0	96,8	93,6	-34
2006	108,3	104,9	101,5	91,1	110,8	103,7	-33
2007	111,0	108,4	102,8	92,5	120,8	106,6	-28
2008	93,3	97,4	91,9	95,2	102,5	97,8	-46
2009	79,3	79,7	72,1	65,5	80,4	70,1	-46
2010	101,2	79,3	76,2	45,2	59,5	62,9	-63
2011	100,3	77,6	76,9	34,2	58,9	61,7	-74
Ιαν-11	105,5	80,6	76,6	29,1	57,5	60,1	-72
Φεβ-11	107,0	83,5	80,6	34,6	64,8	57,5	-67
Μαρτ-11	106,8	82,6	80,5	26,3	66,7	59,2	-66
Απρίλ-11	104,7	78,8	78,3	29,4	62,0	62,9	-70
Μάιος-11	104,9	78,6	78,1	36,4	52,9	61,9	-69
Ιούν-11	104,1	75,0	76,2	29,9	55,0	64,0	-75
Ιούλ-11	101,9	75,8	77,5	28,8	56,9	65,4	-77
Αυγ-11	97,1	78,3	81,0	33,7	57,2	69,1	-71
Σεπτ-11	93,6	75,5	76,2	44,3	57,1	66,8	-74
Οκτ-11	93,6	73,0	74,0	40,6	62,8	62,1	-84
Νοεμ-11	92,6	74,0	72,6	37,1	59,7	56,5	-82
Δεκ -11	91,6	75,7	70,9	40,7	54,1	55,2	-82
Ιαν-12	92,8	74,9	71,4	36,4	56,0	54,2	-80
Φεβ-12	93,9	74,9	71,6	43,4	52,7	53,4	-84
Μαρτ-12	93,2	75,7	75,7	33,2	51,9	55,2	-79
Απρίλ-12	93,2	77,3	81,6	40,8	52,4	56,1	-79
Μάιος-12	90,4	76,0	77,1	36,5	58,2	57,4	-76
Ιούν-12	90,4	74,1	74,1	40,0	58,2	53,0	-70
Ιούλ-12	89,0	76,1	73,5	46,3	62,7	52,9	-65
Αυγ-12	87,0	77,0	75,8	52,0	67,4	54,9	-65
Σεπτ-12	86,1	76,1	80,9	44,3	58,4	59,9	-76
Οκτ-12	86,1	75,8	80,9	58,3	51,1	52,2	-78
Νοεμ-12	88,1	79,0	80,3	51,06	56,2	52,5	-74

Πηγές: ¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, ² IOBE

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών¹

Στον υπολογισμό των δεικτών χρησιμοποιείται περίοδος βάσης, αντί για έτος βάσης. Έτσι οι τομείς της Βιομηχανίας, των Κατασκευών και του Λιανικού εμπορίου αποκτούν κοινή περίοδο βάσης (1996-2006=100) και στις Υπηρεσίες χρησιμοποιείται η περίοδος (1998-2006=100) αφού δεν υπάρχουν μετρήσεις του τομέα πριν το 1998. Η αλλαγή αυτή επιτρέπει την ακριβέστερη αποτύπωση των διακυμάνσεων της επιχειρηματικών προσδοκιών σε μία μακρά περίοδο, ενώ παράλληλα δίνει τη δυνατότητα κατασκευής συγκρίσιμων επιμέρους κλαδικών δεικτών.

Πηγή: IOBE

Β) Δημοσιονομικές εξελίξεις στο δ' τρίμηνο 2012

Η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας βελτιώθηκε αισθητά κατά το δ' τρίμηνο του 2012, με αποτέλεσμα η δημοσιονομική προσαρμογή από το 2009 να κρίνεται θεαματική. Συγκεκριμένα, το καθαρό έλλειμμα σημείωσε υποχώρηση, η οποία υπολογίζεται ότι από το 2009 θα ανέλθει συνολικά περί τις εννέα ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Η δημοσιονομική προσπάθεια που έχει καταβληθεί θα είχε ακόμη πιο θεαματικά αποτελέσματα, αν δεν υπήρχε η αρνητική επίδραση από την ύφεση της οικονομίας. Όπως προκύπτει από τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα τελευταία τρία έτη η προσαρμογή του κυκλικά διορθωμένου ελλείμματος ξεπερνά τις 13 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.

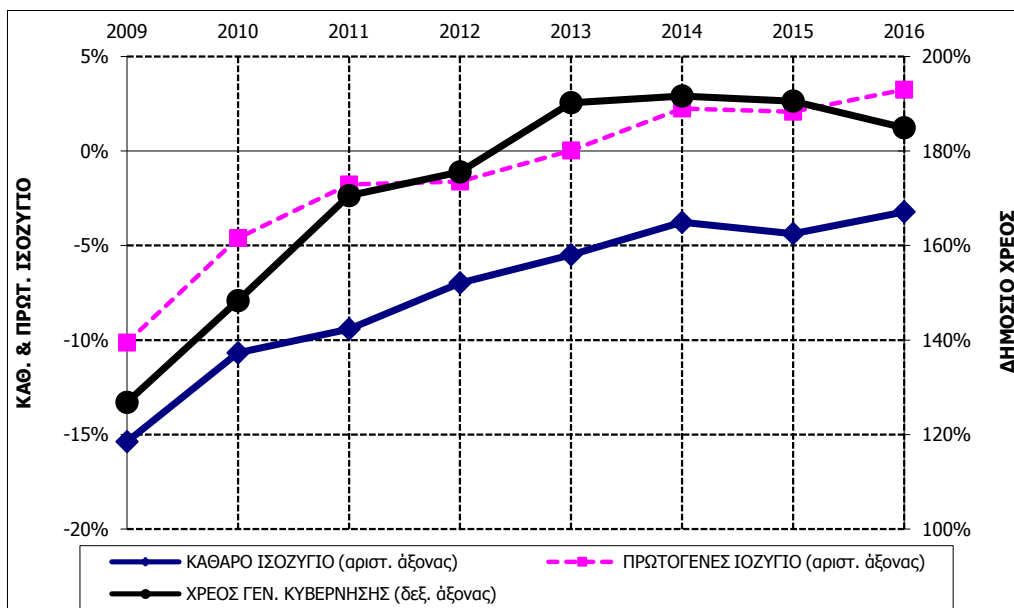
Με το ν.4093/12-11-2012 εγκρίθηκε το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής

Στρατηγικής 2013-2016 (ΜΠΔΣ), σύμφωνα με το οποίο προβλέπεται μια σειρά παρεμβάσεων με στόχο τη μείωση του ελλείμματος στο 3,2% το 2016, τη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων και την ανακοπή της αυξητικής δυναμικής του δημόσιου χρέους, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.5. Το ΜΠΔΣ 2013-2016 είναι σαφώς εμπροσθοβαρές, με το σύνολο της δημοσιονομικής προσαρμογής πρακτικά να εξαντλείται κατά την πρώτη διετία. Τα μέτρα είναι καταναμημένα κατά περίπου τα ¾ στην πλευρά των δαπανών και το ¼ στην πλευρά των εσόδων.

Από την πλευρά των δαπανών, το μεγαλύτερο μέρος της προσαρμογής (περίπου 50% του συνόλου) γίνεται με τη συγκράτηση των δαπανών για μισθούς και συντάξεις (Πίνακας 2.7). Εκτός των παρεμβάσεων αυτών, το ΜΠΔΣ προβλέπει και ένα εκτεταμένο πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων, ύψους €9,5 δισ. για την τετραετία.

Διάγραμμα 2.5

Δημοσιονομικοί Στόχοι του ΜΠΔΣ 2013-2016 (% του ΑΕΠ)

Πηγή: Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016, ΥΠ.ΟΙΚ., Νοέμβριος 2012

Σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό που ψηφίστηκε αμέσως μετά την ψήφιση του ΜΠΔΣ, προβλέπεται ότι το 2013 το καθαρό έλλειμμα θα ανέλθει σε €9.442 εκατ. (5,2% του ΑΕΠ), έναντι €12.882 εκατ. το 2012 (6,6% του ΑΕΠ). Ενώ η μείωση των

τόκων αναμένεται να είναι μικρή, καθοριστικό είναι το γεγονός της δημιουργίας ενός μικρού πρωτογενούς πλεονάσματος (€748 εκατ., ή 0,4% του ΑΕΠ), για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια.

Πίνακας 2.7

Η Κατανομή των Παρεμβάσεων του ΜΠΔΣ 2013-2016

€ εκατ.	2013	2014	2015	2016	ΣΥΝΟΛΟ
ΜΙΣΘΟΙ-ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ	5.854	767	215	136	6.972
ΆΛΛΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	1.738	1.395	211	38	3.382
ΕΣΟΔΑ	1.782	2.024	103	-19	3.890
ΣΥΝΟΛΟ	9.374	4.186	529	155	14.244

Πηγή: Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016, ΥΠ.ΟΙΚ., Νοέμβριος 2012

Πίνακας 2.8

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού

€ εκατ.	2011	2012	2013	2012/ 2011	2013/ 2012
ΕΣΟΔΑ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	53.932	52.393	50.559	-2,9%	-3,5%
ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	50.159	47.706	45.423	-4,9%	-4,8%
ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΦΟΡΩΝ	5.283	3.689	3.800	-30,2%	3,0%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΣΟΔΩΝ	55.442	51.395	49.223	-7,3%	-4,2%
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	48.951	47.050	44.307	-3,9%	-5,8%
ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	20.318	20.840	19.877	2,6%	-4,6%
Φόροι εισοδήματος	12.934	13.081	11.042	1,1%	-15,6%
Φόροι στην περιουσία	1.172	2.750	3.176	134,6%	15,5%
Άμεσοι φόροι Π.Ο.Ε	1.911	2.100	3.307	9,9%	57,5%
Λοιποί άμεσοι φόροι	4.301	2.909	2.352	-32,4%	-19,1%
ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	28.633	26.210	24.430	-8,5%	-6,8%
Φόροι συναλλαγών	17.790	15.758	14.368	-11,4%	-8,8%
Φόροι κατανάλωσης	10.131	9.673	9.336	-4,5%	-3,5%
Εμμεσοι φόροι ΠΟΕ	373	461	435	23,6%	-5,6%
Λοιποί έμμεσοι	339	318	291	-6,2%	-8,5%
ΜΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	6.491	4.345	4.916	-33,1%	13,1%
ΑΠΟΛΗΨΕΙΣ ΑΠΟ Ε.Ε.	274	247	236	-9,9%	-4,5%
ΜΗ ΤΑΚΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	1.977	1.886	2.428	-4,6%	28,7%
ΑΔΕΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	1.157	32	86	-97,2%	168,8%
ΛΟΙΠΑ	2.092	2.100	2.166	0,2%	0,6%
ΠΑΕ	3.773	4.687	5.136	24,2%	9,6%

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2013, ΥΠ.ΟΙΚ., Νοέμβριος 2012

Ειδικότερα, ο Κρατικός Προϋπολογισμός προβλέπει για το 2013 περαιτέρω σημαντική συρρίκνωση των φορολογικών εσόδων κατά περίπου €2,8 δισ., η οποία εν μέρει αντισταθμίζεται από την αύξηση των εσόδων ΠΔΕ και των μη τακτικών εσόδων (Πίνακας 2.8). Η αύξηση των τελευταίων προέρχεται από την αύξηση της απόδοσης των κερδών από τη διακράτηση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στα χαρτοφυλάκια των Κεντρικών Τραπεζών του Ευρωσυστήματος κατά περίπου €700 εκατ..

Όσον αφορά στις δαπάνες, ο Κρατικός Προϋπολογισμός προβλέπει σημαντικό περιορισμό στις δαπάνες για αποδοχές και συντάξεις του Δημοσίου, καθώς και στις καταναλωτικές και λοιπές δαπάνες.

Σημαντικές εξοικονομήσεις προβλέπονται επίσης και στις επιχορηγήσεις προς τα Ταμεία, ύψους €1,3 δισ. Από την άλλη πλευρά, ο Προϋπολογισμός εμφανίζει σημαντική αύξηση στο αποθεματικό, ενώ το ΠΔΕ παραμένει αμετάβλητο (Πίνακας 2.9).

Στο πλαίσιο αυτό, δηλαδή ισχυρή δημοσιονομική προσαρμογή, αλλά και υψηλότερη της αναμενόμενης ύφεση, στις 27 Νοεμβρίου το Eurogroup πήρε μια σειρά αποφάσεων. Μεταξύ άλλων εγκρίθηκε η εκταμίευση της δανειακής δόσης ύψους €49,1 δισ.⁵ προς τη χώρα μας (€34,4 δισ. πληρώθηκαν ήδη τον Δεκέμβριο), μειώθηκε κατά 100 μ.β. το επιτόκιο των διακρατικών δανείων και κατά 10 μ.β. το κόστος των εγγυήσεων (με ετήσιο όφελος περί τα €670 εκατ.), παρατάθηκε κατά 15 έτη η διάρκεια αποπληρωμής των δανεί-

ων, ενώ επιμηκύνεται το Πρόγραμμα Προσαρμογής κατά δύο έτη. Συγχρόνως, εγκρίθηκε και η χρηματοδότηση της εναγοράς χρέους. Σημειωτέον ότι επίσης αποφασίστηκε η σταδιακή επιστροφή των κερδών των ευρωπαϊκών Κεντρικών Τραπεζών από ελληνικά ομόλογα, εν τούτοις τα ποσά δεν προσμετρώνται στο ΜΠΔΣ.

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

(Ιανουάριος-Νοέμβριος)

Ένα μήνα πριν το κλείσιμο του περασμένου έτους, το ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης παρουσίασε έλλειμμα €9,7 δισ., έναντι €19,9 δισ. την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους (Πίνακας 2.10). Περισσότερο από το μισό της μεγάλης αυτή βελτίωσης οφείλεται στο πρωτογενές πλεόνασμα, ύψους €2,3 δισ. (έναντι ελλείμματος €3,6 δισ. πέρυσι), ενώ το υπόλοιπο στους τόκους. Ειδικότερα, η εξέλιξη του πρωτογενούς αποτελέσματος φαίνεται στον Πίνακα 2.10. Όπως παρατηρούμε, οι δαπάνες προ επιχορηγήσεων παρουσίασαν συνολική μείωση €8,1 δισ. Τη μεγαλύτερη βελτίωση παρουσίασαν οι ΟΚΑ (περιλαμβάνονται και τα νοσοκομεία), ενώ και ο Κρατικός Προϋπολογισμός παρουσίασε μείωση των δαπανών κατά €1,5 δισ. Οι επιχορηγήσεις (προ εθνικολογιστικών διαφορών) του Κρατικού Προϋπολογισμού προς τους υπόλοιπους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης περιορίστηκαν κατά €3,7 δισ. Από την άλλη πλευρά, τα έσοδα υποχώρησαν κατά €1,1 δισ..

⁵ Αφορά στο μερίδιο του EFSF. Άλλα €3,3 δισ. αναμένεται να εγκριθούν εντός του Ιανουαρίου από το ΔΝΤ

Πίνακας 2.9

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού

	2011	2012	2013	2012/ 2011	2013/ 2012
<i>€ εκατ.</i>					
ΣΥΝΟΛΟ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	76.752	68.706	62.652	-10,5%	-8,8%
ΣΥΝΟΛΟ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	70.144	61.856	55.802	-11,8%	-9,8%
ΤΟΚΟΙ	16.348	11.735	8.900	-28,2%	-24,2%
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ	53.796	50.121	46.902	-6,8%	-6,4%
Αποδοχές και Συντάξεις	21.607	20.410	18.243	-5,5%	-10,6%
Κοινωνικές Δαπάνες	19.119	17.624	16.313	-7,8%	-7,4%
Καταναλωτικές Δαπάνες	2.431	2.606	2.115	7,2%	-18,8%
Λοιπές Δαπάνες*	3.117	3.541	3.132	13,6%	-11,6%
Αποδιδόμενοι Πόροι	7.522	5.637	5.999	-25,1%	6,4%
Αποθεματικό		303	1.100		263,0%
ΠΑΕ	6.608	6.850	6.850	3,7%	0,0%

* Περιλαμβάνει εξόφληση χρεών νοσοκομείων, εξοπλιστικές δαπάνες και, πληρωμές εγγυήσεων κ.ά.

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2013, ΥΠ.ΟΙΚ., Νοέμβριος 2012

Πίνακας 2.10

Το Πρωτογενές Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης του 11μήνου, 2011- 2012 σε (€ εκατ.)

2011	ΕΣΟΔΑ	ΔΑΠΑΝΕΣ	ΕΠΙΧΟΡΗ- ΓΗΣΕΙΣ	ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
ΚΠ	46.503	29.615	22.845	-5.957
ΝΠ	2.524	3.420	-2.679	1.783
ΟΤΑ	3.101	5.817	-3.859	1.143
ΟΚΑ	22.090	38.708	-16.307	-311
ΣΥΝΟΛΟ	74.218	77.560	0	-3.342
Προσαρμογή ΕΣΛ	0	1.227	-924	303
ΣΥΝΟΛΟ	74.218	78.787	-924	-3.645

2012	ΕΣΟΔΑ	ΔΑΠΑΝΕΣ	ΕΠΙΧΟΡΗ- ΓΗΣΕΙΣ	ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
ΚΠ	45.860	28.088	19.191	-1.419
ΝΠ	3.043	3.443	-2.049	1.649
ΟΤΑ	2.982	5.743	-3.045	284
ΟΚΑ	21.233	34.596	-14.097	734
ΣΥΝΟΛΟ	73.118	71.870	0	1.248
Προσαρμογή ΕΣΛ	0	-1.171	104	-1.067
ΣΥΝΟΛΟ	73.118	70.699	104	2.315

2012/2011	ΕΣΟΔΑ	ΔΑΠΑΝΕΣ	ΕΠΙΧΟΡΗ- ΓΗΣΕΙΣ	ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
ΚΠ	-643	-1.527	-3.654	4.538
ΝΠ	519	23	630	-134
ΟΤΑ	-119	-74	814	-859
ΟΚΑ	-857	-4.112	2.210	1.045
ΣΥΝΟΛΟ	-1.100	-5.690	0	4.590
Προσαρμογή ΕΣΛ	0	-2.398	1.028	-1.370
ΣΥΝΟΛΟ	-1.100	-8.088	1.028	5.960

Πηγή: Δελτίο Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης Νοεμβρίου 2012, ΥΠ.ΟΙΚ., Δεκέμβριος 2012

ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

(Ιανουάριος-Νοέμβριος)

Σύμφωνα με τα στοιχεία που ανακοίνωσε το ΓΛΚ, ο Προϋπολογισμός παρουσίασε καθαρό έλλειμμα €12,9 δισ., βελτιωμένο κατά € 8,3 δισ. σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011 (Πίνακας 2.11). Η βελτίωση αυτή οφείλεται σχεδόν κατά το ήμισυ (€4,2 δισ.) στο πρωτογενές αποτέλεσμα, ενώ μετά το PSI παρουσιάζεται σημαντική ελάφρυνση, ύψους €4,1 δισ., στις πληρωμές για τόκους. Παρά την συνεχιζόμενη υστέρηση των εσόδων, η οποία αγγίζει το €1 δισ., οι εξοικονομήσεις στις πρωτογενείς δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού (€4,4 δισ.) και οι σημαν-

τικές περικοπές του ΠΔΕ (€0,7 δισ.) συνέβαλαν στη βελτίωση του πρωτογενούς ελλείμματος, το οποίο ανέρχεται σε €1,4 δισ., έναντι €5,7 δισ. πέρυσι.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.12, τα έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού παρουσιάζονται μειωμένα κατά σχεδόν €1 δισ. σε σχέση με πέρυσι, υστέρηση που προέρχεται τόσο από τα φορολογικά, όσο και τα μη φορολογικά έσοδα. Η αύξηση σε σχέση με πέρυσι στις εισπράξεις αμέσων φόρων οφείλεται αποκλειστικά στην κατακόρυφη αύξηση των φόρων περιουσίας, ενώ οι έμμεσοι φόροι σημειώνουν μείωση €2,3 δισ., με τη μεγαλύτερη απόκλιση να παρουσιάζεται στον ΦΠΑ, οι εισπράξεις του οποίου παρουσιάζουν μείωση 11,6%.

Πίνακας 2.11

Η Εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού 2012, Ιανουάριος-Νοέμβριος

	2011	Μεταβολή 2012/11	2012
(€ εκατ.)			
I. Καθαρά Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού (1+2)	46.805	-945	45.860
1. Καθαρά Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού (Α+Β+Γ)	44.161	-1.258	42.903
Α. Έσοδα προ επιστροφών φόρων	48.085	-2.219	45.866
Β. Ειδικά έσοδα από εκχώρηση αδειών/δικαιωμάτων του Δημοσίου	785	-777	8
Γ. Επιστροφές φόρων	4.709	-1.738	2.971
2. Έσοδα Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων	2.644	313	2.957
II. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού (1+2)	68.002	-9.289	58.712
1. Δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού (Α+Β+Γ)	63.715	-8.630	55.085
Α. Πρωτογενείς δαπάνες	46.421	-4.431	41.990
Β. Λοιπές πρωτογενείς δαπάνες	1.751	-90	1.661
Γ. Τόκοι	15.542	-4.109	11.433
2. Δαπάνες Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων	4.287	-659	3.627
Πρωτογενές Αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπολογισμού	-5.655	4.235	-1.419
Καθαρό Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού	-21.197	8.344	-12.853

Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2012, ΥΠ.ΟΙΚ., Δεκέμβριος 2012

Πίνακας 2.12

Έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού 2012, Ιανουάριος-Νοέμβριος

	2011	2012	Μετα- βολή 2012/11
(€ εκατ.)			
ΣΥΝΟΛΟ ΕΣΟΔΩΝ ΚΡΑΤ. Π/Υ	46.805	45.860	-945
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΘΑΡΩΝ ΕΣΟΔΩΝ	44.161	42.903	-1.258
ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΦΟΡΩΝ	4.709	2.971	-1.738
ΣΥΝΟΛΟ ΕΣΟΔΩΝ	48.870	45.874	-2.996
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	43.554	42.198	-1.356
ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	18.011	19.007	996
<i>Φόροι εισοδήματος</i>	<i>11.686</i>	<i>11.953</i>	<i>267</i>
<i>Φόροι στην περιουσία</i>	<i>732</i>	<i>2.612</i>	<i>1.880</i>
<i>Άμεσοι φόροι Π.Ο.Ε</i>	<i>1.769</i>	<i>1.655</i>	<i>-114</i>
<i>Λοιποί άμεσοι φόροι</i>	<i>3.824</i>	<i>2.787</i>	<i>-1.037</i>
ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	25.543	23.190	-2.353
<i>Φόροι συναλλαγών</i>	<i>16.466</i>	<i>14.551</i>	<i>-1.915</i>
<i>Φόροι κατανάλωσης</i>	<i>8.432</i>	<i>7.923</i>	<i>-509</i>
<i>Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ</i>	<i>336</i>	<i>422</i>	<i>86</i>
<i>Λοιποί έμμεσοι</i>	<i>309</i>	<i>294</i>	<i>-15</i>
ΜΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	5.316	3.676	-1.640
ΑΠΟΛΗΨΕΙΣ ΑΠΟ Ε.Ε.	147	89	-58
ΜΗ ΤΑΚΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ	1.566	1.523	-43
ΑΔΕΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	785	8	-777
ΛΟΙΠΑ	2.818	2.056	-762
Π.Δ.Ε.	2.644	2.957	313

Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2012, ΥΠ.ΟΙΚ., Δεκέμβριος 2012

Η εκτέλεση του προϋπολογισμού των δαπανών συνεχίζει να παρουσιάζει βελτίωση, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 2.13. Στο σύνολό τους οι πρωτογενείς δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού παρουσιάζουν μία σημαντική μείωση της τάξης των €5,2 δισ., η οποία υπερβαίνει τον ετήσιο στόχο. Ενώ οι δαπάνες για μισθούς και συντάξεις εκτελούνται καλύτερα του αναμενομένου, οι κοινωνικές δαπάνες συνεχίζουν να υπολείπονται της προγραμματισθείσας μείωσης, κυρίως λόγω των αυξημέ-

νων αναγκών για επιχορηγήσεις στα ασφαλιστικά Ταμεία. Οι λειτουργικές και λοιπές δαπάνες, οι οποίες περιλαμβάνουν και επιχορηγήσεις σε άλλους φορείς εκτός των Ταμείων, συνολικά παρουσιάζουν μείωση 4% έναντι αρχικού στόχου μείωσης 9,8%. Τέλος, οι αποδιδόμενοι πόροι, οι οποίοι αφορούν σε μεγάλο βαθμό στην χρηματοδότηση των ΟΤΑ, παρουσιάζουν πολύ υψηλό ρυθμό μείωσης, με συνολική εξοικονόμηση της τάξης του €1,5 δισ.

Πίνακας 2.13

Δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού 2012, Ιανουάριος-Νοέμβριος

(€ εκατ.)	2011	2012	Μετα- βολή 2012/11
ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΡΑΤΙΚΟΥ Π/Υ	68.002	58.712	-9.289
ΤΟΚΟΙ	15.542	11.433	-4.109
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΡΑΤΙΚΟΥ Π/Υ	52.460	47.279	-5.180
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ Τ.Π.	48.173	43.652	-4.521
ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ	19.718	18.363	-1.355
Μισθοί	12.545	11.910	-635
Λοιπές παροχές	1.240	548	-692
Συντάξεις	5.933	5.905	-28
ΑΣΦΑΛΙΣΗ, ΠΕΡΙΘ., ΚΟΙΝ. ΠΡΟΣΤ.	16.550	15.158	-1.392
Επιχορηγήσεις ασφαλιστικών ταμείων	14.040	13.273	-766
Κοινωνική προστασία	655	696	42
Επιχορήγηση στον ΟΑΕΔ	764	438	-326
Λοιπές δαπάνες περιθ., ασφάλισης	1.092	750	-342
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	7.306	7.012	-294
Επιχορηγήσεις	1.530	1.395	-135
Καταναλωτικές δαπάνες	1.360	1.351	-9
Αντικριζόμενες δαπάνες	2.665	2.604	-61
Λοιπές δαπάνες *	1.751	1.661	-90
ΑΠΟΔΙΔΟΜΕΝΟΙ ΠΟΡΟΙ	4.598	3.119	-1.479
Π.Δ.Ε.	4.287	3.627	-659

* Περιλαμβάνουν εξόφληση χρεών νοσοκομείων, εξοπλιστικές δαπάνες και πληρωμές εργασιών.

Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2012, ΥΠ.ΟΙΚ., Δεκέμβριος 2012

Γ) Εξελίξεις στην αγορά εργασίας και η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας

ι) Εισαγωγή

Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες διαθέσιμες εκτιμήσεις και προβλέψεις, στο διάστημα 2008-2012 το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας υποχώρησε σωρευτικά κατά 22%, στο ίδιο διάστημα η απασχόληση υποχώρησε 15,8% ενώ το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 16 εκατοστιαίες μονάδες, προσεγγίζοντας σε μέσα επίπεδα για ολόκληρο το 2012 το 23,5% του εργατικού δυναμικού από 7,5% το 2008. Τέτοια σωρευτική συρρίκνωση προϊόντος, απώλεια και καταστροφή θέσεων εργασίας και άνοδος της ανεργίας δεν συνέβη σε καμία χώρα της Ε.Ε. (ούτε καν στη Λετονία), ούτε βέβαια στις Ην. Πολιτείες κατά την διάρκεια της πρόσφατης κρίσης.

Η δημοσιονομική προσαρμογή και η ταυτόχρονη προσπάθεια εξισορρόπησης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών με ανάκτηση ανταγωνιστικότητας, είχε ισχυρές υφεσιακές επιπτώσεις, πολύ μεγαλύτερες από ότι αρχικά αναμενόταν. Οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές που χρησιμοποιήθηκαν στις προβλέψεις από την τριμερή ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ είχαν σαφώς υποεκτιμηθεί. Το IOBE είχε επισημάνει έγκαιρα ότι ο συνδυασμός περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής και πολιτικής εσωτερικής υποτίμησης, σε μια οικονομία όπως η ελληνική που ανήκει σε νομισματική ένωση, είναι ιδιαίτερα επώδυνος για τη δραστηριότητα και την απασχόληση. Είχε επίσης επισημάνει ότι, η δημοσιονομική πολιτική επιβαρύνει ιδιαίτερα τη δραστηριότητα και κάνει ακόμη δυσχερέστερη τη μείωση του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ όταν ο ιδιωτικός τομέας βρίσκεται σε φάση

απομόχλευσης και οι οικονομικές μονάδες αντιμετώπιζουν σημαντικούς περιορισμούς ρευστότητας, με αποτέλεσμα η δαπάνη να στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά από το τρέχον εισόδημα που εκ των πραγμάτων είναι δραστικά περιορισμένο.

Ωστόσο, όπως ήδη αναφέρθηκε και σε άλλα σημεία της Έκθεσης, το IOBE εκφράζει συγκρατημένη αισιοδοξία ως προς τις βραχυχρόνιες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας προβλέποντας ότι οι τριμηνιαίοι ρυθμοί μεταβολής του ΑΕΠ θα εισέλθουν σε θετική περιοχή από το τέλος του 2013 ή στις αρχές του 2014. Όμως, αν ως προς την μελλοντική εξέλιξη του ΑΕΠ υπάρχει αισιοδοξία, δεν συμβαίνει το ίδιο και με την απασχόληση και την ανεργία. Στη συνέχεια εστιάζουμε στην εξέταση της επίδρασης της ύφεσης στη δυναμική της αγοράς εργασίας. Επιπλέον, γίνεται ένας γενικότερος σχολιασμός που συνδέεται με την αποτελεσματικότητα της ακολουθούμενης πολιτικής εσωτερικής υποτίμησης και τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

ii) Η ύφεση άλλαξε τη δυναμική της αγοράς εργασίας

Στην περίοδο 2008-2012 η απασχόληση φαίνεται να αντέδρασε στη δραστηριότητα με μια ελαστικότητα που υπολείπεται της μονάδας και που άμεσα εκτιμάται γύρω στο 0,7%. Με βάση τα διεθνή πρότυπα και την εμπειρία άλλων ανεπτυγμένων οικονομιών, οι ελληνικοί ρυθμοί μεταβολής της απασχόλησης φαίνονται να βρίσκονται σε συνέπεια με τους ρυθμούς μεταβολής του προϊόντος. Ωστόσο, στην Ελλάδα μέχρι πρόσφατα, η απασχόληση

αντιδρούσε με βραδύτητα στις μεταβολές του προϊόντος και η ελαστικότητα ήταν γενικά πολύ χαμηλή.

Συγκρίνοντας τις μεταβολές της συνολικής απασχόλησης με το ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ με βάση τα ετήσια εθνολογιστικά στοιχεία, παρατηρείται μια συνεχής αύξηση της ελαστικότητας της απασχόλησης στα χρόνια της κρίσης: από 0,2% το 2009 σε 1,3% το 2012. Το φαινόμενο είναι ακόμη πιο έντονο όταν εξετάζεται η σχέση εξαρτημένης εργασίας προϊόντος και ειδικότερα όταν η ανάλυση αφορά στους μισθωτούς του λεγομένου επιχειρηματικού τομέα. Οι οριακές απώλειες θέσεων εργασίας στο Δημόσιο, επηρεάζουν τις σχετικές εκτιμήσεις για αυτές τις κατηγορίες των εργαζομένων που σήκωσαν και όλο το βάρος της ανεργίας.

Προκειμένου να έχουμε μια καλύτερη αίσθηση των ζητημάτων αυτών, εκτιμήθηκε με απλή παλινδρόμηση η σχέση μεταξύ ετήσιου ρυθμού μεταβολής της συνολικής απασχόλησης και ετήσιου ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ σε τριμηνιαία στοιχεία που καλύπτουν την περίοδο α' τρίμηνο 2001 έως γ' τρίμηνο 2012. Η ελαστικότητα για όλη την περίοδο υπολογίστηκε ότι είναι 0,58%. Ωστόσο, η κυλιόμενη παλινδρόμηση της απασχόλησης στο προϊόν δίνει μια ελαστικότητα 0,13 όταν η περίοδος τερματίζεται στο α' τρίμηνο του 2009, που ακολούθως αυξάνεται σταδιακά στο 0,58% με την κλιμακωτή επέκταση της περιόδου εκτίμησης έως το γ' τρίμηνο του 2012.

Στη συνέχεια η δυναμική της ανεργίας στη διάρκεια της τρέχουσας μεγάλης ύφεσης

και η εξέταση των παραγόντων που την επηρεάζουν γίνεται μέσα στο πλαίσιο του λεγόμενου 'νόμου του Okun'.

Ο νόμος του Okun συνδέει τη μεταβολή του ποσοστού ανεργίας με την απόκλιση του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ από τον δυνητικό ρυθμό ανόδου του. Στην πιο συνηθισμένη εκδοχή του, όπως αυτή παρουσιάζεται στα εγχειρίδια μακροοικονομικής, συνδέει τη μεταβολή της ανεργίας με τη μεταβολή του προϊόντος και ορίζει ότι για να μειωθεί η ανεργία κατά μια εκατοστιαία μονάδα απαιτείται αύξηση του ΑΕΠ κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες. Με άλλα λόγια $\Delta u = a + b \cdot \Delta Y$ με $b \approx -0,5$ και ισχύ κυρίως για τις ΗΠΑ, Ην. Βασίλειο κ.α. ανεπτυγμένες οικονομίες.

Για την Ελλάδα η τιμή του b για μια σχετικά μακρά περίοδο (1960-2000) είχε εκτιμηθεί σε $-0,2$ έως $-0,3$ πράγμα που σημαίνει ότι απαιτείται άνοδος του ΑΕΠ κατά 4-5 ποσοστιαίες μονάδες για μια μονάδα μείωσης της ανεργίας.

Ο νόμος του Okun εκτιμήθηκε εκ νέου σε τριμηνιαία στοιχεία για την περίοδο α' τρίμηνο 2001 έως γ' τρίμηνο 2012 και το b πήρε την τιμή $-0,43$. Επιπλέον, σε μια κυλιόμενη εκτίμηση του νόμου του Okun, το b από την αρχή της περιόδου εκτίμησης μέχρι το α' τρίμηνο του 2009 ήταν μόλις $-0,1$ για να καταλήξει με τη σταδιακή επέκτασή της μέχρι το γ' τρίμηνο του 2012 στο $-0,43$.

iii) Φαινόμενα υστέρησης στην αγορά εργασίας

Η πρώτη διαπίστωση από τις εκτιμήσεις που εκτέθηκαν είναι ότι, κάποιες εμπειρι-

κές κανονικότητες που ίσχυαν μέχρι τώρα μεταξύ των μεταβολών της απασχόλησης της ανεργίας και του ΑΕΠ, έχουν παύσει να ισχύουν στην περίοδο της ύφεσης. Η απασχόληση αντιδρά σαφώς εντονότερα από την προ-κρίσης εποχή. Αν δε ο νόμος του Okun είχε χρησιμοποιηθεί για να προβλέψει την ανεργία στη διάρκεια της κρίσης θα είχε αποτύχει πλήρως. Η προβλεπτική αποτυχία του νόμου εγείρει μια σειρά ερωτημάτων: Ο νόμος του Okun κατέρρευσε κατά την διάρκεια της κρίσης; Αν η οικονομία ανακάμψει, αυτή η ανάκαμψη θα είναι επαρκής για να επαναφέρει την ανεργία σε λογικά επίπεδα; Γιατί η απασχόληση αντιδρά τόσο πολύ στις μεταβολές του προϊόντος; Τι άλλαξε τόσο πολύ στην ελληνική αγορά εργασίας που μοιάζει πλέον με τις πολύ εύκαμπτες αγορές εργασίας των ανεπτυγμένων οικονομιών.

Διάφορα επιχειρήματα μπορούν να προταθούν που δίνουν μια μερική απάντηση στα ερωτήματα που τέθηκαν, όπως: Διακοπή της νόμιμης οικονομικής δραστηριότητας και υιοθέτηση άτυπων μορφών απασχόλησης. Διακοπή εργασίας λόγω απογοήτευσης από την παρατεταμένη ύφεση. Αναντιστοιχία ζητούμενων θέσεων εργασίας και καταλληλότητας εργαζομένων. Και τέλος επίδραση σε κάποιο βαθμό από τις σε εξέλιξη διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας.

Εκείνο όμως που προβληματίζει περισσότερο είναι ότι η ίδια η τρέχουσα ανεργία φαίνεται να έχει αρχίσει να επηρεάζει κατά μόνιμο τρόπο το διαρθρωτικό τμήμα της ανεργίας, ένα φαινόμενο γνωστό ως υστέρηση. Η υστέρηση αποτελεί μια υπό-

θεση που είχε προταθεί από τους Blanchard και Summers (Hysteresis in Unemployment, NBER WP 2035, 1986) κατά την δεκαετία του '80 για την ερμηνεία της Ευρωπαϊκής ανεργίας. Πιστεύουμε ότι φαινόμενα υστέρησης χαρακτηρίζουν σήμερα στην ελληνική αγορά εργασίας και ο επηρεασμός γίνεται μέσω του διαύλου των μακροχρόνιων ανέργων. Οι μακροχρόνια άνεργοι σημείωσαν δραματική άνοδο στην Ελλάδα το 2012 και καλύπτουν πλέον το μισό του συνόλου των ανέργων. Οι άνθρωποι αυτοί με τον καιρό ψάχνουν όλο και λιγότερο για δουλειά, αλλά και η ζήτηση από τις επιχειρήσεις για την προσφερόμενη εργασία τους περιορίζεται. Το τελικό αποτέλεσμα είναι να αποκτώνται σταδιακά από την αγορά εργασίας, η πίεση που ασκούν στην αγορά να εξασθενεί και βέβαια περνούν από την κυκλική στη διαρθρωτική ανεργία.

Για τον περιορισμό της ανεργίας είναι αναγκαίο η οικονομία να ανακάμψει, όμως αυτό δεν θα είναι επαρκές διότι μόνο η κυκλική συνιστώσα της ανεργίας θα απορροφηθεί. Η σημαντική διαρθρωτική συνιστώσα θέλει και άλλες πολιτικές. Το πρόβλημα της ανεργίας θα λυθεί σε πολλές διαστάσεις, οι διαρθρωτικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις που προωθούνται από την κυβέρνηση αφήνουν περιθώρια αισιοδοξίας, όμως θα πάρει χρόνο.

iv) Βελτιώθηκε πράγματι τόσο πολύ η ανταγωνιστικότητα με βάση το κόστος εργασίας;

Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας που περιγράφηκαν και ειδικότερα η ταχύτερη υποχώρηση της απασχόλησης από το

ρυθμό συρρίκνωσης του ΑΕΠ, οδήγησαν σε ορισμένες εκτιμήσεις και αξιολογήσεις για την πρόοδο στην ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και κατ' επέκταση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης.

Επικρατεί η αντίληψη η οποία προβάλλεται και στην πρόσφατη ενδιάμεση έκθεση για τη νομισματική πολιτική της Τράπεζας της Ελλάδος καθώς και από την πρώτη επισκόπηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το δεύτερο πρόγραμμα προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας ό,τι η ανταγωνιστικότητα με βάση το σχετικό κόστος εργασίας που είχε απολεσθεί κατά την περίοδο 2001-2009 έχει πλέον ανακτηθεί σε μεγάλη έκταση, προβλέπεται δε ότι εντός του 2013 θα έχει πλήρως ανακτηθεί. Στις ίδιες εκθέσεις, αλλά συχνά και στο δημόσιο διάλογο, τονίζεται ότι ο 'μνημονιακός' στόχος για μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος κατά 15% στην τριετία 2012-2014 είναι πλέον απόλυτα επιτεύξιμος και πιθανότατα το τελικό αποτέλεσμα θα υπερβεί τον αρχικό στόχο.

Πιστεύουμε ότι πράγματι η ανταγωνιστικότητα με βάση το κόστος εργασίας έχει βελτιωθεί ικανοποιητικά και ένα τμήμα των απωλειών της προηγούμενης περιόδου έχει ανακτηθεί. Ωστόσο, κρίνουμε ότι οι εκτιμήσεις αυτές είναι υπερβολικές και βασίζονται σε μια μηχανιστική εφαρμογή των σχετικών υπολογισμών που αλλοιώνουν τις υπορρέουσες πραγματικές εξελίξεις. Οι βραχυχρόνιες κυκλικές διακυμάνσεις του λόγου προϊόντος-απασχόλησης, γνωστού ως φαινομενική παραγωγικότητα, δεν αντανakλούν τόσο την επίδραση

της τεχνολογικής προόδου και της εισαγωγής καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία. Η παραγωγικότητα στη βραχυρόνια περίοδο είναι περισσότερο ένα μέγεθος που καταγράφει την ατελή αντίδραση της απασχόλησης στις μεταβολές της ζήτησης, παρά τις μεσοπρόθεσμες επιδράσεις των τεχνικών μεταβολών στην παραγωγή. Στην πρόσφατη περίοδο η απασχόληση αντέδρασε υπερβολικά στις μεταβολές της ζήτησης, με αποτέλεσμα να σημειωθεί άνοδος της παραγωγικότητας που με τη σειρά της οδήγησε σε μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας με βάση το κόστος εργασίας. Η ανταγωνιστικότητα με βάση το κόστος εργασίας πράγματι βελτιώθηκε όμως, αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στη μεγάλη μείωση του ονομαστικού μισθού. Το τμήμα της βελτίωσης που αποδίδεται στην άνοδο της παραγωγικότητας πρέπει να αξιολογείται και να συνεκτιμάται αφαιρετικά στο τελικό αποτέλεσμα, ώστε να έχουμε την πραγματική εικόνα των εξελίξεων.

Επιπλέον, η πρόοδος στην ανταγωνιστικότητα με βάση τις σχετικές τιμές, που είναι και σημαντικότερη για την επίτευξη του τελικού στόχου, τη μόνιμη εξισορρόπηση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, είναι πολύ πιο περιορισμένη και γενικώς δεν αποτελεί αντικείμενο συζήτησης.

Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης προχωρά, με βραδύτητα όμως. Η βελτίωση στο ισοζύγιο πληρωμών είναι αποτέλεσμα σχεδόν αποκλειστικά του περιορισμού της τελικής ζήτησης και όχι των σχετικών τιμών. Ο απαραίτητος επαναπροσανατολισμός της εγχώριας ζήτησης στα εγχωρίως παραγόμενα και η μεταφορά πόρων στους τομείς των διεθνώς εμπορευσίμων δεν έχει ακόμη επιτευχθεί. Όμως ο αρνητικός πληθωρισμός το 2012 με βάση τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ και η πτώση των τιμών στις υπηρεσίες αποτελούν τα πρώτα ενθαρρυντικά σημάδια για την τελική επιτυχία.

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Εξελίξεις το α' εννιάμηνο του 2012

Μικρή κλιμάκωση της ύφεσης σημειώθηκε στην ελληνική οικονομία κατά το τρίτο τρίμηνο του 2012, με αποτέλεσμα να φθάσει το 6,9%, από 6,3% στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, επίπεδο που είναι το υψηλότερο στα τρία πρώτα τρίμηνα του έτους⁶. Η εκ νέου ενίσχυση της πτώσης του ΑΕΠ ήταν αναμενόμενη εξαιτίας και του συγκριτικά υψηλότερου από τα προηγούμενα τρίμηνα επιπέδου του στο τρίτο τρίμηνο του 2011, καθώς τότε είχε υποχωρήσει λιγότερο από ότι στα υπόλοιπα τρίμηνα του έτους, κατά 4,0%. Βεβαίως, η παραμονή της ύφεσης σε υψηλά επίπεδα δεν οφείλεται μόνο στο παραπάνω τεχνικό αποτέλεσμα. Παρά την άρση της παρατεταμένης εκλογικής ρευστότητας στα μέσα Ιουνίου και τη λήξη των αρνητικών επενεργειών της στο εγχώριο οικονομικό περιβάλλον με το σχηματισμό τρικομματικής κυβέρνησης, αυτό δεν κατέστη εφικτό να βελτιωθεί, εξαιτίας μιας σειράς παραγόντων, εκ των οποίων κυριότεροι ήταν: α) η εκκίνηση από τον Ιούλιο των διαπραγματεύσεων για τα δημοσιονομικά μέτρα, όπως προβλεπόταν στο δεύτερο Μνημόνιο, οι οποίες συνεχίστηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του γ' τριμήνου, αλλά και μετά από αυτό, β) η ολοκλήρωση εφαρμογής των δημοσιονομικών παρεμβάσεων που εντάσσονταν στο δεύτερο Μνημόνιο, γ) η ευρύτερη υιοθέτηση

των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας που περιλαμβάνονταν σε αυτό αλλά και, πάραυτα δ) η νέα επιτάχυνση της ανόδου της ανεργίας. Ως αποτέλεσμα, **η πτώση του ΑΕΠ στο εννιάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου φέτος ήταν ισχυρότερη των προβλέψεων στο ίδιο διάστημα από διεθνείς οργανισμούς και φορείς για το σύνολο του 2012, της τάξης του 6,6%** (ΟΟΣΑ: -5,3%, ΔΝΤ: -6,0%), αλλά ελαφρά χαμηλότερη σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011 (6,8%).

Ως προς τις εξελίξεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο, διατηρήθηκαν και, ως επί το πλείστον, ενισχύθηκαν οι τάσεις του προηγούμενου τριμήνου, σε ορισμένες περιπτώσεις πέραν του αναμενόμενου. Ωστόσο, **η αποδυνάμωση της κατανάλωσης των νοικοκυριών και η συρρίκνωση των επενδυτικών δαπανών παρέμειναν για ακόμα ένα τρίμηνο οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της ύφεσης** της ελληνικής οικονομίας και ως εκ τούτου για το σύνολο του πρώτου εννιαμήνου του 2012. Μάλιστα, η υποχώρηση των επενδύσεων οξύνθηκε ιδιαίτερα, λαμβάνοντας τη μεγαλύτερη έκταση από τις αρχές του έτους. Απότομη κλιμάκωση παρουσίασαν και οι περικοπές των καταναλωτικών δαπανών του κράτους, γεγονός που αντανακλάται στην επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων, αλλά και στη διεύρυνση των ληξιπρόθεσμων οφειλών του προς τους προμηθευτές του. Στο πεδίο του εξωτερικού τομέα της οικονομίας επιτεύχθηκε στο τρίτο

⁶ Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί (προσωρινά στοιχεία), ΕΛ.ΣΤΑΤ., Δεκέμβριος 2012

τρίμηνο πλεόνασμα, για πρώτη φορά τουλάχιστον από το 2000, περιορίζοντας έτσι ακόμα περισσότερο το έλλειμμα του στο σύνολο του 2012. Ωστόσο, η υπέρβαση των εισαγωγών από τις εξαγωγές στο τρίτο εξάμηνο οφείλεται αποκλειστικά στην εκτεταμένη υποχώρηση των πρώτων, καθώς και οι εξαγωγές ήταν ελαφρά χαμηλότερες έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2011.

Πιο συγκεκριμένα, η πτώση της **εγχώριας κατανάλωσης, του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα συνολικά, επιταχύνθηκε στο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, στο 8,8%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο πρώτο εννιαμήνο του 2012 στο 7,9%**, ελαφρά υψηλότερα από ότι στην αντίστοιχη περίοδο του 2011 (-7,6%). Ο περιορισμός της προέρχεται κατά κύριο λόγο από την εξασθένιση της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών, η οποία, αν και ήταν οριακά ηπιότερη στο γ' τρίμηνο των δύο προηγούμενων τριμήνων, έφθασε το 8,4%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο σύνολο του εννιαμήνου στο 7,7%, όσο ακριβώς και ένα χρόνο νωρίτερα. **Σαφώς μικρότερης έκτασης ήταν η περιστολή της δημόσιας κατανάλωσης στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου, στην περιοχή του -4,0%**, όταν πέρυσι έφθανε το 6,8%. Μάλιστα, **το μεγαλύτερο μέρος των περικοπών στις καταναλωτικές δαπάνες του δημοσίου τομέα σημειώθηκε στο τρίτο τρίμηνο**, κατά το οποίο η έκτασή τους έφτασε το **10,7%**.

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις στο πεδίο των επενδύσεων, η νέα κλιμάκωση της πτώσης τους στο τρίμηνο Ιου-

λίου-Σεπτεμβρίου του 2012, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, που έφτασε το 36,0%, για πρώτη φορά μεταξύ ιδίων τριμήνων διαδοχικών ετών τουλάχιστον από το 2000, επέφερε τη συρρίκνωσή τους κατά 30,3% στη διάρκεια του πρώτου εννιαμήνου του έτους. Η επιφυλακτικότητα απέναντι στην πρωτόγνωρη για τα ελληνικά πολιτικά δεδομένα των τελευταίων δεκαετιών τρικομματική κυβέρνηση και η αναμονή των πεπραγμένων της, καθώς και η δημιουργία νέων αβεβαιοτήτων εξαιτίας των διαπραγματεύσεων για τα νέα μέτρα, δεν επέτρεψαν την ανάσχεση του δυσμενούς από την αρχή του 2012 επενδυτικού κλίματος. Άλλωστε, δεν προχώρησε στο γ' τρίμηνο η υλοποίηση αποφάσεων για τη διευκόλυνση των επενδύσεων που λήφθηκαν στη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου. Το ύψος των επενδύσεων στο γ' τρίμηνο επηρεάστηκε και από το σημαντικό περιορισμό των αποθεμάτων, που έφτασε τα €1,5 δισεκ.. Από τη γενική τάση υποχώρησης δεν αποκλίνει κάποια κατηγορία παγίου κεφαλαίου: **τη μεγαλύτερη πτώση παρουσίασαν από την αρχή του περασμένου έτους έως και τον Σεπτέμβριο οι επενδύσεις σε εξοπλισμό μεταφορών και σε κατοικίες, της τάξης του 34,2% και 32,0% αντίστοιχα.** Την ίδια περίοδο του 2011 η ισχυρότερη υποχώρηση σημειωνόταν στις λοιπές κατασκευές (-26,1%), με τις επενδύσεις σε μεταφορές να ακολουθούν σε μείωση (-19,4%). Στο 2012 έπονται τα μεταλλικά προϊόντα-μηχανήματα (-14,8%) και τα λοιπά προϊόντα (-3,6%), με τις επενδύσεις στις λοιπές κατασκευές να υποχωρούν οριακά (-0,4%). Στον αντίποδα, μόνο οι επενδύσεις σε αγροτικά μηχανήματα κι-

νήθηκαν ανοδικά (+4,9%), σε συνέχεια της περυσινής τους τάσης και με πολύ ταχύτερο ρυθμό (+1,5% στο πρώτο εννιάμηνο του 2011).

Σε τροχιά βελτίωσης παραμένει το ισοζύγιο του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, γεγονός που έχει περιορίσει την αρνητική επίδρασή του στο ΑΕΠ. Κατόπιν του πλεονάσματος που σημειώθηκε στο γ' τρίμηνο, όπως προαναφέρθηκε, της τάξης των €2,2 δισεκ. σε εθνικολογιστικούς όρους, το έλλειμμα του στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2012 συνολικά ήταν κατά 73,4% χαμηλότερο του επιπέδου του στο ίδιο διάστημα του 2011, μόλις στα €2,6 δισεκ.. Ως αποτέλεσμα, δεν ξεπέρασε το 1,9% του ΑΕΠ, από 6,8% το 2011 και 13,6% το 2008. **Ωστόσο ο περιορισμός του ελλείμματος του εξωτερικού τομέα δεν οφείλεται στην ενίσχυση των εξαγωγών, οι οποίες υποχώρησαν στο εννιάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου, αλλά αποκλειστικά στη ραγδαία συρρίκνωση της ζήτησης για εισαγωγές:** η πτώση τους σε αυτό το χρονικό διάστημα έφτασε το 17,4%, ρυθμός μείωσης υπερτριπλάσιος του αντίστοιχου ένα χρόνο νωρίτερα (-5,8%), παρουσιάζοντας σημαντική επιτάχυνση στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου (-20,4%). Όπως και στα δύο προηγούμενα τρίμηνα, ο περιορισμός των εισαγωγών προϊόντων ήταν ευρύτερος της μείωσης των εισαγωγών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο εννιάμηνο στο 19,2%, έναντι 9,8% στις υπηρεσίες.

Στην πλευρά των εξαγωγών, η πωτική τάση που εμφανίστηκε στο δεύτερο τρίμηνο (-3,1%) ενισχύθηκε στο επόμενο (-4,5%), με αποτέλεσ-

μα οι εξαγωγές στο αρχικό εννιάμηνο του 2012 να είναι 1,9% λιγότερες από ότι στην ίδια περίοδο ένα χρόνο πριν. Έτσι, το επίπεδο των εξαγωγών είναι παραπλήσιο με εκείνο του ίδιου χρονικού διαστήματος 2011, τότε όμως οι εξαγωγές διευρύνονταν, με ρυθμό 2,0%. Η χαμηλότερη κατά 5,0% ζήτηση για εξαγωγές υπηρεσιών αποτελεί την αιτία της μείωσης του συνόλου τους, καθώς οι εξαγωγές αγαθών αυξάνονται ήπια (+1,3%).

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, **η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία παραγωγής υπολειπόταν στο αρχικό εννιάμηνο του 2012 κατά 6,3% του επιπέδου της σε αυτό το χρονικό διάστημα του 2011, όταν σημείωνε ελαφρά ευρύτερη υποχώρηση, της τάξης του 6,6%.** Η καθίζηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου στις κατασκευές, αντανακλάται, όπως και νωρίτερα φέτος, στο προϊόν του κατασκευαστικού κλάδου, το οποίο σταθερά παρουσιάζει από τις αρχές του έτους τη μεγαλύτερη εξασθένηση μεταξύ των βασικών τομέων της ελληνικής οικονομίας, κατά 15,1%, σε συνέχεια της κατακόρυφης πτώσης του το 2011 (-28,4%). Έπονται το Χονδρικό-λιανικό εμπόριο, Επισκευές οχημάτων-μοτοσυκλετών και Υπηρεσίες παροχής καταλύματος – εστίασης (-13,6%) και οι Τέχνες-διασκέδαση-ψυχαγωγία (-12,8%), τομείς που είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένοι στις διακυμάνσεις της καταναλωτικής ζήτησης. Ακολουθούν οι Χρηματοπιστωτικές-Ασφαλιστικές δραστηριότητες ο τομέας Ενημέρωσης-Επικοινωνίας (-8,4% και -6,5% αντίστοιχα). Η Διαχείριση ακί-

νητης περιουσίας είναι ο μοναδικός τομέας του οποίου το προϊόν αυξάνεται, ωστόσο και εκεί η άνοδος είναι οριακή, μόλις 0,3%.

Η παρατεταμένη προεκλογική ρευστότητα και οι δυσμενείς προβλέψεις για τη διεθνή τουριστική κίνηση πριν τους καλοκαιρινούς μήνες, απέτρεψαν στη διάρκεια τους την εκδήλωση ευνοϊκών εποχικών επιδράσεων στην απασχόληση, όπως γινόταν κατά το παρελθόν. Αντιθέτως, η πτώση της απασχόλησης συνεχίστηκε, με ρυθμό παραπλήσιο αυτού στο πρώτο εξάμηνο του 2012, κατά 8,3%. **Ως αποτέλεσμα, η ανεργία έφθασε στο τρίτο τρίμηνο το 24,8%, 7,1 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερα από ότι το 2011.** Ακολούθως, **το ποσοστό ανεργίας στο αρχικό εννιάμηνο του 2012 διαμορφώθηκε στο 23,7%, υπερβαίνοντας το αντίστοιχο του προηγούμενου έτους επίσης κατά 7,1 εκατοστιαίες μονάδες.**

Η συνέχιση της έντονης εξασθένησης της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης στην περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, η σαφώς χαμηλότερη της περυσινής τουριστική κίνηση αλλά και οι υψηλές περικοπές στις καταναλωτικές δαπάνες του κράτους, οδήγησαν, εν τη απουσία αυξήσεων σε φόρους, σε νέα επιβράδυνση του πληθωρισμού, μικρής ωστόσο έκτασης: **το μέσο επίπεδο του πληθωρισμού στο γ' τρίμηνο του 2012 ήταν 1,3%, 0,2**

εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι στο δεύτερο τρίμηνό του και **σχεδόν το μισό του ίδιου τριμήνου του 2011 (2,4%)**. Στο σύνολο του πρώτου εννιαμήνου ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 1,6%, 1,9 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011.

Συνοψίζοντας, κύριοι ρυθμιστικοί παράγοντες της οικονομικής δραστηριότητας σε όλο το αρχικό εννιάμηνο του 2012, παραμένουν, όπως είχε επισημανθεί και στις προηγούμενες τριμηνιαίες εκθέσεις του ΙΟΒΕ, η αβεβαιότητα εγχωρίως και διεθνώς γύρω από τις εξελίξεις σε δημοσιονομικό επίπεδο στην Ελλάδα, αλλά και η έντονη ρευστότητα στο πολιτικό περιβάλλον της, με τις συχνές αλλαγές και ανακατατάξεις σε κυβερνητικό επίπεδο. Η αυξημένη επιφυλακτικότητα που αμφότεροι δημιουργούν, σε συνδυασμό με την περιοριστική -τουλάχιστον προς το παρόν- επίδραση των δημοσιονομικών και διαρθρωτικών μέτρων στο ΑΕΠ, δεν επιτρέπουν την αποκλιμάκωση της ύφεσης και της ανεργίας από τα ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα στα οποία βρίσκονται.

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

Οι εξελίξεις στην Ελλάδα κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2012 σηματοδοτούνται, για ακόμα ένα τρίμηνο, από διαπραγματεύσεις, διαβουλεύσεις και εξελίξεις επί των δημοσιονομικών ζητημάτων της χώρας.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών –Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί (σταθερές τιμές 2005)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2001	165.023	4,2%	146.095	4,1%	38.908	-3,9%	39.522	0,0%	59.274	4,2%
2002	170.700	5,2%	153.724	5,2%	39.399	1,3%	36.205	-8,4%	58.532	-1,3%
2003	180.847	2,4%	157.479	2,4%	46.687	18,5%	37.262	2,9%	60.267	3,0%
2004	188.746	3,8%	163.422	3,8%	45.578	-2,4%	43.712	17,3%	63.682	5,7%
2005	193.049	3,8%	169.662	3,8%	41.321	-9,3%	44.807	2,5%	62.741	-1,5%
2006	203.688	4,1%	176.612	4,1%	50.048	21,1%	46.739	4,3%	69.711	11,1%
2007	210.895	4,3%	184.176	4,3%	56.524	12,9%	50.066	7,1%	79.820	14,5%
α' 2008	49.525	0,1%	47.982	3,1%	11.243	-11,4%	10.170	5,7%	19.863	2,6%
β' 2008	53.148	0,1%	48.142	3,3%	12.864	-0,6%	12.955	4,6%	20.806	10,5%
γ' 2008	55.247	-0,1%	47.219	2,9%	11.894	-9,5%	16.902	5,2%	20.771	4,8%
δ' 2008	52.522	-0,9%	46.091	2,2%	14.671	-17,4%	10.871	-9,3%	19.095	-12,4%
2008*¹	210.443	-0,2%	189.436	2,9%	50.672	-10,4%	50.899	1,7%	80.535	0,9%
α' 2009	47.439	-4,2%	45.860	-4,4%	9.258	-17,7%	8.296	-18,4%	16.017	-19,4%
β' 2009	51.254	-3,6%	47.727	-0,9%	9.072	-29,5%	10.368	-20,0%	15.961	-23,3%
γ' 2009	53.607	-3,0%	47.941	1,5%	8.526	-28,3%	13.378	-20,9%	16.279	-21,6%
δ' 2009	51.543	-1,9%	47.396	2,8%	11.135	-24,1%	8.973	-17,5%	16.004	-16,2%
2009*	203.843	-3,1%	188.924	-0,3%	37.992	-25,0%	41.014	-19,4%	64.261	-20,2%
α' 2010	46.972	-1,0%	46.939	2,4%	7.305	-21,1%	8.310	0,2%	15.707	-1,9%
β' 2010	49.816	-2,8%	44.856	-6,0%	8.979	-1,0%	10.826	4,4%	14.828	-7,1%
γ' 2010	50.064	-6,6%	43.437	-9,4%	7.916	-7,2%	13.677	2,2%	14.829	-8,9%
δ' 2010	46.916	-9,0%	40.884	-13,7%	10642	-4,4%	10.328	15,1%	14932	-6,7%
2010*	193.768	-4,9%	176.116	-6,8%	34.842	-8,3%	43.142	5,2%	60.297	-6,2%
α' 2011	42.840	-8,8%	41.632	-11,3%	7.180	-1,7%	8.282	-0,3%	14.274	-9,1%
β' 2011	45.889	-7,9%	41.433	-7,6%	7.576	-15,6%	10.922	0,9%	14.051	-5,2%
γ' 2011	48.072	-4,0%	41.932	-3,5%	6.229	-21,3%	14.278	4,4%	14.406	-2,9%
δ' 2011	43.201	-7,9%	38.424	-6,0%	8.138	-23,5%	9.801	-5,1%	13.141	-12,0%
2011*	180.001	-7,1%	163.421	-7,2%	29.124	-16,4%	43.282	0,3%	55.871	-7,3%
α' 2012	39.956	-6,7%	38.450	-7,6%	4.612	-35,8%	8.622	4,1%	11.776	-17,5%
β' 2012	43.015	-6,3%	38.433	-7,2%	6.029	-20,4%	10.580	-3,1%	12.128	-13,7%
γ' 2012	44.755	-6,9%	38.237	-8,8%	3.987	-36,0%	13.636	-4,5%	11.390	-20,9%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Δεκέμβριος 2012, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πιο συγκεκριμένα από: α) τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων με την τρόικα που ξεκίνησαν τον Ιούλιο για την οριστικοποίηση των δημοσιονομικών μέτρων / διαρθρωτικών αλλαγών της διετίας 2013-2014 και την επέκταση της περιόδου δημοσιονομικής προσαρμογής στη διετία 2015-2016, β) την επακόλουθη ψήφιση του προϋπολογισμού του 2013 και του

Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016, γ) τις διαβουλεύσεις μεταξύ Ευρωζώνης και ΔΝΤ για τους όρους χορήγησης της επόμενης δόσης του δανείου στην Ελλάδα, οι οποίες οδήγησαν στην απόφαση του Eurogroup της 26^{ης} Νοεμβρίου και εν συνεχεία δ) την υλοποίησή της ως προς το σκέλος της επαναγοράς ομολόγων από το

ελληνικό κράτος και κατόπιν την έγκριση χορήγησης του μέρους του πρώτου τμήματος της δόσης του δανείου που αντιστοιχεί στην Ευρωζώνη (EFSF).

Με τις παραπάνω διεργασίες και διαδικασίες ολοκληρώθηκε ακόμα ένα έτος με πολλά γεγονότα και εξελίξεις, εγχωρίως και διεθνώς, με επίκεντρο τα δημόσια οικονομικά της Ελλάδας: το 2012 ξεκίνησε με τις διαπραγματεύσεις για το δεύτερο Μνημόνιο, που περιλάμβανε κατά κύριο λόγο τη νέα δανειακή σύμβαση και τα πρόσθετα δημοσιονομικά μέτρα για το 2012, καθώς και για την απομείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που διακρατούνταν από επενδυτές εκτός του επίσημου τομέα της παγκόσμιας οικονομίας (πρόγραμμα PSI). Η ολοκλήρωσή τους περίπου στα μέσα Φεβρουαρίου και η έγκριση του δεύτερου Μνημονίου από το ελληνικό Κοινοβούλιο έκαμψαν σε κάποιο βαθμό την επιφυλακτικότητα για τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Ωστόσο, η ευόδωση των σχετικών ενεργειών και των στρατηγικών που είχαν αποφασιστεί εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το αποτέλεσμα της διαδικασίας ανταλλαγής των παλαιών ελληνικών ομολόγων με καινούργια και με τίτλους του EFSF, που ξεκίνησε αμέσως μετά και περατώθηκε στα τέλη Μαρτίου, προξενώντας σε αυτό το χρονικό διάστημα ανησυχία γύρω από την έκβασή της. Επιπλέον, τα δημοσιονομικά μέτρα για το δεύτερο Μνημόνιο προκάλεσαν, πέραν των κοινωνικών αντιδράσεων, έντονες αντιθέσεις μεταξύ των τριών κομμάτων που συγκροτούσαν τον κυβερνητικό σχηματισμό που δημιουργήθηκε τον Νοέμβριο του 2011, οι οποίες κατέληξαν στην αποχώρηση ενός εξ' αυτών από την κυβέρνηση.

Σε αυτό το τεταμένο, όχι ευσταθές πολιτικοκοινωνικό περιβάλλον, προκηρύχθηκαν μετά την ολοκλήρωση της ανταλλαγής των ελληνικών ομολόγων βουλευτικές εκλογές, κλιμακώνοντας εκ νέου την αβεβαιότητα για την οικονομική πολιτική που θα ακολουθούσε η χώρα και τις προοπτικές της. Η αδυναμία συγκρότησης κυβέρνησης στις εκλογές της 6^{ης} Μαΐου, όπως εν πολλοίς αναμενόταν από τα στοιχεία των δημοσκοπήσεων, κορύφωσε αυτή την ανησυχία μέχρι την επόμενη εκλογική αναμέτρηση της 17^{ης} Ιουνίου. Ο μετέπειτα σχηματισμός τρικομματικής κυβέρνησης με μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα και κεντρική πολιτική στρατηγική την τήρηση των συμφωνιών με τους ευρωπαίους εταίρους και τους επίσημους δανειστές της χώρας, καθώς και τη συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής, επέφερε εξασθένιση της προεκλογικής αβεβαιότητας. Ωστόσο, η έλλειψη εμπειρίας κυβερνητικών συνεργασιών μεταξύ κομμάτων στην Ελλάδα σε καλύτερες οικονομικά και κοινωνικά περιόδους για τη χώρα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, αλλά και νοοτροπίας κυβερνητικών συμπράξεων από την πλευρά των κομμάτων, οδήγησαν σε στάση αμονής απέναντι στα πεπραγμένα στη νέα κυβέρνηση, ιδίως από το διεθνές πολιτικοοικονομικό περιβάλλον, γεγονός που αποτυπώθηκε στις -συχνά αντιφατικές μεταξύ τους- δηλώσεις ξένων αξιωματούχων και ειδικών για το ελληνικό ζήτημα.

Η επιφυλακτικότητα για τη συνοχή και τη λειτουργικότητα του νέου κυβερνητικού σχήματος άρχισε να εντείνεται καθώς η διάρκεια των διαπραγματεύσεων με την τριότακτη ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ για τα δημοσιονομικά μέτρα της διετίας 2013-2014 μεγάλωνε,

εξαιτίας διχογνωμιών μεταξύ των κομμάτων που στηρίζουν την κυβέρνηση για το μείγμα των μέτρων που πρέπει να ληφθούν, αλλά και μεταβολών του περιεχομένου των διαπραγματεύσεων από την πλευρά της τρόικα, πχ. με διεύρυνση των περιοχών στις οποίες απαιτούνται παρεμβάσεις (εργασιακά ζητήματα ιδιωτικού τομέα τον Σεπτέμβριο). Βεβαίως, όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE, η συγκρότηση συγκυβέρνησης, ιδιαίτερα σε μια χώρα χωρίς παρόμοιο προηγούμενο στο πρόσφατο παρελθόν, επιφέρει εκτεταμένες αλλαγές στα κόμματα που τη συγκροτούν και στον τρόπο άσκησης της εκτελεστικής εξουσίας, οι οποίες δεν ήταν εύκολο να αφομοιωθούν / ολοκληρωθούν στο περιορισμένο χρονικό περιθώριο που υπήρχε από τις εκλογές της 17^{ης} Ιουνίου έως την εκκίνηση των διαπραγματεύσεων με την τρόικα. Καθώς δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες για την προοδευτική, ακώλυτη ολοκλήρωσή τους, εμφανίστηκαν αρνητικές επενέργειες, όπως οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις μεταξύ των κομμάτων που συμμετέχουν στην κυβέρνηση για τον προσδιορισμό των δημοσιονομικών μέτρων.

Τούτων δεδομένων, οι διαβουλεύσεις με την τρόικα ήταν πολύμηνες και ολοκληρώθηκαν στα μέσα του τελευταίου τριμήνου του 2012, όπως αναφέρθηκε στην αρχή της τρέχουσας ύπο-ενότητας, διατηρώντας, για ακόμα μια φορά στη διάρκεια του 2012, σε υψηλά επίπεδα τη δυσπιστία διεθνώς για τη δυνατότητα της Ελλάδας να συνεχίσει και να ολοκληρώσει τη δημοσιονομική της εξυγίανση, αλλά και την ανησυχία εντός των συνόρων για το μέλλον της χώρας και για τις επιπι-

τώσεις των μέτρων που θα επιβληθούν. Οι αμφιβολίες για την εξεύρεση βιώσιμης λύσης για τα δημόσια οικονομικά της Ελλάδας και ο αντίκτυπός τους συντηρήθηκαν σχεδόν μέχρι το τέλος του έτους λόγω: α) των διαφορών στις εκτιμήσεις ΕΕ και ΔΝΤ ως προς τις παρεμβάσεις που θα καταστήσουν το ελληνικό χρέος βιώσιμο, οι οποίες γεφυρώθηκαν, τουλάχιστον προς το παρόν, με την απόφαση της 26^{ης} Νοεμβρίου και β) της διαδικασίας άμεσης επαναγοράς ομολόγων από την ελληνική κυβέρνηση που περιλαμβανόταν σε αυτές, με υψηλή σημασία για τον περιορισμό του ελληνικού χρέους, της οποίας το αποτέλεσμα δεν ήταν προδιαγεγραμμένο.

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι καθ' όλο το 2012, εξαιτίας των εκτεταμένων διαπραγματεύσεων των ελληνικών κυβερνήσεων με την τρόικα, των ακόλουθων διαδικασιών και διεργασιών σε διεθνές επίπεδο για τη βιωσιμότητα του ελληνικού δημόσιου χρέους, αλλά και λόγω των δύο εκλογικών αναμετρήσεων και της παρατεταμένης προεκλογικής περιόδου που ουσιαστικά ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2011, εξέλειπαν οι προϋποθέσεις που θα επέτρεπαν τη σχετική εξομάλυνση και τη βελτίωση του οικονομικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα. Βασικά χαρακτηριστικά του, όπως η βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους, από την οποία συναρτάται σε μεγάλο βαθμό η λειτουργία βασικών δομών και του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, η κυβερνητική σταθερότητα, το φορολογικό σύστημα φυσικών και νομικών προσώπων, η εισοδηματική πολιτική του κράτους (δημόσιος τομέας-συνταξιούχοι), οι εργασιακές σχέσεις στον ιδιωτικό τομέα, το συνταξιοδοτικό σύστημα, ακόμα και η νομισματική στα-

θερότητα, παρέμειναν εν αμφιβόλω για μεγάλα χρονικά διαστήματα του 2012, ορισμένα εξ' αυτών στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειάς του. Παράλληλα, οι παραπάνω παράγοντες δεν επέτρεψαν την υλοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων οι οποίες περιλαμβάνονταν σε επικαιροποιήσεις του προηγούμενου Μνημονίου, όπως επίσης και στο δεύτερο Μνημόνιο, την εφαρμογή νόμων και αποφάσεων για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας, που αφορούν στο ευρύτερο κανονιστικό πλαίσιο που τη διέπει. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα των παραπάνω αναφέρονται η ολοκλήρωση των 12 περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων, η οποία είχε προγραμματιστεί στο δεύτερο Μνημόνιο να ολοκληρωθεί στο τέταρτο τρίμηνο του 2012, και ο νόμος για την επιχειρηματικά φιλική Ελλάδα (Ν. 4072/2012).

Για την καλύτερευση του οικονομικού κλίματος σε οποιαδήποτε χώρα ευνότητα χρειάζονται η σταθερότητα της πλειονότητας των παραπάνω παραμέτρων του και, εφόσον υπάρχουν περιθώρια πραγματοποίησης βοηθητικών διαρθρωτικών αλλαγών και βελτιωτικών κινήσεων, ο μέσο-μακροπρόθεσμος σχεδιασμός για την πραγματοποίησή τους, η πληροφόρηση όλων των ενδιαφερόμενων σχετικά με αυτόν και η πιστή εφαρμογή του. Επομένως, αυτός πρέπει να είναι ο βασικός στόχος της δημοσιονομικής και της μεταρρυθμιστικής στρατηγικής στα προσεχή χρόνια στην Ελλάδα, αφού τα δημοσιονομικά μέτρα των ετών 2013-2014 έχουν πλέον αποφασιστεί και στην επικαιροποίηση του δεύτερου Μνημονίου υπάρχει, όπως και στα προηγούμενα, χρονοδιάγραμμα μεταρρυθμίσεων.

Στην περίπτωση που θα σημειωθούν αποκλίσεις από τα παραπάνω ή εκ των υστέρων τροποποιήσεις, οι προσδοκίες των συμμετεχόντων στην οικονομική δραστηριότητα (νοικοκυριά, επιχειρήσεις) θα κλονιστούν. Εάν οι αποκλίσεις ή οι μεταβολές είναι εκτεταμένες, κυρίως ως προς την υλοποίηση των διαρθρωτικών αλλαγών αλλά και ως προς την έκταση των χρειαζόμενων δημοσιονομικών μέτρων, όπως συνέβη στη χώρα μας τα προηγούμενα χρόνια και το 2012 με τις συνεχείς διαπραγματεύσεις, τη μετρολογία και τον εκλογικό κύκλο, τότε χάνεται σημαντικό μέρος της εμπιστοσύνης στην ακολουθούμενη δημοσιονομική και μεταρρυθμιστική πολιτική. Τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις, πέραν των όποιων ζημιών υφίστανται από αυτές τις ανατροπές, διακατέχονται σταδιακά από δυσπιστία, που εξελίσσεται σε έναν από τους πλέον ανασχετικούς παράγοντες της διεύρυνσης της οικονομικής δραστηριότητας, ακόμα και εάν σε πολλές εκ των παραμέτρων του οικονομικού περιβάλλοντος που προαναφέρθηκαν επιτευχθεί ουσιαστική βελτίωση. Όσοι σχεδιάζουν ή/και ασκούν οικονομική πολιτική δεν πρέπει να παραγκωνίζουν τον αρνητικό αντίκτυπο των επανειλημμένων αποκλίσεων, αλλαγών, καθυστερήσεων στις προσδοκίες των οικονομικών μονάδων. Βεβαίως, οι πλευρές που τις προξενούν, εντός και εκτός μιας χώρας, φέρουν στο βαθμό που τους αναλογεί μερίδιο ευθύνης για την επακόλουθη ισχυρή διατάραξη του οικονομικού περιβάλλοντος.

Σε αυτή τη θέση βρίσκεται σήμερα σε μεγάλο βαθμό η ελληνική οικονομία, με τις προοπτικές ανάκαμψής της να έχουν πληγεί όχι μόνο από το άμεσο αποτέλεσ-

μα της λήψης ισχυρών δημοσιονομικών μέτρων στην περίοδο 2010-2012, αλλά και από την επιφυλακτικότητα που δημιουργούν, πρώτον, η ασυνέπεια ως προς την αποτελεσματικότητά τους, με αποτέλεσμα να απαιτούνται συνεχώς πρόσθετες δημοσιονομικές παρεμβάσεις⁷ και δεύτερον, οι πολύ μεγάλες καθυστερήσεις στην πραγματοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην οικονομία και αλλαγών στη λειτουργία του κράτους.

Στην ύπαρξη και επίδραση της δυσπιστίας για την οικονομική και μεταρρυθμιστική πολιτική στο οικονομικό κλίμα και στην οικονομική δραστηριότητα, και όχι μόνο της απαισιοδοξίας, μπορεί να αποδοθεί εν μέρει και η πορεία του σχετικού δείκτη της Eur. Επιτροπής, ο οποίος εκτιμάται για την Ελλάδα από το IOBE: καθ' όλη τη διάρκεια του 2012, ο δείκτης παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, σαφώς υψηλότερα πάντως της μικρότερης διαχρονικά τιμής του, αλλά εμφανίζει περιορισμένη διακύμανση, χωρίς απότομες αυξομειώσεις, παρά τη λήψη εκτεταμένων μέτρων τον Φεβρουάριο και τον Νοέμβριο και την ισχυρή προεκλογική αβεβαιότητα. Μάλιστα, τον Νοέμβριο βρέθηκε στο υψηλότερο επίπεδο του των τελευταίων 20 μηνών. Η ήπια διακύμανσή του, έστω σε χαμηλές τιμές, παρά τις περιοριστικές πιέσεις καταστάσεων και γεγονότων που θα μπορούσαν να προξενήσουν μια πτωτική τάση, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτυπώνει, πέρα από την υ-

πάρχουσα απαισιοδοξία, τη διαρκή στάση αναμονής για τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων και των εξελίξεων και την προσδοκία ότι, ξεπερνώντας τις όποιες επίπλοκες που παρουσιάζονται σε διαπραγματεύσεις, ορισμένα χαρακτηριστικά του οικονομικού περιβάλλοντος θα σταθεροποιηθούν μέσα από αυτές ή θα είναι γνωστή η εξέλιξή τους, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, τα επόμενα 2 με 3 χρόνια. Ακολούθως, θα είναι εφικτή η πραγματοποίηση σχεδίων και η λήψη αποφάσεων για αυτό το χρονικό διάστημα, σε ατομικό επίπεδο, σε οικογενειακό, για την επιχείρηση. Ωστόσο, η ύπαρξη εστίων αβεβαιότητας καθ' όλο το 2012, κυρίως από την πλευρά των διαπραγματεύσεων, αποτέλεσε πρόσκομμα στην οριστικοποίηση αυτών των χαρακτηριστικών, γεγονός που θα επέτρεπε πιθανότατα και τη μερική ανάσχεση του δυσμενούς οικονομικού κλίματος.

Η μικτή εικόνα που προκύπτει για την οικονομική δραστηριότητα από τις τάσεις σε βασικές συνιστώσες της σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, καθώς παρουσιάζεται σταθεροποίηση / εξασθένιση της υποχώρησης ή και μεταστροφή της σε άνοδο σε ορισμένες εξ' αυτών, αλλά και διεύρυνση της ύφεσης σε άλλες, αντικατοπτρίζει την αβεβαιότητα, ενδεχομένως το σημείο καμπής στο οποίο φαίνεται να βρίσκονται η ελληνική οικονομία και κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, η βιομηχανική παραγωγή κινήθηκε ανοδικά σε δύο μήνες του τριμήνου Αυγούστου-Οκτωβρίου 2012 το οποίο καλύπτουν τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία: αυξήθηκε, για πρώτη φορά από το 2007, κατά 2,7% τον Αύγουστο και κατά 2,0% τον Οκτώβριο. Ορισμένες εξορμητικές δραστη-

⁷ Συνολικά στην τριετία 2010-2012 έχουν ληφθεί δημοσιονομικά μέτρα προϋπολογιζόμενης απόδοσης €49 δισεκ., σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό του 2013. Ο περιορισμός του ελλείμματος της Γενικής Κυβέρνησης που θα επιτευχθεί με αυτά, βάσει του εκτιμώμενου ελλείμματος για το 2012 στον Προϋπολογισμό του 2013, φθάνει περίπου τα €23,3 δισεκ..

ριότητες, η Παραγωγή-διανομή ηλεκτρικού ρεύματος, τα φαρμακευτικά προϊόντα και κυρίως ο κλάδος Παραγώγων πετρελαίου-άνθρακα εμφανίζουν συνεχώς άνοδο της παραγωγής τους, σποραδική αύξηση παρουσιάζουν τα Τρόφιμα, τα Βασικά Μέταλλα και τα Μη Μεταλλικά Ορυκτά, ενώ στη μεγάλη πλειονότητα των υπόλοιπων βιομηχανικών κλάδων η υποχώρηση είναι μικρότερη της αντίστοιχης περυσινής. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, μικρή εξασθένηση της πτώσης τους παρουσιάζουν οι νέες παραγγελίες στη βιομηχανία. Μάλιστα, τον Οκτώβριο ενισχύθηκαν, κατά 11,9%, εξαιτίας της ισχυροποίησης της ζήτησης εκτός Ελλάδας (+21,6%), μεταστροφή που δεν μπορεί να θεωρηθεί προς το παρόν μόνιμη. Στον αντίποδα, κλιμακώθηκε περαιτέρω η συρρίκνωση του κύκλου εργασιών στον κατασκευαστικό τομέα κατά το γ' τρίμηνο, στην περιοχή του 36,3%. Βασική αιτία της παραμένει το τέλμα στο οποίο βρίσκονται τα έργα πολιτικού μηχανικού (-39,6%), με τη μείωση στην έτερη βασική δραστηριότητα του τομέα, την παραγωγή οικοδομικών έργων, να διαμορφώνεται για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο στην περιοχή του 23%.

Σε ότι αφορά την πορεία της δραστηριότητας σε κλάδους των υπηρεσιών, που αντανakλούν περισσότερο τις τάσεις στην πλευρά της ζήτησης της οικονομίας, η πτώση του κύκλου εργασιών στο χονδρικό εμπόριο επιβραδύνθηκε στο 8,4% στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου του 2012, από 15,3% στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο και 17,4% στο αρχικό τρίμηνο του έτους. Από την άλλη πλευρά ο δείκτης όγκου στο λιανικό εμπόριο εκτός καυσίμων-λιπαντικών, μετά την εξασθέ-

νιση της υποχώρησής του στους μήνες των θερινών εκπτώσεων Ιούλιο-Αύγουστο στο 9,0%, επανήλθε σε διψήφια ποσοστά πτώσης από το Σεπτέμβριο. Στο σκέλος των εξελίξεων στον τουριστικό τομέα, εκ των σημαντικότερων για την ελληνική οικονομία, ο κύκλος εργασιών στις υπηρεσίες καταλύματος-εστίασης περιορίστηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2012 σαφώς λιγότερο από ότι τα προηγούμενα, κατά 11,5%. Από την άλλη πλευρά δεν κατέστη δυνατό να επιτευχθεί σταθεροποίησή του στα επίπεδα του προηγούμενου χρόνου, όπως είχε γίνει ένα χρόνο νωρίτερα. Δεδομένων, πρώτον, της ήπιας κάμψης της προερχόμενης από το εξωτερικό τουριστικής κίνησης στα μεγαλύτερα αεροδρόμια της χώρας στους συγκεκριμένους μήνες (-1,0%), όπως επίσης και της οριακής ανόδου των ταξιδιωτικών εισπράξεων του ισοζυγίου πληρωμών (+0,3%), ο χαμηλότερος κύκλος τζίρος οφείλεται στην πολύ χαμηλότερη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών από την πλευρά των Ελλήνων.

Η γενικότερη εξασθένηση της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης στο τρίτο τρίμηνο του 2012, καθώς και στους επόμενους μήνες, μέχρι τα τέλη του έτους, αποτυπώνεται κατά κύριο λόγο στην εξέλιξη του πληθωρισμού. Διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο 1,3% στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, από 2,4% στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2011, υποχωρώντας στον τελευταίο μήνα αυτής της περιόδου κάτω από το 1,0%. Το μέσο επίπεδο του θα ήταν χαμηλότερο εάν δεν ανερχόταν τον Αύγουστο στο 1,7%, εξαιτίας της χαμηλότερης από τους υπόλοιπους μήνες τιμής-βάσης σύγκρισης του δείκτη τιμών

καταναλωτή σε αυτό το μήνα του 2011. Η αναιμική καταναλωτική ζήτηση αντικατοπτρίζεται στην τάση του πληθωρισμού στους τελευταίους μήνες του 2012: παρότι ανήλθε τον Οκτώβριο στο 1,6%, υπό την αναμενόμενη αυξητική επίδραση της εξίσωσης του ειδικού φόρου κατανάλωσης στο πετρέλαιο κίνησης και οικιακής θέρμανσης, περιορίστηκε τον αμέσως επόμενο μήνα στο 1,0%, κοντά στο επίπεδο που βρισκόταν τον Αύγουστο.

Πιέσεις στο εισόδημα και ακολούθως στις καταναλωτικές δυνατότητες του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας ασκεί και η συνεχιζόμενη ταχεία εξασθένιση της απασχόλησης. Περιορίστηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2012 κατά 8,3% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2011. Ως αποτέλεσμα, η ανεργία ανήλθε στο 24,8% του εργατικού δυναμικού, επτά εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερα από ότι ένα χρόνο πριν, αύξηση παραπλήσια με αυτή των προηγούμενων τριμήνων.

Η διαφαινόμενη από την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και τη σημαντική όξυνση ανεργίας περαιτέρω αποδυνάμωση της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών στο δεύτερο εξάμηνο του 2012 εκτιμάται ότι αποτέλεσε σε αυτό το χρονικό διάστημα το βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της τάσης του ΑΕΠ, δεδομένης και της ιδιαίτερα υψηλής συμβολής των καταναλωτικών δαπανών του ιδιωτικού τομέα σε αυτό (71,6% στα τρία πρώτα τρίμηνα του έτους). Την καταναλωτική ροπή των νοικοκυριών συγκράτησε, όπως αναλύθηκε προηγουμένως, και η αβεβαιότητα για τα δημοσιονομικά μέτρα της διετίας 2013-2014, εξαιτίας του ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτών αφορούσε σε μισθούς και μεταβιβαστικές

πληρωμές που καταβάλλονται από το κράτος, αλλά και σε μεταβολές στο φορολογικό σύστημα που επιδρούν στα εισοδήματα όλων των φυσικών προσώπων. Ακολούθως, η εφαρμογή των τελικά συμφωνηθέντων μέτρων από τις αρχές του 2013 θα μειώσει περαιτέρω το διαθέσιμο εισόδημα και την αγοραστική δύναμη. Η ευρύτερη προσπάθεια περιστολής των δημόσιων δαπανών προκειμένου έτσι να επιτευχθεί η εξισορρόπηση του πρωτογενούς ισοζυγίου της γενικής κυβέρνησης, όπως προβλέπεται στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016, θα διατηρήσει σε πτωτική τροχιά τη δημόσια κατανάλωση το νέο έτος. Από την άλλη πλευρά, μετά την ολοκλήρωση άλλης μιας ιδιαίτερα δυσμενούς χρονιάς στο πεδίο των επενδύσεων υπό τη ρευστότητα που επικράτησε στη χώρα για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, αναμένονται διαφορετικές εξελίξεις το 2013, κατόπιν ολοκλήρωσης της ανακεφαλαίωσης των τραπεζών, ανάκτησης της πρόσβασής τους σε ρευστότητα από την ΕΚΤ και υλοποίησης του προγράμματος παραχωρήσεων / αποκρατικοποιήσεων της περιουσίας του δημόσιου τομέα.

Αναλυτικότερα ως προς την πορεία των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ στα τέλη του 2012 και το 2013, η **ιδιωτική κατανάλωση**, υπό την επίδραση των παραπάνω παραγόντων (υψηλή και αυξανόμενη ανεργία, ανασφάλεια για τα μέτρα των επόμενων ετών) και τη διεύρυνση της εφαρμογής των ρυθμίσεων για την αγορά εργασίας οι οποίες περιλαμβάνονταν στο δεύτερο Μνημόνιο (χαμηλότερος βασικός μισθός, ιδίως για νέους έως 25 ετών, αναστολή τριετών μισθολογικών

ωριμάνσεων, περιορισμός μετενέργειας) εκτιμάται ότι συνέχισε να υποχωρεί έντονα και στο τελευταίο τρίμηνο του 2012, περίπου στην ίδια έκταση με τα δύο προηγούμενα τρίμηνα. Ως αποτέλεσμα, **η πτώση της το 2012 τείνει να διαμορφωθεί στην περιοχή του 8,7%, από 7,7% το προηγούμενο έτος.**

Κατά το τρέχον έτος, η υλοποίηση των νέων δημοσιονομικών παρεμβάσεων από τον Ιανουάριο θα προκαλέσει πρόσθετες πιέσεις στα εισοδήματα των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα (περικοπές ειδικών μισθολογίων, κατάργηση 13^{ου}-14^{ου} μισθού), των συνταξιούχων και όσων λαμβάνουν επιδόματα από το κράτος. Προς τα κάτω αναπροσαρμογή των εισοδημάτων όλων των φυσικών προσώπων θα επέλθει από την κατάργηση του αφορολόγητου ποσού που υπήρχε για αυτά ως το 2012, ανεξάρτητα από το εάν με το νέο φορολογικό σύστημα η τελική φορολογική επιβάρυνση δεν μεταβάλλεται μέχρι ένα ορισμένο επίπεδο εισοδήματος. Βεβαίως, περιοριστικά θα συνεχίσουν να επενεργούν η διεύρυνση της ανεργίας, που όμως αναμένεται να είναι σαφώς μικρότερης έκτασης από ότι το 2012, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, και οι διρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, καθώς η υιοθέτησή τους επεκτείνεται σταδιακά. **Η συνολική επίπτωση των παραπάνω παραγόντων στην κατανάλωση του ιδιωτικού τομέα αναμένεται να είναι η εκτεταμένη συρρίκνωσή της και το 2013, περίπου στον ίδιο βαθμό με το 2012.**

Σε ότι αφορά το έτερο σκέλος της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, τη **δημόσια κατανάλωση**, η σημαντική καθυστέρηση στην καταβολή της επόμενης

δόσης από τη δεύτερη δανειακή σύμβαση με την τρόικα, που ήδη επέφερε αύξηση της περιστολής των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου στο τρίτο τρίμηνο του περασμένου έτους, είχε κατά πάσα πιθανότητα παρόμοια επίδραση και στο τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου. Ο ευρύτερος περιορισμός των πληρωμών του κράτους για καταναλωτικούς σκοπούς στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα του 2012 καθίσταται εφικτός και από τις υψηλότερες σε σύγκριση με τα υπόλοιπα τρίμηνα του 2011 σχετικές δαπάνες στο αντίστοιχο τρίμηνό του. **Η κλιμάκωση των περικοπών στο δεύτερο εξάμηνο του 2012 θα διαμορφώσει τη δημόσια κατανάλωση στο σύνολο του έτους περίπου 6,5% χαμηλότερα από ότι το 2011**, στη διάρκεια του οποίου η πτώση τους ήταν ελαφρά μικρότερη (-5,2%).

Η συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής στα δύο προσεχή χρόνια μέσω κυρίως του περιορισμού των δημοσίων δαπανών ευνόητα θα επενεργήσει συσταλτικά στα καταναλωτικά έξοδα. Η συγκεκριμένη προσέγγιση αποτυπώνεται στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016. Στην επίτευξή της μπορεί να συμβάλει η προγραμματισμένη χρησιμοποίηση του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημόσιων Συμβάσεων στους φορείς της κεντρικής κυβέρνησης από το 2013. Σε αυτό το πλαίσιο, **η μείωση της δημόσιας κατανάλωσης το 2013 θα είναι μάλλον μεγαλύτερη από ότι το 2012.**

Η περικοπή των δημοσίων δαπανών έχει επιπτώσεις και στις **δημόσιες επενδύσεις**. Το προγραμματισμένο ύψος των χρηματοδοτήσεων του Προγράμματος

Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) για το 2013 φθάνει τα €6,85 δισεκ., όσες ακριβώς και οι προς τα κάτω αναθεωρημένες πληρωμές του για το σύνολο του 2012, σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό του 2013 (από €7,3 δισεκ. αρχικά). Ωστόσο, συνεκτιμώντας τη σημαντική υποεκτέλεση του Π.Δ.Ε. στο πρώτο ενδεκάμηνο του 2012, που δεν ξεπέρασε τα €3,6 δισεκ. (52,9% του αναθεωρημένου στόχου) και το γεγονός ότι μέσω αυτής εξισορροπούνται, όπως και στη διετία 2010-2011, αποκλίσεις στα υπόλοιπα σκέλη του Κρατικού Προϋπολογισμού, εκτιμάται ότι οι δαπάνες του 2012 ήταν τελικά αρκετά χαμηλότερες του στόχου, ενώ υστέρηση έναντι αυτού θα σημειωθεί και το 2013, μικρότερης ωστόσο έκτασης. Η αύξηση των δαπανών του ΠΔΕ το 2013 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος θα προέλθει από το ότι η δ' προγραμματική περίοδος (2007-2013) πλησιάζει στο τέλος της, επομένως επείγει πλέον η απορρόφηση των διατιθέμενων κοινοτικών χρηματοδοτικών πόρων για αυτό το χρονικό διάστημα, όπως επίσης και από τη μεγαλύτερη αξιοποίηση της αύξησης του μεριδίου της ΕΕ στα συγχρηματοδοτούμενα έργα, η οποία, δεδομένου ότι και τα έσοδα του Π.Δ.Ε. που προέρχονται ως επί το πλείστον από τα Διαρθρωτικά Ταμεία υπολείπονταν σημαντικά των στόχων το 2012 (στο 63% στη διάρκεια του ενδεκάμηνου), κρίνεται περιορισμένης έκτασης κατά το περασμένο έτος.

Συμβολή του δημόσιου τομέα στην αναθέρμανση των επενδύσεων αναμένεται να επέλθει και από την επίτευξη επανεκκίνησης της χρηματοδότησης των έργων στους πέντε μεγάλους οδικούς άξονες.

Στις ευνοϊκές παρεμβάσεις του κράτους στο εγχώριο επενδυτικό περιβάλλον το νέο έτος περιλαμβάνεται και η δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ, καθώς όμως θα αποφέρει αποτελέσματα ως επί το πλείστον στο καταληκτικό τρίμηνό του, βάσει του σχετικού σχεδιασμού στον Προϋπολογισμό του 2013, οι θετικές επιδράσεις τους θα εκδηλωθούν από το 2014.

Σε ότι αφορά το **ευρύτερο εγχώριο επενδυτικό περιβάλλον**, βασικός προσδιοριστικός παράγοντάς του στο τελευταίο τρίμηνο του 2012 παρέμεινε, όπως ήδη αναφέρθηκε για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, η αναμονή οριστικοποίησης των μέτρων για την περίοδο 2013-2014, οι οποίες αφορούσαν και ορισμένες σημαντικές παραμέτρους της επιχειρηματικότητας (φορολογικοί συντελεστές κερδών, αποζημιώσεις) και εν συνεχεία της διασφάλισης της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους και της χρηματοδότησης του ελληνικού κράτους. Η ολοκλήρωση των σχετικών διεργασιών και ενεργειών στα μέσα Δεκεμβρίου επέτρεψε τη συνέχιση της ανακεφαλαίωσης των ελληνικών τραπεζών με το πρώτο τμήμα της επόμενης δόσης του δανείου από την πλευρά του EFSF, καθώς επίσης και την επαναποδοχή των ομολόγων του ελληνικού κράτους από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα ως εγγυήσεων για την παροχή ρευστότητας σε όποιους τα διακρατούν, με πολύ χαμηλότερο επιτόκιο δανεισμού από εκείνο του Μηχανισμού Έκτακτης Ρευστότητας (ELA) της Τράπεζας της Ελλάδος ο οποίος επίσης τα αποδέχεται για τον ίδιο σκοπό (2% έναντι 4%). Αυτές οι εξελίξεις, όπως και οι επικείμενες εξαγορές-συγχωνεύσεις στον τραπεζικό τομέα, θα διευκολύνουν την αποκατάσταση της

κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών και τη σταδιακή ενίσχυση των δυνατοτήτων τους παροχής ρευστότητας σε επιχειρήσεις και ιδιώτες, όμως ο θετικός αντίκτυπός τους στην ελληνική οικονομία αναμένεται να γίνει αισθητός μετά τα μέσα του 2013. Συνεπώς, στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου οι επενδυτικές δαπάνες παρέμειναν σε έντονα πτωτική τροχιά, που ενδεχομένως να επιβραδύνθηκε ελαφρά από τη συσσώρευση αποθεμάτων που παρατηρείται διαχρονικά στο τέλος κάθε έτους. **Έτσι, η πτώση επενδύσεων το 2012 εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 27%.**

Παρότι τα δημοσιονομικά μεγέθη και η κατάσταση του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ελλάδα προβλέπεται να βελτιωθούν ουσιαστικά το 2013, ενισχύοντας την αξιοπιστία της ελληνικής οικονομίας, κάτι που θα επιτρέψει την καλύτερευση του επενδυτικού περιβάλλοντος, ενώ θα σημειωθεί ενίσχυση και του ρόλου του δημόσιου τομέα στην επενδυτική δραστηριότητα, εντούτοις η νέα εκτεταμένη υποχώρηση της ζήτησης, πρωτίστως εγχωρίως, αλλά και από αγορές από τις οποίες προέρχεται σημαντικό τμήμα της διεθνούς ζήτησης για ελληνικά προϊόντα και υπηρεσίες (Ευρωζώνη), αναμένεται να λειτουργήσουν ανασχετικά στην υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων το 2013. Η ιδιαίτερα χαμηλή ζήτηση και η επίπτωσή της στην παραγωγή και στην επενδυτική ροπή αντανακλώνται στο βαθμό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία, ο οποίος παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα, στην περιοχή του 65%, πλησίον του ιστορικά ελάχιστου επιπέδου του, σύμφωνα με

την έρευνα Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE. Ως αποτέλεσμα, οι επενδύσεις θα συνεχίσουν να μειώνονται το 2013 για έκτο έτος.

Βεβαίως, τα θετικά δεδομένα και οι εξελίξεις που παρατέθηκαν θα μετριάσουν την υποχώρηση των επενδυτικών δαπανών σε σύγκριση με το 2012. Επιπρόσθετα, η εξασθένηση της ζήτησης από παραδοσιακούς εξαγωγικούς προορισμούς εγχώριων προϊόντων και υπηρεσιών θα αντισταθμιστεί εν μέρει από τις αυξανόμενες εξαγωγές προς ταχύτατα αναπτυσσόμενες ασιατικές οικονομίες, πιθανότατα και προς τη Ρωσία και τη Βόρειο Αμερική, όπως αναλύεται στις τάσεις στον εξωτερικό τομέα παρακάτω. Διευκόλυνση σε ώριμα επενδυτικά σχέδια και ενθάρρυνση σε εκκολαπτόμενες επενδυτικές πρωτοβουλίες θα προσφέρουν η εφαρμογή ειλημμένων πολιτικών αποφάσεων για τη διευκόλυνση της νέας επιχειρηματικότητας και των επενδύσεων (πχ. απλοποίηση αδειοδότησης επιχειρήσεων, νόμος για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος), και, κυρίως, η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στο δεύτερο Μνημόνιο για την προώθηση επενδύσεων, που καθυστέρησαν λόγω των διαβουλεύσεων και του εκλογικού κύκλου. Υπό την κοινή επίδραση των ευνοϊκών παραγόντων στο τελευταίο τρίμηνο του 2013, δεν αποκλείεται η μικρή άνοδος των επενδύσεων. Ωστόσο, **συνισταμένη του πλήθους των διαφορετικών, αντίθετης φοράς δυνάμεων που ασκούνται στο επενδυτικό πεδίο θα αποτελέσει η πτώση των επενδύσεων με μονοψήφιο ρυθμό το 2013, μεταξύ 7-9%.**

Στην πλευρά του **εξωτερικού τομέα** της οικονομίας, η αιτία της σημαντικής καλύτερευσης του ισοζυγίου του στα πρώτα τρία τρίμηνα του 2012, η ταχύτατα φθίνουσα ζήτηση για εισαγωγές, αφού και οι εξαγωγές περιορίζονται στο σύνολο αυτής της περιόδου, συνέχισε να επενεργεί ιδιαίτερα θετικά μέχρι το τέλος του έτους. Η παραμονή των εισαγωγών σε πτωτική τροχιά το 2013, με μικρότερη ταχύτητα από ότι το προηγούμενο έτος, θα οδηγήσει σε νέα βελτίωση του ισοζυγίου του το τρέχον έτος.

Αναλυτικότερα, η αποδυνάμωση της ζήτησης **εισαγωγών**, κυρίως για προϊόντα λόγω της συρρίκνωσης των εισοδημάτων, θα διευρυνθεί από τα τέλη του 2012 και στο πρώτο εξάμηνο του 2013 από την αρνητική επίπτωση της αύξησης του ΕΦΚ στο πετρέλαιο οικιακής θέρμανσης στη ζήτησή του, όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE. Όπως επίσης είχε προβλεφθεί, η υψηλή φορολογία έχει μετατοπίσει τη ζήτηση σε εναλλακτικές πηγές θέρμανσης, περιορίζοντας με αυτό τον τρόπο τις εισαγωγές πετρελαίου, κάτι που αποτυπώνεται στα σχετικά στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών τον περασμένο Οκτώβριο (-4,0% έναντι +27,9% ένα χρόνο πριν). Επιπλέον, η καθίζηση των επενδύσεων έχει αρνητικό αντίκτυπο στις εισαγωγές μηχανημάτων και εξοπλισμού. **Υπό αυτούς τους περιοριστικούς παράγοντες, οι εισαγωγές υποχώρησαν το 2012 κατά περίπου 19%**. Η εκ νέου συμπύεση των εισοδημάτων των φυσικών προσώπων και των οικονομικών αποτελεσμάτων των επιχειρήσεων το 2013, σε συνδυασμό με την ηπιότερη διεύρυνση της ανεργίας και τον υψηλότερο ΕΦΚ στο

πετρέλαιο οικιακής θέρμανσης, θα επιφέρουν την **εξασθένιση της ζήτησης για εισαγωγές το τρέχον έτος σε οριακά διψήφιο ποσοστό**.

Στο πεδίο των **εξαγωγών**, η έντονη επιβράδυνση της ανάπτυξης στις αρχές του 2012 των οικονομιών της Ευρωζώνης, που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα τους (άνω του 41%), η οποία εξελίχθηκε σε ήπια ύφεση στη συνέχεια του έτους, αποτελεί τη βασική αιτία της μείωσής τους από το δεύτερο τρίμηνό του. Η κατά πάσα πιθανότητα μικρή κλιμάκωση της πτώσης του ΑΕΠ στα τέλη του περασμένου έτους, έχει οδηγήσει σε ελαφρά μεγαλύτερη υποχώρησή τους σε αυτή την περίοδο. Η ταυτόχρονη διεύρυνση των εξαγωγών προς τις Η.Π.Α., τις χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών και της Νοτιοανατολικής Ασίας, μετριάζει τη μείωση, ωστόσο δεν αρκεί για να την υπεραντισταθμίσει. **Ως αποτέλεσμα, οι εξαγωγές προβλέπεται ότι ήταν το 2012 2,4% λιγότερες από ότι το 2011**. Ωστόσο, **η κάθετη πτώση των εισαγωγών έχει επιφέρει τη σημαντική συρρίκνωση του ελλείμματος του εξωτερικού τομέα σε εθνολογιστικούς όρους, περίπου στο 1,8% του ΑΕΠ το 2012, από 7,0% τον προηγούμενο χρόνο**.

Η παραμονή της Ευρωζώνης σε ύφεση θα ασκήσει περιοριστικές πιέσεις στις ελληνικές εξαγωγές, κυρίως προϊόντων, και το 2013. Η σταθερότητα στην ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας δεν προμηνύει ιδιαίτερα θετικές εξελίξεις το τρέχον έτος από τους εξαγωγικούς προορισμούς που αύξησαν το μερίδιό τους πέρυσι (Η.Π.Α., Κ.Α.Κ., Ν.Α. Ασία). Όμως, είναι πιθανή η μικρή ενίσχυση των εξαγωγών

από την τουριστική κίνηση, που οι πρώτες ενδείξεις δείχνουν ότι θα είναι μεγαλύτερη φέτος από ότι το 2012. Σε κάθε περίπτωση, η περαιτέρω σημαντική υποχώρηση των εισαγωγών το νέο έτος προβλέπεται να οδηγήσει **για πρώτη φορά σε πλεονασματικό ισοζύγιο εξωτερικού τομέα το 2013.**

Ανακεφαλαιώνοντας τις εκτιμήσεις για την εξέλιξη των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ και ξεκινώντας από το 2012, η τάση της ιδιωτικής κατανάλωσης παρέμεινε έντονα πτωτική στο τελευταίο τρίμηνό του, όσο και στα δύο προηγούμενα και σχεδόν για τους ίδιους λόγους (διεύρυνση ανεργίας, δημοσιονομικά μέτρα-αλλαγές στην αγορά εργασίας), ενώ η περιστολή των κρατικών καταναλωτικών δαπανών κλιμακώθηκε, προκειμένου να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι χωρίς να προκύψουν προβλήματα ρευστότητας στον κρατικό μηχανισμό από την καθυστέρηση λήψης της επόμενης δόσης του δανείου από την τρόικα. Οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις για το δημοσιονομικό σχεδιασμό της διετίας 2013-2014, οι μετέπειτα διαβουλεύσεις ΕΕ-ΔΝΤ για τους όρους συνέχισης της χρηματοδότησης της Ελλάδας και η εκκίνηση υλοποίησής τους (επαναγορά κρατικών ομολόγων), που ολοκληρώθηκαν στα μέ-

σα του περασμένου Δεκεμβρίου, διατήρησαν το επενδυτικό κλίμα στο τελευταίο τρίμηνο του 2012, όπως και στα προηγούμενά του, υπό τον κλοιό της επιφυλακτικότητας απέναντι στις επικείμενες πολιτικοοικονομικές εξελίξεις, εγχωρίως και διεθνώς. Ωστόσο, η ιδιαίτερα εξασθενημένη εγχώρια ζήτηση στη διάρκεια αυτού του τριμήνου διέυρυνε τη συρρίκνωση των εισαγωγών, διατηρώντας το έλλειμμα του εξωτερικού τομέα σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο από ότι το 2011. **Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο καταληκτικό τρίμηνο του 2012, καθώς και την πορεία τους στο πρώτο εννιάμηνο του έτους, που παρουσιάστηκε στην αρχή της τρέχουσας ενότητας, η εκτίμηση του ΙΟΒΕ για την ένταση της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας στο σύνολο του περασμένου έτους παραμένει αμετάβλητη σε σύγκριση με την προηγούμενη τριμηνιαία έκθεσή του, στο 6,6%, δηλαδή ελαφρά μικρότερη του 2011 (-7,1%). Αυτή η εκτίμηση είναι παραπλήσια με εκείνη του υπουργείου Οικονομικών στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2013 (-6,5%) και δυσμενέστερη από τις πλέον πρόσφατες του ΟΟΣΑ και της ΕΕ (-6,3 % και -6,0% αντίστοιχα, Πίνακες 3.2 και 3.3).**

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο – Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής
(σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2005)

	2011	2012	2013	2014
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	-7,1	-6,0	-4,2	0,6
Ιδιωτική Κατανάλωση	-7,7	-7,7	-6,9	-1,6
Δημόσια Κατανάλωση	-5,2	-6,2	-7,2	-3,1
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-19,6	-14,4	-3,3	5,7
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	0,3	0,8	2,7	4,8
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	-7,3	-10,0	-6,0	-0,5
Απασχόληση	-5,6	-7,9	-2,1	1,4
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	-3,4	-6,8	-6,8	-1,2
Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	-1,8	-8,6	-4,7	-0,5
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	3,1	1,1	-0,8	-0,4
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	-10,1	-9,0	-6,7	-0,8
Καθαρές Εξαγωγές	2,4	3,3	2,5	1,5
Αποθέματα	0,6	-0,3	0,0	-0,0
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	-9,4	-6,8	-5,5	-4,6
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-11,7	-8,3	-6,3	-5,2
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	170,6	176,7	188,4	188,9
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	17,7	23,6	24,0	22,2

Πηγή: European Economic Forecast, Autumn 2012, European Commission, November 2012

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2011- 2014
(σε σταθερές αγοραίες τιμές 2005, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ			ΕΕ			ΟΟΣΑ			ΔΝΤ		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2011	2012	2013
ΑΕΠ	-6,5	-4,5	0,2	-6,0	-4,2	0,6	-6,3	-4,5	-1,3	-6,9	-6,0	-4,0
Τελική Ζήτηση	:	:	:	-7,0	-4,6	0,4	-9,2	-6,2	-3,9	:	:	:
Ιδιωτ. Κατανάλωση	-7,7	-7,0	-1,6	-7,7	-6,9	-1,6	-8,1	-5,4	-4,3	-7,2 ¹	-5,7	-1,1
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	1,1	-0,8	-0,4	1,1	-0,8	-0,4	1,0	-0,2	-0,8	3,3	0,9	-1,1
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	:	:	:	-14,4	-3,3	5,7	-18,0	-9,5	-1,2	-17,0 ¹	-6,6	5,8
Ανεργία (%)	22,4	22,8	21,4	23,6	24,0	22,2	23,6	26,7	27,2	17,3	23,8	25,4
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-6,6	-5,2	-3,8	-6,8	-5,5	-4,6	-6,9	-5,6	-4,6	-9,1 ²	-7,5	-4,7
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	:	-8,3	-6,3	-5,2	-5,5	-4,6	-2,3	-9,8	-5,8	-2,9
Ακαθ. Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	175,6	189,1	189,1	176,7	188,4	188,9	176,7	188,6	195,2	165,4 ²	170,7	181,8

¹ Στοιχεία για αυτά τα μεγέθη από Greece, Request for Extended Arrangement under the Extended Fund Facility, IMF, March 2012

² Fiscal Monitor, IMF, October 2012

Πηγές: Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 και Προϋπολογισμός 2013, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2012 – European Economic Forecast, Autumn 2012. European Commission, November 2012 - OECD Economic Outlook No. 92, November 2012 – World Economic Outlook, IMF, October 2012

Το **2013**, η κατανάλωση του ιδιωτικού τομέα θα δεχθεί πρόσθετες ισχυρές πιέσεις, παρόμοιας έντασης με αυτές του περασμένου έτους, κυρίως από τον περιορισμό των εισοδημάτων εξαιτίας των νέων δημοσιονομικών μέτρων, όπως επίσης και από την περαιτέρω ενίσχυση της ανεργίας. Η επίτευξη της δημοσιονομικής προσαρμογής πρωτίστως με μείωση των δημοσίων δαπανών, συνεπάγεται νέες περικοπές των καταναλωτικών εξόδων του δημόσιου τομέα, περίπου στον ίδιο βαθμό με εκείνες του 2012.

Από την άλλη πλευρά, η ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων με την τρόικα, οι πρόσφατες ενέργειες σε επίπεδο Ευρωζώνης για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους και η επανεκκίνηση της χρηματοδότησης του ελληνικού κράτους, που επιτρέπουν την ολοκλήρωση της ανακεφαλαίωσης των τραπεζών και την αποδοχή των ελληνικών ομολόγων από την ΕΚΤ ως εγγυήσεων για την παροχή ρευστότητας, συνεπάγονται την καλύτερευση βασικών παραμέτρων του επενδυτικού περιβάλλοντος, όπως αναλύθηκε προηγουμένως. Σε αυτή την εξέλιξη θα συμβάλλει το νέο έτος η υλοποίηση αναβεβλημένων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων το 2012, εξαιτίας των εγχώριων πολιτικών εξελίξεων και των διαβουλεύσεων με την τρόικα κατά μεγάλα χρονικά διαστήματα. Παρά την καλύτερευση των δεδομένων στο δημοσιονομικό πεδίο και στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, καθώς και της βελτίωσης του θεσμικού πλαισίου, η εξασθένιση της εγχώριας ζήτησης και η υποτονική διεθνής ζήτηση θα κρατήσουν τις επενδύσεις σε πτωτική τροχιά, για ένα ακόμη χρόνο, αλλά με σαφώς μικρότερο ρυθμό από ότι

πέρυσι. Ωστόσο, δεν αποκλείεται μικρή άνοδος τους στο τελευταίο τρίμηνο του 2013. Ως προς τις εξελίξεις στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, θα σημειωθεί νέα βελτίωση του ισοζυγίου του, κυρίως από τη φθίνουσα πορεία των εισαγωγών, είναι πιθανή όμως η συμβολή σε αυτό και των εξαγωγών, με αποτέλεσμα τη μεταστροφή του σε θετικό και την αυξητική επίδρασή του στο ΑΕΠ. **Συνισταμένη των δυναμικών που διαμορφώνονται στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ το 2013 αποτελεί η πρόβλεψη για χαμηλότερη ύφεση της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με το 2012, της τάξης του 4,6%.** Η συγκεκριμένη πρόβλεψη είναι ελαφρά δυσμενέστερη από τις σχετικές προβλέψεις εγχώριων και διεθνών φορέων (ΕΕ: -4,2%, ΥΠΟΙΚ, ΟΟΣΑ: -4,5%).

Η εκτεταμένη υποχώρηση της ζήτησης, τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα, στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου του περασμένου έτους αναμένεται ότι επιδείνωσε κατά κύριο λόγο τις συνθήκες στην **αγορά εργασίας** για ακόμα ένα τρίμηνο. Από την άλλη πλευρά, καθώς αντικείμενο των διαπραγματεύσεων με την τρόικα σε αυτό το χρονικό διάστημα αποτέλεσαν και κάποιες αλλαγές σε παραμέτρους του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων εργασιακών ζητημάτων (φορολογικό σύστημα για τις επιχειρήσεις, ύψος αποζημιώσεων απολυόμενων), εκτιμάται ότι μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων ανέμεναν την οριστικοποίηση των σχετικών ρυθμίσεων προκειμένου να προβούν στη λήψη αποφάσεων, μεταξύ των οποίων και εκείνων που αφορούσαν στην απασχόλησή τους. Συνεπώς, κρίνεται ως πλέ-

ον πιθανή η ενίσχυση της ανεργίας στα τέλη του 2012, αλλά σε μικρότερη έκταση από ότι στο τρίτο τρίμηνο, στο οποίο όμως η άνοδος ήταν πρωτοφανής για την καλοκαιρινή περίοδο, κατά την οποία η απασχόληση ευνοείται από εποχικούς παράγοντες. Ακολουθώντας, **η εκτίμηση για την ανεργία στο σύνολο του προηγούμενου έτους αναθεωρείται ελαφρά επί το δυσμενέστερο, στο 24,5%, 6,8 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερα από το 2011 (17,7%)**. Η παραμονή της ελληνικής οικονομίας σε ύφεση και το 2013 θα πλήξει αναπόφευκτα και την απασχόληση. Ωστόσο, η αναμενόμενη μικρότερη έκταση της ύφεσης και η ευρύτερη υιοθέτηση των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας του δεύτερου Μνημόνιου θα επιβραδύνουν την πτώση της. Έτσι, **η ανεργία το 2013 προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 27,3%**.

Η αποδυνάμωση της εγχώριας ζήτησης στο προηγούμενο τρίμηνο, ιδίως της προερχόμενης από τα νοικοκυριά για καταναλωτικούς σκοπούς, αντανακλάται στην εξέλιξη του **πληθωρισμού**, όπως αναλύθηκε προηγουμένως: ανήλθε εξαιτίας της αύξησης του ΕΦΚ στο πετρέλαιο οικιακής θέρμανσης μόνο τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο επέστρεψε στα επίπεδα του Αυγούστου ($\approx 1\%$). Δεδομένων αυτής της τάσης και του ότι στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 1,6%, **η πρόβλεψη για το σύνολο του 2012 παραμένει στο 1,5%, έναντι του μέσου επιπέδου του 3,3% το 2011**. Με την εγχώρια καταναλωτική ζήτηση να περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό και το 2013, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, η επιβρά-

δυνση του πληθωρισμού θα συνεχιστεί στη διάρκεια του. Ανασχετικά σε αυτή αναμένεται να επιδράσουν η αύξηση του ΕΦΚ στο πετρέλαιο οικιακής θέρμανσης, οι κλιμακωτές αυξήσεις στην τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος και η άνοδος των τιμών των εισιτηρίων των αστικών συγκοινωνιών στο τέταρτο τρίμηνο φέτος, χωρίς όμως να αποτρέψουν τη φθίνουσα πορεία του. **Ακολουθώντας, ο πληθωρισμός εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί το τρέχον έτος στην περιοχή του 1,0%**.

Ανακεφαλαιώνοντας, καθίσταται σαφής από τα παραπάνω ο σημαντικός ανασχετικός ρόλος στην οικονομική δραστηριότητα το 2012, πέραν των δημοσιονομικών μέτρων, της συνεχούς αβεβαιότητας για τη δημοσιονομική ευστάθεια της χώρας, για τη δυνατότητα συνέχισης των μεταρρυθμίσεων στην οικονομία της (όχι μόνο στο κράτους), καθώς και για τα εργαλεία πολιτικής με τα οποία θα επιτευχθεί η δημοσιονομική εξυγίανσή της και η παραγωγική της αναδιάρθρωση. Πηγές της αποτέλεσαν κυρίως οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις με την τρόικα, οι πολιτικές-οικονομικές διεργασίες σε επίπεδο ΕΕ-ΔΝΤ για το ελληνικό ζήτημα, αλλά και οι δύο εκλογικές αναμετρήσεις, καθώς και η διαδικασία σύνθεσης πολιτικής από την πρωτοφανή για τα ελληνικά δεδομένα τρικομματική κυβέρνηση που συγκροτήθηκε μετά τη δεύτερη. Ωστόσο, αστοχίες του παρελθόντος, ως προς την αποτελεσματικότητα των δημοσιονομικών μέτρων των προηγούμενων ετών, ως προς την τήρηση του χρονοδιαγράμματος των ριζικών διαρθρωτικών αλλαγών που χρειάζεται η ελληνική οικονομία και την ουσιαστική πραγματοποίησή τους, έχουν πλήξει την εμπιστοσύνη των οικονομικών

μονάδων, νοικοκυριών και επιχειρήσεων, στην ακολουθούμενη οικονομική και μεταρρυθμιστική πολιτική, επιδεινώνοντας σημαντικά και τις προσδοκίες τους. Συνεπώς, κρίσιμο παράγοντα για τη βελτίωση του εγχώριου κοινωνικοοικονομικού κλίματος και την παρότρυνση/αξιοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας, αποτελεί η ανάκτηση της αξιοπιστίας στις εφαρμοζόμενες πολιτικές όχι μόνο διεθνώς, αλλά και στο εσωτερικό της χώρας.

Καθώς τα δημοσιονομικά μέτρα των ετών 2013-2014 έχουν πλέον οριστικοποιηθεί και στο πρόσφατα επικαιροποιημένο δεύτερο Μνημόνιο υπάρχει χρονοδιάγραμμα μεταρρυθμίσεων, προκειμένου να επιτευχθεί η σταδιακή άρση της αβεβαιότητας και της απαισιοδοξίας που κυριάρχησαν εγχωρίως το 2012, πρέπει να δοθεί έμφαση στην εφαρμογή τους, πρωτίστως των αναβεβλημένων διαρθρωτικών αλλαγών. Έτσι, θα μπορούν να αντληθούν και να αναδειχθούν οι θετικές επενέργειές τους (στο δημοσιονομικό ισοζύγιο, στην αποδοτικότητα της οικονομίας), ενισχύοντας την εμπιστοσύνη στην ακολουθούμενη πολιτική, αλλά και θα αποφευχθεί η λήψη πρόσθετων, που πιθανότατα θα πλήξουν την οικονομική δραστηριότητα και ενδεχομένως θα έχουν αντίθετο του προσδοκώμενου αποτέλεσμα στη δημοσιονομική προσαρμογή.

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι τριμηνιαίοι δείκτες δραστηριότητας που καταρτίζει η ΕΛΣΤΑΤ και οι οποίοι αποτυπώνουν την πορεία της παραγωγής στη Βιομηχανία, καθώς και του κύκλου εργα-

σιών των επιχειρήσεων στους τομείς των Κατασκευών, του Εμπορίου και των Υπηρεσιών. Ταυτόχρονα παρουσιάζονται αντίστοιχοι κλαδικοί δείκτες που κατασκευάζει το IOBE με βάση τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας τις οποίες διεξάγει στην Ελλάδα από το 1981. Ο συνδυασμός των δεικτών αυτών και η συνεκτίμηση των τάσεων που προκύπτουν, συνεισφέρουν σε μια ευρύτερη απεικόνιση της πλευράς της προσφοράς της οικονομίας, αποτυπώνοντας την ένταση της εγχώριας ζήτησης.

Βιομηχανία

Παραμένει σε πτωτική τροχιά η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα κατά το πρώτο δεκάμηνο του 2012 με ρυθμό της τάξης του 3,8%, έναντι όμως σχεδόν διπλάσιας μείωσης κατά 7,5% στο ίδιο διάστημα του 2011. Επιβραδύνεται λοιπόν η καθοδική πορεία του σχετικού δείκτη, η οποία έχει ξεκινήσει από τις αρχές του 2008. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής που είχε εμφανιστεί το πρώτο εννιάμηνο του 2011 (5,0% σε σχέση με το 2010) στην Ευρωζώνη αντιστρέφεται το 2012, με το σχετικό δείκτη να περιορίζεται κατά 2,8% σε σχέση με ένα χρόνο πριν. Αναλυτικότερα, η βιομηχανική παραγωγή κινήθηκε ανοδικά σε δύο μήνες του τριμήνου Αυγούστου-Οκτωβρίου 2012 το οποίο καλύπτουν τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία: αυξήθηκε, για πρώτη φορά από το 2007, κατά 2,7% τον Αύγουστο και κατά 2,0% τον Οκτώβριο.

Σε ετήσια βάση ο δείκτης του τρίτου τριμήνου εμφανίζει απώλειες της τάξης του 3,5% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2011. Σε επίπεδο βιομηχανικών το-

μένων στην Ελλάδα, η μεγαλύτερη υποχώρηση κατά το πρώτο δεκάμηνο του 2012 εμφανίζεται στις Μεταποιητικές βιομηχανίες, με το δείκτη να συρρικνώνεται κατά 5,3% (από 7,6% σε αυτό το χρονικό διάστημα του 2011), ενώ ακολουθεί η Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος (-1,8% σε συνέχεια μείωσης κατά 10,3% το 2011). Αντίθετα, αύξηση παραγωγής κατά 1,8% εμφανίζεται στα Ορυχεία (0,1% το 2011) αλλά και στην Παραγωγή νερού (1,3% έναντι απωλειών που ξεπέρασαν το 2,0% το 2011).

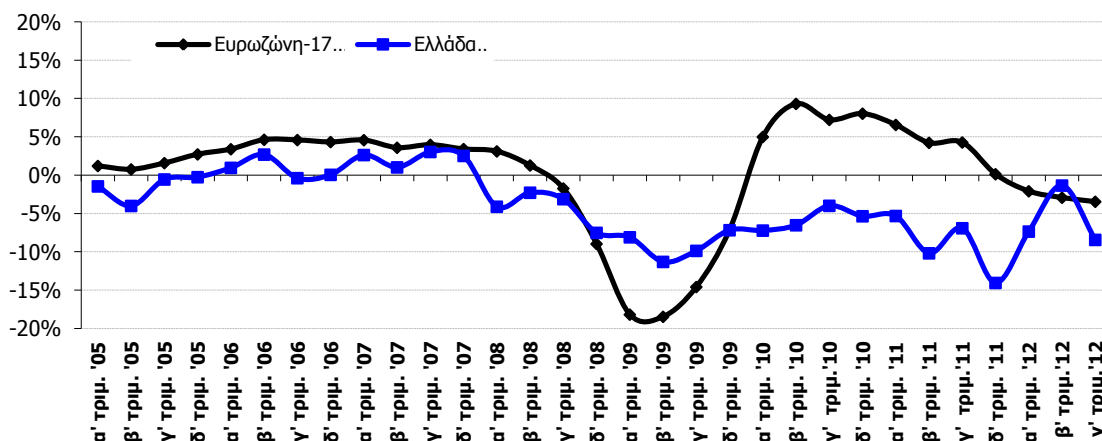
Στους επιμέρους κλάδους των Ορυχείων, άνοδο προϊόντος παρουσιάζει μόνο η Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη, κατά 9,7%, έναντι υποδιπλάσιου ρυθμού αύξησης 4,8% στο πρώτο δεκάμηνο του 2011. Στον αντίποδα βρίσκεται ο κλάδος Εξόρυξης μεταλλούχων μεταλλευμάτων του οποίου η παραγωγή περιορίζεται κατά 12,3% (αντί σημαντικής ενίσχυσης κατά 22,9% στην αντίστοιχη περίοδο του 2011) αλλά και οι λοιπές εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες η παραγωγή των οποίων περιορίζεται κατά 12,1% σε

συνέχεια παραπλήσιας μείωσης κατά 13,4% πρόπερσι.

Η περιορισμένη ζήτηση ασκεί πιέσεις στην παραγωγή σε 23 από τους 24 κλάδους της Μεταποίησης στη αρχικό δεκάμηνο του 2012, προκύπτει ωστόσο μια μεικτή εικόνα ως προς την επίπτωσή της από τις επιμέρους τάσεις, καθώς σε ορισμένους εξ' αυτών η μείωση επιταχύνθηκε σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν, ενώ σε άλλους επιβραδύνθηκε. Αναλυτικότερα, στους μεταποιητικούς κλάδους με αυξημένη βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, η παραγωγή στα βασικά μέταλλα περιορίστηκε κατά 5,7% (αντί +6,8% την αντίστοιχη περίοδο του 2011), ενώ παραπλήσια είναι η υποχώρηση και στα φάρμακα με το σχετικό δείκτη να καταγράφει απώλειες της τάξης του 5,3% (αντί οριακών απωλειών κατά 0,4% πρόπερσι). Στα τρόφιμα η παραγωγή συρρικνώθηκε κατά 4,2%, με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με πρόπερσι (-0,5%).

Διάγραμμα 3.1

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη-16 Π.Μ.(%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ/Eurostat

Στους υπόλοιπους κλάδους, η μεγαλύτερη υποχώρηση καταγράφεται στα δερμάτινα είδη (-35,6%, από -15,3% στο πρώτο δεκάμηνο 2011) και έπονται ο οι κλάδοι λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (-31,5% έναντι -30,6% πρόπερσι) και παραγωγής επίπλων (υποχώρηση κατά 30,5%, από 19,9%). Ακολουθεί ο κλάδος των εκτυπώσεων (-23,0%, όσο σχεδόν και το 2011, -23,7%) και τα μηχανήματα και είδη εξοπλισμού (-21,8% έναντι ορισκών απωλειών της τάξης του 0,3%). Στον κλάδο των κλωστοϋφαντουργικών υλών η παραγωγή περιορίστηκε κατά 19,0%, ελαφρά ηπιότερα από ότι στο ίδιο χρονικό διάστημα πρόπερσι (-21,8%). Η ύφεση συνεχίζεται στον κλάδο των μη μεταλλικών ορυκτών με ρυθμό ωστόσο σημαντικά ηπιότερο (-18,9% έναντι -34,0%), ενώ σαφώς ευρύτερη είναι η μείωση στα χημικά (-12,8% αντί -2,5% πρόπερσι). Ακολουθούν σε απώλειες στο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου πέρυσι οι κλάδοι του ξύλου (απώλειες 12,0% έναντι +23,8% το 2011), των ποτών (-10,6% από -6,8%) και των μηχανοκίνητων οχημάτων (-10,4% αντί -7,3% πρόπερσι). Στον αντίποδα, ο κλάδος παραγωγών πετρελαίου και άνθρακα είναι ο μοναδικός του οποίου η παραγωγή αυξήθηκε στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, κατά 20,8% (αντί απωλειών που ξεπέρασαν το 14,8% την αντίστοιχη περίοδο του 2011).

Γενικότερα, οι κλάδοι που σχετίζονται με διαρκή καταναλωτικά αγαθά εμφανίζουν εκ νέου απώλειες που ξεπερνούν το 18,9% (έναντι ηπιότερης μείωσης 15,2% το 2011) αντανακλώνοντας τόσο τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των καταναλωτών όσο και την ευρύτερη απαισιο-

δοξία. Με υπερτριπλάσια πτώση κινείται η παραγωγή και στα κεφαλαιουχικά αγαθά (-16,5% αντί -4,8%), εξαιτίας της κάθεται πτώσης των επενδύσεων, ενώ αντίθετα, άνοδος της παραγωγής κατά 5,3% εμφανίζεται στους κλάδους της ενέργειας (αντί απωλειών κατά 9,4% πρόπερσι).

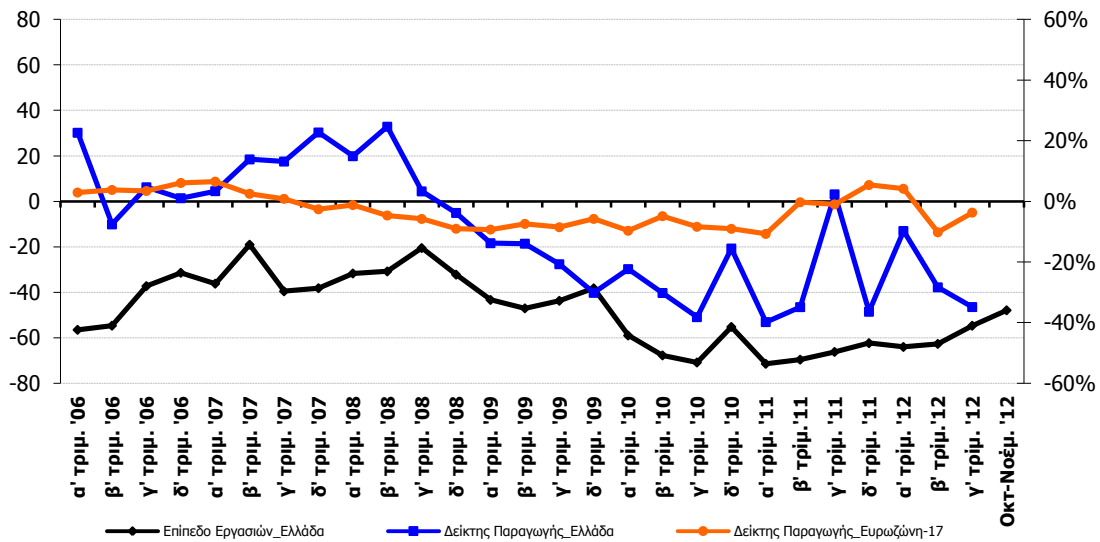
Κατασκευές

Σημαντικά υποχωρεί ο γενικός δείκτης παραγωγής στις Κατασκευές κατά το τρίτο τρίμηνο του 2012 σε σχέση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2011. Αναλυτικότερα, οι απώλειες που καταγράφονται είναι της τάξης του 35,3%, όταν το γ' τρίμηνο του 2011 ο δείκτης εμφανιζόταν ελαφρά ενισχυμένος κατά 3,0%. Πρόκειται για το χειρότερο τρίτο τρίμηνο τουλάχιστον από το 2005, καθώς ο σχετικός δείκτης διαμορφώνεται σε ιστορικά ελάχιστο επίπεδο έκτοτε για τη συγκεκριμένη περίοδο του χρόνου (41,35 μονάδες).

Σε ότι αφορά επιμέρους δείκτες που δείχνουν τις εξελίξεις στον τομέα, ο αριθμός αδειών κατά το πρώτο δεκάμηνο του έτους περιορίστηκε κατά 31,9% (έναντι 28,1% πρόπερσι). Σε επίπεδο περιφερειών η μεγαλύτερη κάμψη σημειώθηκε στην Αττική (-42,1%), ενώ ακολουθούν τα Ιόνια νησιά (-32,9%), η Στερεά Ελλάδα (-26,8%), η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (-25,6%), η Δυτική Ελλάδα (-22,9%), η Θεσσαλία (-20,7%), η Κεντρική Μακεδονία (-20,2%) το Βόρειο Αιγαίο (-17,8%), η Δυτική Μακεδονία (-17,4%) και η Κρήτη (-14,7%). Στις περιφέρειες με μονοψήφιες απώλειες βρίσκονται μόνο η Πελοπόννησος (-4,6%) και η Ήπειρος (-4,0%). Αντίθετα, μικρή αύξηση, που όμως δεν ξεπερνά το 5,4%, εμφανίζεται στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ/Eurostat

Παρόμοια είναι η εικόνα τόσο στο δείκτη όγκου όσο και στο δείκτη επιφάνειας κατασκευών οι οποίοι περιορίζονται κατά 20,2% και 19,4% αντίστοιχα. Ως προς το σκέλος της χρηματοδότησης της κατασκευαστικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος (Δεκέμβριος 2012), τα επιτόκια των στεγαστικών δανείων με διάρκεια άνω των 5 ετών διαμορφώνονται στο 3,24%, καταγράφοντας ελάχιστη μείωση σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Παρά το γεγονός πως η μέση τιμή των διαμερισμάτων σημειώνει κάμψη κατά 10,5% (μέσος όρος γ' τριμήνου 2012 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011), η πρόθεση αγοράς ακινήτου, παραμένει σε χαμηλά επίπεδα ως αποτέλεσμα και του νέου φορολογικού πλαισίου που πλήττει την ιδιοκτησία.

Λιανικό Εμπόριο

Η ύφεση και γενικότερα η οικονομική κρίση αποτυπώνονται εύγλωττα στους δείκτες που σχετίζονται με το λιανικό εμπόριο. Πιο συγκεκριμένα, στο λιανικό εμπόριο ο δείκτης όγκου του στο πρώτο εννιάμηνο του 2012 περιορίζεται κατά 11,6% σε συνέχεια απωλειών κατά 10,1% την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Ενδεικτικό της κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει το λιανικό εμπόριο είναι το γεγονός πως όλοι ανεξαιρέτως οι σχετικοί υποκλάδοι εμφανίζουν σημαντικές απώλειες στο τζίρο τους. Αναλυτικότερα, η μεγαλύτερη μείωση κατά το πρώτο εννιάμηνο του 2012 εμφανίζεται στα είδη ένδυσης-υπόδησης (-20,8% έναντι -15,8% το 2011), ενώ ο δείκτης όγκου συρρικνώνεται σημαντικά και στα έπιπλα-ηλεκτρικά είδη (κατά 17,1%, έναντι +2,2% πρόπερσι). Σημαντική μείωση στη ζήτηση εμφανίζεται στα τρόφιμα/ποτά/καπνός κατά 14,9% σε συνέχεια εκτεταμένης υποχώρησης το 2011 της τάξης του 12,4%. Ταυτόχρονα, εξακολούθησε η κάμψη του δείκτη στα καύσιμα και λιπαντικά, με ρυθμό 14,3%, σε συνέχεια μείωσης κατά 13,8% την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Ηπιότερη πτώση εμφανίζεται στα μεγάλα καταστήματα τροφίμων (-6,7% αντί -3,8% το 2011) κα-

πόριο ο δείκτης όγκου του στο πρώτο εννιάμηνο του 2012 περιορίζεται κατά 11,6% σε συνέχεια απωλειών κατά 10,1% την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Ενδεικτικό της κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει το λιανικό εμπόριο είναι το γεγονός πως όλοι ανεξαιρέτως οι σχετικοί υποκλάδοι εμφανίζουν σημαντικές απώλειες στο τζίρο τους. Αναλυτικότερα, η μεγαλύτερη μείωση κατά το πρώτο εννιάμηνο του 2012 εμφανίζεται στα είδη ένδυσης-υπόδησης (-20,8% έναντι -15,8% το 2011), ενώ ο δείκτης όγκου συρρικνώνεται σημαντικά και στα έπιπλα-ηλεκτρικά είδη (κατά 17,1%, έναντι +2,2% πρόπερσι). Σημαντική μείωση στη ζήτηση εμφανίζεται στα τρόφιμα/ποτά/καπνός κατά 14,9% σε συνέχεια εκτεταμένης υποχώρησης το 2011 της τάξης του 12,4%. Ταυτόχρονα, εξακολούθησε η κάμψη του δείκτη στα καύσιμα και λιπαντικά, με ρυθμό 14,3%, σε συνέχεια μείωσης κατά 13,8% την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Ηπιότερη πτώση εμφανίζεται στα μεγάλα καταστήματα τροφίμων (-6,7% αντί -3,8% το 2011) κα-

θώς και στα πολυκαταστήματα (-5,3% έναντι 3,2% πρόπερσι).

Η κάμψη στο λιανικό εμπόριο έχει ήδη αποτυπωθεί στους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών, όπως αυτοί προκύπτουν από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE. Στο σύνολο του λιανικού εμπορίου η απαισιοδοξία εντείνεται καθώς ο δείκτης υποχωρεί στο εντεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2012 με ταχύτερο ρυθμό από ότι πέρυσι (-4,2% έναντι -0,2%). Αναλυτικότερα, στις επιμέρους κατηγορίες, απαισιοδοξία για πρώτη φορά τα τελευταία τρία χρόνια διαφαίνεται στον κλάδο των τροφίμων και ποτών (-10,6% σε σχέση με +4,7% πέρυσι). Στον κλάδο των πολυκαταστημάτων, μπορεί μεν η απαισιοδοξία να περιορίζεται σε σύγκριση με το 2011, ωστόσο παραμένει σε υψηλά επίπεδα (-12,7% αντί -36,8% το 2011. Αντιθέτως, σε ανοδική τροχιά κινούνται το 2012 οι προσδοκίες στους κλάδους ένδυσης-υπόδησης και οικιακού εξοπλισμού, με τη βελτίωσή τους στο δεύτερο να φθάνει το 26%. Στον κλάδο των **Αυτοκινήτων – Οχημάτων** ο δείκτης ανέρχεται τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο, με αποτέλεσμα να βρίσκεται κατά 20% υψηλότερα σε σχέση με το 2011, παρόλο που περιλαμβάνοντας και τον Οκτώβριο σημειώνεται άνοδος κατά 7%. Συγκεκριμένα, ο δείκτης διαμορφώθηκε τον Δεκέμβριο στις 71,3 μονάδες, από 57,7 το 2011 και 43,7 μονάδες το 2010, ενώ στο τελευταίο τρίμηνο ο δείκτης διαμορφώθηκε στις 66,7 μονάδες, από 62,3 το 2011. Η βελτίωση αυτή οφείλεται στις λιγότερο απαισιόδοξες εκτιμήσεις για τις πωλήσεις του επόμενου τριμήνου, καθώς και στην αποσυμπύκνωση των αποθεμάτων των εταιρειών. Θα πρέπει

και πάλι όμως να αναφερθεί ότι η αγορά δείχνει να έχει προσαρμοστεί στα χαμηλά επίπεδα της οικονομικής δραστηριότητας, με αποτέλεσμα οι εκτιμήσεις ή οι προβλέψεις για τις πωλήσεις αυτοκινήτων, να «σταθμίζονται» από τις εταιρείες, με βάση το νέο πλαίσιο που λειτουργεί η αγορά, με την ραγδαία υποχώρηση των εισοδημάτων, την αύξηση της φορολογίας και την εκρηκτική άνοδο της αβεβαιότητας. Έτσι, οι εκτιμήσεις για τις τρέχουσες πωλήσεις στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου παραμένουν σε αρνητικά επίπεδα, περίπου στις -60 μονάδες το σχετικό ισοζύγιο κατά μέσο όρο, σε καλύτερο όμως επίπεδο σε σχέση με τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2012, ενώ οι προοπτικές των πωλήσεων για το επόμενο τρίμηνο εμφανίζονται σχετικά βελτιωμένες, στις -37 μονάδες κατά μέσο όρο, από -42 στο τελευταίο τρίμηνο του 2011. Παρόμοια εξέλιξη καταγράφεται και στο ισοζύγιο απασχόλησης, με οριακή βελτίωση σε σχέση με το 2011, στις -65 από -67 μονάδες, ενώ αντίθετα το ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες καταγράφει μικρή υποχώρηση στο τελευταίο τρίμηνο, στις -56, από -54 μονάδες το 2011.

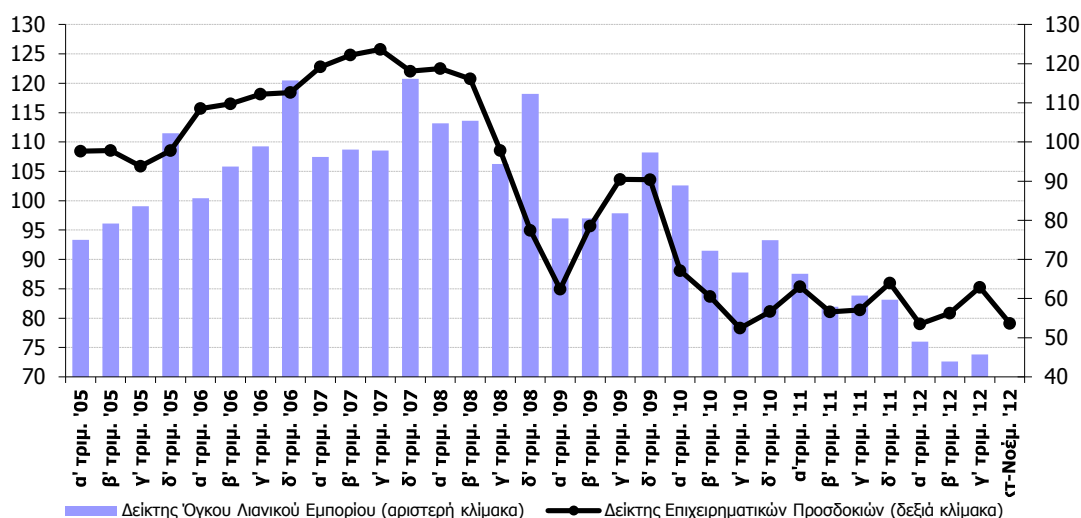
Στα επίσημα στοιχεία του κλάδου, και ειδικότερα στην κατηγορία των επιβατικών αυτοκινήτων, οι πωλήσεις διαμορφώθηκαν το 2012 στις 58 χιλ. επιβατικά, από 97 χιλ. το 2011, πτώση δηλαδή κατά 40,2%, έναντι υποχώρησης κατά 31% το 2011 και 35,8% το 2010. Σωρευτικά, από την αρχή της κρίσης το 2008, οι πωλήσεις επιβατικών έχουν μειωθεί κατά 209 χιλ., που με αναγωγή σε ετήσια βάση, σημαίνει πτώση των πωλήσεων κατά 550 χιλ. στα τελευταία 4 έτη, σε σύγκριση

πάντα με τις πωλήσεις του 2008. Η ραγδαία αυτή πτώση έχει προκαλέσει τη σημαντική αύξηση της ανεργίας στον κλάδο, το κλείσιμο καταστημάτων, ενώ σε όρους φορολογικών εσόδων έχουν απολεστεί σημαντικά έσοδα από το Τέλος Ταξινόμησης, τα τέλη κυκλοφορίας και

τον ΦΠΑ. Το πρόγραμμα της απόσυρσης εκτιμάται ότι αποτέλεσε ανάχωμα για ακόμα δυσμενέστερες εξελίξεις, ενώ η συνέχιση του και το 2013 μπορεί να αποδώσει περισσότερο, εφόσον ομαλοποιηθεί το οικονομικό κλίμα και αναστραφεί η μεγάλη ταχύτητα της ύφεσης.

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2005=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο, Ιανουάριος-Σεπτέμβριος

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2005=100)				
	Ιαν-Σεπ. 2010	Ιαν-Σεπ. 2011	Ιαν-Σεπ. 2012	ΠΜ (%) '11/'10	ΠΜ (%) '12/'11
Γενικός Δείκτης	93,6	84,1	74,7	-10,2%	-11,2%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	92,0	83,9	74,9	-8,9%	-10,6%
Επιμέρους κατηγορίες καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	101,7	97,8	91,3	-3,8%	-6,6%
Πολυκαταστήματα	98,0	101,2	96,3	3,2%	-4,8%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	81,2	70,0	58,7	-13,8%	-16,1%
Τρόφιμα - Ποτά - Καπνός	88,7	77,7	65,3	-12,4%	-15,9%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	108,0	96,9	86,5	-10,3%	-10,7%
Ένδυση-Υπόδηση	86,5	72,9	56,5	-15,8%	-22,5%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	89,1	75,5	62,8	-15,3%	-16,7%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	75,8	74,2	63,0	-2,2%	-15,1%

Πηγή: IOBE

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	Ιαν- Νοέμ. 2010	Ιαν- Νοέμ. 2011	Ιαν- Νοέμ. 2012	ΠΜ % '11/'10	Π.Μ. % '12/'11
Τρόφιμα - Ποτά - Καπνός	76,7	80,3	71,8	4,7%	-10,6%
Υφάσματα - Ένδυση - Υπόδηση	69	55,7	57,3	-19,3%	2,9%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	56	48	60,5	-14,3%	26,0%
Οχήματα - Ανταλλακτικά	42,8	61	59,7	42,5%	-2,1%
Πολυκαταστήματα	88,5	55,9	48,8	-36,8%	-12,7%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	59,4	59,3	56,8	-0,2%	-4,2%

Πηγή: ΙΟΒΕ

Χονδρικό Εμπόριο

Η βαθιά κάμψη στο τζιρο του λιανικού εμπορίου έχει αρνητικές επιδράσεις και στο δείκτη κύκλου εργασιών του χονδρικού εμπορίου. Κατά το τρίτο τρίμηνο του 2012, ο εν λόγω δείκτης περιορίστηκε κατά 8,4% σε σχέση με το 2011, σε συνέχεια μείωσης κατά 9,7% το αντίστοιχο προπέρσινο τρίμηνο. Από την άλλη πλευρά, η πτώση του παρουσιάζει επιβράδυνση σε σύγκριση με τα προηγούμενα τρί-

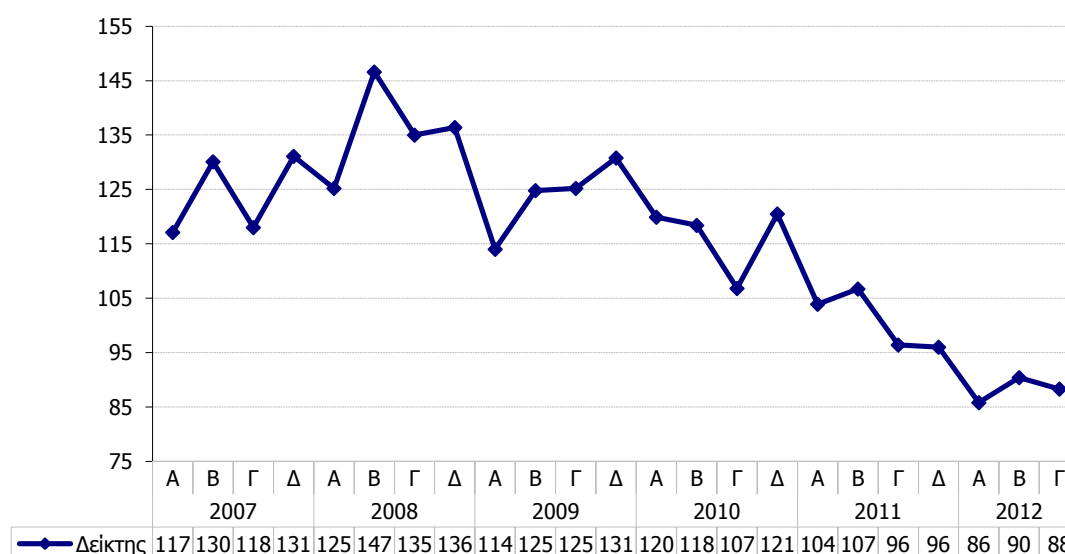
μηνα πέρυσι, καθώς στο δεύτερο υποχωρούσε κατά 15,3% και στο αρχικό τρίμηνο του έτους κατά 17,4%.

Υπηρεσίες

Οι επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης είναι εμφανείς και στον τομέα των υπηρεσιών κατά το πρώτο εννιάμηνο του 2012 όπου κλιμακώνεται η υποχώρηση των επιμέρους κλάδων, παρατείνοντας την πτωτική πορεία που ξεκίνησε ήδη από το 2009.

Διάγραμμα 3.4

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ειδικότερα, η μεγαλύτερη μείωση καταγράφεται στις υπηρεσίες τεχνικών και επιστημονικών δραστηριοτήτων, με τον κύκλο εργασιών τους να υποχωρεί κατά 23,0% (έναντι απωλειών 9,7% πρόπερσι). Παράλληλα συνεχίζεται η πτωτική πορεία στις υπηρεσίες διαφήμισης (κλάδος 73), κατά -20,1%, όσο περίπου και στο πρώτο εννιάμηνο του 2011. Η συρρίκνωση του τζίρου των εκδοτικών δραστηριοτήτων (κλάδος 58) συνεχίζεται με σχεδόν αμείωτο ρυθμό στο πρώτο εννιάμηνο του 2012 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, καθώς ο σχετικός δείκτης υποχωρεί κατά 19,3%, σε συνέχεια αντίστοιχης μείωσης 22,4% ένα χρόνο νωρίτερα.

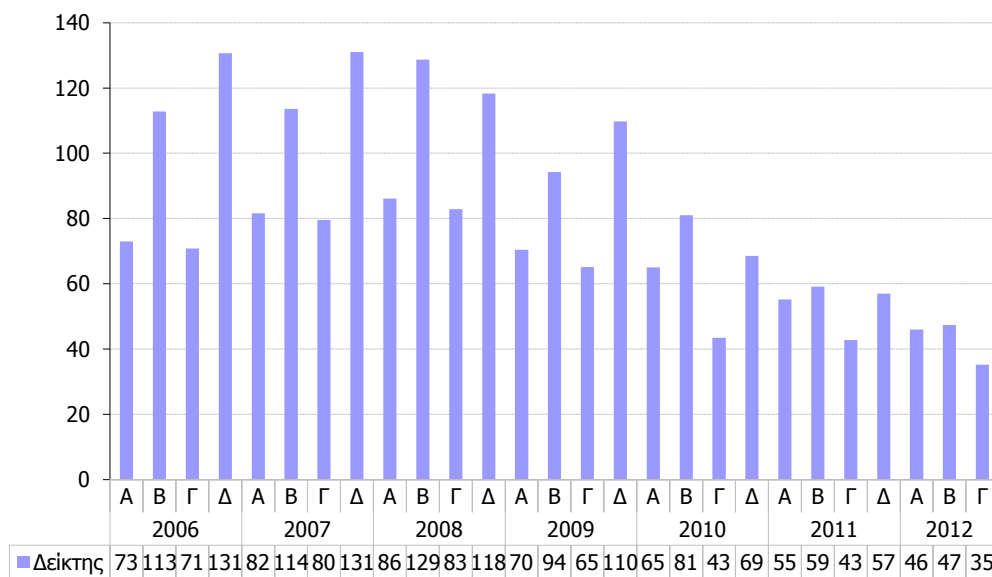
Ισχυρότερη πτώση εμφανίζεται στον κλάδο των υπηρεσιών πληροφορικής (-17,6%, από -11,3% πρόπερσι) αλλά και

στον κλάδο δραστηριοτήτων καθαρισμού, με τον κύκλο εργασιών να περιορίζεται με ρυθμό 15,2% (έναντι -10,6% πρόπερσι). Στις υπηρεσίες ταχυδρομικών και ταχυμεταφορικών δραστηριοτήτων (κλάδος 53) οι απώλειες φθάνουν το 12,9% (από 5,4%).

Ηπιότερη ύφεση σε σχέση με το αντίστοιχο προπέρσινο εννιάμηνο εμφανίζεται στις υπηρεσίες αρχιτεκτόνων και μηχανικών (-8,1% αντι -16,0%), στις υπηρεσίες διοικητικών δραστηριοτήτων γραφείου (-4,9% έναντι -12,7%), στις υπηρεσίες σχετικές με την προστασία (-2,2% σε σχέση με σχεδόν πενταπλάσιες απώλειες πρόπερσι) αλλά και στις υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61), όπου ο κύκλος εργασιών είναι μόλις 0,3% χαμηλότερος του 2011, όταν υποχωρούσε κατά 11,6%.

Διάγραμμα 3.5

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης (Κλάδος 73)

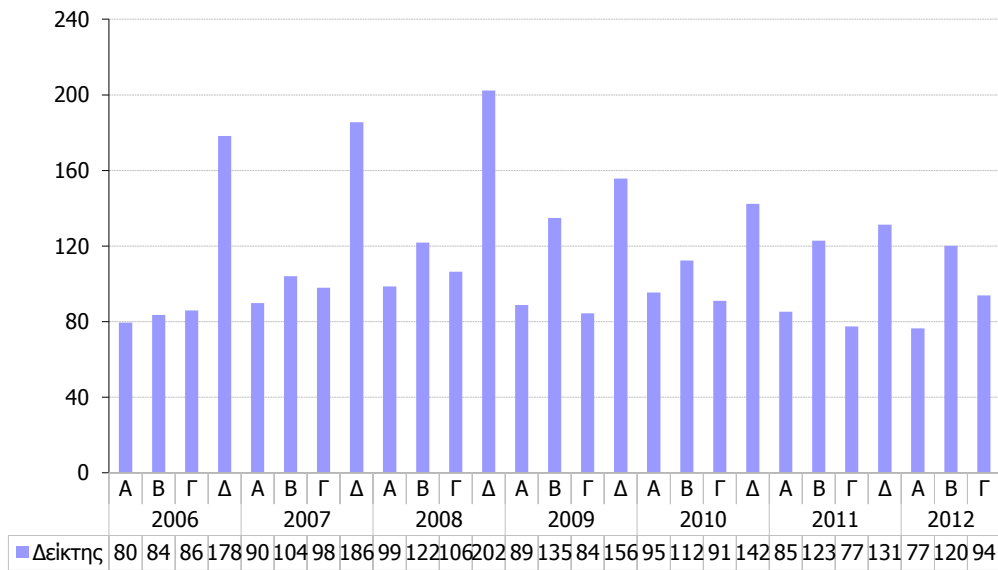
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Τέλος, ο κλάδος λογιστικών και συμβουλευτικών δραστηριοτήτων (κλάδοι 69 και 70.2) εισέρχονται δειλά σε αναπτυξιακή τροχιά, με ρυθμό ωστόσο που δεν ξεπερνά το 3,2% (σε σχέση με απώλειες της τάξης του 3,0% πρόπερσι). Απογοητευτική είναι η εικόνα στον τομέα του

τουρισμού (κλάδος Ξενοδοχείων και εστιατορίων), τομέα που παραδοσιακά ενισχύει την ελληνική οικονομία. Πρόκειται για το χειρότερο εννιάμηνο τουλάχιστον από το 2005 καθώς ο κύκλος εργασιών περιορίζεται κατά 16,5% σε σχέση με την αντίστοιχη προπέρσινη περίοδο.

Διάγραμμα 3.6

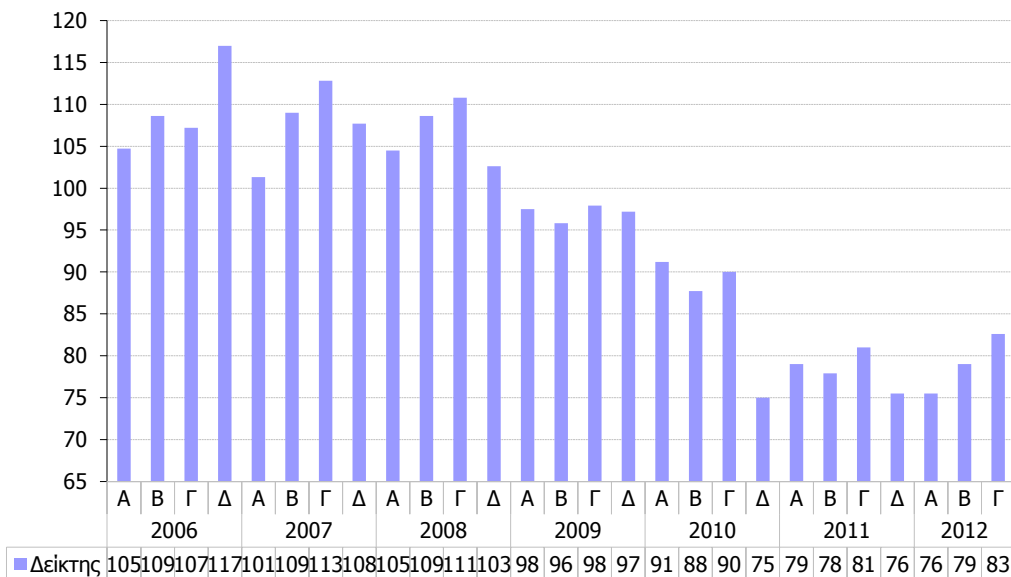
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Νομικών, Λογιστικών & παροχής συμβουλών διαχείρισης δραστηριοτήτων (κλάδοι 69+70.2)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

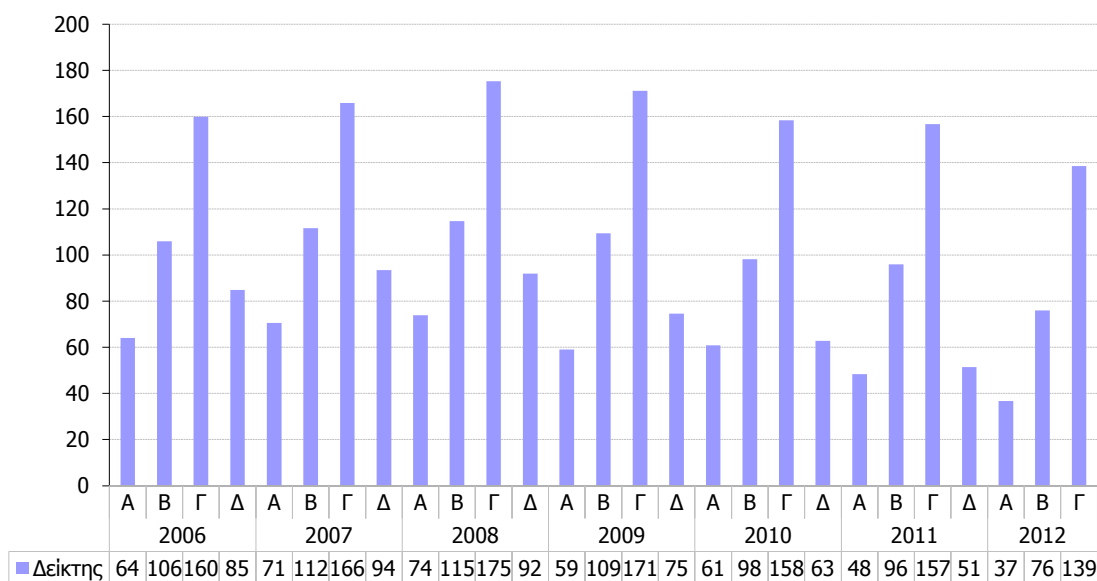
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Από τις έρευνες του IOBE προκύπτει υποχώρηση του δείκτη επιχειρηματικών προσδοκιών στο σύνολο των υπηρεσιών η οποία ξεπερνά το 12,4% κατά το πρώτο ενδεκάμηνο του 2012. Η απαισιοδοξία

παρουσιάζεται έκδηλη στους κλάδους του τουρισμού (-29,4% αντί ανόδου 2,6% πρόπερσι), στις τράπεζες (-17,5% έναντι -14,5%) καθώς και στις υπηρεσίες της πληροφορικής (-8,0% σε σχέση με 5,5% το 2011).

Διάγραμμα 3.8

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον τομέα Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.6

Κλαδικό Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)

	Ιαν. '10- Νοέμ. '10	Ιαν. '11- Νοέμ. '11	Ιαν. '12- Νοέμ. '12	ΠΜ% '11/'10	ΠΜ% '12/'11
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	75,5	77,5	54,7	2,6%	-29,4%
Τουριστικά Γραφεία - Πρακτορεία	61,9	73,9	69,8	19,4%	-5,5%
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	61,8	50	69,1	-19,1%	38,2%
Χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	74,5	64	52,8	-14,1%	-17,5%
Πληροφορική	47,4	50	46	5,5%	-8,0%
Σύνολο Υπηρεσιών	63,8	62,3	54,7	-2,4%	-12,2%

Πηγή: IOBE

3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Οι ελληνικές εξαγωγές προϊόντων στο α' εννιάμηνο του 2012 άγγιξαν τα €12,5 δισεκ., παρουσιάζοντας άνοδο κατά 5,3% σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2011. Αντίθετα, οι εισαγωγές περιορίστηκαν στα €22,5 δισεκ. σημειώνοντας μείωση κατά 8,7%. Παρά το γεγονός ότι το μέγεθος των ελληνικών εξαγωγών βρίσκεται σε νέο υψηλότερο επίπεδο δεκαετίας, το εμπορικό έλλειμμα διαμορφώθηκε στα €10 δισεκ., με το ποσοστό κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές της χώρας να κυμαίνεται στο 55%.

Η ανοδική πορεία των εξαγωγών το α' εννιάμηνο του περασμένου έτους προέρχεται κυρίως από την άνοδο στα «Αγροτικά προϊόντα» και στις «Πρώτες ύλες», που αντιπροσώπευαν και σημαντικό κομμάτι της συνολικής αξίας των εξαγωγών το διάστημα Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου 2012 (πάνω από το 1/3). Το μέγεθος των εξαγωγών στις συγκεκριμένες κατηγορίες παρουσίασε αύξηση κατά €586 εκατ. σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2011, όταν η συνολική αύξηση της αξίας των εξαγωγών βρισκόταν στα €622 εκατ.. Πιο συγκεκριμένα, στις εξαγωγές των Αγροτικών προϊόντων η άνοδος έφθασε το 8,4%, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €3,3 δισεκ.. Η άνοδος αυτή ερμηνεύεται κυρίως από την αύξηση των εξαγωγών στα «Τρόφιμα», κατά 7,3%, με την αξία τους να αγγίζει τα €2,6 δισεκ.. Επίσης, σημαντική ήταν και η αύξηση των εξαγωγών στα Ποτά-Καπνός κατά 18,3% σε σχέση με το 2011 (+ €75 εκατ.). Αντίστοιχα, στις «Πρώτες

ύλες» οι εξαγωγές ανήλθαν στα €894 εκατ., αυξημένες κατά 58%, με αποτέλεσμα το μερίδιο τους στις συνολικές εξαγωγές να διαμορφώνεται στο 7,2%.

Στα «Βιομηχανικά προϊόντα» οι εξαγωγές κινούνται σχεδόν στο ίδιο επίπεδο με πέρυσι, σημειώνοντας οριακή αύξηση κατά 0,2%, με την αξία τους να αγγίζει τα €7,6 δισεκ. (τα 3/5 σχεδόν του συνόλου των εξαγωγών). Συγκεκριμένα, η άνοδος στα Χημικά Προϊόντα (+2%) και στα Μηχανήματα-Υλικό μεταφορών (+11,6%) αντισταθμίστηκε από την πτώση στα Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη (-7%), που κατέχουν το υψηλότερο μερίδιο στη συγκεκριμένη κατηγορία (2/5).

Στα μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες αγαθά η αξία των εξαγωγών μειώθηκε κατά 14,5% σε σχέση με το 2011 (στα €445 εκατ.), ενώ η αξία στα καύσιμα έχει υπερδιπλασιαστεί έναντι του αντίστοιχου διαστήματος του 2011, αγγίζοντας τα €186 εκατ..

Όσον αφορά τις εξαγωγές σε γεωγραφικό επίπεδο, πτώση 3% (ή κατά €165 εκατ.) σημειώνεται προς την ΕΕ-27 το α' εννιάμηνο του 2012, με υποχώρηση των εξαγωγών και προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά €180 εκατ. (-3,4%). Το γεγονός οφείλεται κυρίως στη μείωση των εξαγωγών στην Ιταλία, τον μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της χώρας (-9,5%), αλλά και την Κύπρο (-6%) που επίσης απορροφά μεγάλο μέρος των ελληνικών προϊόντων, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €747 εκατ.. Μείωση των εξαγωγών καταγράφεται επίσης προς την Γερμανία (-1,6%), η αξία των οποίων αγγίζει τα €1,3 δισεκ. Αντιθέτως, αύξηση

στις εξαγωγές σημειώνεται προς το Ηνωμένο Βασίλειο –τον 5^ο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της Ελλάδας– κατά 6,6%, με τη συνολική αξία τους να αγγίζει τα €612 εκατ..

Οι εξαγωγές προς την Τουρκία και τις ΗΠΑ, τον έκτο και έβδομο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της Ελλάδας, ανήλθαν κατά 12,1% και 39,5% αντίστοιχα, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στην περιοχή των €540 εκατ. προς αμφότερες. Στις χώρες των Βαλκανίων, οι εξαγωγές εμφανίζουν άνοδο κατά 4,6%, ξεπερνώντας οριακά τα €2 δισεκ.. Αναλυτικά, σημαντική άνοδος σημειώνεται στη Βοσνία,

της τάξης των €140 εκατ., καθώς επίσης και προς στη Σερβία (+9,1%), με την αξία των εξαγωγών να ανέρχεται στα €155 εκατ.. Στην Αλβανία, που εισάγει μεγάλο μέρος ελληνικών αγαθών, καταγράφεται αύξηση κατά 3,6% και η αξία τους προσεγγίζει τα €269 εκατ. Πάραυτα, η αύξηση των εξαγωγών προς τους παραπάνω προορισμούς αντισταθμίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη μείωση τόσο στη Βουλγαρία όσο και στη Ρουμανία, (-3,7% και -7,3%, αντίστοιχα), τους μεγαλύτερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας στα Βαλκάνια, διαμορφώνοντας τη συνολική αξία στα €800 εκατ. και €420 εκατ. αντίστοιχα.

Πίνακας 3.7

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές (εκατ. €)

Ιανουάριος-Σεπτέμβριος					
	Αξία (εκατ. €)		ΠΜ(%)	Σύνθεση (%)	
	2012	2011	'12/11	2012	2011
Αγροτικά προϊόντα	3.323,2	3.065,0	8,4%	26,7%	25,9%
Τρόφιμα και ζώα ζωντανά	2.603,5	2.426,7	7,3%	20,9%	20,5%
Ποτά & καπνός	485,6	410,4	18,3%	3,9%	3,5%
Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	234,1	227,9	2,7%	1,9%	1,9%
Πρώτες ύλες	894,2	566,1	58,0%	7,2%	4,8%
Πρώτες ύλες μη εδώδιμες εκτός από καύσιμα	894,2	566,1	58,0%	7,2%	4,8%
Καύσιμα	185,6	91,0	104,0%	1,5%	0,8%
Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά, κ.λπ.	185,6	91,0	104,0%	1,5%	0,8%
Βιομηχανικά προϊόντα	7.598,7	7.581,9	0,2%	61,0%	64,1%
Χημικά προϊόντα & συναφή (μ.α.κ.)	1.798,2	1.763,3	2,0%	14,4%	14,9%
Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη	2.899,8	3.119,1	-7,0%	23,3%	26,4%
Μηχανήματα & υλικό μεταφορών	1.711,2	1.533,7	11,6%	13,7%	13,0%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	1.189,5	1.165,8	2,0%	9,6%	9,9%
Άλλα	445,2	520,8	-14,5%	3,6%	4,4%
Είδη & συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες	445,2	520,8	-14,5%	3,6%	4,4%
Συνολικές εξαγωγές	12.446,9	11.824,7	5,3%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγές: ΠΣΕ-ΚΕΕΜ-ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές ανά προορισμό, Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2011-2012

	Αξία (εκατ. €)		Π.Μ. (%) '12/'11	Σύνθεση	
	2012*	2011*		2012	2011
ΟΟΣΑ (29 χώρες)	7.028,6	6.991,8	0,5%	56,5%	59,1%
ΕΕ-25	6.439,7	6.638,2	-3,0%	51,7%	56,1%
Ευρωζώνη-15	5.123,9	5.304,2	-3,4%	41,2%	44,9%
Β. Αμερική	675,5	507,4	33,1%	5,4%	4,3%
Άλλες ανεπτυγμένες χώρες	131,5	99,5	32,2%	1,1%	0,8%
Υπόλοιπες ΟΟΣΑ (εκτός Ν.Κορέας)	661,9	595,9	11,1%	5,3%	5,0%
Βαλκάνια	2.053,8	1.962,7	4,6%	16,5%	16,6%
Κοινοπολ. Ανεξάρτ. Κρατών (ΚΑΚ)	489,7	391,5	25,1%	3,9%	3,3%
Β. Αφρική & Μ. Ανατολή	992,8	828,2	19,9%	8,0%	7,0%
Χώρες Αφρικής (εκτός Β. Αφρικής)	103,6	104,4	-0,8%	0,8%	0,9%
Ν.Α. Ασία	242,1	183,4	32,0%	1,9%	1,6%
Λατ. Αμερική	55,2	32,5	69,8%	0,4%	0,3%
Λοιπές Χώρες	601,1	481,0	25,0%	4,8%	4,1%
Σύνολο	12.446,9	11.824,7	5,3%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

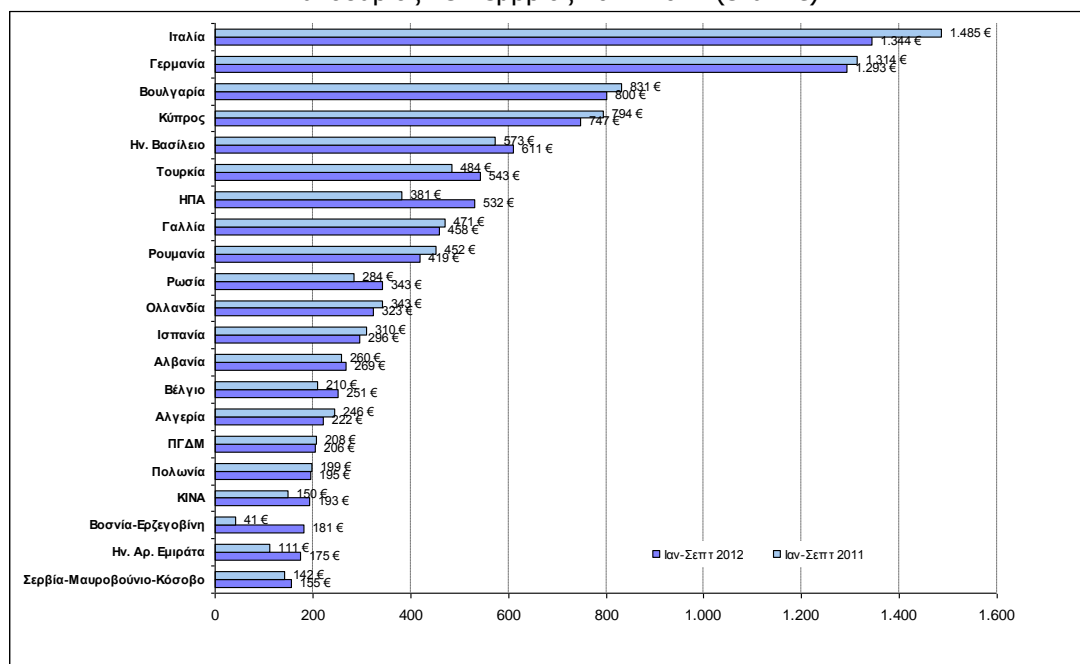
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ-ΚΕΕΜ

Στην περιοχή της Βόρειας Αμερικής σημειώνεται μείωση των εξαγωγών προς τον Καναδά (-1,8%) κατά €1,4 εκατ., που όμως υπερκαλύπτεται από την αύξηση της αξίας των εξαγωγών προς το Μεξικό (+38,7%) κατά € 19 εκατ..

Έντονα ανοδική τάση εμφανίζεται στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων προς τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή έναντι του α' εννιαμήνου του 2011, με την αξία να διαμορφώνεται στα €993 εκατ (+20%). Σημαντική άνοδος των εξαγωγών παρατηρείται στη Λιβύη (+250%), γεγονός που πιθανότατα οφείλεται στην οικονομική ανάκαμψη της χώρας έπειτα από τις ταραχές στη διάρκεια του 2011

καθώς επίσης προς το Κατάρ και το Ιράκ (+78%, +89% αντίστοιχα), με τη συνολική αξία των εξαγωγών και στις τρεις να μην ξεπερνά πάντως τα €149 εκατ.. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η αύξηση των εξαγωγών προς το Κουβέιτ (+45%), το Μπαχρέιν (+59%), τον Λίβανο (+51%), χώρες ωστόσο με χαμηλό μερίδιο στις ελληνικές εξαγωγές. Το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές μεταξύ των χωρών της συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής καταγράφεται στην Αλγερία, παρά την πώση τους κατά 10% στο εννιάμηνο του περασμένου έτους, καθώς και προς τα Ην. Αραβικά Εμιράτα (+58%), με τη συνολική αξία τους προσεγγίζει τα €221 εκατ. και €175 εκατ. αντίστοιχα.

Διάγραμμα 3.9
Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων
Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2011-2012 (εκατ. €)

Πηγή: ΠΣΕ Επεξεργασία: ΙΟΒΕ

Στις χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών, καταγράφεται άνοδος κατά €98 εκατ. (+25%). Η συγκεκριμένη ανοδική τάση των εξαγωγών ερμηνεύεται, κυρίως, από την αύξηση των εξαγωγών προς την Ρωσία (+€60 εκατ. ή 20%) οι οποίες αποτελούν σχεδόν τα 4/5 των ελληνικών εξαγωγών προς τη συγκεκριμένη περιοχή. Έντονη αύξηση των εξαγωγών σημειώνεται προς την Ουκρανία (+55 %) και τη Μολδαβία (+39%), με χαμηλό μερίδιο και την αξία να διαμορφώνεται στα €83 εκατ. και €23 εκατ., αντίστοιχα. Ανοδικά τέλος, συνεχίζουν να κινούνται οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων προς την Κίνα (+29%), με την αξία τους να προσεγγίζει τα € 194 εκατ. ωστόσο το μερίδιο παραμένει χαμηλό.

Συνοψίζοντας, η άνοδος κατά 5,3% των ελληνικών εξαγωγών στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012 σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2011, προήλθε

κυρίως από τη διεύρυνσή τους προς τη Βόρεια Αμερική, τη Βόρεια Αφρική-Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια. Η κλιμάκωση της ζήτησης για ελληνικά προϊόντα από αυτές τις περιοχές υπερέκλυσε την εξασθένησή της προς την Ευρωζώνη και την ΕΕ-27. Η αύξηση των εξαγωγών εκτιμάται ότι συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του περασμένου έτους, μετριάστηκε ωστόσο από την ήπια ενίσχυση της ύφεσης στην Ευρωζώνη σε αυτό το χρονικό διάστημα, καθώς και από τα ακραία καιρικά φαινόμενα στη Βόρειο Αμερική τον Οκτώβριο. Παρά αυτή την άνοδο και τη σημαντική προώθηση ελληνικών προϊόντων σε νέες αγορές (Κ.Α.Κ., Ν.Α. Ασία), το 2013 ο ρυθμός διεύρυνσης των εξαγωγών προβλέπεται ότι θα κυμανθεί σε ελαφρά χαμηλότερα επίπεδα, λόγω κυρίως των επιπτώσεων της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη στη ζήτηση των χωρών-μελών της.

3.4 Απασχόληση - Ανεργία

Οι ήδη αρκετά δυσμενείς συνθήκες στην αγορά εργασίας επιδεινώθηκαν περαιτέρω στο τρίτο τρίμηνο του 2012. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα το ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο 24,8%, που είναι υψηλότερο κατά 7,1 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το ίδιο τρίμηνο του 2011 και κατά 1,2 εκατοστιαίες μονάδες ως προς το β' τρίμηνο 2012. **Έτσι ο αριθμός των ανέργων διαμορφώθηκε το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2012 στους 1,23 εκ.**, διπλάσιος σε σχέση με μια διετία πριν και αυξημένος κατά 352,6 χιλ. (ή 40,1%) σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο. Αντίστοιχα, στο σύνολο του πρώτου εννιαμήνου του 2012 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 23,7%, από 16,6% στο αντίστοιχο διάστημα του 2011 και ο αριθμός των ανέργων στους 1,17 εκ. (έναντι 827,2 χιλ.).

Στην Ευρωζώνη το ποσοστό ανεργίας το γ' τρίμηνο του 2012 διαμορφώθηκε στο 11,2%⁸ (έναντι 9,9% ένα χρόνο πριν). Τα υψηλότερα ποσοστά συνεχίζουν να καταγράφονται στην Ισπανία (25%), στην Πορτογαλία (16%) και στην Ιρλανδία (15%) αν και η άνοδος στις χώρες αυτές είναι πολύ μικρότερη σε σχέση με εκείνη στην Ελλάδα. Αντίθετα, οι αναπτυγμένες χώρες-μέλη του Βορρά (Γερμανία, Ολλανδία, Αυστρία) επιτυγχάνουν ποσοστό ανεργίας χαμηλότερο από 6%. Ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερα υψηλής ανεργίας στην Ελλάδα για κάθε 1 εργαζόμενο αντιστοιχούν 1,2 άτομα στον μη-οικονομικά ενεργό πληθυσμό της χώρας

όταν στο σύνολο της Ευρωζώνης η αντίστοιχη αναλογία είναι 1 προς 0,8 άτομα.

Στην **απασχόληση** καταγράφεται το ίδιο τρίμηνο πτώση κατά 8,3% σε σχέση με ένα χρόνο πριν, με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός απασχολούμενων να διαμορφωθεί στα 3,74 εκ., επίπεδο που είναι το χαμηλότερο των τελευταίων δεκαεσσάρων ετών τουλάχιστον. Στα άτομα με ξένη υπηκοότητα που εργάζονται στη χώρα (σχεδόν το 1/10 των απασχολούμενων) η μείωση κυμαίνεται στο 19,2%, είναι δηλαδή υπερδιπλάσια σε σχέση με τους Έλληνες (-7,3% ή πτώση κατά 270,1 χιλ.). Στην Ευρωζώνη, η αντίστοιχη υποχώρηση είναι πολύ μικρότερη (-0,7%), με τα σημαντικότερα προβλήματα να καταγράφονται στην Ισπανία, στην Πορτογαλία και στην Κύπρο (πτώση κατά 4% περίπου).

Προσεγγίζοντας τη **δομή της απασχόλησης με βάση το είδος της**, το ποσοστό της μερικής απασχόλησης σημείωσε μικρή άνοδο σε σχέση με το 2011 και διαμορφώνεται στο 7,9%, όταν στην Ευρωζώνη 1 στους 5 απασχολούμενους εργάζεται με ήμι-απασχόληση. Όσον αφορά στη **θέση στο επάγγελμα**, η μισθωτή εργασία, που καλύπτει το 63% της συνολικής απασχόλησης στη χώρα, περιορίστηκε κατά 10% (τα 3/4 των θέσεων εργασίας που χάθηκαν), ενώ στους αυτοαπασχολούμενους η κάμψη κυμαίνεται στο 5%. Από την άλλη πλευρά, ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό μειώθηκε μόλις κατά 1% (ή 8,2 χιλ.), σε αντίθεση με τους αυτοαπασχολούμενους με προσωπικό, όπου καταγράφεται σημαντική μείωση κατά 17% (ή 52 χιλ.). Το γεγονός αυτό αναδεικνύει την αρνητική επίδραση τις ύφεσης στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, σημαντικό τμήμα των οποίων έχει οδηγηθεί σε παύση λειτουργίας.

⁸ Μέσος όρος μη εποχικά διορθωμένων στοιχείων για τους μήνες Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος. Ομοίως και για τις χώρες-μέλη της Ευρωζώνης στις οποίες γίνεται αναφορά σε αυτή την παράγραφο.

Σημαντική είναι επίσης η συρρίκνωση της απασχόλησης και στους βοηθούς στην οικογενειακή επιχείρηση –στην Ελλάδα παρατηρείται το υψηλότερο ποσοστό ως προς τη συνολική απασχόληση στην Ευρωζώνη– η οποία κυμαίνεται στο -14% (ή 29,9 χιλ. λιγότεροι εργαζόμενοι) σε σχέση με πέρυσι.

Στα επιμέρους χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού, το **ποσοστό ανεργίας στις γυναίκες** διαμορφώθηκε το τρίτο τρίμηνο στο 28,9% (σχεδόν τριπλάσιο σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης), ενώ **στους άνδρες** στο 21,7% (διπλάσιο έναντι της Ευρωζώνης). Σε απόλυτους όρους ο αριθμός των άνεργων ανδρών ανέρχεται στις 618 χιλ. (+44% σε σχέση με τι) έναντι 613 χιλ. στις γυναίκες (+37%).

Ως προς **τα ηλικιακά χαρακτηριστικά της ανεργίας**, φαίνεται ότι πλήττει σε μεγαλύτερο βαθμό τα άτομα ηλικίας 30 έως 44 ετών, καθώς αποτελούν το μισό σχεδόν του συνόλου (514 χιλ. το γ' τρίμηνο) έχοντας παράλληλα αυξηθεί κατά 46% έναντι του ίδιου τριμήνου του προηγούμενου χρόνου. Υψηλότερη όμως είναι η άνοδος στην ηλικιακή ομάδα 45 έως 64 ετών (310 χιλ.). Έτσι, 2 στα 3 άτομα χωρίς εργασία είτε προέρχονται από τις πλέον παραγωγικές ηλικίες, είτε είναι μεγαλύτεροι σε ηλικία γεγονός, που καθιστά δυσκολότερη την επιστροφή τους στην αγορά εργασίας. Σε αυτό άλλωστε οφείλεται εν μέρει, πέρα από τη σταθερά υψηλή ένταση της κρίσης, και στο ότι το 64% των ανέργων βρίσκονται χωρίς δουλειά για περισσότερους από 12 μήνες (**μακροχρόνια άνεργοι**) με τον αριθμό τους να έχει διαμορφωθεί πλέον σε αντίστοιχο σχεδόν επίπεδο με το σύνολο των ανέργων στις αρχές του 2011 (771 χιλ.). Τέλος στους **νέους κάτω των 25 ετών** το ποσοστό ανεργίας κινείται πλέον

σε πανευρωπαϊκά υψηλότερο επίπεδο, καθώς φτάνει το 57% (από 45% το γ' τρίμηνο 2011) όταν στην Ευρωζώνη δεν ξεπερνά το 24%.

Τα άτομα με μεσαίο και χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης εξακολουθούν να βιώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό τις αρνητικές συνέπειες της διεύρυνσης της ανεργίας. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στο τρίτο τρίμηνο, 41% (από 25,1%) καταγράφεται σε εκείνους που δεν πήγαν καθόλου σχολείο. Υψηλότερο του μέσου όρου (περίπου στο 28%) είναι επίσης, το ποσοστό ανεργίας στους αποφοίτους ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, ενώ σε παρόμοιο σχεδόν επίπεδο κινείται και για τα άτομα με απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης ή Γυμνασίου, αλλά και σε εκείνους που έχουν ολοκληρώσει μόνο μερικές τάξεις του δημοτικού. Αντίθετα, στους απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το ποσοστό ανεργίας υποχωρεί στο 17,2% (από 13,9% πέρυσι), ενώ στα άτομα με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών συνεχίζει να καταγράφεται το μικρότερο ποσοστό (12,6% από 9,5% ένα χρόνο πριν).

Σε επίπεδο περιφερειών, το ποσοστό ανεργίας στην Δυτική Μακεδονία έχει διπλασιαστεί εντός διετίας (31%), ενώ ελαφρά μικρότερης έκτασης είναι η ανεργία στην Στερεά Ελλάδα (29,6%). Έτσι ο αριθμός των απασχολούμενων στην πρώτη περιοχή μειώθηκε κατά 17% μέσα σε ένα έτος, ενώ ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά 48% (στις 68,5 χιλ.). Στην Αττική το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 8,4 εκατοστιαίες μονάδες και διαμορφώθηκε στο 26,8%, με τον αριθμό των ανέργων να αποτελεί τα 2/5 του συνόλου της χώρας. Παρόμοιο είναι το ποσοστό ανεργίας στην Κεντρική Μακεδονία (26,3%), τη δεύτερη

πολυπληθέστερη περιφέρεια της χώρας, με τους ανέργους να προσεγγίζουν τις 219 χιλ.. Υψηλότερο από το μέσο όρο της χώρας είναι επίσης το ποσοστό ανεργίας στην Δυτική Ελλάδα (27,1%), σε αντίθεση με την Θεσσαλία (23,7%), την Ήπειρο (23,4%), το Βόρειο Αιγαίο (21,9%), την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη και την Πελοπόννησο (20% περίπου), όπου υπολείπεται του εθνικού μέσου όρου. Στην Κρήτη διαμορφώθηκε στο 18%, ενώ στο Νότιο Αιγαίο και τα Ιόνια Νησιά είναι αισθητά χαμηλότερο (13% και 11% αντίστοιχα), μάλλον ως αποτέλεσμα της εκεί κορύφωσης της τουριστικής ζήτησης στους θερινούς μήνες. Επιπλέον, σε αυτές τις περιοχές, καθώς και στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, σημειώθηκε υποχώρηση της ανεργίας σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Αυτή η πτωτική τάση να είναι πιο εμφανής στην Κρήτη (μείωση του ποσοστού ανεργίας κατά -4,5 εκατοστιαίες μονάδες) συγκριτικά με τα Ιόνια Νησιά και το Νότιο Αιγαίο (-2,9 και -2 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα).

Σε κλαδικούς όρους, εξασθένιση της απασχόλησης συνεχίζει να καταγράφεται και **στους τρεις τομείς οικονομικής δραστηριότητας**. Στο δευτερογενή τομέα, όπου το πρόβλημα είναι εντονότερο, ο αριθμός των απασχολούμενων σημείωσε νέα σημαντική πτώση (-13,8% έναντι του γ' τριμήνου 2011) με συνέπεια να διαμορφωθεί στις 624,6 χιλ. Η εξέλιξη αυτή ερμηνεύεται από την παραπλήσια υποχώρηση της απασχόλησης στη Μεταποίηση και στις Κατασκευές (-15%) με συνέπεια μέσα σε μια χρονιά να χαθούν 62 χιλ. και 37 χιλ. θέσεις αντίστοιχα. Στον πρωτογενή τομέα η μείωση της απασχόλησης, αν και αρκετά ηπιότερη (-2,5%), έχει ως αποτέλεσμα ο αριθμός των απασχολούμενων να υποχωρήσει

κάτω από τις 500 χιλ.. Αντίστοιχα, στον τριτογενή τομέα η απασχόληση μειώθηκε κατά 8% (ή 227 χιλ.), με αποτέλεσμα να προσεγγίζει τα 2,62 εκ..

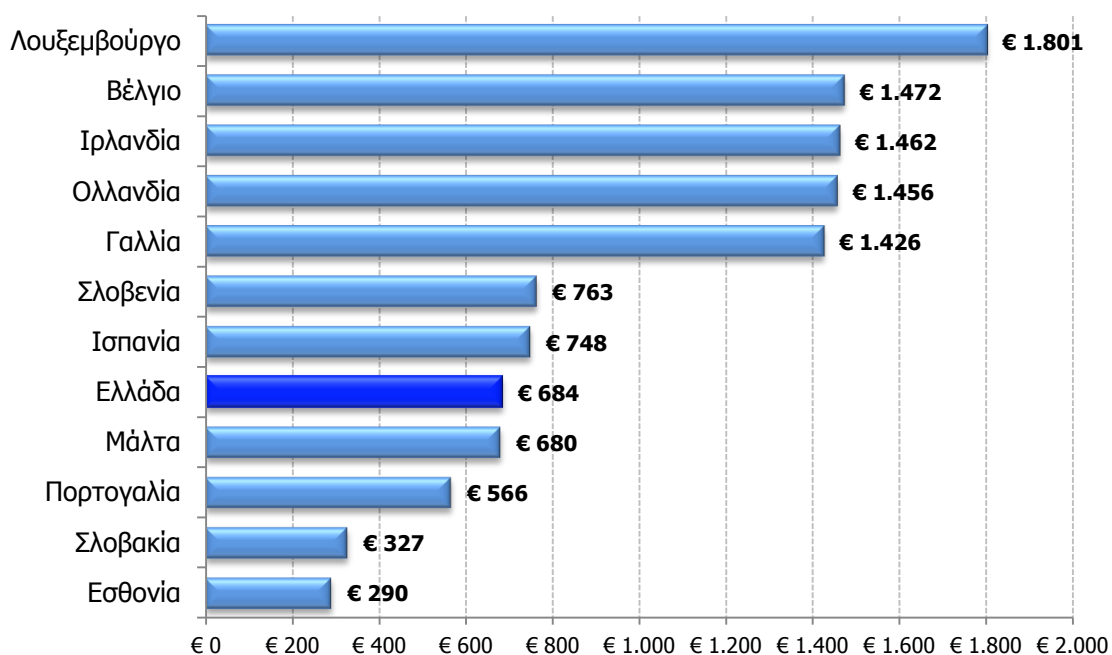
Η χαμηλότερη απασχόληση στις Υπηρεσίες οφείλεται στην υποχώρησή της στους κυριότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που υπάγονται σε αυτές: Στο Εμπόριο, όπου καταγράφεται η μεγαλύτερη απασχόληση στο σύνολο της οικονομίας, σημειώθηκε πτώση κατά 80,2 χιλ. (ή -11%), ενώ επιπλέον 91 χιλ. θέσεις εργασίας συνολικά χάθηκαν στη Δημόσια Διοίκηση, τα Ξενοδοχεία-Εστιατόρια, την Εκπαίδευση και την Υγεία. Αντίθετα, ανοδικά κινήθηκε η απασχόληση στα τεχνικά-επιστημονικά επαγγέλματα (+10,4 χιλ. ή 4,9%), όπως και στην Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος-φυσικού αερίου (+7.5%).

Το γ' τρίμηνο του 2012 το μερίδιο της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα στο σύνολο της εγχώριας απασχόλησης διαμορφώθηκε στο 13,1% (από 12,4% την ίδια περίοδο του 2011), στο δευτερογενή τομέα στο 16,7% (από 17,8%) και στον τριτογενή στο 70,1% (από 69,9%).

Με βάση τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, ο αριθμός των ανέργων το διάστημα Ιουλίου-Σεπτεμβρίου διαμορφώθηκε στις 907,5 χιλ. (784,8 χιλ. άνεργοι αναζητούντες εργασία και 122,7 χιλ. που είναι άνεργοι αλλά δεν αναζητούν εργασία), αυξημένος κατά 18% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011 (771,7 χιλ. εγγεγραμμένοι). Στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2012 οι εγγεγραμμένοι άνεργοι έφτασαν τις 931 χιλ. σημειώνοντας άνοδο κατά 15% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του προηγούμενου έτους (809 χιλ.).

Διάγραμμα 3.10

Μέσος κατώτατος μισθός σε χώρες της Ευρωζώνης το β' εξάμηνο του 2012

Πηγή: Eurostat

Αναφορικά με το μέσο κατώτατο μισθό, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat ανέρχεται στα 684 ευρώ το β' εξάμηνο του 2012, υποχωρώντας κατά 22% σε ένα χρόνο και μετά τις διαρθρωτικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας με το δεύτερο Μνημόνιο, με αποτέλεσμα να βρίσκεται πλέον στο 5^ο χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της Ευρωζώνης (Διάγραμμα 3.10)⁹.

Επιπρόσθετα, το μέσο μηνιαίο κόστος εργασίας στην Ελλάδα το α' εννιάμηνο του 2012 εμφανίζει πτώση κατά -13% στο σύνολο των απασχολούμενων σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι. Η μείωση αυτή είναι παρόμοια στις Υπηρεσίες, ενώ στον Πρωτογενή και τον Δευτερογενή τομέα κυμαίνεται στο -7% και -12% αντίστοιχα.

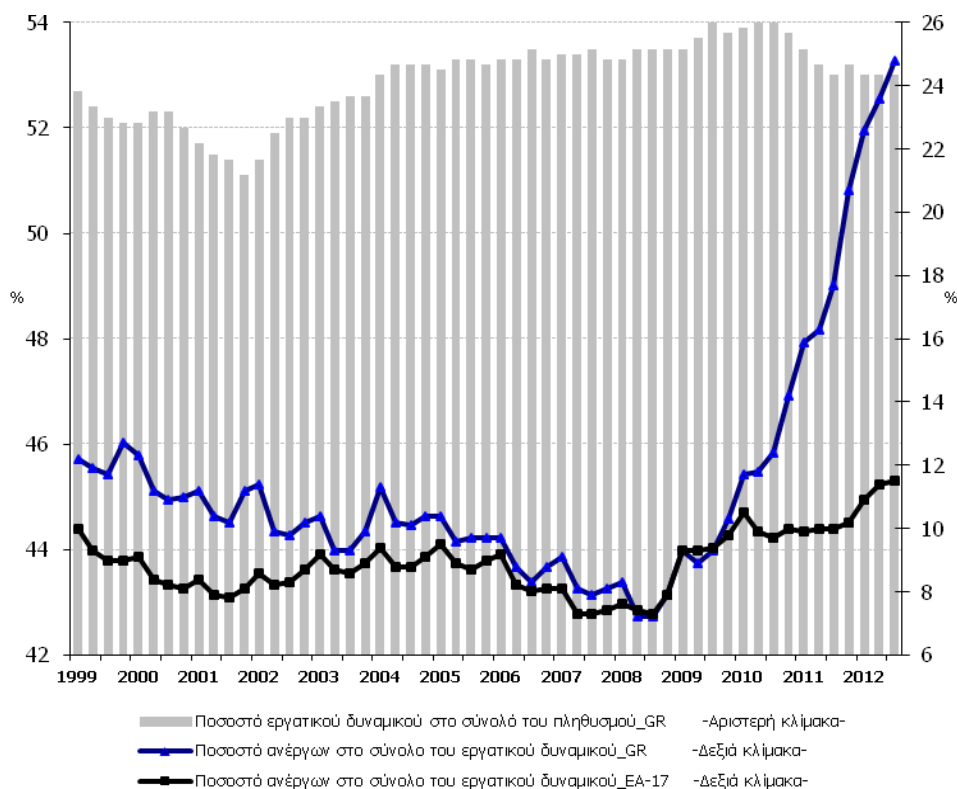
Ανακεφαλαιώνοντας, η ισχυρή υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας για ακόμα ένα χρόνο το 2012, αποτυπώνεται και στην αγορά εργασίας, με την έντονη υποχώρηση της απασχόλησης και συνεπώς την κατακόρυφη άνοδο της ανεργίας. Αυτές οι τάσεις μάλλον συνεχίστηκαν και στο τελευταίο τρίμηνο του 2012, ενώ ενδεχομένως και να ενισχύθηκαν περαιτέρω, όπως έγινε στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2011, με αποτέλεσμα **το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο του 2012 να εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε στην περιοχή 24,5% (από 17,7% το 2011).**

Η συνέχιση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία για έκτη χρονιά το 2013, με σημαντική, αλλά μικρότερη ένταση από ότι το περασμένο έτος, θα ασκήσει επιπλέον αρνητικές πιέσεις στην αγορά εργασίας.

⁹ Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Γερμανία, την Ιταλία, την Κύπρο, την Αυστρία και την Φινλανδία.

Διάγραμμα 3.11

Εξέλιξη του Ποσοστού του Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού και του Ποσοστού των Ανέργων στο σύνολο του Εργατικού Δυναμικού

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ-Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Ωστόσο, οι πρόσφατες εξελίξεις στο δημοσιονομικό επίπεδο, με τις αποφάσεις της 26^{ης} Νοέμβριου για τον περιορισμό του ελληνικού χρέους και η συνέχιση της χρηματοδότησης από ΕΕ-ΔΝΤ, δημιουργούν προϋποθέσεις για σταδιακή εξασθένιση του έντονα αρνητικού οικονομικού κλίματος στην οικονομία: η ανακεφαλαίωση των τραπεζών και η ανάκτηση της πρόσβασης τους σε ρευστότητα από την ΕΚΤ, που εκτιμάται ότι θα επιτρέψουν την αύξηση των πιστώσεων τους σε επιχειρήσεις από τα μέσα του νέου έτους, η επανεκκίνηση έργων υποδομής τα οποία έχουν σταματήσει την τελευταία διετία (πχ. πέντε μεγάλοι οδικοί άξονες), η υλοποίηση ειλημμένων αποφάσεων και πρόσφατα ψηφισμένων νόμων για την υποστήριξη της επιχειρημα-

τικότητας και των επενδύσεων(πχ. ν.4072/2012 για την επιχειρηματικά φιλική Ελλάδα) των οποίων η εφαρμογή δεν έχει ακόμα ξεκινήσει, μπορούν να συμβάλλουν στη διατήρηση θέσεων εργασίας και κυρίως στη δημιουργία νέων, επομένως στην επιβράδυνση της ανοδικής πορείας της ανεργίας. Εντός αυτών των οικονομικών συνθηκών **το ποσοστό ανεργίας θα μπορούσε αυξηθεί ηπιότερα το 2013 από ότι πέρυσι και να διαμορφωθεί στην περιοχή του 27,3%.**

Μικτές τάσεις καταγράφονται στις σταθερά δυσμενείς προβλέψεις των επιμέρους τομέων της οικονομίας για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης, όπως προκύπτει από τα στοιχεία των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του ΙΟΒΕ.

Πίνακας 3.9
Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Εργατικό Δυναμικό					
		Σύνολο	% του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	% εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	% εργατικού δυναμικού
1998	8.680,4	4.525,8	52,1	4.017,9	88,8	507,9	11,2
1999	8.764,5	4.586,1	52,3	4.031,4	87,9	554,7	12,1
2000	8.839,8	4.611,9	52,2	4.088,5	88,6	523,5	11,4
2001	8.906,4	4.580,3	51,4	4.086,3	89,2	493,9	10,8
2002	8.964,3	4.656,0	51,9	4.175,8	89,7	480,2	10,3
2003	9.014,9	4.734,4	52,5	4.274,5	90,3	460,0	9,7
2004	9.063,5	4.818,8	53,2	4.313,2	89,5	505,7	10,5
2005	9.108,1	4.846,5	53,2	4.369,0	90,1	477,5	9,9
2006	9.157,4	4.886,4	53,4	4.452,3	91,1	434,5	8,9
2007	9.207,4	4.916,8	53,4	4.509,9	91,7	406,9	8,3
2008	9.234,1	4.937,3	53,5	4.559,4	92,4	377,9	7,6
2009	9.267,5	4.979,8	53,8	4.508,7	90,6	471,1	9,5
2010	9.306,3	5.017,4	53,9	4.388,6	87,5	628,7	12,5
α' τρίμ. 2011	9.329,4	4.987,0	53,5	4.194,4	84,1	792,6	15,9
β' τρίμ. 2011	9.337,6	4.967,2	53,2	4.156,3	83,7	810,8	16,3
γ' τρίμ. 2011	9.346,0	4.957,6	53,0	4.079,3	82,3	878,3	17,7
δ' τρίμ. 2011	9.354,5	4.958,7	53,0	3.932,8	79,3	1.025,9	20,7
2011	9.341,9	4.967,6	53,2	4.090,7	82,4	876,9	17,7
α' τρίμ. 2012	9.362,3	4.958,0	53,0	3.837,9	77,4	1.120,1	22,6
β' τρίμ. 2012	9.369,7	4.961,9	53,0	3.793,1	76,4	1.168,8	23,6
γ' τρίμ. 2012	9.377,2	4.969,9	53,0	3.739,0	75,2	1.230,9	24,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πιο συγκεκριμένα:

Το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου, οι βραχυπρόθεσμες προβλέψεις για την απασχόληση σε σχέση με το διάστημα Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2012, εξομαλύνονται ελαφρά στις Κατασκευές, παραμένουν στα ίδια επίπεδα στο Λιανικό Εμπόριο, αλλά βαίνουν ελαφρώς δυσμενέστερες σε Βιομηχανία και Υπηρεσίες. Σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, σημειώνεται ελαφρά βελτίωση στις σχετικές προβλέψεις στη Βιομηχανία και μεγαλύτερη στον τομέα των Κατασκευών, ενώ στο Λιανικό Εμπόριο ο αρνητικός δείκτης έχει διπλασιαστεί και στις Υπηρεσίες δεν σημειώνεται

αξιόλογη μεταβολή συγκριτικά με τα αντίστοιχα περσινά επίπεδα. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το αρνητικό ισοζύγιο των σχετικών προβλέψεων για την απασχόληση το διάστημα Οκτωβρίου – Νοεμβρίου σε σχέση με το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, χάνει 6 μονάδες και διαμορφώνεται στις -19 μονάδες. Η επίδοση αυτή είναι λιγότερο δυσμενής πάντως σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή (-28 μονάδες). Το 3% των μεταποιητικών επιχειρήσεων (από 4% το περασμένο τρίμηνο) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης το επόμενο διάστημα, ενώ αντίθετα το 22% (από 17%) αναμένει βραχυπρόθεσμα πτώση στον αριθμό των θέσεων εργασίας

του τομέα, με τη συντριπτική πλειονότητα (75%) των επιχειρήσεων να προβλέπει σταθερότητα.

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου του 2012 εξομαλύνονται εκ νέου ελαφρά, τόσο σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του έτους, όσο και με το αντίστοιχο περσινό διάστημα. Συγκεκριμένα, ο σχετικός δείκτης διαμορφώνεται στις -24 μονάδες, κερδίζοντας 13 μονάδες σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, αλλά και σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι. Τα 2/5 των επιχειρήσεων του κλάδου (από 53% το προηγούμενο τρίμηνο και 45% το αντίστοιχο περσινό διάστημα) προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας στον τομέα, ενώ αντίθετα παραμένει στο 16% το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Στα Δημόσια Έργα, αλλά και τις Ιδιωτικές Κατασκευές, η πορεία του δείκτη βαίνει ανοδική, παραμένοντας όμως σε χαμηλά επίπεδα, ιδιαίτερα στον τελευταίο κλάδο (στις -15 από -24 και στις -47 από -59 μονάδες αντίστοιχα).

Στις Υπηρεσίες, οι αρνητικές προβλέψεις για την απασχόληση το εξεταζόμενο διάστημα του 2012 διευρύνονται ελαφρά σε σχέση με το μέσο όρο του τρίτου τριμήνου του έτους. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο διαμορφώνεται στις -33 μονάδες (από -29 μονάδες το τρίτο τρίμηνο και -34 μονάδες το αντίστοιχο διάστημα του 2011). Από τις επιχειρήσεις

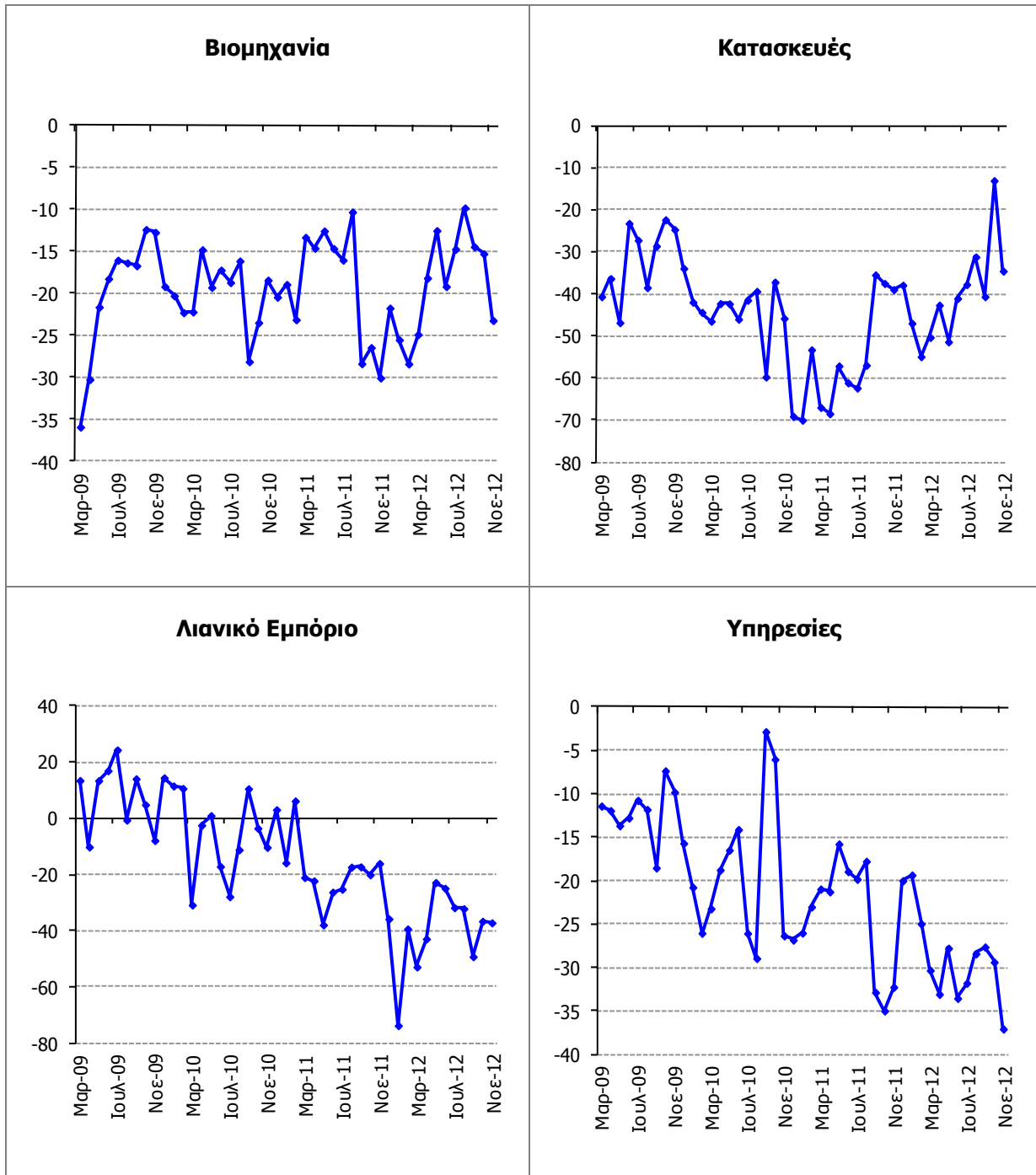
του τομέα, το 36% αναμένει εκ νέου πτώση της απασχόλησης το επόμενο διάστημα, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν άνοδο να υποχωρεί ελαφρά στο 3% (από 5%). Σε επιμέρους κλάδους, οι σχετικές προβλέψεις το συγκεκριμένο διάστημα επιδεινώνονται στα Ξενοδοχεία – Εστιατόρια και περισσότερο στα Τουριστικά Πρακτορεία, τις Μεταφορές και την Πληροφορική, ενώ βελτιώνονται αντίθετα στους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς και τις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Σχεδόν αμετάβλητες παραμένουν από τα ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδά τους οι προβλέψεις για την απασχόληση το υπό εξέταση διάστημα σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο στο Λιανικό Εμπόριο. Ο σχετικός αρνητικός δείκτης μεταβάλλεται οριακώς προς τα πάνω, στις -37 μονάδες, έχοντας διπλασιαστεί σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή τιμή του.

Το 37% των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει εκ νέου μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ ήδη από τις αρχές του έτους, καμία επιχείρηση δεν αναμένει άνοδο της απασχόλησης. Σε επιμέρους τομείς, σημειώνεται πτώση στα Υφάσματα - Ένδυση-Υπόδηση, τα Είδη οικιακού εξοπλισμού και στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός, ενώ αντίθετα το σχετικό ισοζύγιο βελτιώνεται ελαφρά από τα πολύ χαμηλά του επίπεδα στα Οχήματα & Ανταλλακτικά, αλλά και στα Πολυκαταστήματα.

Διάγραμμα 3.12

Προβλέψεις για την απασχόληση (διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

3.5 Τιμές Καταναλωτή

Πρόσφατες εξελίξεις

Τον Νοέμβριο του 2012 ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 1,0%, καταγράφοντας σημαντική μείωση τόσο σε σχέση με τον Οκτώβρη (1,6%) όσο και ως προς τον αντίστοιχο περυσινό μήνα (2011, 2,9%). Αυτή η αποκλιμάκωση προέρχεται κατά κύριο λόγο από τη μεγάλη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος εξαιτίας της παρατεταμένης ύφεσης και από το υψηλό ποσοστό ανεργίας. Έτσι, το πρώτο εντεκάμηνο του 2012, ο μέσος πληθωρισμός ανήλθε στο 1,6% έναντι 3,4% την ίδια περίοδο του 2011.

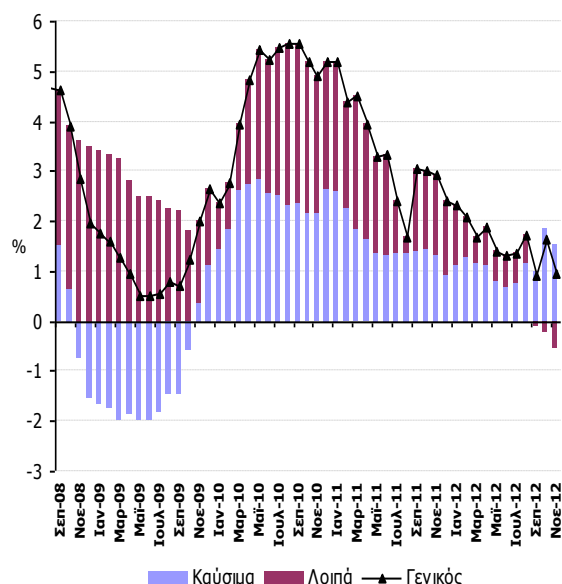
Η επιβράδυνσή του ερμηνεύεται σε σημαντικό βαθμό από τη μείωση των πληθωριστικών πιέσεων στα αγαθά, καθώς ο σχετικός δείκτης εμφάνισε στο συγκεκριμένο διάστημα άνοδο κατά 2,2% έναντι 4% την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2011, ενώ ο αντίστοιχος δείκτης στις υπηρεσίες παρουσίασε αύξηση μόλις κατά 0,7% έναντι 2,2% την ίδια περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα. Επιβράδυνση καταγράφεται και στη μεταβολή των δεικτών τιμών Καυσίμων και Ενέργειας, παρά την εξίσωση του ειδικού φόρου κατανάλωσης στο πετρέλαιο οικιακής θέρμανσης με αυτόν στο πετρέλαιο κίνησης τον περασμένο Οκτώβριο: αμφότεροι παρουσιάζουν αύξηση 12% στο εντεκάμηνο του 2012 (έναντι 20% και 18% αντίστοιχα το 2011). Έτσι, οι αυξήσεις τιμών των καυσίμων και του πετρελαίου θέρμανσης ασκούν αρνητική επίπτωση 1,5 εκατοστιαίας μονάδας στη διαμόρφωση του πληθωρισμού, στα ίδια

επίπεδα, ωστόσο, με το προηγούμενο έτος (2011).

Πτωτικά, για τρίτο συνεχόμενο μήνα, κινείται ο δομικός πληθωρισμός, καταγράφοντας μείωση 0,5% τον Νοέμβριο, γεγονός που υποδηλώνει ότι στα περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες οι τιμές υποχωρούν και είναι τα καύσιμα και τα νωπά οπωροκηπευτικά που διατηρούν το δείκτη στο επίπεδο του 1,6%.

Διάγραμμα 3.13

Συμβολή των Καυσίμων στη διαμόρφωση του ΓΔΤΚ
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: IOBE

Έτσι, συνολικά για το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2012 ο δομικός πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 0,4%, έναντι 1,9% το 2011.

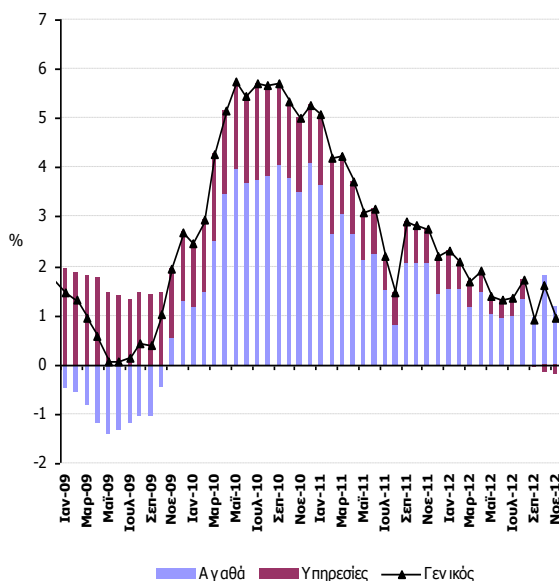
Συνεχιζόμενες αποπληθωριστικές τάσεις εμφανίζονται στην Υγεία, στην Εκπαίδευση, στις Επικοινωνίες, στην Αναψυχή και στα Διαρκή αγαθά όπου ο αρνητικός πληθωρισμός διαμορφώνεται στην περιοχή

του -1,5% στο εντεκάμηνο όταν την αντίστοιχη περίοδο του 2011 καταγράφονταν αύξηση έως και 1,8%.

Αντίθετα, συνεχίζεται η αυξητική πορεία των τιμών στη Στέγαση (7,6% από 9% το 2011). Ηπιότερη ήταν η άνοδος στον κλάδο Διατροφής και μη Αλκοολούχων Ποτών, όπου ο μέσος ρυθμός αύξησης των τιμών κυμαίνεται στο 1,7% (από 3% ένα χρόνο πριν), ενώ η αύξηση στα Ξενοδοχεία-Εστιατόρια, (1,9%) κινείται στο ίδιο επίπεδο με εκείνη στο εντεκάμηνο του 2011.

Διάγραμμα 3.14

Εξέλιξη ΓΔΤΚ και επιπτώσεις από επιμέρους δείκτες (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: IOBE

Από την άλλη πλευρά, ισχυρές αποπληθωριστικές τάσεις κυριάρχησαν στον κλάδο Καπνού και Αλκοολούχων Ποτών, με το μέσο πληθωρισμό να έχει υποχωρήσει κατά 7 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ 2012 και 2011 και να μην ξεπερνάει πλέον το 0,9%. Αντίθετα, στην Ένδυση-Υπόδηση καταγράφεται οριακή αύξηση της τάξης

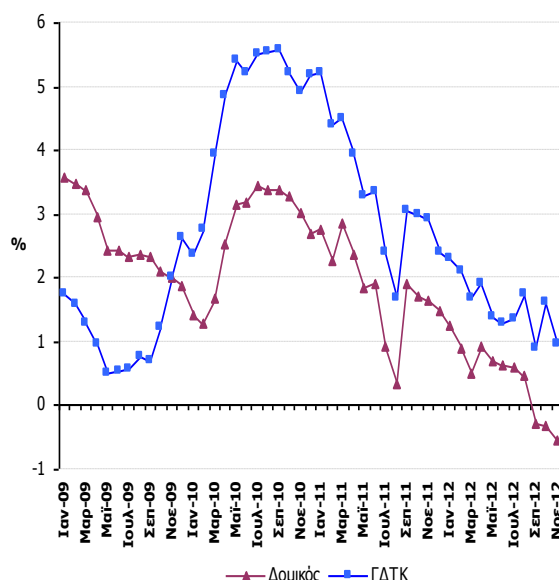
του 0,9%, όταν πέρυσι καταγράφονταν πτώση 0,5%.

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός διαμορφώθηκε τον Νοέμβριο στο 0,4%, ελαφρώς χαμηλότερος από ότι τον Οκτώβριο (0,9%) ενώ για το διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2012 διαμορφώθηκε στο 1,1%. Η απόκλιση που παρουσιάζεται μεταξύ του ΓΔΤΚ και του δομικού πληθωρισμού οφείλεται κυρίως στις τιμές των καυσίμων και της ενέργειας που συνεχίζουν να παρουσιάζουν υψηλό ρυθμό αύξησης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα παρουσιάστηκε στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου το χαμηλότερο επίπεδο πληθωρισμού (1,1%) μεταξύ των χωρών-μελών της Ευρωζώνης-17 (2,5%), ελαφρώς μικρότερο από ότι στην Ιρλανδία (1,9%).

Διάγραμμα 3.15

Εξέλιξη δομικού πληθωρισμού και ΓΔΤΚ (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: IOBE

Το υψηλότερο επίπεδο πληθωρισμού παρουσιάστηκε στην Ουγγαρία με 5,7%, ενώ

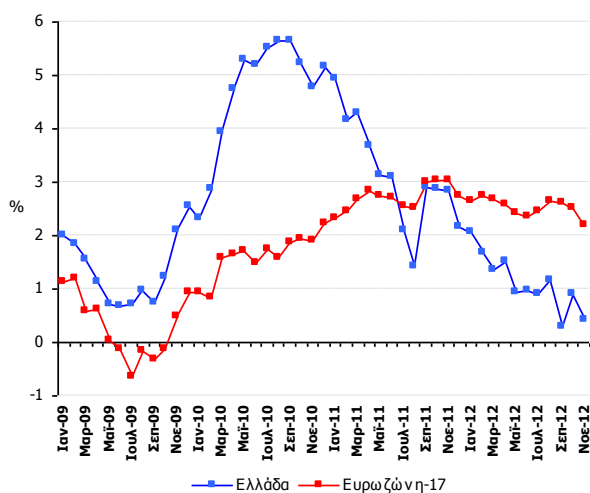
ακολούθησαν Εσθονία με 4,3% και Πολωνία και Σλοβακία με 3,8% αμφότερες. Χαμηλότερος του μέσου όρου της Ευρωζώνης-17 καταγράφεται ο πληθωρισμός στην Ισπανία (2,4%), στη Γερμανία (2,2%) και στη Γαλλία (2,3%).

Επιπρόσθετα, οι πληθωριστικές πιέσεις από το αυξανόμενο κόστος παραγωγής στα αγαθά και στις υπηρεσίες εμφανίζονται ισχυρές καθ' όλο το 2012, διαμορφώνοντας την άνοδο του γενικού δείκτη εγχώριας αγοράς για το α' δεκάμηνο του 2012 στο 5,5%, ενώ την αντίστοιχη περίοδο το 2011 έφθανε το 7,6%.

Η επίδοση αυτή, είναι υψηλότερη του μέσου όρου της Ευρωζώνης-17 (3,3%), με την Κύπρο να αποτελεί τη χώρα με τον υψηλότερο ρυθμό αύξησης (7,8%).

Διάγραμμα 3.16

Εξέλιξη ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-17
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία: IOBE

Σε κλαδικό επίπεδο, οι κλάδοι στους οποίους εντοπίζεται η μεγαλύτερη άνοδος στις τιμές παραγωγού είναι το Ηλεκτρικό ρεύμα-Φυσικό αέριο, όπου φθάνει το 14%,

στα ίδια επίπεδα πάντως με το προηγούμενο έτος (2011), καθώς και στα Προϊόντα οπάνθρακα, με την αύξηση να κυμαίνεται στην περιοχή του 13%, παρατηρείται όμως σαφής επιβράδυνση σε σχέση με το 2011 (29%). Ανοδικά κινήθηκαν το αργό πετρέλαιο (9,4%) και τα ενεργειακά αγαθά (12%), ελαφρώς ηπιότερα από ότι στο ίδιο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, (16% και 35%). Υποχώρηση του δείκτη καταγράφεται στον Ηλεκτρικό εξοπλισμό (-4% έναντι +12% το 2011), ενώ ηπιότερη είναι στην κατηγορία των Επίπλων και των Μηχανημάτων-Εξοπλισμό (περίπου στο -1,4%).

Σημαντικές ανοδικές πιέσεις στις τιμές αγαθών και υπηρεσιών ασκούνται και από την πορεία των τιμών στις εισαγόμενες πρώτες ύλες, με το γενικό δείκτη εγχώριας αγοράς να σημειώνει άνοδο κατά 5,4% το πρώτο δεκάμηνο του 2012, διπλάσια σχεδόν από εκείνη του μέσου όρου της Ευρωζώνης-17 (2,9%). Η χώρα με την υψηλότερη άνοδο τιμών στις εισαγόμενες πρώτες ύλες είναι η Γερμανία (9,4%), και η χαμηλότερη, με αρνητική μεταβολή, η Σλοβακία (-2,3%).

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Η φθίνουσα πορεία του πληθωρισμού αναμένεται να συνεχιστεί περαιτέρω το 2013, λόγω της σημαντικής νέας αποδυναμωσης της καταναλωτικής ζήτησης, από την εφαρμογή των δημοσιονομικών μέτρων που έχουν αποφασιστεί για το 2013 και τη διατήρηση της ανεργίας σε ανοδική τροχιά, αν και με ηπιότερο ρυθμό από ότι το 2012.

Έτσι, **το 2012 στην Ελλάδα εκτιμάται ότι καταγράφηκε, σε αντίθεση με τα προηγούμενα χρόνια, ο χαμηλότερος πληθωρισμός (1,5%) στην Ευρωζώνη-17**, ο μέσος όρος της οποίας διαμορφώθηκε κατά πάσα πιθανότητα στο 2,6%. Το εγχώριο επίπεδο του πληθωρισμού ήταν περίπου το μισό του 2011 (3,3%).

Σε ότι αφορά το 2013, η υλοποίηση των διαρθρωτικών αλλαγών και των δημοσιονομικών μέτρων θα προκαλέσει εκ νέου μείωση στο διαθέσιμο εισόδημα και ως εκ τούτου στην αγοραστική δύναμη, εξαιτίας των περαιτέρω περικοπών σε μισθούς του δημοσίου τομέα και σε συντάξεις, αλλά και της κατάργησης του αφορολόγητου ποσού για τα εισοδήματα όλων των φυσικών προσώπων. Επιπρόσθετα, η καταναλωτική ζήτηση θα καμφθεί από τα υψηλά, ανερχόμενα ποσοστά ανεργίας. Ακολουθώντας, ο πληθωρισμός θα συνεχίσει να επιβραδύνεται.

Στον αντίποδα, ανασχετικά στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού το 2013 θα επενεργήσουν οι αυξήσεις τιμών στο πετρέλαιο θέρμανσης εξαιτίας του υψηλότερου ΕΦΚ, καθώς και οι κλιμακωτές αυξήσεις στο ηλεκτρικό ρεύμα. Αμφότερες θα διευρύνουν το κόστος αυτών των προϊόντων για τα νοικοκυριά, αλλά θα επηρεάσουν ανοδικά και το κόστος παραγωγής. Ανοδικά θα κινηθούν και οι τιμές των εισιτηρίων των αστικών συγκοινωνιών στο τελευταίο τρίμηνο του έτους. **Συνισταμένη των παραπάνω επιδράσεων στις τιμές το 2013 θα αποτελέσει η σχετικά ήπια εξασθένιση του πληθωρισμού, στην περιοχή του 1,0%.**

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών στο επόμενο διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Παρόλο που οι αρνητικές τάσεις εξασθενούν εν γένει ελαφρώς, οι προβλέψεις για μειώσεις κυριαρχούν σταθερά σε όλους τους τομείς. Πιο συγκεκριμένα, **οι προβλέψεις μείωσης των τιμών κατά το διάστημα Οκτωβρίου – Νοεμβρίου 2012 σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, εξομαλύνονται στη Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες, ενώ διατηρούνται σχεδόν αμετάβλητες στις Ιδιωτικές Κατασκευές και το Λιανικό Εμπόριο.** Σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, οι αποπληθωριστικές προσδοκίες έχουν υποχωρήσει ελαφρά στη Βιομηχανία και πολύ περισσότερο στις Ιδιωτικές Κατασκευές, ενώ στο Λιανικό Εμπόριο παραμένουν στα ίδια επίπεδα και στις Υπηρεσίες έχουν ελαφρώς ενταθεί. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι αποπληθωριστικές προβλέψεις εξομαλύνονται ελαφρά το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου έναντι του προηγούμενου τριμήνου, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις -4 από τις -7 μονάδες. Η επίδοση αυτή βρίσκεται ελαφρώς υψηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή (-9 μονάδες κατά μέσο όρο). Από τις επιχειρήσεις του τομέα, ένα 14% προβλέπει εκ νέου μείωση τιμών, ενώ το 1/10 αναμένει άνοδό τους, με το υπόλοιπο 76% των επιχειρήσεων να

αναμένει σταθερότητα το προσεχές διάστημα.

Στο Λιανικό Εμπόριο, οι προβλέψεις των τιμών των επιχειρήσεων του τομέα παραμένουν σχεδόν αμετάβλητες, με το σχετικό μέσο αρνητικό ισοζύγιο να επαναδιαμορφώνεται στις -22 μονάδες, επίδοση η οποία δεν έχει μεταβληθεί ούτε σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό διάστημα. Το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναμένει πτώση των τιμών το επόμενο τρίμηνο διαμορφώνεται εκ νέου στο 28%, με μόνο ένα 6% να αναμένει άνοδό τους. Σε επιμέρους κλάδους του λιανεμπορίου, οι προβλέψεις μείωσης των τιμών εντείνονται σημαντικά το εξεταζόμενο διάστημα σε σχέση με το προηγούμενο στα Τρόφιμα-Ποτά – Καπνός και τα Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση, ενώ αντίθετα οι αποπληθωριστικές προσδοκίες εξομαλύνονται στα Πολυκαταστήματα, τα Οχήματα – Ανταλλακτικά και τα Είδη οικιακού εξοπλισμού.

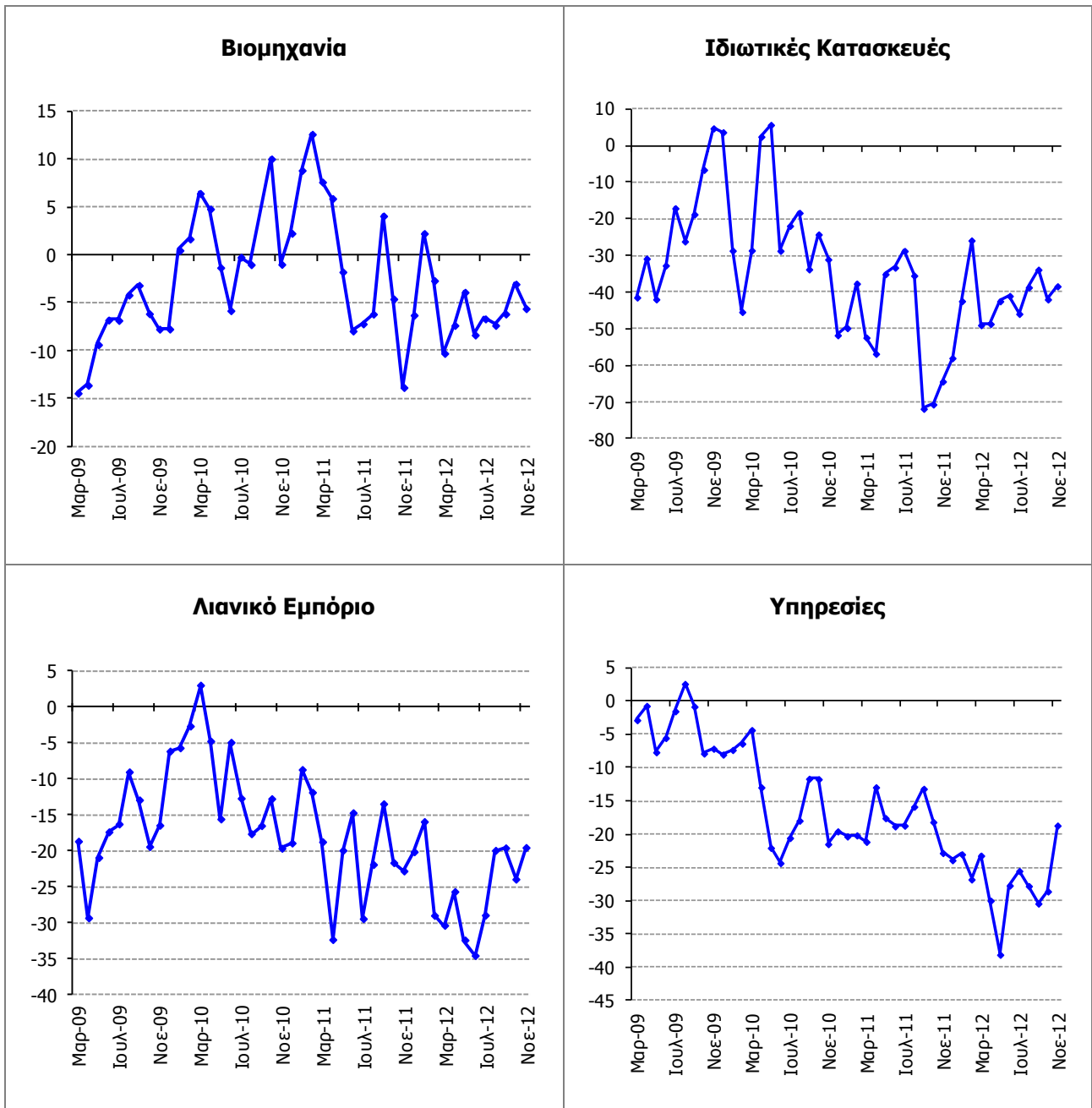
Οι αρνητικές προβλέψεις των τιμών περιορίζονται στις Υπηρεσίες το υπό εξέταση διάστημα σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, με το σχετικό δείκτη να διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -24 μονάδες (από -28), διευρυνόμενος ελαφρά σε σχέση με την αντίσ-

τοιχη περσινή του επίδοση (-20 μονάδες). Το 26% των επιχειρήσεων του κλάδου (από 28%) αναμένει μείωση τιμών το επόμενο τρίμηνο και ένα οριακό 2% άνοδο. Από τους επιμέρους κλάδους, ο σχετικός αρνητικός δείκτης παρουσιάζει ελαφρά άνοδο στα Τουριστικά Πρακτορεία και την Πληροφορική και εντονότερη στις Διάφορες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες και τους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς, σταθερότητα στα Ξενοδοχεία – Εστιατόρια και περαιτέρω υποχώρηση στις Χερσαίες Μεταφορές.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το ισοζύγιο των τιμών του εξεταζόμενου διαστήματος κινείται στα ίδια σχεδόν επίπεδα με τα αντίστοιχα της περιόδου Ιουλίου - Σεπτεμβρίου και κατά μέσο όρο διαμορφώνεται στις -40 μονάδες, επίδοση σημαντικά εξομαλυσμένη έναντι της αντίστοιχης περσινής (-67 μονάδες). Το υπό εξέταση διάστημα, τα 2/5 των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν εκ νέου βραχυπρόθεσμα υποχώρηση των τιμών, ενώ σταθερά καμία επιχείρηση από τον Ιούνιο και μετά δεν αναμένει άνοδο, με τα εναπομείναντα 3/5 των επιχειρήσεων να προβλέπουν εκ νέου σταθερές τιμές το επόμενο διάστημα.

Διάγραμμα 3.17

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: ΙΟΒΕ

3.6 Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Στο **δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2012** το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών συρρικνώθηκε κατά 74,4%, και διαμορφώθηκε στα €4,1 δισεκ., χαμηλότερα κατά €12,1 δισεκ. σε σχέση με το 2011, ενώ βρίσκεται στο 15% των επιπέδων του 2008. Πλέον το έλλειμμα του ισοζυγίου βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο από το 1999, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της ΤΤΕ. Η μεγάλη υποχώρησή του οφείλεται και πάλι στη σημαντική συρρίκνωση των ελλειμμάτων στο εμπορικό ισοζύγιο και στο ισοζύγιο εισοδημάτων, ενώ παράλληλα ενισχύεται το πλεόνασμα στο ισοζύγιο υπηρεσιών, με σημαντική βελτίωση και στο ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων.

Το έλλειμμα του **εμπορικού ισοζυγίου** συρρικνώθηκε στο δεκάμηνο του 2012 κατά 25,3% (€5,8 δισεκ.)¹⁰, και διαμορφώθηκε στα €17,3 δισεκ., από €38 δισεκ. το 2008. Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου (χωρίς καύσιμα και πλοία) καταγράφει σημαντική υποχώρηση, της τάξης του 32,1%, καθώς πέρα από την μικρή αύξηση των εξαγωγών λοιπών αγαθών κατά 2,7% (+€295 εκ.), σημειώνεται μεγαλύτερη υποχώρηση των εισαγωγών κατά 14,4% (€3,1 δισεκ.). Έτσι το σχετικό έλλειμμα διαμορφώθηκε στα €7,3 δισεκ., έναντι €10,7 δισεκ. το αντίστοιχο διάστημα του 2011. Οι εξαγωγές λοιπών αγαθών διαμορφώθηκαν στα €11,3 δισεκ., ελάχιστα χαμηλότερα από τα υψηλότερα επίπεδα

του 2008 (€11,7 δισεκ.). Ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών όμως επιβραδύνθηκε, από το +21% το 2011 (€11 δισεκ. εξαγωγές), καθώς η κρίση χρέους στην Ευρωζώνη συνεχίζει να αποτελεί αποσταθεροποιητικό παράγοντα για το διεθνές εμπόριο. Πιο συγκεκριμένα, ο όγκος του διεθνούς εμπορίου στο δεκάμηνο του 2012, επεκτάθηκε με ρυθμό 2,3%, έναντι τριπλάσιου σχεδόν ποσοστού το 2011 (6,5%)¹¹. Οι εξαγωγές καυσίμων αυξήθηκαν σημαντικά στο δεκάμηνο του 2012, κατά 17,2%, και διαμορφώθηκαν σε υψηλότερο επίπεδο 10ετίας, στα €6,1 δισεκ., ενώ η αύξηση των εισαγωγών καυσίμων ήταν αρκετά μικρότερη, 3,9%, με αποτέλεσμα το σχετικό έλλειμμα στο ισοζύγιο καυσίμων να διαμορφωθεί κατά €320 εκ. χαμηλότερα, στα €9 δισεκ. περίπου.

Το πλεόνασμα του **ισοζυγίου υπηρεσιών** επεκτάθηκε το 2012, στα €13,8 δισεκ., έναντι €13,4 δισεκ. το 2011, αυξημένο κατά 2,6%. Οι εισπράξεις και οι πληρωμές υποχωρούν αμφότερες, με τη μεγαλύτερη σχετικά υποχώρηση των πληρωμών να προκαλεί την άνοδο του πλεονάσματος, καθώς οι πρώτες μειώθηκαν κατά 4,2% και διαμορφώθηκαν στα €24,1 δισεκ., ενώ οι πληρωμές περιορίστηκαν κατά 12%, στα €10,4 δισεκ.. Στα επιμέρους στοιχεία, οι εισπράξεις από τον τουρισμό μειώθηκαν στο δεκάμηνο κατά 4% (-€405,5 εκ.) και διαμορφώθηκαν στα €9,8 δισεκ., ωστόσο καταγράφεται περιορισμός της πτώσης τους σε σχέση με το πρώτο επτάμηνο (-7%). Οι πληρωμές στον ταξιδιωτικό τομέα υποχώρησαν κατά 18,9% (-€368 εκ.), και διαμορφώθηκαν στα €1,6 δισεκ.. Οι εισπράξεις από μεταφορές μειώθηκαν, κατά

¹⁰ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το 2010, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

¹¹ The Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (CPB), CPB World Trade Monitor

€444,8 εκ., ενώ αντίθετα οι πληρωμές υποχώρησαν κατά €792 εκ., με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €11,3 και €5,3 δισεκ. αντίστοιχα. Τέλος, στις λοιπές υπηρεσίες καταγράφεται μείωση εισπράξεων κατά €212,3 εκ. στο δεκάμηνο, έναντι πτώσης κατά €245,8 εκ. στις πληρωμές.

Στο **ισοζύγιο εισοδημάτων** επιταχύνεται η συρρίκνωση του ελλείμματος στο δεκάμηνο, καθώς υποχώρησε κατά 70% περίπου και διαμορφώθηκε στα -€2,1 δισεκ., έναντι -€6,9 δισεκ. το 2011, ενώ η πτώση στο επτάμηνο ήταν περίπου της τάξης του 55%. Βασική αιτία για την υποχώρηση είναι η σημαντική μείωση των πληρωμών, για μισθούς, αμοιβές, τόκους, μερίσματα και κέρδη, στα €4,8 δισεκ., δηλαδή κατά 50,3%, ενώ αντίθετα οι εισπράξεις κινήθηκαν οριακά πτωτικά, κατά 0,8%, και διαμορφώθηκαν στα €2,7 δισεκ..

Το πλεόνασμα του **ισοζυγίου τρεχουσών μεταβιβάσεων** σχεδόν τριπλασιάστηκε στο δεκάμηνο του 2012, καθώς αυξήθηκε από τα €477,8 εκ. το 2011 στα €1,5 δισεκ. το 2012, ενώ η αύξηση του 2011 ήταν 81,7%. Οι συνολικές εισπράξεις¹² διαμορφώθηκαν στα €4,6 δισεκ., αυξημένες κατά 19,7%, ενώ οι πληρωμές¹³ μειώθηκαν κατά 7,4%, στα €3,2 δισεκ..

Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων

Το πλεόνασμα του **ισοζυγίου κεφαλαιακών μεταβιβάσεων** αυξήθηκε, με χαμηλότερο ρυθμό από ότι το 2011, καθώς στο δεκάμηνο του 2012 το πλεόνασμα διαμορφώθηκε στα €1,6 δισεκ. έναντι €1,1 δισεκ. το 2011. Βασική αιτία ανόδου είναι και πάλι η αύξηση των εισπράξεων¹⁴ στα €1,8 δισεκ., έναντι €1,4 δισεκ. το 2011, ενώ στις πληρωμές καταγράφεται υποχώρηση, στα €187,9 εκ. από €213,7 εκ. το 2011.

Τέλος, το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων**, που αντανακλά ως ένα βαθμό τις δανειακές ανάγκες της οικονομίας από το εξωτερικό, διαμορφώθηκε στα -€2,6 δισεκ. από -€15 δισεκ. το 2011, μειωμένο δηλαδή κατά 82,9% ή €12,4 δισεκ., καθώς η ραγδαία υποχώρηση των εισαγωγών και των πληρωμών έχει προκαλέσει σημαντική συμπίεση στις δανειακές ανάγκες της οικονομίας. Έτσι, οι δανειακές ανάγκες σε σχέση με το 2008 είναι μειωμένες κατά €22,6 δισεκ..

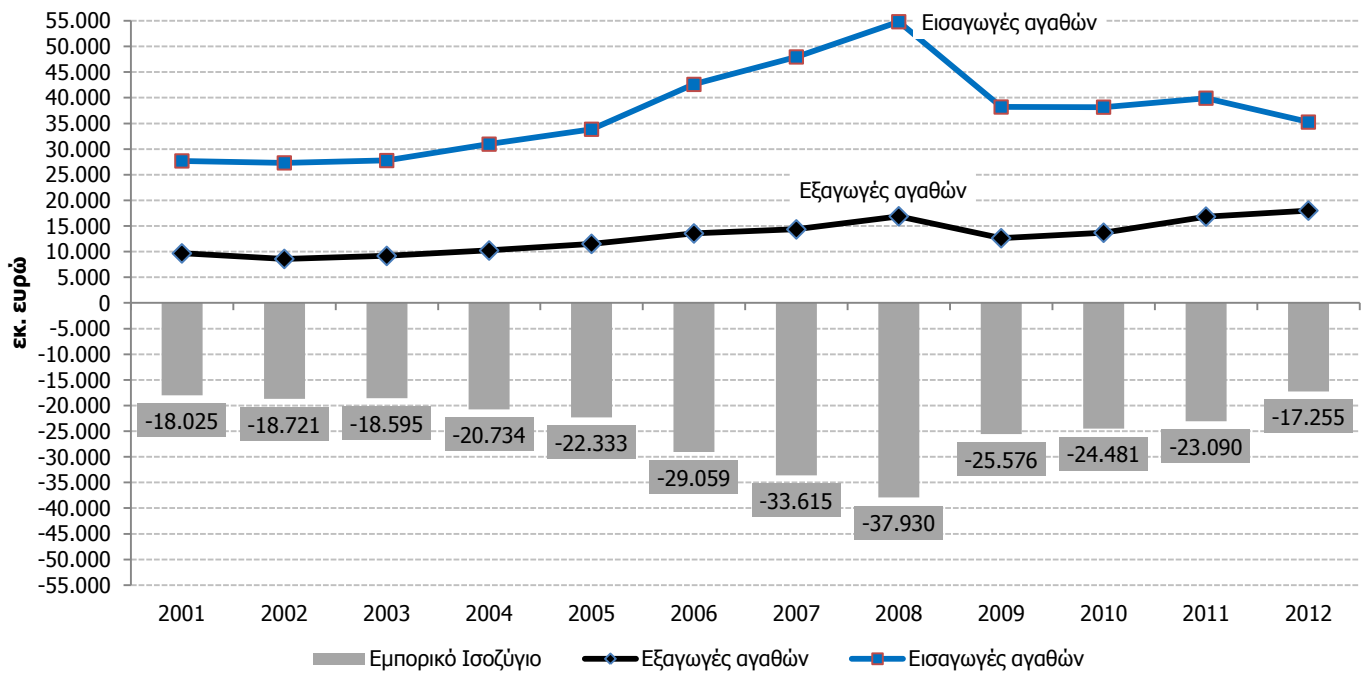
¹² Οι εισπράξεις αφορούν καταβολές από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)

¹³ Οι πληρωμές αφορούν κυρίως καταβολές προς τον Κοινωνικό Προϋπολογισμό

¹⁴ Οι εισπράξεις κεφαλαιακών μεταβιβάσεων αφορούν καταβολές από τα διαρθρωτικά ταμεία και το Ταμείο Συνοχής

Διάγραμμα 3.18

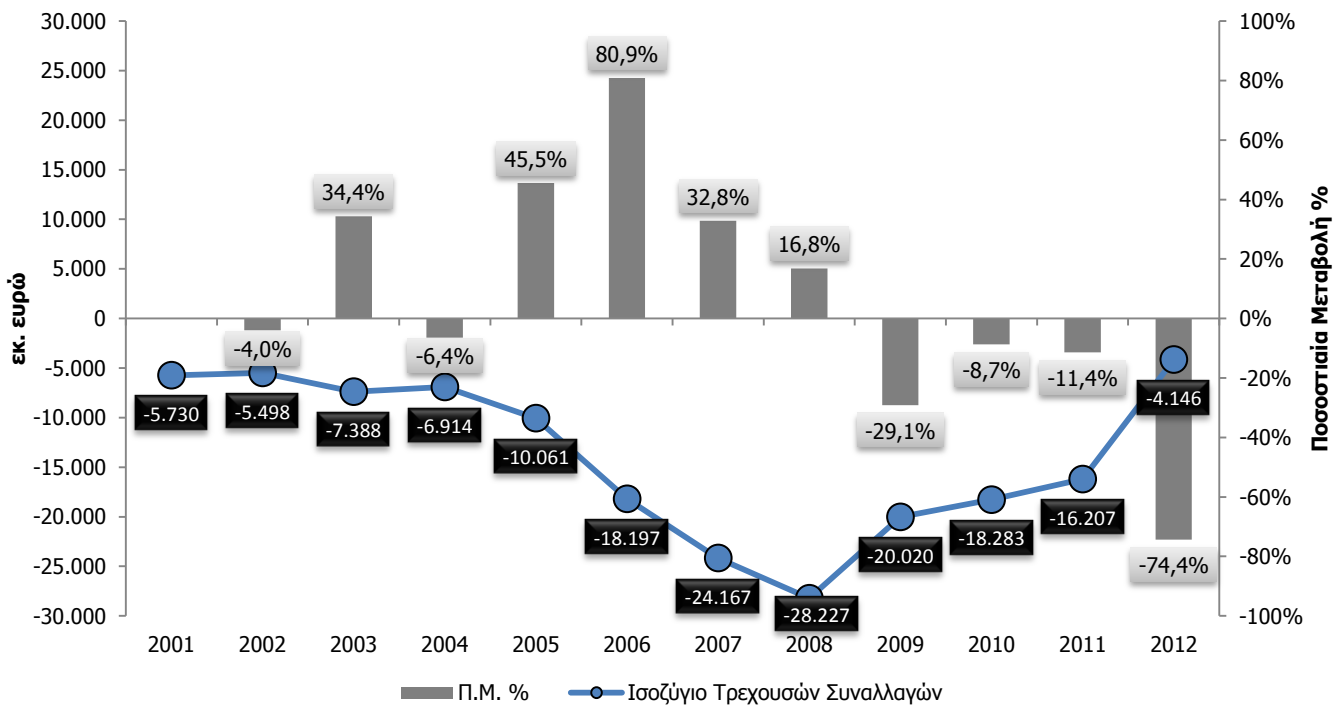
Εισαγωγές-Εξαγωγές 2001-2012 (Ιανουάριος-Οκτώβριος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 3.19

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών 2001-2012 (Ιανουάριος - Οκτώβριος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Σημαντική πτώση, κατά 78,4%, καταγράφεται στο **ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών** στο δεκάμηνο του έτους, καθώς διαμορφώθηκε στα €3,4 δισεκ., έναντι €15,9 δισεκ. στο αντίστοιχο διάστημα του 2011.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι **άμεσες επενδύσεις** παρουσίασαν καθαρή **εισροή** ύψους €2,1 δισεκ. ευρώ, έναντι καθαρής **εκροής** €2,1 δισεκ. ευρώ στο αντίστοιχο δεκάμηνο του 2011. Οι άμεσες επενδύσεις προς την Ελλάδα διαμορφώθηκαν σε καθαρή εισροή ύψους €1,8 δισεκ., ενώ οι επενδύσεις ελλήνων προς το εξωτερικό σημείωσαν καθαρή εισροή ύψους €264 εκ., από καθαρή εκροή ύψους €1,3 δισεκ. το 2011. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤΤΕ, στο διάστημα Αυγούστου - Οκτωβρίου οι σημαντικότερες επενδύσεις που έλαβαν χώρα είναι:

Αύγουστος - Καθαρή εκροή €192 εκ. από την καταγραφή αρνητικών επανεπενδυθέντων κερδών (δηλ. ζημιών αντί κερδών στους ισολογισμούς των εταιρειών άμεσης επένδυσης στην Ελλάδα).

Σεπτέμβριος - Εισροή €30 εκ. για τη συμμετοχή της μητρικής Abbott Investment SPRL (Λουξεμβούργο) στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Abbott Laboratories Hellas SA και εισροή €25 εκ. για τη συμμετοχή της μητρικής Abbvie Investment SPRL (Λουξεμβούργο) στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Abbvie Pharmaceuticals Société Anonyme.

Οκτώβριος - Εισροή €134 εκ. για τη συμμετοχή της μητρικής Allianz S.E. (Γερμανία) στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Allianz Hellas, η οποία αντισταθμίστηκε από την καταγραφή εκρών κυρίως λόγω αρνητικών επανεπενδυθέντων κερδών. Παράλληλα οι άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό από κατοίκους Ελλάδος εμφάνισαν καθαρή εισροή (αποεπένδυση) €79 εκ. με τη σημαντικότερη συναλλαγή να αφορά την εισροή €100 εκ από την πώληση στην Investors Bancorp Inc της συμμετοχής της Τράπεζας Πειραιώς στη Marathon Banking Corporation (ΗΠΑ).

Στην κατηγορία των **επενδύσεων χαρτοφυλακίου**, καταγράφηκε καθαρή εκροή ύψους €77,6 δισεκ., έναντι εκροής €18,2 δισεκ. το 2011. Σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος οι απαιτήσεις διαμορφώθηκαν σε καθαρή εκροή €41 δισεκ., από τα οποία τα €40,1 δισεκ. αφορούν σε εκροή κεφαλαίων από την αύξηση των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια έκδοσης μη κατοίκων (περιλαμβάνονται ομόλογα του EFSF), τα €738 εκ. οφείλονται σε αύξηση των τοποθετήσεων σε χρηματοοικονομικά παράγωγα του εξωτερικού, ενώ τα €128 εκ. σε μετοχές. Αντίστοιχα, οι υποχρεώσεις κατέγραψαν καθαρή εκροή ύψους €36,6 δισεκ., από τα οποία τα €36,5 δισεκ. προήλθαν από τη μείωση των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια που εκδόθηκαν από κατοίκους Ελλάδας, ενώ τα υπόλοιπα €137 εκ. αφορούν σε μείωση των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε μετοχές εγχώριων εταιρειών.

Στην κατηγορία των **"λοιπών" επενδύσεων**, το σχετικό ισοζύγιο καταγράφει κα-

θαρή εισροή ύψους €79 δισεκ., έναντι €36,2 δισεκ. το 2011. Οι υποχρεώσεις διαμορφώθηκαν στα €65 δισεκ., καθώς αυξήθηκαν κατά €75,1 δισεκ. οι καθαρές δανειακές υποχρεώσεις του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα προς μη κατοίκους, ενώ ταυτόχρονα μειώθηκαν οι τοποθετήσεις μη κατοίκων σε καταθέσεις και *repos* στην Ελλάδα κατά €10,9 δισεκ.. Οι απαιτήσεις στο δεκάμηνο έφτασαν τα €14,1 δισεκ., καθώς οι τοποθετήσεις των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων σε καταθέσεις και *repos* στο εξωτερικό μειώθηκαν κατά €15,4 δισεκ.. Παράλληλα, ο ακαθάριστος δανεισμός του τομέα της γενικής κυβέρνησης από τον μηχανισμό EFSF και ΔΝΤ δεν μεταβλήθηκε τους τελευταίους τρεις μήνες και διαμορφώθηκε εκ νέου στα €75,6 δισεκ.. Τέλος, τα **συναλλαγματικά διαθέσιμα** της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Οκτωβρίου στα €5,9 δισεκ., από €5,3 δισεκ. τον Οκτώβριο του 2011.

Αποτίμηση

Η κρίση του 2008 είναι σίγουρο ότι έχει μεταβάλει τις ισορροπίες της ελληνικής οικονομίας. Η οικονομία, στο σύνολο της, αναζητά ένα νέο παραγωγικό μοντέλο, ενώ πολλές επιχειρήσεις αναζητούν εξαγωγικό διέξοδο στην συνεχώς πτωτική εγχώρια δραστηριότητα. Η ραγδαία όμως πτώση της οικονομικής δυναμικής προκαλεί ποικίλα προβλήματα στην προσπάθεια των επιχειρήσεων να διατηρήσουν ένα σταθερό, ασφαλές επίπεδο δραστηριότητας, και να αναζητήσουν την εκκίνηση μιας νέας εξαγωγικής προοπτικής. Σύμφωνα με τα στοιχεία του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, οι εισαγωγές το 2012 (στα 3 πρώτα τρίμηνα) έχουν μειωθεί δραστικά σε σχέση με

το 2008, περίπου κατά 40%, εξαιτίας της υποχώρησης του διαθέσιμου εισοδήματος. Παράλληλα, η αύξηση των εξαγωγών καταγράφει κόπωση στο τρίτο τρίμηνο του 2012, εξαιτίας των διεθνών αναταράξεων που προκαλεί η αβεβαιότητα για την τιθάσευση της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη, αλλά και τα δυνητικά δημοσιονομικά προβλήματα στις ΗΠΑ. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η σύγκριση των ελληνικών επιδόσεων σε σχέση με την ΕΕ των 27, μπορεί να αποτυπώσει μια τάση σχετικά με την εξέλιξη των εξαγωγών προς τις εισαγωγές. Συγκεκριμένα, όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 3.20, ο λόγος των εξαγωγών ως προς τις εισαγωγές για την Ελλάδα, ως προς τον αντίστοιχο δείκτη για την ΕΕ27, εμφανίζει μεταβολές μετά το 2010, χωρίς ωστόσο να προκύπτει μια σαφής τάση ενίσχυσης των εξαγωγών στις διάφορες κατηγορίες προϊόντων, παρά μόνο μια άνοδος η οποία μπορεί να αποδοθεί στη μεγάλη μείωση των εισαγωγών. Ο δείκτης αυτός για τιμές μεγαλύτερες της μονάδας υποδηλώνει ότι η σχέση εξαγωγών – εισαγωγών στην ελληνική οικονομία βρίσκεται σε καλύτερη θέση, σε σχέση με την ΕΕ27, ενώ αντίθετα για τιμές μικρότερες της μονάδας σημαίνει ότι η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία για όλες τις κατηγορίες προϊόντων¹⁵ παρατηρείται ότι με εξαίρεση την κατηγορία των καυσίμων, όπου λόγω διαφορετικού τρόπου εγγραφής εμφανίζονται αυξημένες οι εξαγωγές, μόνο στην κατηγορία των ζωικών και φυτικών ελαίων και στην κατηγορία των ακατέργαστων υλικών παρατηρείται μια σαφής

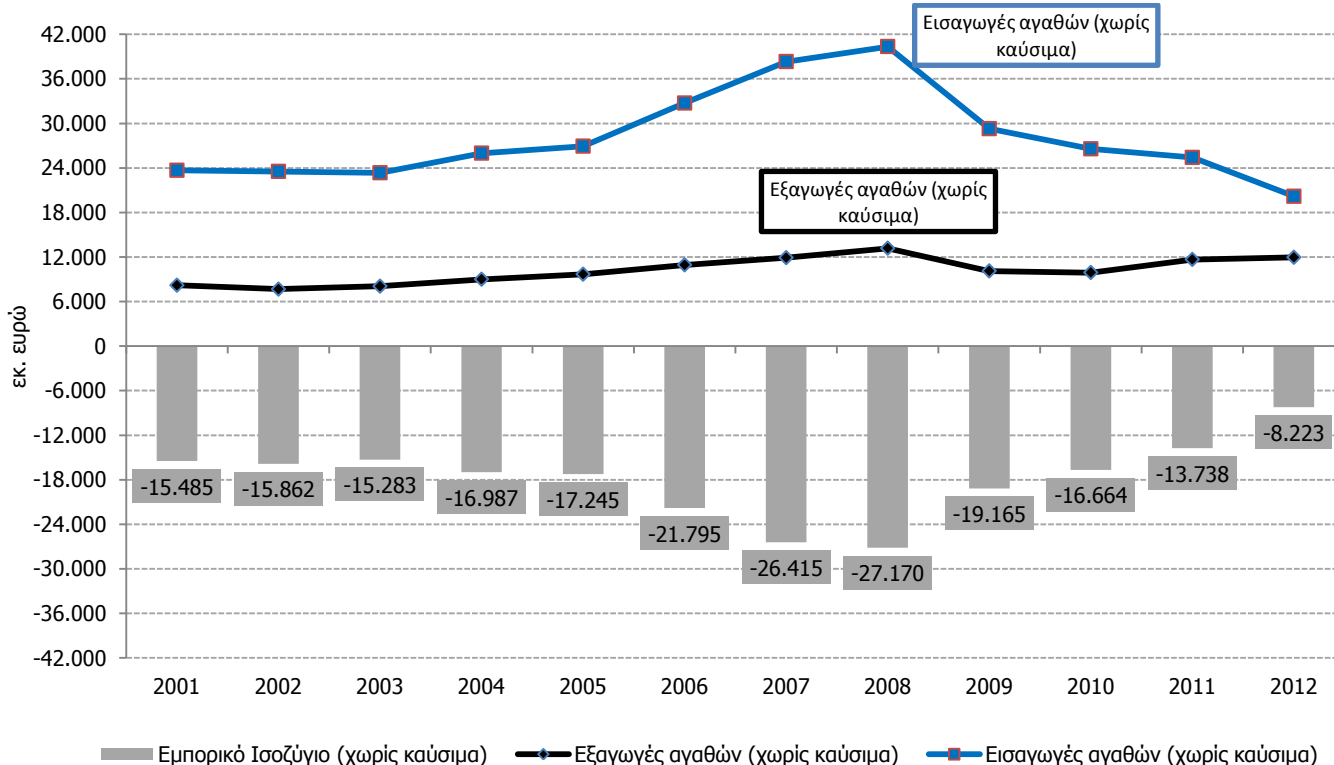
¹⁵ Σύμφωνα με την ταξινόμηση «Standard International Trade Classification (SITC)» - Revision 4

διαφοροποίηση στο λόγο εξαγωγών εισαγωγών τα τελευταία έτη, με ενίσχυση του σχετικού λόγου, ο οποίος μάλιστα διακυμαίνεται αρκετά υψηλότερα της μονάδας, συνεπώς η σχέση εξαγωγών-εισαγωγών στην Ελλάδα είναι καλύτερη από ότι στην ΕΕ. Δεν θα πρέπει όμως να παραβλεφθεί ότι και στις υπόλοιπες κατηγορίες, παρόλο που ο δείκτης είναι μικρότερος της μονάδας, καταγράφεται μια σχετική βελτίωση. Η άνοδος αυτή εκτιμάται ότι αποτελεί, πέρα από τη μείωση των εισαγωγών, ένδειξη της τάσης εξαγωγικού προσανατολισμού, ο οποίος όμως δεν έχει λάβει μόνιμα χαρακ-

τηριστικά τα οποία θα επιτρέψουν, σε σύντομο χρονικό διάστημα την αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου, με έμφαση στις εξαγωγές. Άλλωστε, όπως έχει επισημανθεί και σε παλαιότερες εκθέσεις του IOBE, η μετάλλαξη του παραγωγικού και εξαγωγικού προφίλ της ελληνικής οικονομίας μπορεί να λάβει μόνιμα χαρακτηριστικά εφόσον καλυφθούν ορισμένες προϋποθέσεις, σε μεσομακροπρόθεσμο ορίζοντα, όπως η εστίαση στο τρίπτυχο **Παιδεία – Έρευνα – Καινοτομία**, μέσα από το οποίο μπορεί να ενδυναμωθεί η εγχώρια παραγωγή και η εξαγωγική δυναμική της.

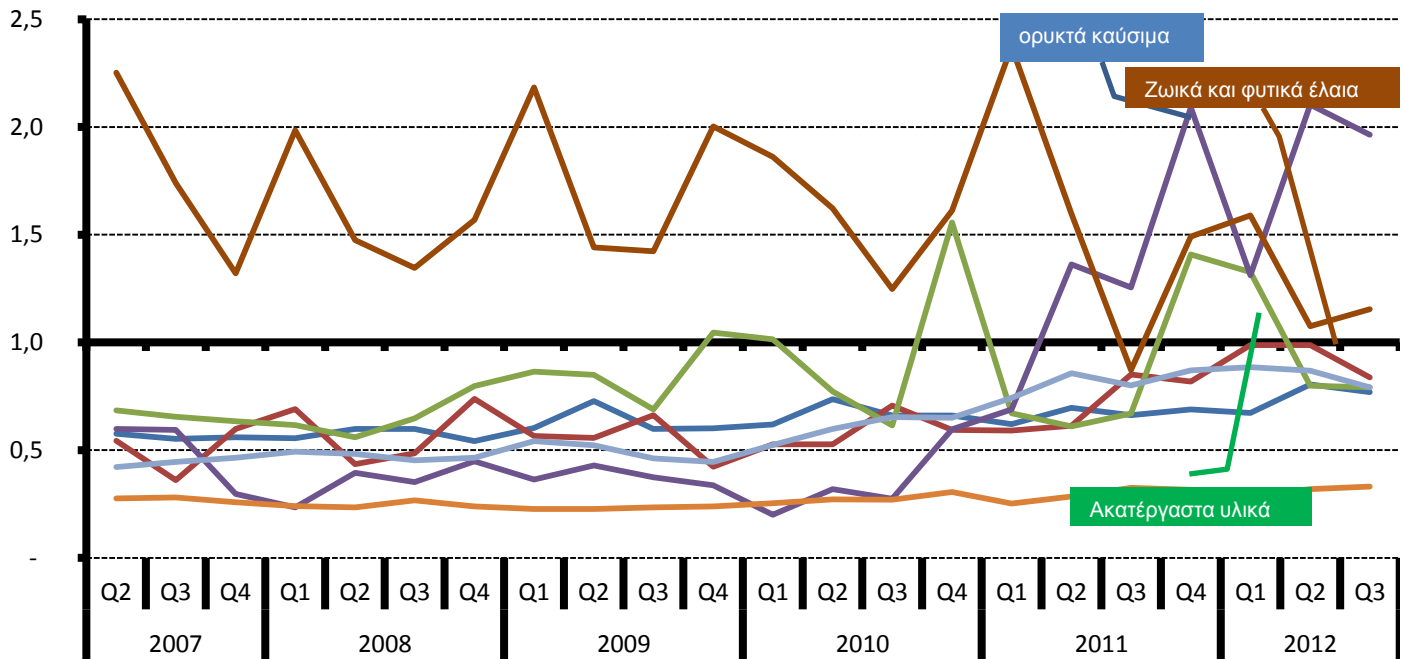
Διάγραμμα 3.20

Εισαγωγές-Εξαγωγές (χωρίς καύσιμα) 2001-2012 (Ιανουάριος-Οκτώβριος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 3.21
 Λόγος εξαγωγών/εισαγωγών Ελλάδας προς ΕΕ27*

- Τρόφιμα και ζωντανά ζώα
- Ακατέργαστα υλικά, μη βρώσιμα, εκτός καυσίμων
- Ζωικά και φυτικά έλαια, λίπη
- Βιομηχανικά προϊόντα
- Τρόφιμα & Ποτά
- Ορυκτά Καύσιμα, Λιπαντικά και συναφή υλικά
- Χημικά προϊόντα

Πηγή: Eurostat - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

* (Εξαγωγές Ελλάδας / Εισαγωγές Ελλάδας) / ((Εξαγωγές ΕΕ27 / Εισαγωγές ΕΕ27)

Πίνακας 3.10
Προσωρινό Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών, σε εκ. ευρώ

		Ιανουάριος - Οκτώβριος			Οκτώβριος		
		2010	2011	2012	2010	2011	2012
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (ΙΑ+ΙΒ+ΙΓ+ΙΔ)	-18.282,6	-16.206,6	-4.146,2	-2.213,0	-1.468,6	-684,2
I.A	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (I.A.1 - I.A.2)	-24.480,8	-23.089,8	-17.254,7	-2.209,7	-2.098,7	-1.602,9
I.A.1	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-7.817,1	-9.352,3	-9.032,2	-760,2	-930,2	-867,2
	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα	-16.663,7	-13.737,5	-8.222,5	-1.449,5	-1.168,4	-735,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-2.989,5	-3.041,9	-959,6	-278,3	-239,3	-130,2
	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα και πλοία	-13.674,2	-10.695,6	-7.262,9	-1.171,2	-929,1	-605,5
	Εξαγωγές αγαθών	13.699,6	16.842,1	18.017,8	1.511,1	1.788,5	1.926,9
I.A.2	Καύσιμα	3.789,5	5.169,9	6.059,5	425,8	586,5	587,9
	Πλοία (εισπράξεις)	798,7	648,1	639,8	112,8	19,4	36,4
	Λοιπά αγαθά	9.111,4	11.024,0	11.318,6	972,5	1.182,6	1.302,7
	Εισαγωγές αγαθών	38.180,4	39.931,9	35.272,5	3.720,8	3.887,1	3.529,8
	Καύσιμα	11.606,6	14.522,3	15.091,7	1.186,0	1.516,7	1.455,1
I.A.2	Πλοία (πληρωμές)	3.788,2	3.690,0	1.599,3	391,1	258,7	166,6
	Λοιπά αγαθά	22.785,6	21.719,6	18.581,4	2.143,7	2.111,7	1.908,2
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	12.272,8	13.395,8	13.739,4	1.000,2	1.364,3	1.117,8
I.B.1	Εισπράξεις	25.015,8	25.140,4	24.077,8	2.308,1	2.390,7	2.070,5
	Ταξιδιωτικό	9.246,4	10.179,3	9.773,8	743,5	845,6	688,6
	Μεταφορές	13.011,4	11.701,8	11.257,0	1.252,6	1.154,1	1.071,6
I.B.2	Λοιπές υπηρεσίες	2.758,0	3.259,3	3.047,0	312,0	391,0	310,2
	Πληρωμές	12.743,0	11.744,6	10.338,3	1.307,8	1.026,4	952,6
	Ταξιδιωτικό	1.835,4	1.949,2	1.581,1	184,6	159,0	106,6
I.B.2	Μεταφορές	6.816,3	6.077,2	5.284,8	636,5	520,3	535,2
	Λοιπές υπηρεσίες	4.091,3	3.718,2	3.472,4	486,7	347,1	310,8
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	-6.337,4	-6.990,3	-2.128,0	-576,1	-559,3	-110,1
I.Γ.1	Εισπράξεις	3.366,5	2.717,6	2.695,3	315,4	291,5	252,3
	Αμοιβές, μισθοί	168,2	151,8	161,6	16,2	13,7	15,8
I.Γ.2	Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	3.198,3	2.565,8	2.533,7	299,2	277,9	236,5
	Πληρωμές	9.703,9	9.707,9	4.823,3	891,5	850,9	362,4
I.Γ.2	Αμοιβές, μισθοί	308,6	381,9	390,1	27,0	41,7	39,7
	Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	9.395,3	9.326,0	4.433,2	864,5	809,2	322,7
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	262,9	477,8	1.497,0	-427,5	-174,9	-89,0
I.Δ.1	Εισπράξεις	4.201,1	3.884,7	4.651,3	191,5	179,2	148,3
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις απο ΕΕ)	2.961,8	2.900,0	3.747,1	68,5	93,6	58,8
	Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα, κλπ)	1.239,2	984,7	904,2	123,0	85,6	89,5
I.Δ.2	Πληρωμές	3.938,2	3.406,9	3.154,3	619,0	354,1	237,3
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	2.626,7	2.185,9	2.265,8	493,5	250,6	169,1
	Λοιποί τομείς	1.311,4	1.221,0	888,5	125,5	103,6	68,2
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (II.1-II.2)	750,7	1.143,4	1.577,1	-18,3	-8,7	-5,7
II.1	Εισπράξεις	988,2	1.357,2	1.764,9	9,6	15,1	7,7
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις απο ΕΕ)	888,1	1.241,6	1.699,3	2,1	3,2	0,5
	Λοιποί τομείς	100,2	115,6	65,6	7,5	11,9	7,2
II.2	Πληρωμές	237,5	213,7	187,9	27,9	23,7	13,4
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	14,2	11,3	12,4	0,7	1,0	0,3
	Λοιποί τομείς	223,3	202,5	175,4	27,2	22,7	13,1
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I + II)	-17.531,9	-15.063,1	-2.569,2	-2.231,3	-1.477,2	-689,9
IV	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (ΙVΑ+ΙVΒ+ΙVΓ+ΙVΔ)	18.510,6	15.905,9	3.432,1	2.483,6	1.128,5	80,4
IV.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*	-907,4	-2.144,6	2.067,0	-110,7	-182,5	48,1
IV.A	Κατοίκων στο εξωτερικό	-950,0	-1.260,5	264,0	-52,1	-25,7	78,8
	Μη κατοίκων στην Ελλάδα	42,6	-884,1	1.803,0	-58,7	-156,8	-30,7
IV.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ*	-20.572,8	-18.152,9	-77.566,5	-2.307,9	-1.208,5	-1.582,4
IV.B	Απαιτήσεις	12.830,1	3.453,2	-40.971,7	567,1	-20,3	-1.345,9
	Υποχρεώσεις	-33.402,9	-21.606,1	-36.594,8	-2.875,0	-1.188,1	-236,5
IV.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*	39.849,8	36.232,5	78.957,5	4.891,2	2.454,5	1.625,7
IV.Γ	Απαιτήσεις	-1.489,0	2.291,0	14.050,6	5.052,4	2.144,2	867,4
	Υποχρεώσεις	41.338,8	33.941,5	64.907,0	-161,3	310,3	758,3
	(Δάνεια Γενικής Κυβέρνησης)	27.552,1	31.926,5	75.122,1	-19,2	-119,2	-2,8
IV.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ**	141,0	-29,0	-26,0	11,0	65,0	-11,0
V	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	-978,8	-842,8	-862,9	-252,3	348,7	609,5
ΥΦΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ (τέλος περιόδου)***					4.398	5.341	5.949

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) καθαρή εισροή (-) καθαρή εκροή, ** (+) μείωση (-) αύξηση

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συνάλλαγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ, και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ¹⁶

4.1 Εισαγωγή

Η Ελλάδα βρίσκεται σήμερα σε βαθιά και παρατεταμένη οικονομική και κοινωνική κρίση. Στην προσπάθεια εξεύρεσης εξόδου από την κρίση, η χώρα πρέπει να στραφεί στα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Αναμφισβήτητα οι αξίες του αρχαίου της πολιτισμού και ο θαυμασμός που προκαλούν παγκοσμίως συγκαταλέγονται στα σημαντικότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας.

Η δημοκρατία, η φιλοσοφία, η λογοτεχνία (ποίηση, ρητορική), οι τέχνες (αρχιτεκτονική, γλυπτική) και οι επιστήμες (αριθμητική, γεωμετρία, ιατρική) αποτελούν έννοιες οι οποίες έχουν άμεση σχέση με τον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Αν και ο πολιτιστικός πλούτος της Ελλάδας είναι ανεκτίμητης αξίας, η οικονομική εκμετάλλευσή του είναι μέχρι σήμερα σχετικά περιορισμένη. Η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω του πολιτιστικού τουρισμού θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάταξη της οικονομικής δραστηριότητας, δεδομένου ότι η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία είναι σημαντική.

Σκοπός της μελέτης, τα αποτελέσματα της οποίας συνοψίζονται εδώ, είναι να καταδείξει τις αναπτυξιακές δυνατότητες από την αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, μέσα από την ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού ως μια εναλλακτική μορφή προσέλκυσης ξένων επισκεπτών στη χώρα.

4.2 Η πρωτοβουλία ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας

Με τον όρο «πολιτιστικός τουρισμός» περιγράφεται η μετακίνηση ατόμων σε χώρους με πολιτιστικό ενδιαφέρον, με σκοπό την απόκτηση εμπειριών, την επίσκεψη σε μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους, την παρακολούθηση εκδηλώσεων, αλλά και τη συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με τη φύση, τις τέχνες και τη λαογραφία¹⁷. Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να συμβάλει στη μεγαλύτερη ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος, άρα και της οικονομίας γενικότερα, με ποικίλους τρόπους.

Οι υπηρεσίες του απευθύνονται συνήθως σε άτομα με υψηλότερο μορφωτικό αλλά και εισοδηματικό επίπεδο, γεγονός που συνεπάγεται υψηλότερη τουριστική δαπάνη. Επίσης, η ανάπτυξη του συνδέεται με μικρότερο βαθμό εποχικότητας, καθώς δεν αναφέρεται αποκλειστικά σε επισκέψεις παραθαλάσσιων-νησιωτικών περιοχών κατά την καλοκαιρινή περίοδο, αλλά επιτρέπει τη μετακίνηση επισκεπτών για το σκοπό αυτό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Επιπλέον, αν και είναι δύσκολο να τεκμηριωθεί, υπάρχουν εμπειρικές ενδείξεις ότι η αξιοποίηση-

¹⁶ Το παρόν κείμενο αποτελεί μέρος ειδικής -εν εξελίξει- μελέτης.

¹⁷ World Tourism Organization, 1985, σελ. 131

ανάδειξη υφιστάμενων πολιτιστικών μνημείων, όπως και η δημιουργία νέων πολιτιστικών χώρων συμβάλλουν στην προσέλκυση νέων επισκεπτών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η ίδρυση του μουσείου Guggenheim στο Μπιλμπάο της Ισπανίας όπου μετά τα εγκαίνιά του (Οκτώβριος 1997) παρατηρήθηκε άνοδος των επισκεπτών στην περιοχή κατά 33%, ενώ η μέση πληρότητα στα ξενοδοχεία αυξήθηκε από το 38% στο 47%. Η ίδρυση του μουσείου είχε ως αποτέλεσμα σχεδόν οι τέσσερις στους πέντε τουρίστες στη χώρα των Βάσκων να το θεωρούν ως τον κυριότερο λόγο για να επισκεφθούν την περιοχή, ενώ η πόλη του Μπιλμπάο μετατράπηκε σταδιακά από μια υποβαθμισμένη περιοχή σε σημαντικό αστικό κέντρο.¹⁸ Παρομοίως, στατιστικά αποδεδειγμένη επίπτωση στις αφίξεις, τη διάρκεια διαμονής και την πληρότητα των καταλυμάτων παρατηρήθηκε και στην πόλη Ουέλλινγκτον της Νέας Ζηλανδίας έπειτα από τα εγκαίνια του μουσείου εθνικής ιστορίας της χώρας Te Papa Tongarewa τον Φεβρουάριο του 1998.¹⁹

Προκύπτει επομένως, το ερώτημα με ποιους τρόπους θα μπορούσε η Ελλάδα να δημιουργήσει αξιοποιήσιμες ευκαιρίες, εκμεταλλευόμενη την πνευματική και πολιτιστική της κληρονομιά, οι οποίες θα μπορούσαν να παράγουν οφέλη σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, τόσο στο άμεσο μέλλον όσο και σε μακροχρόνιο ορίζοντα. Να αναζητηθούν δηλαδή, οι τρόποι εκείνοι οι οποίοι μέσα από την προώθηση του πολιτισμού θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ευνοϊκές συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εταιρεία Ralph Applebaum Associates, η οποία εξειδικεύεται στο σχεδιασμό πολιτιστικών χώρων και μουσείων παγκοσμίως, έχει αναπτύξει επενδυτικό σχέδιο για την ανάδειξη-αναβάθμιση ορισμένων από τα σημαντικότερα πολιτιστικά μνημεία της χώρας, ενώ το IOBE πραγματοποίησε ανάλυση για τη σημασία που θα είχε αυτό το σχέδιο στην ελληνική οικονομία, σε όρους εγχώριας παραγωγής και απασχόλησης.

Πιο συγκεκριμένα, τα έργα της πρωτοβουλίας έχουν ως εξής:

- **Έθνος Ψηφιακής Κληρονομιάς:** Οι ψηφιακές υπηρεσίες μπορούν να συμβάλλουν στη διάδοση της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, προσφέροντας σημαντικές πληροφορίες τόσο στους επισκέπτες μιας περιοχής (πρόσβαση μέσω φορητού υπολογιστή, ταμπλέτας ή «έξυπνου τηλεφώνου») όσο και για ερευνητικούς σκοπούς (π.χ. τριτοβάθμια εκπαίδευση, εργασίες φοιτητών και μαθητών κ.ά.).
- **Ακρόπολη: Ημέρα και νύχτα.** Στην περιοχή του σημερινού εκδοτηρίου εισιτηρίων και αναψυκτηρίου θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα νέο Κέντρο Υποδοχής Επισκεπτών, σχεδιασμένο σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον. Ψηφιακές ενημερώσεις (με πρόσβαση μέσω

¹⁸ Plaza B. (2000). 'Evaluating the influence of a large cultural artifact in the attraction of tourism: the Guggenheim Museum Bilbao case'. *Urban Affairs Review* 36(2): 264–274.

¹⁹ Carey S., Davidson L., Sahl M. 2012. 'Capital City Museums and Tourism Flows: an Empirical Study of the Museum of New Zealand Te Papa Tongarewa'. *International Journal of Tourism Research* doi: 10.1002/jtr.

κινητού τηλεφώνου ή ταμπλέτας) θα παρέχουν πρόσθετη ερμηνεία, και θα μπορούν να περιλαμβάνουν επιλογές για συγκεκριμένα ενδιαφέροντα (όπως Έλληνες Θεοί, εργασίες συντήρησης ή αυθεντικά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά). Τέλος, με νυκτερινή λειτουργία του χώρου και την εγκατάσταση ενός οπτικοακουστικού θεάματος θα εμπλουτιστεί η εμπειρία των επισκεπτών και θα δημιουργηθεί ισχυρό κίνητρο στους επισκέπτες να παρατείνουν την επίσκεψή τους για μια ακόμη νύχτα, με σημαντικές ευεργετικές επιπτώσεις στην τουριστική κίνηση της ευρύτερης περιοχής.

- **Υπόγεια Έκθεση Μουσείου Ακρόπολης:** στο Μουσείο της Ακρόπολης θα ολοκληρωθεί η υπόγεια υπαίθρια έκθεση που είναι σήμερα ημιτελής και μη προσβάσιμη στο κοινό. Αυτή θα περιλαμβάνει τα θεμέλια αρχαίων δρόμων, κατοικιών, ιδιωτικών και δημόσιων λουτρών, εργαστηρίων, πηγαδιών, στερνών και αποχωρητηρίων. Στην ανασκαφή θα προστεθεί ένα μονοπάτι και μία σειρά ερμηνευτικών πινακίδων για να μεταφέρουν στον επισκέπτη την καθημερινή ζωή σε αυτό το τμήμα της αρχαίας γειτονιάς.
- **Ορυχεία Λαυρίου:** σκοπό του μουσείου θα αποτελέσει η ανάδειξη των εγκαταστάσεων που σχετίζονται με τη μεταλλευτική δραστηριότητα (εξόρυξη και επεξεργασία) κατά τον 5^ο και 4^ο αιώνα π.Χ. στην αρχαία Αθήνα. Με τον τρόπο αυτό θα δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να γνωρίσει την ιστορία του ορυκτού πλούτου της περιοχής ο οποίος συνέβαλλε ουσιαστικά στην ισχυροποίηση της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.
- **Νέο Μουσείο της Δημοκρατίας:** Για τη σηματοδότηση ενός σημαντικού σημείου εισόδου στην Αγορά, ένα νέο μουσείο θα «ζωντανέψει» ιστορίες συνυφασμένες με το χώρο, οι οποίες σήμερα δεν είναι γνωστές στον επισκέπτη – από τον ιδιοφυή μηχανισμό επιλογής των δικαστών, μέχρι τη δραματική δίκη του Σωκράτη, με τον πλούτο της καθημερινής ζωής να επικεντρώνεται γύρω από τις Στοές. Θα μπορούσε επίσης να γίνει ο χώρος μιας ετήσιας τελετής παράδοσης ενός βραβείου για την προώθηση των δημοκρατικών αξιών, όπως η ετήσια τελετή για το βραβείο Ελευθερίας της Σκέψης «Αντρέι Ζαχάρωφ» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.
- **Ακαδημία Πλάτωνος:** Στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας, προτείνεται η δημιουργία ενός νέου συγκροτήματος που θα συνδυάζει μία σειρά λειτουργικών κτιρίων γύρω από ένα πιστό αντίγραφο του αρχαίου γυμνασίου. Σε κοντινή απόσταση μπορεί να κατασκευαστεί το Εκπαιδευτικό Συγκρότημα της Ακαδημίας, το οποίο θα χρησιμοποιείται για διαλέξεις και παραστάσεις με θέματα φιλοσοφίας, φυσικής αγωγής, ιατρικής, πολιτικής και θεατρικών τεχνών. Το συγκρότημα θα είναι ένας σύγχρονος χώρος διεθνούς κύρους που θα φιλοξενεί διαλέξεις και συνέδρια και θα διαθέτει τελευταίας τεχνολογίας ψηφιακά συστήματα επικοινωνίας. Η Ακαδημία Πλάτωνος θα συντελέσει στην αποκατάσταση της Αθήνας ως παγκόσμιου κέντρου σκέψης.
- **Μάχες της Δημοκρατίας: Μαραθώνας και Σαλαμίνα.** Θα δημιουργηθεί ένα Κέντρο Υποδοχής Επισκεπτών για την ερμηνεία των μαχών του Μαραθώνα και της Σαλαμίνας. Από αυτή τη βάση, οι επισκέπτες θα εξερευνούν την περιοχή του Μαραθώνα με τη χρήση κινητών τηλεφώνων («smartphones») ή ταμπλετών που θα ανιχνεύουν το γεωγραφικό στίγμα

«GPS». Είτε μέσω ζωντανής αναπαράστασης ή μέσω ατομικής εξερεύνησης υπό καθοδήγηση, οι επισκέπτες θα μπορούσαν να δουν τα σημεία όπου έλαβε χώρα η σπουδαία ιστορική μάχη. Εικόνες μάχης θα εμφανίζονται μπροστά τους μέσω «επαυξημένης» πραγματικότητας. Επίσης, ο θρίαμβος του ελληνικού στόλου στη Σαλαμίνα θα παρουσιαστεί αναπαριστώντας τις τριήρεις στην Ολυμπιακή λίμνη, ενώ το θέαμα θα συμπληρώνεται με «επαυξημένη» πραγματικότητα. Για εκείνους που επιθυμούν να παραμείνουν στην περιοχή, θα μπορούσε να κατασκευαστεί ένα νέο ξενοδοχείο με θέμα τον «Μαραθώνιο Αγώνα Δρόμου», το οποίο θα συμπληρώνει τις υπόλοιπες ιστορικές παρουσιάσεις.

- **Παναθηναία Οδός:** Η Παναθηναϊκή Οδός, μήκους 1,2 χιλιομέτρων, που συνέδεε το Δίπυλο, μέσω του Κεραμεικού και της πλατείας της πόλης (Αγοράς), με την Ακρόπολη, ήταν η μεγάλη δημόσια διαδρομή της εποχής. Η παρουσίαση αυτής της αυθεντικής ιστορικής διαδρομής ως «Περιπάτου στην Κλασική Αθήνα» θα προσελκύσει επισκέπτες σε μια τοποθεσία που σπάνια συγκεντρώνει ικανοποιητικό πλήθος επισκεπτών σήμερα.
- **Χώρος Αγοράς:** Ερχόμενοι από το Μουσείο της Δημοκρατίας, οι επισκέπτες θα ερμηνεύουν τα ίχνη των αρχαίων κτιρίων της Αγοράς. Η απεικόνιση του χώρου θα μπορούσε να υλοποιηθεί ψηφιακά – για παράδειγμα, ένα επίπεδο εικονικής πραγματικότητας μέσω «έξυπνου» κινητού τηλεφώνου («smartphone») ή ταμπλέτας που θα αναπαριστά τα Κλασικά Ελληνικά κτίρια όπως φαίνονταν στην αρχαιότητα.
- **Μουσείο της Μυθολογίας στην Ολυμπία:** η Πρωτοβουλία προτείνει τη δημιουργία ενός Μουσείου για τη Μυθολογία στην Ολυμπία. Επιπλέον, μια προσεκτικά σχεδιασμένη διαδρομή από την Αθήνα με προορισμό την Ολυμπία, με στάσεις κατά μήκος της (Ελευσίνα, Μυκήνες κ.ά) μπορεί να προσφέρει ένα μοναδικό ταξίδι ανακάλυψης των καλύτερων στοιχείων του ηρωικού και κλασικού ελληνικού κόσμου.
- **Πολιτιστικές Υποδομές στην Ελληνική Επικράτεια:** Βέλτιστες πρακτικές στον τομέα του Πολιτισμού (π.χ. σήμανση, εντευκτήρια, επαυξημένη πραγματικότητα κλπ) πρέπει να εφαρμοστούν και σε όλους τους υπόλοιπους σημαντικούς εξωτερικούς χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας.

4.3 Η επίδραση στην ελληνική οικονομία από την αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Το συνολικό ύψος της χρηματοδότησης αυτών των έργων εκτιμάται ότι θα κυμανθεί μεταξύ 1,1 δισεκ. ευρώ και 4,3 δισεκ. ευρώ, ανάλογα με την έκταση της παρέμβασης που θα αποφασιστεί εν τέλει. Η ολοκλήρωση των έργων στην Αττική και στην Ολυμπία κατανέμεται σε χρονικό ορίζοντα επταετίας, ενώ η εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών ανά την ελληνική επικράτεια εκτείνεται χρονικά και μετά το 2020.

Πίνακας 4.1:

Σενάρια για την εκτίμηση της επίδρασης στην ελληνική οικονομία από την αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Παράμετρος	Χαμηλό σενάριο	Μεσαίο σενάριο	Υψηλό σενάριο
Ύψος χρημα/δότησης	€ 1,1 δισεκ.	€ 2,4 δισεκ.	€ 4,3 δισεκ
Τουριστικές αφίξεις	+ 10%	+ 20%	+ 30%
Διανυκτερεύσεις	Επιπλέον ½ ημέρα	Επιπλέον 1 ημέρα	Επιπλέον 2 ημέρες

Έτσι, η εκτίμηση για την επίδραση στο ΑΕΠ και στην απασχόληση των παραπάνω έργων πολιτισμού σχετίζεται με την κατασκευή τους (επενδυτικό πρόγραμμα), τα έσοδα που θα προκύψουν από τη λειτουργία τους, αλλά και την αύξηση της τουριστικής κατανάλωσης, ως αποτέλεσμα των αυξημένων αφίξεων ξένων επισκεπτών από το εξωτερικό και την επέκταση της διαμονής τους. Για το σκοπό αυτό υιοθετήθηκαν τρία σενάρια τα οποία συνδυάζουν το ύψος χρηματοδότησης των έργων, το ποσοστό αύξησης των ξένων επισκεπτών (αεροπορικές αφίξεις) στις περιοχές όπου θα πραγματοποιηθούν τα έργα, όπως και τη χρονική διάρκεια παραμονής τους στην περιοχή (Πίνακας 4.1).

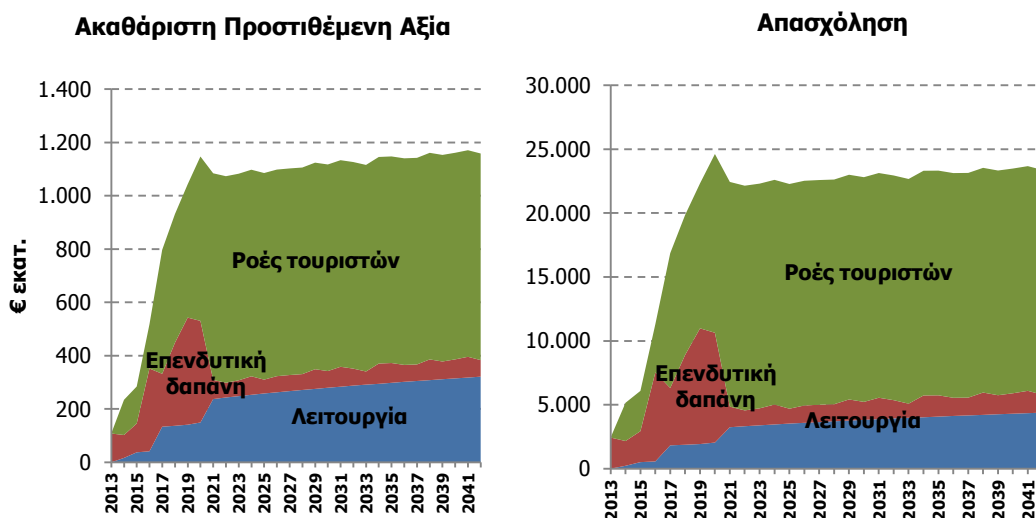
Η εκτίμηση της επίδρασης βασίζεται στους πίνακες εισροών-εκροών για την ελληνική οικονομία με τη χρήση του υποδείγματος Leontief. Ο οικονομικός αντίκτυπος από το επενδυτικό πρόγραμμα αφορά στην περίοδο 2013-2042.

Η συνολική επίδραση στο ΑΕΠ από το πρόγραμμα αναβάθμισης της πολιτιστικής κληρονομιάς εκτιμάται στα 530 έως 1,8 δισεκ. ευρώ κάθε χρόνο, ανάλογα με την τελική έκταση των επενδύσεων του προγράμματος. Αντίστοιχα, η πρωτοβουλία αυτή θα μπορούσε να δημιουργήσει σημαντικές προοπτικές απασχόλησης, καθώς οι θέσεις εργασίας κυμαίνονται μεταξύ 12 χιλ. και 38 χιλ..

Το μεγαλύτερο μέρος της επίδρασης αναμένεται να προέλθει από την αύξηση της τουριστικής κατανάλωσης (Διάγραμμα 4.1). Άνοδος των αφίξεων κατά 10% στα αεροδρόμια των Αθηνών, της Θεσσαλονίκης και του Αράξου σε συνδυασμό με επιμήκυνση της παραμονής στις περιοχές αυτές κατά μισή ημέρα συνεπάγεται επιπλέον τουριστική δαπάνη 218 εκατ. ευρώ, η συνολική επίδραση της οποίας στο ΑΕΠ της χώρας εκτιμάται στα 340 εκατ. ευρώ, ενώ σε όρους απασχόλησης συνεπάγεται τη δημιουργία περίπου 9100 θέσεων εργασίας.

Διάγραμμα 4.1

Επίπτωση στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και την απασχόληση στο ενδιάμεσο σενάριο

Πηγή: IOBE

Αντίστοιχα, η συνολική επίδραση στο ακαθάριστο προϊόν σχεδόν διπλασιάζεται στην περίπτωση που οι (αεροπορικές) αφίξεις ξένων επισκεπτών αυξηθούν κατά 20%, συγκριτικά με το 2010, και ταυτόχρονα η διάρκεια παραμονής επεκταθεί κατά μια μέρα. Η εξέλιξη αυτή θα έχει επίσης ως αποτέλεσμα τη δημιουργία 15 χιλ. περίπου νέων θέσεων απασχόλησης. Τέλος, στην περίπτωση επέκτασης της παραμονής κατά 2 μέρες και αύξησης των αφίξεων κατά 30%, η επίπτωση στην απασχόληση πλησιάζει τις 30 χιλ. θέσεις εργασίας, ενώ η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία είναι υψηλότερη κατά σχεδόν 1,3 δισεκ. ευρώ ετησίως κατά μέσο όρο για την επόμενη 30ετία.

Η επίδραση στο ΑΕΠ από τις επενδυτικές δαπάνες κυμαίνεται μεταξύ 50 έως 200 εκατ. ευρώ κατά μέσο όρο ετησίως σε χρονικό ορίζοντα 30ετίας. Σε όρους απασχόλησης οι επενδύσεις αναμένεται να δημιουργήσουν από 1200 έως 4500 περίπου θέσεις εργασίας, ανάλογα με το ύψος της χρηματοδότησης. Οι θέσεις αυτές εργασίας αφορούν στην απασχόληση σε εργασίες που έχουν άμεση σχέση με την κατασκευή των έργων, αλλά και σε επαγγέλματα που είτε λειτουργούν υποστηρικτικά είτε έχουν άμεση σχέση με την κατανάλωση που θα προκύψει ως αποτέλεσμα των μισθών που θα καταβάλλονται.

Επιπλέον, αναπτύχθηκε χρηματοοικονομικό υπόδειγμα με σκοπό να εξεταστεί η βιωσιμότητα για καθένα από τα προτεινόμενα πολιτιστικά έργα. Το υπόδειγμα αυτό εκτιμά, βάσει συγκεκριμένων υποθέσεων, τα επιπλέον έσοδα και έξοδα σε κάθε έργο. Τα έσοδα αναμένεται να προέλθουν από το αντίτιμο των εισιτηρίων στα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους, την πώληση αναμνηστικών από τα καταστήματα που θα λειτουργούν εντός αυτών, τη λειτουργία εστιατορίων, τις πιθανές εισπράξεις από τη μίσθωση χώρων για την πραγματοποίηση εκδηλώσεων ή συνεδρίων, ενώ στην περίπτωση της Ακαδημίας Πλάτωνος έσοδα αναμένονται και

από διδάκτρα που θα καταβάλλουν αλλοδαποί φοιτητές κατά τη διάρκεια παραμονής τους. Αντίστοιχα, τα κυριότερα λειτουργικά έξοδα σχετίζονται με τη καταβολή μισθών των εργαζομένων, όπως επίσης και τις δαπάνες συντήρησης των κτιριακών εγκαταστάσεων. Με βάση συγκεκριμένες υποθέσεις, τα αποτελέσματα της χρηματοοικονομικής ανάλυσης υποδεικνύουν ότι με την ορθή λειτουργία και την κατάλληλη μορφή χρηματοδότησης, η πρωτοβουλία στο σύνολό της είναι οικονομικά βιώσιμη.

Από τα έσοδα που προκύπτουν από τη λειτουργία των πολιτιστικών χώρων και μνημείων, τα οποία βάσει του χρηματοοικονομικού υποδείγματος εκτιμώνται από 100 έως 260 εκατ. ευρώ περίπου κατά μέσο όρο κάθε χρόνο, υπολογίζεται ότι μπορούν να δημιουργηθούν περίπου 130 με 350 εκατ. ευρώ κατά μέσο όρο ετησίως σε όρους ακαθάριστου προϊόντος τα επόμενα 30 έτη. Παράλληλα, τα έσοδα από την πολιτιστική δραστηριότητα δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, η εκτίμηση των οποίων κυμαίνεται από 1800 θέσεις στην περίπτωση του χαμηλού σεναρίου και φτάνει τις 4750 θέσεις κάθε χρόνο στο υψηλό σενάριο για την περίοδο 2013-2042.

4.4 Σύνοψη - Συμπεράσματα

Η αξιοποίηση της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να προσφέρει σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες μέσα από πολλές εκφάνσεις της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι ο πολιτιστικός τουρισμός, ως εναλλακτική μορφή προσέλκυσης επισκεπτών στη χώρα, μπορεί να συνδεθεί με την ανάγκη υιοθέτησης μιας νέας πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη η οποία σε σημαντικό βαθμό θα πρέπει να έχει ως στόχο την αναζήτηση νέων αγορών παροχής τουριστικών υπηρεσιών κυρίως στην Ασία. Είναι ενδεικτικό ότι οι αφίξεις στην Ελλάδα Κινέζων επισκεπτών, οι οποίοι (όπως και οι Ιάπωνες) δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον πολιτιστικό τουρισμό, έφτασαν τις 16 χιλ. το 2011 όταν στην Ιταλία, επίσης μια χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, ξεπέρασαν τις 260 χιλ..

Θα συμβάλει επίσης στη διαφοροποίηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος δεδομένου ότι το θαλάσσιο πρότυπο, αν και αποτελεί τον πυλώνα ανάπτυξης, έχει κυριαρχήσει σχεδόν μονοδιάστατα τις τελευταίες δεκαετίες. Ταυτόχρονα, ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει θετικά στην αύξηση των τουριστικών εισπράξεων, καθώς θεωρείται ως μια ποιοτική μορφή τουρισμού, σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό ο οποίος σε σημαντικό βαθμό διαχειρίζεται από τους μεγάλους ευρωπαϊκούς ταξιδιωτικούς πράκτορες (tour operators).

Ωστόσο, ένα από τα πιο κρίσιμα ζητήματα αναφορικά με την πρωτοβουλία αυτή αποτελεί η χρηματοδότηση των έργων, λαμβάνοντας υπόψη αφενός το σημαντικό ύψος κεφαλαίων που απαιτούνται για την υλοποίηση της επένδυσης και αφετέρου τις περιορισμένες πηγές χρηματοδότησης στο εσωτερικό της χώρας λόγω της δημοσιονομικής προσαρμογής. Το γεγονός αυτό υποδεικνύει την ανάγκη για χρηματοδότηση από εναλλακτικές πηγές, όπως η χρηματοδότηση φορολογικής προσαύξησης (tax increment financing) και η αναζήτηση κεφαλαίων μέσα από τα διαρθρωτικά ταμεία (ΕΣΠΑ).

Στην ιδιαίτερα δύσκολη οικονομική και κοινωνική συγκυρία που η χώρα βιώνει σήμερα, η μοναδικότητα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού μπορεί να προσφέρει σημαντικές διεξόδους. Η αξιοποίηση της εγγενούς αξίας των σημαντικότερων πολιτιστικών επιτευγμάτων της Ελλάδας – της δημοκρατίας, της φιλοσοφίας, του θεάτρου, των επιστημών και των κλασικών τεχνών – μπορεί να συμβάλει στην ανάταξη της οικονομίας της χώρας, αλλά και στην πνευματική καλλιέργειά μας. Η αποτελεσματική ανάδειξη της αδιαμφισβήτητης συνεισφοράς της Ελλάδας στο δυτικό πολιτισμό αποτελεί το ισχυρότερο αντίδοτο στην πληγωμένη εικόνα της χώρας διεθνώς και τον ορθότερο τρόπο αναστήλωσης της εθνικής μας περηφάνιας.

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής στο ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Αυστρία	3,7	3,7	1,4	-3,8	2,1	2,7	0,8	0,9 ^(f)	2,1 ^(f)
Βέλγιο	2,7	2,9	1,0	-2,8	2,4	1,8	-0,2	0,7 ^(f)	1,6 ^(f)
Βουλγαρία	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,7	0,8	1,4 ^(f)	2,0 ^(f)
Γαλλία	2,5	2,3	-0,1	-3,1	1,7	1,7	0,2	0,4 ^(f)	1,2 ^(f)
Γερμανία	3,7	3,3	1,1	-5,1	4,2	3	0,8	0,8 ^(f)	2,0 ^(f)
Δανία	3,4	1,6	-0,8	-5,7	1,6	1,1	0,6	1,6 ^(f)	1,3 ^(f)
ΕΕ-27	3,3	3,2	0,3	-4,3	2,1	1,5	-0,3	0,4 ^(f)	1,6 ^(f)
ΕΕ-17	3,2	3,0	0,4	-4,4	2,0	1,4	-0,4	0,1 ^(f)	1,4 ^(f)
Ελλάδα	5,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-6,0	-4,2 ^(f)	0,6 ^(f)
Εσθονία	10,1	7,5	-4,2	-14,1	3,3	8,3	2,5	3,1 ^(f)	4,0 ^(f)
Ην. Βασίλειο	2,6	3,6	-1,0	-4	1,8	0,9	-0,3	0,9 ^(f)	2,0 ^(f)
Ιρλανδία	5,4	5,4	-2,1	-5,5	-0,8	1,4	0,4	1,1 ^(f)	2,2 ^(f)
Ισπανία	4,1	3,5	0,9	-3,7	-0,3	0,4	-1,4	-1,4 ^(f)	0,8 ^(f)
Ιταλία	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,8	0,4	-2,3	-0,5 ^(f)	0,8 ^(f)
Κύπρος	4,1	5,1	3,6	-1,9	1,3	0,5	-2,3	-1,7 ^(f)	-0,7 ^(f)
Λεττονία	11,2	9,6	-3,3	-17,7	-0,9	5,5	4,3	3,6 ^(f)	3,9 ^(f)
Λιθουανία	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,5	5,9	2,9	3,1 ^(f)	3,6 ^(f)
Λουξεμβούργο	4,9	6,6	-0,7	-4,1	2,9	1,7	0,4	0,7 ^(f)	1,5 ^(f)
Μάλτα	2,6	4,1	3,7	-2,4	2,7	1,6	1,0	1,6 ^(f)	2,1 ^(f)
Ολλανδία	3,4	3,9	1,8	-3,7	1,6	1	-0,3	0,3 ^(f)	1,4 ^(f)
Ουγγαρία	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,3	1,6	-1,2	0,3 ^(f)	1,3 ^(f)
Πολωνία	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,3	2,4	1,8 ^(f)	2,6 ^(f)
Πορτογαλία	1,4	2,4	0,0	-2,9	1,9	-1,6	-3	-1,0 ^(f)	0,8 ^(f)
Ρουμανία	7,9	6,3	7,3	-6,6	-1,1	2,2	0,8	2,2 ^(f)	2,7 ^(f)
Σλοβακία	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,4	3,2	2,6	2,0 ^(f)	3,0 ^(f)
Σλοβενία	5,8	7,0	3,4	-7,8	1,2	0,6	-2,3	-1,6 ^(f)	0,9 ^(f)
Σουηδία	4,3	3,3	-0,6	-5	6,6	3,7	1,1	1,9 ^(f)	2,5 ^(f)
Τσεχία	7,0	5,7	3,1	-4,5	2,5	1,9	-1,3	0,8 ^(f)	2,0 ^(f)
Φινλανδία	4,4	5,3	0,3	-8,5	3,3	2,7	0,1	0,8 ^(f)	1,3 ^(f)
Κροατία	4,9	5,1	2,1	-6,9	-1,4	0,0	-1,9	0,0 ^(f)	1,4 ^(f)

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Αυστρία	64,7	64,2	62,3	60,2	63,8	69,2	72	72,4	74,4
Βέλγιο	94	92	88	84	89,2	95,7	95,5	97,8	100,3
Βουλγαρία	37	27,5	21,6	17,2	13,7	14,6	16,2	16,3	20
Γαλλία	65	66,7	64	64,2	68,2	79,2	82,3	86	90
Γερμανία	66,2	68,5	68	65,2	66,8	74,5	82,5	80,5	82,4
Δανία	45,1	37,8	32,1	27,1	33,4	40,7	42,7	46,4	45,4
ΕΕ-27	61,9	62,3	62,8	61,6	59	62,2	74,6	80	82,5
ΕΖ-17	69,2	69,6	70,3	68,6	66,4	70,2	80	85,4	87,3
Ελλάδα	98,9	101,2	107,5	107,2	112,9	129,7	148,3	170,6	174,7
Εσθονία	5	4,6	4,4	3,7	4,5	7,2	6,7	6,1	10,8
Ην. Βασίλειο	41	42,2	43,3	44,2	52,3	67,8	79,4	85,2	88,9
Ιρλανδία	29,5	27,3	24,6	25,1	44,5	64,9	92,2	106,4	118,1
Ισπανία	46,3	43,2	39,7	36,3	40,2	53,9	61,5	69,3	85,4
Ιταλία	103,4	105,7	106,3	103,3	106,1	116,4	119,2	120,7	126,2
Κύπρος	70,9	69,4	64,7	58,8	48,9	58,5	61,3	71,1	86,4
Λεττονία	15	12,5	10,7	9	19,8	36,7	44,5	42,2	42
Λιθουανία	19,3	18,3	17,9	16,8	15,5	29,3	37,9	38,5	41,3
Λουξεμβούργο	6,3	6,1	6,7	6,7	14,4	15,3	19,2	18,3	21,5
Μάλτα	69,8	68	62,5	60,7	60,9	66,3	67,4	70,4	70,7
Ολλανδία	52,4	51,8	47,4	45,3	58,5	60,8	63,1	65,5	71,3
Ουγγαρία	59,5	61,7	65,9	67	73	79,8	81,8	81,4	79
Πολωνία	45,7	47,1	47,7	45	47,1	50,9	54,8	56,4	56,1
Πορτογαλία	61,9	67,7	69,4	68,4	71,7	83,2	93,5	108	119
Ρουμανία	18,7	15,8	12,4	12,8	13,4	23,6	30,5	34,7	35,9
Σλοβακία	41,5	34,2	30,5	29,6	27,9	35,6	41	43,3	52,2
Σλοβενία	27,3	26,7	26,4	23,1	22	35	38,6	46,9	53,7
Σουηδία	50,3	50,4	45,3	40,2	38,8	42,6	39,5	38,4	37,9
Τσεχία	28,9	28,4	28,3	27,9	28,7	34,2	37,8	40,8	45,3
Φινλανδία	44,4	41,7	39,6	35,2	33,9	43,5	48,6	49	53,5
Κροατία	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Αυστρία	-1,5	-4,4	-1,7	-1,5	-0,9	-0,9	-4,1	-4,5	-2,5
Βέλγιο	-0,1	-0,1	-2,5	0,4	-0,1	-1	-5,5	-3,8	-3,7
Βουλγαρία	-0,4	1,9	1	1,9	1,2	1,7	-4,3	-3,1	-2
Γαλλία	-4,1	-3,6	-2,9	-2,3	-2,7	-3,3	-7,5	-7,1	-5,2
Γερμανία	-4,2	-3,8	-3,3	-1,6	0,2	-0,1	-3,1	-4,1	-0,8
Δανία	0,1	2,1	5,2	5,2	4,8	3,2	-2,7	-2,5	-1,8
ΕΕ-27	-3,2	-2,9	-2,5	-1,5	-0,9	-2,4	-6,9	-6,5	-4,4
ΕΖ-17	-3,1	-2,9	-2,5	-1,3	-0,7	-2,1	-6,3	-6,2	-4,1
Ελλάδα	-5,6	-7,5	-5,2	-5,7	-6,5	-9,8	-15,6	-10,7	-9,4
Εσθονία	1,7	1,6	1,6	2,5	2,4	-2,9	-2	0,2	1,1
Ην. Βασίλειο	-3,4	-3,5	-3,4	-2,7	-2,8	-5,1	-11,5	-10,2	-7,8
Ιρλανδία	0,4	1,4	1,7	2,9	0,1	-7,4	-13,9	-30,9	-13,4
Ισπανία	-0,3	-0,1	1,3	2,4	1,9	-4,5	-11,2	-9,7	-9,4
Ιταλία	-3,6	-3,5	-4,4	-3,4	-1,6	-2,7	-5,4	-4,5	-3,9
Κύπρος	-6,6	-4,1	-2,4	-1,2	3,5	0,9	-6,1	-5,3	-6,3
Λεττονία	-1,6	-1	-0,4	-0,5	-0,4	-4,2	-9,8	-8,1	-3,4
Λιθουανία	-1,3	-1,5	-0,5	-0,4	-1	-3,3	-9,4	-7,2	-5,5
Λουξεμβούργο	0,5	-1,1	0	1,4	3,7	3,2	-0,8	-0,8	-0,3
Μάλτα	-9,2	-4,7	-2,9	-2,8	-2,3	-4,6	-3,9	-3,6	-2,7
Ολλανδία	-3,1	-1,7	-0,3	0,5	0,2	0,5	-5,6	-5,1	-4,5
Ουγγαρία	-7,3	-6,5	-7,9	-9,4	-5,1	-3,7	-4,6	-4,4	4,3
Πολωνία	-6,2	-5,4	-4,1	-3,6	-1,9	-3,7	-7,4	-7,9	-5
Πορτογαλία	-3,7	-4	-6,5	-4,6	-3,1	-3,6	-10,2	-9,8	-4,4
Ρουμανία	-1,5	-1,2	-1,2	-2,2	-2,9	-5,7	-9	-6,8	-5,5
Σλοβακία	-2,8	-2,4	-2,8	-3,2	-1,8	-2,1	-8	-7,7	-4,9
Σλοβενία	-2,7	-2,3	-1,5	-1,4	0	-1,9	-6	-5,7	-6,4
Σουηδία	-1	0,6	2,2	2,3	3,6	2,2	-0,7	0,3	0,4
Τσεχία	-6,7	-2,8	-3,2	-2,4	-0,7	-2,2	-5,8	-4,8	-3,3
Φινλανδία	2,6	2,5	2,9	4,2	5,3	4,4	-2,5	-2,5	-0,6
Κροατία	-4,5	-4,3	-4	-3	-2,5	-1,4	-4,1	:	:

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας^(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Αυστρία	17,5	16,8	17,8	16,7	18,6	17,0	16,6	16,9	:
Βέλγιο	21,6	22,6	21,5	21,6	20,8	20,2	20,8	21,0	:
Βουλγαρία	:	:	61,3	60,7	38,2	46,2	41,6	47,1	:
Γαλλία	19,8	18,9	18,8	19,0	18,6	18,5	19,2	19,3	:
Γερμανία	:	18,4	20,2	20,6	20,1	20	19,7	19,9	:
Δανία	16,5	17,2	16,7	16,8	16,3	17,6	18,3	18,9	:
ΕΕ-27	:	25,6	25,2	24,4	23,5	23,1	23,4	24,1	:
ΕΖ-17	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ελλάδα	30,9	29,4	29,3	28,3	28,1	27,6	27,7	31,0	:
Εσθονία	26,3	25,9	22,0	22,0	21,8	23,4	21,7	23,1	:
Ην. Βασίλειο	:	24,8	23,7	22,6	23,2	22,0	23,1	22,7	:
Ιρλανδία	24,8	25,0	23,3	23,1	23,7	25,7	29,9	:	:
Ισπανία	24,4	23,4	23,3	23,1	22,9	23,4	25,5	27,0	:
Ιταλία	26,4	25,0	25,9	26,0	25,3	24,7	24,5	28,2	:
Κύπρος	:	25,3	25,4	25,2	22,4	22,9	22,9	23,5	:
Λεττονία	:	45,8	41,4	36,0	33,8	37,4	38,1	40,1	:
Λιθουανία	:	41,0	35,9	28,7	27,6	29,5	33,4	33,4	:
Λουξεμβούργο	16,1	17,3	16,5	15,9	15,5	17,8	17,1	16,8	:
Μάλτα	:	20,2	19,1	19,4	19,6	20,2	20,3	21,4	:
Ολλανδία	:	16,7	16,0	15,7	14,9	15,1	15,1	15,7	:
Ουγγαρία	:	32,1	31,4	29,4	28,2	29,6	29,9	31,0	:
Πολωνία	:	45,3	39,5	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	:
Πορτογαλία	27,5	26,1	25,0	25,0	26,0	24,9	25,3	24,4	:
Ρουμανία	:	:	:	45,9	44,2	43,1	41,4	40,3	:
Σλοβακία	:	32	26,7	21,3	20,6	19,6	20,6	20,6	:
Σλοβενία	:	18,5	17,1	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	:
Σουηδία	16,9	14,4	16,3	13,9	14,9	15,9	15,0	16,1	:
Τσεχία	:	19,6	18,0	15,8	15,3	14,0	14,4	15,3	:
Φινλανδία	17,2	17,2	17,1	17,4	17,4	16,9	16,9	17,9	:
Κροατία	:	:	:	:	:	:	31,3	32,7	:

(*) % ατόμων με διαθέσιμο εισόδημα κάτω του 60% του εθνικού διάμεσου διαθέσιμου εισοδήματος

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)				Ιανουάριος-Νοέμβριος (%)			Μεταβολή (%)	
	2008	2009	2010	2011	2010	2011	2012	2011/10	2012/11
Αυστρία	3,2	0,4	1,7	3,6	1,6	3,6	2,5	1,9	-1,0
Βέλγιο	4,5	0,0	2,3	3,5	2,2	3,5	2,7	1,3	-0,8
Βουλγαρία	12,0	2,5	3,0	3,4	2,9	3,5	2,3	0,6	-1,2
Γαλλία	3,2	0,1	1,7	2,3	1,7	2,3	2,3	0,5	0,0
Γερμανία	2,8	0,2	1,2	2,5	1,1	2,5	2,1	1,4	-0,4
Δανία	3,6	1,1	2,2	2,7	2,1	2,7	2,4	0,5	-0,3
ΕΕ-27	3,7	1,0	2,1	3,1	2,0	3,1	2,7	1,1	-0,5
ΕΖ-17	3,3	0,3	1,6	2,7	1,6	2,7	2,5	1,1	-0,2
Ελλάδα	4,2	1,4	4,7	3,1	4,7	3,2	1,1	-1,4	-2,1
Εσθονία	10,6	0,2	2,7	5,1	2,5	5,2	4,3	2,7	-0,9
Ην. Βασίλειο	3,6	2,2	3,3	4,5	3,2	4,5	2,9	1,3	-1,7
Ιρλανδία	3,1	-1,7	-1,6	1,2	-1,7	1,2	1,9	2,9	0,8
Ισπανία	4,1	-0,3	1,8	3,3	1,7	3,4	2,4	1,7	-1,0
Ιταλία	3,5	0,8	1,6	2,9	1,6	2,8	3,4	1,2	0,5
Κύπρος	5,8	2,2	1,1	2,2	1,0	2,2	3,3	1,2	1,0
Λεττονία	4,4	0,2	2,6	3,5	2,6	3,4	3,3	0,8	-0,2
Λιθουανία	15,3	3,4	-1,2	4,2	-1,5	4,3	2,4	5,8	-1,9
Λουξεμβούργο	11,1	4,2	1,2	4,1	1,0	4,2	3,2	3,2	-1,0
Μάλτα	4,1	0,0	2,8	3,7	2,8	3,8	2,9	1,0	-0,8
Ολλανδία	4,7	1,9	2,0	2,4	1,9	2,5	3,3	0,7	0,8
Ουγγαρία	2,2	1,0	0,9	2,5	0,8	2,5	2,8	1,6	0,3
Πολωνία	6,0	4,0	4,7	3,9	4,7	3,9	5,7	-0,8	1,8
Πορτογαλία	4,2	4,0	2,7	3,9	2,6	3,8	3,8	1,2	0,0
Ρουμανία	2,7	-0,9	1,4	3,6	1,3	3,6	2,8	2,3	-0,7
Σλοβακία	7,9	5,6	6,1	5,9	5,9	6,1	3,3	0,2	-2,8
Σλοβενία	3,9	0,9	0,7	4,1	0,6	4,0	3,8	3,4	-0,3
Σουηδία	5,6	0,9	2,1	2,1	2,1	2,1	2,8	0,0	0,7
Τσεχία	3,3	1,9	1,9	1,4	1,9	1,5	0,9	-0,4	-0,5
Φινλανδία	6,3	0,6	1,2	2,1	1,1	2,1	3,6	0,9	1,6
Κροατία	3,9	1,6	1,7	3,3	1,6	3,4	3,1	1,8	-0,3

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-27=100)

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Αυστρία	128	128	125	126	124	124	125	127	129
Βέλγιο	124	121	120	118	116	116	118	119	119
Βουλγαρία	34	35	37	38	40	43	44	44	46
Γαλλία	111	110	110	108	108	107	109	108	108
Γερμανία	116	115	116	115	115	116	115	119	121
Δανία	124	126	123	124	122	125	123	128	125
ΕΕ-27	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ΕΖ-17	110	109	109	109	109	109	109	108	108
Ελλάδα	93	94	91	92	90	93	94	87	79
Εσθονία	55	57	61	66	70	69	63	63	67
Ην. Βασίλειο	121	123	123	121	117	113	111	111	109
Ιρλανδία	142	143	144	146	147	132	130	129	129
Ισπανία	101	101	102	105	105	104	103	99	98
Ιταλία	111	107	105	104	104	104	104	101	100
Κύπρος	88	91	93	93	94	99	100	97	94
Λεττονία	44	47	50	53	57	58	54	54	58
Λιθουανία	49	51	53	55	59	61	55	57	66
Λουξεμβούργο	247	252	254	270	274	263	255	267	271
Μάλτα	80	78	78	77	76	79	83	85	85
Ολλανδία	129	129	131	131	132	134	132	131	131
Ουγγαρία	63	63	63	63	61	64	65	65	66
Πολωνία	49	51	51	52	54	56	61	63	64
Πορτογαλία	79	77	79	79	79	78	80	80	77
Ρουμανία	31	34	35	38	41	47	47	47	49
Σλοβακία	55	57	60	63	68	73	73	73	73
Σλοβενία	84	87	87	87	88	91	87	84	84
Σουηδία	124	126	122	123	125	124	120	124	127
Τσεχία	77	78	79	80	83	81	83	80	80
Φινλανδία	113	116	114	114	117	119	114	113	114
Κροατία	55	56	57	58	61	63	62	59	61

Πίνακας 7: Παραγωγικότητα Εργασίας ανά Απασχολούμενο Άτομο (ΕΕ-27=100)

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Αυστρία	120,7	121	118,5	119,2	117,1	116,6	116,2	116,5	116,7
Βέλγιο	135,6	132,6	130,5	129,3	127,7	127,1	127,9	128,6	127,6
Βουλγαρία	34,8	34,8	35,8	36,4	37,5	39,6	40	41,2	44,3
Γαλλία	116,3	115,5	116,5	115,4	115,6	115,4	117,3	116,5	116,6
Γερμανία	107,9	107,7	108,6	108,8	108,4	108	104,3	106,1	106,6
Δανία	106,9	109,3	107,3	107,1	104,8	105,9	105,8	111,8	110,4
ΕΕ-27	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ΕΖ-17	109,8	108,8	108,8	108,7	108,9	109,1	109	108,6	108,5
Ελλάδα	101,9	101,2	95,9	97,2	95,5	97,7	98,2	93,3	90,1
Εσθονία	55	57,7	60,8	62,4	66,7	65,8	65,1	68,4	68
Ην. Βασίλειο	112,9	114,3	113,8	113,1	110,6	107,5	105,9	105,9	104,1
Ιρλανδία	137,8	137	135,7	136,1	137,1	127,9	134,4	138,9	142,7
Ισπανία	104,2	102,4	101,5	102,8	103,2	104,4	109,6	107,9	108,5
Ιταλία	116,8	113,3	112,1	111,2	111,6	113	112,6	110,1	109
Κύπρος	82,1	82,4	83	84,2	85,5	91,1	92,5	91	90,9
Λεττονία	44,2	45,9	47,8	48,9	51,4	51,6	52,8	53,7	62,4
Λιθουανία	52,6	53,9	55	56,8	59,6	62,1	58	62,5	64,8
Λουξεμβούργο	168,2	170,6	170,3	179,6	180	168,6	161,2	167,1	169
Μάλτα	96,9	94,5	94,6	93,2	92,3	94,5	97,4	97,2	94,8
Ολλανδία	111,5	112,9	114,6	114,4	114,5	115,5	112,7	112,1	111,6
Ουγγαρία	66	67,1	67,7	67,8	66,6	70,7	72,4	70,9	71,1
Πολωνία	60,3	61,9	61,8	61,2	62,3	62,4	65,5	67,4	68,8
Πορτογαλία	71,2	69,9	72,9	73,2	74	73,6	76,1	77	75,5
Ρουμανία	31,3	34,6	36,1	39,7	43,4	49,2	49,4	48,5	49,2
Σλοβακία	63,7	65,8	68,8	71,7	76,5	79,8	80	81,2	80,1
Σλοβενία	78,9	81,6	83,3	83,4	83,2	83,8	80,5	79,3	80,6
Σουηδία	112	115,6	112,1	113,1	114,9	114,4	112,2	114,2	115,5
Τσεχία	71,2	73	73,1	74	76,3	74,1	75,9	73,8	74,1
Φινλανδία	110,1	113,7	111,3	110,7	113,7	113,4	110,2	108,9	109,3
Κροατία	69,6	70,4	71,4	70,5	72,5	74,9	72,9	72,6	74,9

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών^(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2008	2009	2010	2011	2010	2011	2012	11/10	12/11
Αυστρία	75,1	74,7	74,9	75,2	75,5	75,7	76,4	0,2	0,7
Βέλγιο	68,0	67,1	67,6	67,3	67,4	66,9	67,4	-0,5	0,5
Βουλγαρία	70,7	68,8	65,4	63,9	66,4	65,4	64,8	-1,0	-0,6
Γαλλία	70,4	69,4	69,2	69,2	69,6	69,5	69,6	-0,1	0,1
Γερμανία	74,0	74,2	74,9	76,3	75,3	76,6	:	1,3	:
Δανία	79,7	77,5	75,8	75,7	76,4	76,3	75,6	-0,1	-0,7
ΕΕ-27	70,3	69,0	68,6	68,6	68,9	68,9	:	0,0	:
ΕΖ-17	70,2	68,8	68,4	68,5	68,6	68,7	:	0,1	:
Ελλάδα	66,5	65,8	64,0	59,9	64,1	59,7	54,9	-4,4	-4,8
Εσθονία	77,0	69,9	66,7	70,4	67,9	72,4	73,0	4,5	0,6
Ην. Βασίλειο	75,2	73,9	73,6	73,6	74,0	73,6	74,4	-0,4	0,8
Ιρλανδία	72,3	67,1	65,0	63,8	65,0	63,6	63,8	-1,4	0,2
Ισπανία	68,3	63,7	62,5	61,6	62,8	61,7	59,4	-1,1	-2,3
Ιταλία	63,0	61,7	61,1	61,2	60,9	61,1	61,0	0,2	-0,1
Κύπρος	76,5	75,7	75,4	73,4	75,7	72,7	70,0	-3,0	-2,7
Λεττονία	75,8	67,1	65,0	66,3	66,3	67,1	69,7	0,8	2,6
Λιθουανία	72,0	67,2	64,4	67,2	65,2	67,9	69,9	2,7	2,0
Λουξεμβούργο	68,8	70,4	70,7	70,1	71,6	70,4	72,1	-1,2	1,7
Μάλτα	59,1	58,8	60,1	61,5	60,3	61,4	63,3	1,1	1,9
Ολλανδία	78,9	78,8	76,8	77,0	76,9	77,0	77,3	0,1	0,3
Ουγγαρία	61,9	60,5	60,4	60,7	61,0	61,3	:	0,3	:
Πολωνία	65,0	64,9	64,6	64,8	65,3	65,3	65,2	0,0	-0,1
Πορτογαλία	73,1	71,2	70,5	69,1	70,4	69,3	66,6	-1,1	-2,7
Ρουμανία	64,4	63,5	63,3	62,8	64,6	63,3	:	-1,3	:
Σλοβακία	68,8	66,4	64,6	65,1	65,0	65,6	65,4	0,6	-0,2
Σλοβενία	73,0	71,9	70,3	68,4	70,0	68,6	68,3	-1,4	-0,3
Σουηδία	80,4	78,3	78,7	80,0	79,7	80,9	80,9	1,2	0,0
Τσεχία	72,4	70,9	70,4	70,9	70,8	71,2	72,0	0,4	0,8
Φινλανδία	75,8	73,5	73,0	73,8	73,9	74,7	74,9	0,8	0,2
Κροατία	62,9	61,7	58,7	57,0	58,4	57,7	:	-0,7	:

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών^(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2008	2009	2010	2011	2010	2011	2012	11/10	12/11
Αυστρία	41,0	41,1	42,4	41,5	43,1	41,5	43,7	-1,6	2,2
Βέλγιο	34,5	35,3	37,3	38,7	37,5	38,7	40,2	1,2	1,5
Βουλγαρία	46,0	46,1	43,5	43,9	43,0	44,2	47,0	1,2	2,8
Γαλλία	38,2	39,0	39,8	41,5	40,3	41,8	45,0	1,5	3,2
Γερμανία	53,7	56,1	57,7	59,9	57,7	60,2	:	2,5	:
Δανία	58,4	58,2	58,4	59,5	59,7	60,0	60,5	0,3	0,5
ΕΕ-27	45,6	46,0	46,3	47,4	46,6	47,7	:	1,1	:
ΕΖ-17	44,3	45,1	45,8	47,1	45,9	47,3	:	1,4	:
Ελλάδα	42,8	42,2	42,3	39,4	42,6	38,7	36,2	-3,9	-2,5
Εσθονία	62,4	60,4	53,8	57,2	52,9	57,5	61,3	4,6	3,8
Ην. Βασίλειο	58,0	57,5	57,1	56,7	57,2	56,6	58,3	-0,6	1,7
Ιρλανδία	53,7	51,3	50,2	50,0	50,6	49,7	48,8	-0,9	-0,9
Ισπανία	45,6	44,1	43,6	44,5	43,8	44,7	44,3	0,9	-0,4
Ιταλία	34,4	35,7	36,6	37,9	36,6	38,0	40,9	1,4	2,9
Κύπρος	54,8	56,0	56,8	54,8	57,4	54,9	51,0	-2,5	-3,9
Λεττονία	59,4	53,2	48,2	50,5	47,4	50,7	54,6	3,3	3,9
Λιθουανία	53,1	51,6	48,6	50,5	48,3	51,1	53,1	2,8	2,0
Λουξεμβούργο	34,1	38,2	39,6	39,3	38,4	43,0	42,3	4,6	-0,7
Μάλτα	29,2	27,8	30,2	31,7	30,5	30,9	34,0	0,4	3,1
Ολλανδία	53,0	55,1	53,7	56,1	53,9	56,5	59,0	2,6	2,5
Ουγγαρία	31,4	32,8	34,4	35,8	34,9	36,2	:	1,3	:
Πολωνία	31,6	32,3	34,0	36,9	34,9	37,7	39,6	2,8	1,9
Πορτογαλία	50,8	49,7	49,2	47,9	49,0	48,1	46,9	-0,9	-1,2
Ρουμανία	43,1	42,6	41,1	40,0	43,1	40,5	:	-2,6	:
Σλοβακία	39,2	39,5	40,5	41,4	40,9	42,2	43,0	1,3	0,8
Σλοβενία	32,8	35,6	35,0	31,2	35,7	32,5	33,2	-3,2	0,7
Σουηδία	70,1	70,0	70,5	72,3	70,8	72,5	73,5	1,7	1,0
Τσεχία	47,6	46,8	46,5	47,6	46,5	47,8	50,4	1,3	2,6
Φινλανδία	56,5	55,5	56,2	57,0	56,6	57,2	58,7	0,6	1,5
Κροατία	36,7	38,5	37,6	37,1	36,7	36,9	:	0,2	:

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Σύνολο έτους (%)						γ' τρίμηνο (%)		
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2010/09	2011/10	2012/11
Αυστρία	1,7	1,8	2	-0,7	0,8	1,7	0,7	1,3	1,0
Βέλγιο	1,1	1,7	1,8	-0,2	0,7	1,4	1,7	0,0	1,0
Βουλγαρία	3,3	3,2	2,6	-2,6	-4,7	-4,2	-5,4	-2,8	0,0
Γαλλία	1,1	1,4	0,5	-1,3	-0,1	0,5	0,5	0,2	0,0
Γερμανία	0,6	1,7	1,2	0,1	0,6	1,4	1,5	2,8	:
Δανία	2,1	2,8	1,7	-2,4	-2,3	-0,4	-2,5	0,2	-1,1
ΕΕ-27	1,6	1,8	1	-1,8	-0,5	0,3	0,0	0,2	:
ΕΕ-17	1,6	1,8	0,8	-1,8	-0,5	0,2	-0,2	0,4	:
Ελλάδα	1,8	1,6	0,8	-0,2	-1,9	-6,7	-3,0	-7,3	-8,3
Εσθονία	5,4	0,7	0,2	-9,9	-4,8	7	-3,3	8,6	1,1
Ην. Βασίλειο	1,1	0,7	0,3	-1,7	-0,7	0,5	0,8	-0,3	1,8
Ιρλανδία	4,4	3,6	-1,1	-8,1	-4,2	-2,1	-3,7	-0,3	-0,2
Ισπανία	4	3	-0,1	-6,5	-2,5	-1,5	-1,7	-2,1	-4,6
Ιταλία	2	1,3	0,3	-1,6	-0,7	0,3	-1,0	0,7	0,0
Κύπρος	1,8	3,2	2,1	-0,5	0,1	0,5	1,0	2,6	-1,7
Λεττονία	4,9	3,6	0,9	-13,2	-4,8	-8,1	0,7	-8,9	3,4
Λιθουανία	1,8	2,8	-0,7	-6,8	-5,1	2	-5,1	2,1	-5,6
Λουξεμβούργο	:	:	:	:	:	:	1,6	1,4	5,9
Μάλτα	1,3	3,2	2,6	-0,3	2,4	2,5	3,0	2,6	2,1
Ολλανδία	1,7	2,5	1,5	-0,7	-0,4	0,7	-2,2	-0,1	0,8
Ουγγαρία	0,4	0	-1,4	-2,8	0,3	0,3	1,0	0,9	:
Πολωνία	3,2	4,5	3,9	0,4	0,5	1	1,1	0,5	-3,4
Πορτογαλία	0,5	0	0,5	-2,6	-1,5	-1,5	-1,1	-2,2	-4,1
Ρουμανία	:	:	:	-2	-1,4	0,4	-0,5	-2,7	:
Σλοβακία	2,1	2,1	3,2	-2	-1,5	1,8	-1,3	1,3	-1,0
Σλοβενία	1,5	3,3	2,6	-1,8	-2,2	-1,6	-3,0	-2,4	-2,0
Σουηδία	1,7	2,3	0,9	-2,4	1,2	2,2	1,9	1,9	0,6
Τσεχία	1,3	2,1	2,3	-1,2	-1,7	0,2	-0,2	0,3	-0,1
Φινλανδία	1,8	2,2	2,6	-2,6	-0,1	1,1	0,6	0,9	0,6
Κροατία	:	:	:	:	:	:	-4,2	-0,4	:

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας – Σύνολο

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2008	2009	2010	2011	2010	2011	2012	'2011/10	2012/11
Αυστρία	3,8	4,8	4,4	4,2	4,4	3,7	4,3	-0,7	0,6
Βέλγιο	7,0	7,9	8,3	7,2	8,7	7,8	7,7	-0,9	-0,1
Βουλγαρία	5,6	6,8	10,2	11,2	9,5	10,2	11,5	0,7	1,3
Γαλλία	7,4	9,1	9,3	9,2	9,1	9,0	9,7	-0,1	0,7
Γερμανία	7,5	7,8	7,1	5,9	6,7	5,8	:	-0,9	:
Δανία	3,4	6,0	7,5	7,6	7,3	7,5	7,4	0,2	-0,1
ΕΕ-27	7,0	8,9	9,6	9,6	9,3	9,4	:	0,1	:
ΕΖ-17	7,5	9,5	10,0	10,1	9,7	9,8	:	0,1	:
Ελλάδα	7,7	9,5	12,6	17,7	12,4	17,8	24,8	5,4	7,0
Εσθονία	5,5	13,8	16,9	12,5	15,5	10,9	9,7	-4,6	-1,2
Ην. Βασίλειο	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9	8,4	8,0	0,5	-0,4
Ιρλανδία	6,0	11,9	13,7	14,7	13,9	15,1	15,0	1,2	-0,1
Ισπανία	11,3	18,0	20,1	21,7	19,8	21,5	25,0	1,7	3,5
Ιταλία	6,8	7,8	8,4	8,4	7,6	7,7	9,8	0,1	2,1
Κύπρος	3,7	5,3	6,2	7,9	5,8	7,8	12,1	2,0	4,3
Λεττονία	7,5	17,1	18,7	16,2	17,9	15,1	13,5	-2,8	-1,6
Λιθουανία	5,8	13,7	17,8	15,4	17,8	14,8	12,3	-3,0	-2,5
Λουξεμβούργο	5,1	5,1	4,4	4,9	3,9	4,4	5,7	0,5	1,3
Μάλτα	6,0	6,9	6,9	6,5	6,8	6,2	6,6	-0,6	0,4
Ολλανδία	2,8	3,4	4,5	4,4	4,3	4,2	5,1	-0,1	0,9
Ουγγαρία	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9	10,7	:	-0,2	:
Πολωνία	7,1	8,2	9,6	9,7	9,2	9,4	9,9	0,2	0,5
Πορτογαλία	7,7	9,6	11,0	12,9	11,1	12,6	16,0	1,5	3,4
Ρουμανία	5,8	6,9	7,3	7,4	6,9	7,2	:	0,3	:
Σλοβακία	9,5	12,0	14,4	13,5	14,1	13,1	13,7	-1,0	0,6
Σλοβενία	4,4	5,9	7,3	8,2	7,1	7,9	9,2	0,8	1,3
Σουηδία	6,2	8,4	8,4	7,5	7,8	6,8	7,2	-1,0	0,4
Τσεχία	4,4	6,7	7,3	6,7	7,1	6,6	7,0	-0,5	0,4
Φινλανδία	6,4	8,2	8,4	7,8	7,3	6,8	7,1	-0,5	0,3
Κροατία	8,4	9,1	11,8	13,5	11,6	12,3	:	0,7	:

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2008	2009	2010	2011	2010	2011	2012	'2011/10	2012/11
Αυστρία	3,6	5,0	4,6	4,0	4,6	3,5	4,3	-1,1	0,8
Βέλγιο	6,5	7,8	8,1	7,1	8,4	7,6	7,7	-0,8	0,1
Βουλγαρία	5,5	7,0	10,9	12,3	10,1	11,1	12,8	1,0	1,7
Γαλλία	3,2	5,2	6,0	8,1	5,7	7,7	12,4	2,0	4,7
Γερμανία	3,5	5,9	6,4	5,8	6,0	5,6	5,9	-0,4	0,3
Δανία	3,2	6,6	8,4	7,7	7,6	7,2	7,3	-0,4	0,1
ΕΕ-27	5,8	16,9	19,5	13,1	16,1	10,6	9,6	-5,5	-1,0
ΕΖ-17	6,8	9,3	9,9	9,9	9,4	9,5	:	0,1	:
Ελλάδα	6,6	9,0	9,6	9,5	9,2	9,2	:	0,0	:
Εσθονία	6,1	8,9	9,1	8,4	7,6	7,2	7,2	-0,4	0,0
Ην. Βασίλειο	6,9	8,9	9,0	8,8	8,7	8,4	9,4	-0,3	1,0
Ιρλανδία	7,4	8,1	7,5	6,2	7,1	5,9	:	-1,2	:
Ισπανία	5,1	6,9	9,9	15,0	9,7	15,0	21,7	5,3	6,7
Ιταλία	7,6	10,3	11,6	11,0	11,0	10,6	:	-0,4	:
Κύπρος	7,1	14,8	16,9	17,8	16,9	18,0	17,9	1,1	-0,1
Λεττονία	5,5	6,8	7,6	7,6	6,8	6,7	8,9	-0,1	2,2
Λιθουανία	8,0	20,3	21,7	18,6	20,0	17,1	13,9	-2,9	-3,2
Λουξεμβούργο	6,1	17,1	21,2	17,8	20,3	16,7	14,3	-3,6	-2,4
Μάλτα	4,3	4,4	3,8	3,8	2,8	3,5	4,6	0,7	1,1
Ολλανδία	5,6	6,6	6,8	6,1	6,9	5,9	5,4	-1,0	-0,5
Ουγγαρία	2,5	3,4	4,4	4,5	4,2	4,3	5,2	0,1	0,9
Πολωνία	6,4	7,8	9,3	9,0	8,7	8,3	9,0	-0,4	0,7
Πορτογαλία	6,6	9,0	10,0	12,7	9,8	12,2	16,4	2,4	4,2
Ρουμανία	6,7	7,7	7,9	7,9	7,4	7,8	:	0,4	:
Σλοβακία	8,4	11,4	14,2	13,5	13,9	13,0	13,0	-0,9	0,0
Σλοβενία	4,0	5,9	7,5	8,2	7,0	8,0	8,4	1,0	0,4
Σουηδία	10,1	17,7	19,7	21,2	19,3	21,1	24,7	1,8	3,6
Τσεχία	5,9	8,7	8,5	7,6	7,8	6,9	7,4	-0,9	0,5
Φινλανδία	6,1	8,6	8,6	8,7	8,4	9,1	8,3	0,7	-0,8
Κροατία	7,0	8,0	11,4	13,8	11,0	12,5	:	1,5	:

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2008	2009	2010	2011	2010	2011	2012	'2011/10	2012/11
Αυστρία	4,1	4,6	4,2	4,3	4,2	3,9	4,4	-0,3	0,5
Βέλγιο	7,6	8,1	8,5	7,2	9,0	8,0	7,8	-1,0	-0,2
Βουλγαρία	5,8	6,6	9,5	10,0	8,8	9,2	10,2	0,4	1,0
Γαλλία	7,9	9,4	9,7	9,7	9,6	9,6	10,0	0,0	0,4
Γερμανία	7,7	7,3	6,6	5,6	6,3	5,6	:	-0,7	:
Δανία	3,7	5,3	6,5	7,5	6,9	7,7	7,4	0,8	-0,3
ΕΕ-27	7,5	8,9	9,6	9,7	9,4	9,6	:	0,2	:
ΕΖ-17	8,3	9,7	10,2	10,4	10,0	10,2	:	0,2	:
Ελλάδα	11,4	13,2	16,2	21,4	16,1	21,5	28,9	5,4	7,4
Εσθονία	5,3	10,6	14,3	11,8	14,9	11,3	9,7	-3,6	-1,6
Ην. Βασίλειο	5,1	6,4	6,8	7,3	7,2	7,7	7,6	0,5	-0,1
Ιρλανδία	4,6	8,0	9,7	10,8	10,2	11,6	11,5	1,4	-0,1
Ισπανία	13,0	18,4	20,5	22,2	20,4	22,1	25,4	1,7	3,3
Ιταλία	8,5	9,3	9,7	9,6	8,7	9,0	11,1	0,3	2,1
Κύπρος	4,3	5,5	6,4	7,7	5,9	7,9	11,8	2,0	3,9
Λεττονία	6,9	13,9	15,7	13,8	15,9	13,1	13,2	-2,8	0,1
Λιθουανία	5,6	10,4	14,5	13,0	15,3	12,9	10,4	-2,4	-2,5
Λουξεμβούργο	6,0	6,1	5,1	6,3	5,3	5,4	7,0	0,1	1,6
Μάλτα	6,9	7,6	7,1	7,1	6,7	6,7	8,6	0,0	1,9
Ολλανδία	3,0	3,5	4,5	4,4	4,3	4,2	5,0	-0,1	0,8
Ουγγαρία	8,1	9,7	10,7	10,9	10,7	10,8	:	0,1	:
Πολωνία	8,0	8,7	10,0	10,5	9,7	10,6	10,9	0,9	0,3
Πορτογαλία	9,0	10,3	12,1	13,2	12,6	13,1	15,6	0,5	2,5
Ρουμανία	4,7	5,8	6,5	6,8	6,3	6,6	:	0,3	:
Σλοβακία	10,9	12,8	14,6	13,6	14,3	13,3	14,6	-1,0	1,3
Σλοβενία	4,8	5,8	7,1	8,2	7,1	7,8	10,0	0,7	2,2
Σουηδία	6,6	8,0	8,3	7,5	7,8	6,7	7,0	-1,1	0,3
Τσεχία	5,6	7,7	8,5	7,9	8,5	7,8	8,4	-0,7	0,6
Φινλανδία	6,7	7,6	7,6	7,1	6,9	6,4	6,9	-0,5	0,5
Κροατία	10,1	10,3	12,3	13,2	12,3	12,0	:	-0,3	:

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας^(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2008	2009	2010	2011	2010	2011	2012	'2011/10	2012/11
Αυστρία	36,9	33,1	39,9	42,9	41,0	43,0	:	2,0	:
Βέλγιο	39,3	35,6	42,5	45,2	43,6	45,5	:	1,9	:
Βουλγαρία	47,5	44,2	48,8	48,4	49,0	48,7	43,3	-0,3	-5,4
Γαλλία	51,6	43,1	46,4	56,1	47,7	60,3	56,4	12,6	-3,9
Γερμανία	49,3	30,1	41,0	40,6	43,1	40,4	43,3	-2,7	2,9
Δανία	13,5	9,5	20,2	24,4	21,7	23,1	27,7	1,4	4,6
ΕΕ-27	52,5	45,5	47,4	48,0	47,6	48,4	:	0,8	:
ΕΖ-17	30,1	27,4	45,3	56,8	52,6	57,3	52,8	4,7	-4,5
Ελλάδα	27,1	29,2	49,3	59,3	49,7	59,0	60,0	9,3	1,0
Εσθονία	47,5	40,8	45,0	49,6	46,1	51,0	60,7	4,9	9,7
Ην. Βασίλειο	17,8	23,7	36,6	41,6	37,4	41,5	44,6	4,1	3,1
Ιρλανδία	37,4	35,2	40,2	41,5	42,0	42,4	41,1	0,4	-1,3
Ισπανία	45,6	44,4	48,4	51,9	50,6	53,2	54,2	2,6	1,0
Ιταλία	13,6	10,3	20,3	20,8	22,1	23,6	32,1	1,5	8,5
Κύπρος	25,7	26,7	45,1	54,5	46,3	55,1	47,3	8,8	-7,8
Λεττονία	21,1	23,2	41,4	51,9	42,2	54,0	50,8	11,8	-3,2
Λιθουανία	32,2	23,2	29,3	28,6	22,8	29,0	21,6	6,2	-7,4
Λουξεμβούργο	46,5	41,6	49,3	47,9	52,5	48,0	:	-4,5	:
Μάλτα	42,2	43,5	46,3	46,2	50,9	44,0	49,1	-6,9	5,1
Ολλανδία	34,4	24,2	27,5	33,5	28,0	32,9	33,6	4,9	0,7
Ουγγαρία	24,2	21,3	25,2	25,9	24,0	24,6	26,7	0,6	2,1
Πολωνία	33,5	30,3	31,1	37,2	32,3	38,3	40,4	6,0	2,1
Πορτογαλία	47,4	44,2	52,3	48,1	54,0	46,6	50,0	-7,4	3,4
Ρουμανία	41,3	31,6	34,9	41,9	37,8	41,4	:	3,6	:
Σλοβακία	42,2	30,1	43,3	44,2	46,5	42,5	49,9	-4,0	7,4
Σλοβενία	69,5	54,0	64,0	67,8	66,7	65,9	67,5	-0,8	1,6
Σουηδία	18,4	16,7	24,0	22,2	27,8	24,6	21,6	-3,2	-3,0
Τσεχία	12,7	13,2	17,8	18,6	19,0	19,1	18,3	0,1	-0,8
Φινλανδία	24,1	24,5	32,6	33,4	32,6	32,4	34,6	-0,2	2,2
Κροατία	63,1	56,1	56,9	63,9	62,2	64,3	:	2,1	:

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2008	2009	2010	2011	2010	2011	2012	'2011/10	2012/11
Αυστρία	8,0	10,0	8,8	8,3	9,6	7,7	9,5	-1,9	1,8
Βέλγιο	18,0	21,9	22,4	18,7	22,5	23,0	21,7	0,5	-1,3
Βουλγαρία	12,7	16,2	23,2	26,6	21,4	23,3	24,6	1,9	1,3
Γαλλία	18,6	23,2	22,8	22,0	22,6	20,6	23,3	-2,0	2,7
Γερμανία	10,6	11,2	9,9	8,6	10,3	9,1	:	-1,2	:
Δανία	8,0	11,8	14,0	14,2	14,7	15,3	13,9	0,6	-1,4
ΕΕ-27	15,6	19,9	20,9	21,3	20,5	21,2	:	0,7	:
ΕΖ-17	15,6	19,8	20,6	20,7	20,0	20,2	:	0,2	:
Ελλάδα	22,1	25,8	32,9	44,4	32,5	45,0	56,6	12,5	11,6
Εσθονία	12,0	27,5	32,9	22,3	28,0	22,2	19,5	-5,8	-2,7
Ην. Βασίλειο	15,0	19,1	19,6	21,1	19,9	22,9	21,4	3,0	-1,5
Ιρλανδία	12,7	24,3	27,8	29,1	28,0	29,8	31,1	1,8	1,3
Ισπανία	24,6	37,8	41,6	46,4	40,7	45,8	52,3	5,1	6,5
Ιταλία	21,3	25,4	27,8	29,1	24,7	26,5	32,1	1,8	5,6
Κύπρος	9,0	13,8	16,7	22,4	13,0	22,2	26,4	9,2	4,2
Λεττονία	13,1	33,6	34,5	31,0	32,5	30,1	31,1	-2,4	1,0
Λιθουανία	13,4	29,2	35,1	32,9	35,5	31,7	27,5	-3,8	-4,2
Λουξεμβούργο	17,9	17,2	14,2	16,8	12,5	15,8	18,4	3,3	2,6
Μάλτα	12,2	14,4	13,0	13,7	10,0	12,3	14,7	2,3	2,4
Ολλανδία	5,3	6,6	8,7	7,6	8,3	7,4	9,2	-0,9	1,8
Ουγγαρία	19,9	26,5	26,6	26,1	26,7	26,8	:	0,1	:
Πολωνία	17,3	20,6	23,7	25,8	23,4	25,4	25,8	2,0	0,4
Πορτογαλία	16,4	20,0	22,4	30,1	23,4	30,0	39,0	6,6	9,0
Ρουμανία	18,6	20,8	22,1	23,7	22,9	24,1	:	1,2	:
Σλοβακία	19,0	27,3	33,6	33,2	34,3	33,6	34,4	-0,7	0,8
Σλοβενία	10,4	13,6	14,7	15,7	13,0	13,8	21,3	0,8	7,5
Σουηδία	20,2	25,0	25,2	22,9	20,9	18,3	20,0	-2,6	1,7
Τσεχία	9,9	16,6	18,3	18,0	18,4	18,4	19,5	0,0	1,1
Φινλανδία	16,5	21,5	21,4	20,1	14,2	14,3	13,7	0,1	-0,6
Κροατία	21,9	25,1	32,6	36,1	30,9	31,1	:	0,2	: